

Επισφαλής Ραψωδία

Σημειοκαπιταλισμός και οι παθολογίες της μετα-άλφα γενιάς

Franco “Bifo” Berardi

<..Min0r..>
.c0mp0siti0ns.

Μετάφραση-Επιμέλεια

Θοδωρής Σάρας

Αύγουστος 2012

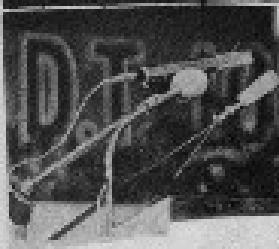
Επιτρέπεται η ελεύθερη αναδημοσίευση, αντιγραφή, και οποιαδήποτε χρήση του κειμένου, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, στα πλαίσια του ανταγωνιστικού κινήματος. Δεν επιτρέπεται καμία εμπορευματική, ή άλλου είδους χρήση που αντιβαίνει τις αξίες της ελεύθερης κοινής χρήσης και διάθεσης του.

Ηλεκτρονική έκδοση: [Autopoiesis: The autonomy way of life](#)

Περιεχόμενα

00. Διακλαδώσεις (Bifurcations)	4
Το τέλος της νεωτερικής πολιτικής	
01. Όταν το μέλλον άρχισε	9
Η κοινωνική σύγκρουση και το πολιτικό πλαίσιο • Από τα ειρωνικά στα υπερβολικά μηνύματα • Μην ανησυχείτε για το μέλλον σας, δεν έχετε μέλλον • Ο εφιάλτης μετά το τέλος του ονείρου • Η χρονιά της προαίσθησης	
02. Πληροφοριακή – εργασία / επισφαλειοποίηση	20
Σχιζο-οικονομία • Η ψυχική κατάρρευση της οικονομίας • Η πληροφοριακή – σφαίρα και ο κοινωνικός νους • Πόλεμος πανικός και σημειο-κεφάλαιο • Splatter-καπιταλισμός	
03. Ο έμπορος, ο πολεμιστής και ο σοφός	38
Το κίνημα ενάντια στην ιδιωτικοποίηση της γνώσης • Από τους διανοούμενους στους κογκνιτάριους • Από τον οργανικό διανοούμενο στη γενική διάνοια • Το κογκνιταριάτο και ο ανασυνδυασμός • Το κογκνιταριάτο ενάντια στον καπιταλιστικό κυβερνοχρόνο • Η αυτονομία της επιστήμης από την εξουσία • Διανοούμενοι, κογκνιτάριοι και κοινωνική σύνθεση	
04. Ποιο είναι το νόημα της αυτονομίας σήμερα;	50
Η συμμαχία της γνωστικής εργασίας και του ανασυνδυασμένου κεφαλαίου • Μορφοκλασματοποίηση, απόγνωση και αυτοκτονία	
05. Ευπαθής ψυχο-σφαίρα	57
Ελέφαντας • Συνδετική μετάλλαξη • Επιτάχυνση, γλώσσα, ταυτότητα • Κυβερνο-χρόνος, ερωτικισμός, απ-ευαισθητικοποίηση (desensitization) • Η εμμονή με την ταυτότητα • Ηθική, ευαισθησία, αισθητικότητα	
06. Σκοτεινές επιθυμίες	71
Δυσφορία και καταστολή • Δομή και επιθυμία • Ο τομέας του σημειο-κεφαλαίου • Παθολογίες της εκφραστικότητας • Σημειωτική της σχιζοφρένειας • Ερμηνεία και υπερφόρτωση • Επιδημία κατάθλιψης • Ο πανικό-καταθλιπτικός κύκλος • Αίσθηση, κατάθλιψη αλήθεια • Το κοινωνικό πλαίσιο της επιδημίας κατάθλιψης • Η αναστροφή του μέλλοντος	
07. Τρομοκρατία (Λάθος) και ποίηση / (t)error and poetry	84
08. Μετά – φουτουρισμός	93
Γλωσσάρι	96
Σημειώσεις μεταφραστή	104
Βιβλιογραφία	109

A TRAVERSO

De fatto, l'attività/... anche i nostri nomi/...
 se ha fatto l'attività/... anche i nostri nomi/...
 e i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 a fine di tempo.
 Una/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 anche la loro presenza/... anche i nostri nomi/...
 Non/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 impide per/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 di percezione/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 fruttare/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 per l'altro/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...
 (dalla città futura)/... anche i nostri nomi/... anche i nostri nomi/...

numero ultimo
 sett. 1977 L-250

A TRAVERSO

**Le préfet Jannin félicite les forces de l'ordre
 pour leur tenue face
 aux gauchistes et aux étrangers**

Terroni il p...
 Soggetti
 la filo-
 A/...

H L'an un de la gauche

Decision Time
 Arbeitsmarkt: Der Konsens ist...

Les vieux démons

Zeit

Decision Time
 Arbeitsmarkt: Der Konsens ist...

Les vieux démons
 Zeit

Zeit
 una società (quali)...

Arbeitsmarkt: Der Konsens ist
 un accordo tra i sindacati e i datori di lavoro...
 per affrontare la crisi del mercato del lavoro...

una società (quali) con alcune tendenze
 nella ricerca del tempo
 lavorativo in Italia
 che non è possibile
 il consenso con
 l'industria internazionale in cui

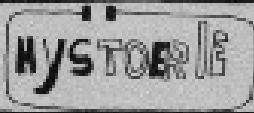
Il clima di...
 è possibile, basta
 cercare questa...
 lo stesso. Spesso
 la ricerca del tempo
 di lavoro per migliaia
 di persone. Puntano.

**Le rapport secret de l'absentéisme
 Schleyer**
 una paragrafo di misure riprese
 per l'altro contro le forze...
 (dalla città futura)/...

Vogliono occupare B

Per i padroni è difficile
 non un'altra società, ma la fine
 di ogni cosa terribile. In più lungo
 la vita.

PER LA CRITICA DELLA RIVOLUZIONE FARE LA RIVOLUZIONE

0. Bifurcations

Εισαγωγή

Μια άπειρη σειρά διακλαδώσεων (bifurcation) [1] : με αυτό τον τρόπο είναι που μπορούμε να πούμε την ιστορία της ζωής μας, τις αγάπες μας, αλλά επίσης και την ιστορία των εξεγέρσεων μας, των ηττών μας και των παλιννορθώσεων της τάξης. Σε κάθε δεδομένη στιγμή διαφορετικά μονοπάτια ανοίγονται μπροστά μας, και συνεχώς βρισκόμαστε μπροστά στην εναλλακτική επιλογή να πάμε εδώ ή εκεί. Στη συνέχεια αποφασίζουμε, να κόψουμε από ένα σύνολο άπειρων πιθανοτήτων και να επιλέξουμε ένα μόνο μονοπάτι. Αλλά πραγματικά επιλέγουμε; Είναι πραγματικά ζήτημα επιλογής, όταν πάμε εδώ και όχι εκεί; Είναι πραγματικά μια επιλογή, όταν οι μάζες πηγαίνουν στα εμπορικά κέντρα, όταν οι επαναστάσεις μετατρέπονται σε σφαγές, όταν τα έθνη μπαίνουν σε πόλεμο; Δεν είμαστε εμείς που αποφασίζουμε, αλλά οι αλληλουχίες; μηχανές για την απελευθέρωση των επιθυμιών και μηχανισμοί ελέγχου επί του φαντασιακού. Η βασική διακλάδωση είναι πάντα αυτή: ανάμεσα σε μηχανές για την απελευθέρωση της επιθυμίας και μηχανισμούς του ελέγχου επί του φαντασιακού. Στην εποχή της ψηφιακής μετάλλαξης, οι τεχνικοί αυτοματισμοί παίρνουν τον έλεγχο της κοινωνικής ψυχής.

Οι παθογόνες ροές της εξάρτησης αποχαυνώνουν το συλλογικό φαντασιακό, αναγκάζοντας το επιθυμών σώμα σε υποταγή. Όσο περισσότερο το δίκτυο των πιθανοτήτων πυκνώνει, χάρη στην παγκοσμιοποίηση, τις τεχνολογίες δικτύων και της κοινωνικής και εδαφικής κινητικότητας, τόσο περισσότερο βρισκόμαστε παγιδευμένοι από τους αυτοματισμούς που κυριαρχούν τις ατομικές επιλογές: τεχνολογικοί οικονομικοί και ψυχικοί αυτοματισμοί μετατρέπουν το πλήθος σε ένα σμήνος.

Θα ήταν δυνατόν να διηγηθούμε την ιστορία του εικοστού αιώνα από την άποψη των διακλαδώσεων του. Διακλαδώσεις ανάμεσα στις ουτοπικές φαντασιώσεις και την πραγματική δυστοπία αναπαρίστανται συνεχώς στις ιστορίες των καλλιτεχνικών πρωτοποριών και των επαναστατικών κινήσεων. Το πάθος της αποδόμησης του Ιταλικού Φουτουρισμού έθεσε τον εαυτό του στην υπηρεσία της δημοσιότητας, το μηχανισμό ελέγχου επί του συλλογικού φαντασιακού. Η δημιουργική χαρά του Ρωσικού Φουτουρισμού έθεσε τον εαυτό του στην υπηρεσία του τρόμου των Μπολσεβίκων. Ο σουρεαλισμός τροφοδότησε τη μηχανική της φαντασίας. Η εξέγερση για την ισοτιμία μεταμορφώθηκε σε κρατικές δικτατορίες. Τα δημιουργικά κινήματα επίπλωσαν τον σημειολογικό-καπιταλισμό (semio-capitalism) με την εργατική δύναμη.

Τα τελευταία χρόνια έχω προσπαθήσει να ανακατασκευάσω το λαβύρινθο των ουτοπικών διακλαδώσεων που ακολούθησαν τη δημιουργική έκρηξη του 1968, μέχρι την κρίσιμη στιγμή του 1977, όταν όλες οι ουτοπίες του εικοστού αιώνα μετατράπηκαν στο αντίθετό τους. Ξεκινώντας από την ανοικοδόμηση αυτού του λαβύρινθου, έχω προσπαθήσει να εξετάσω τις παρούσες διακλαδώσεις, τις διακλαδώσεις που ανοίγονται συνεχώς στον πολλαπλασιασμό των πιθανοτήτων. Σε αυτό το βιβλίο, έχω συγκεντρώσει τα ίχνη αυτής της εργασίας. Εξακολουθούν ίσως να είναι συγκεχυμένα, με τον τρόπο που είναι τα ίχνη. Τα γραπτά στα χρόνια που ακολούθησαν την εξέγερση του Σηάτλ, η πρώτη πράξη της συνειδητής, μαζικής αυτοοργάνωσης της γνωστικής εργασίας, διαπερνούν τα διαφορετικά επιστημονικά πεδία, από την κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση της ψυχοπαθολογίας, στην κοινωνιολογία της επικοινωνίας, και την πολιτική θεωρία.

Το πρώτο μέρος είναι αφιερωμένο στο έτος του προαισθήματος, στο 1977 των Ιταλικών Αυτονομιών και των ελεύθερων ραδιοφώνων που ήταν επίσης η χρονιά του *No Future* του Sid Vicious, το έτος της ανθρωποκτονίας του Schleyer και της τραγωδίας του Stammheim.[2] “Όταν το Μέλλον Αρχισε” αναδόμησε τις διακλαδώσεις που παρουσιάστηκαν καθεαυτές πριν από τα κινήματα όταν, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, εκατό χιλιάδες άνθρωποι συγκλήθηκαν στη Μπολόνια για να εξετάσουν το μέλλον χωρίς όμως να βρουν κάποια απάντηση. Τα κινήματα δεν επέλεξαν, αλλά ακολούθησαν τα ίχνη που το ιδεολογικό όραμα χάραξε στους νευρώνες τους θέτοντας πάνω από την πραγματικότητα: την ένοπλη βία, την ηρωϊνή και τη μαζική συντριβή.

Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στον κοινωνικό και παραγωγικό μετασχηματισμό των τελευταίων τριάντα χρόνων: από την εξέγερση των εργαζομένων ενάντια στη γραμμή παραγωγής, στη μετα-βιομηχανική τεχνική αναδιάρθρωση, στην εμφάνιση του γνωστικού προλεταριάτου (cognitariat, κογκνιταριάτου), και τη δυνητικά ανοργάνωτη τάξη της διανοητικής εργασίας [3]. Εδώ, ο σοφός, ο έμπορος και ο πολεμιστής αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον στο στάδιο της ύστερης ιστορίας του εικοστού αιώνα. Η επιστημονική και καλλιτεχνική δημιουργικότητα συλλαμβάνονται από την αγορά και από τον πόλεμο. Αυτό οδηγεί στο ερώτημα του πώς είναι δυνατή η επανασύσταση της αυτονομίας στο πλαίσιο των όρων του σημειο-κεφαλαίου.

Το τρίτο μέρος αναλύει τη διαδικασία διαμόρφωσης της δικτυακής πληροφοριακής-σφαίρας (infosphere): η μετάλλαξη που ακολουθεί τη διάδοση των τεχνολογιών των ψηφιακών μέσων, την κατασκευή των συστημάτων για την διάχυση του συλλογικού νου από την πλευρά της τεχνοσφαίρας (techno-sphere) και την ανάδυση μιας επάρκειας μαζικών μέσων που οδήγησε στο σχηματισμό ενός ενεργού στα μέσα κινήματος.

Το τέταρτο μέρος περιστρέφεται γύρω από την ψυχο-σφαίρα (psycho-sphere), την ευαισθησία της πρώτης γενιάς των μέσων: τη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά, εκείνων που γεννήθηκαν μετά την έλευση της έγχρωμης τηλεόρασης, εκείνων που έχουν γεννηθεί στο τέλος του 1970 ή στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980. Και πάνω απ' όλα αφορά τη γενιά της σύνδεσης, αυτή που γεννήθηκε στη δεκαετία του 1990 και μεγάλωσε σε συμβίωση με ένα δίκτυο δυνητικών νευρώσεων: φαντασιακών, ψυχικών και βιονικών προσθέσεων.

Το πέμπτο μέρος πηγαίνει στην καρδιά της εξάπλωσης της ψυχοπαθολογίας των γενεών που έχουν μάθει περισσότερες λέξεις από μια μηχανή παρά από τη μητέρα τους, όπως ο ανθρωπολόγος Rose Golden έγραψε το 1975. Το επιχείρημα αφορά την εξαφάνιση της μητέρας και τη συνακόλουθη ρήξη μεταξύ της εκμάθησης της γλώσσας και της συναισθηματικότητας.

Η προοπτική που αναδύεται από αυτά τα κεφάλαια έχει το χαρακτήρα της καταστροφής του νεωτερικού ανθρωπισμού, αλλά κάθε κατάσταση της καταστροφής ανοίγεται σε μια διακλάδωση. Μπορεί να καταρρεύσει σε μία διαβολεμένη σπείρα εάν παραμένει όμηρος στα κυρίαρχα οικονομικά δόγματα και συνεχίσει στο δρόμο οδηγώντας σε μια αύξηση των δυνάμεων προς τη λάθος κατεύθυνση. Ή μπορεί να επιβεβαιωθεί μια επιστημολογική ρήξη, ένα μετα-οικονομικό παράδειγμα μπορεί να αναδυθεί και ένα εντελώς νέο όραμα σχέσεων μεταξύ ανθρώπων να αποκαλυφθεί. Το υποκείμενο αυτής της ρήξης μπορεί να είναι μόνο η γνωστική εργασία. Μόνο η αυτονομία της γνωστικής εργασίας από την οικονομική κυριαρχία μπορεί να απενεργοποιήσει τον μηχανισμό αυτοκτονίας του πολέμου και της εμμονής με την ανάπτυξη που καταστρέφει τον πλανήτη. Η γνωστική, δικτυωμένη, επισφαλής (precarious) εργασία είναι η εγκάρσια λειτουργία ικανή να ανασυνδυάσει τα κοινωνικά στοιχεία στην πολυετή μετάλλαξη, σύμφωνα με μια μη συσσωρευτική μη-ανταγωνιστική και μη επιθετική αρχή.

Όμως, η αύξηση της αυτονομίας της εγκάρσιας γνωστικής λειτουργίας δεν μπορεί να το πετύχει αυτό πριν το τραύμα θα παράξει τα αποτελέσματά του. Και αυτά τα αποτελέσματα μπορεί να είναι μη αναστρέψιμα.

Το τέλος της νεωτερικής πολιτικής

Τα κόμματα της αριστεράς που, κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, έχουν προδώσει και διασκορπίσει τα ιδανικά και τις προσδοκίες της εργατικής τάξης, προκειμένου να αποφύγουν να εξαφανιστούν εντελώς, προσπαθούν σήμερα απεγνωσμένα να μαζέψουν το ίδιο νήμα με τις νέες γενιές. Αλλά οι κληρονόμοι του λενινισμού και της σοσιαλδημοκρατίας δεν είναι πλέον σε θέση να ερμηνεύσουν τα σημάδια που προέρχονται από τη νέα κοινωνική πραγματικότητα, και ταλαντεύονται μεταξύ της “μεταρρυθμιστικής” θέσης της υποταγής στον φιλελεύθερο υπερκαπιταλισμό και της “αντιστασιακής” θέσης που επαναπροτείνει παλιές ιδεολογίες σε μια αμυντική και υπολειμματική μορφή.

Η συμμετοχή στην πολιτική ζωή εμφανίζεται να ελαττώνεται προοδευτικά και δεν φαίνεται να υπάρχει καμία θεραπεία για αυτή τη δυσαρέσκεια. Οι πληθυσμοί των Δυτικών χωρών δεν απαρνιούνται την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος της ψήφου. Αλλά η ψήφος είναι ένα σημάδι

συνεχούς μείωσης της αληθινής πολιτικής συμμετοχής, γιατί ο καθένας καταλαβαίνει ότι αντί να είναι σε θέση να αποφασίσει μεταξύ πραγματικών εναλλακτικών λύσεων, είναι μόνο σε θέση να εκλέξει τα πρόσωπα και τα ονόματα εκείνων που θα επιβάλουν προσυσκευασμένες και αναπόφευκτες αποφάσεις επάνω τους.

Από την εποχή του 1981, όταν ο Φρανσουά Μιτεράν, έξι μήνες μετά την εκλογή του ως Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, εγκατέλειψε το σοσιαλιστικό πρόγραμμα το οποίο είχε παρουσιάσει στους ψηφοφόρους, αναγνωρίζοντας με ρητό τρόπο την αδυναμία διακυβέρνησης χωρίς να ακολουθείς τους κανόνες που επιβάλλονται από τις μεγάλες οικονομικές δυνάμεις, ήταν προφανές ότι η δεξιά και η αριστερά είναι δύο λέξεις που στερούνται ουσιαστικής σημασίας. Εάν ο πολιτικός λόγος έχει κάποια σημασία, δείχνει την ικανότητα των συνεταιρισμένων ανθρώπων να επιλέξουν μεταξύ εναλλακτικών λύσεων. Στο μέτρο που αυτές οι εναλλακτικές λύσεις δεν υπάρχουν πια επειδή επικρατούν οι αυτοματισμοί, σε αυτό το σημείο δεν υπάρχει πλέον η πολιτική και η πολιτική συμμετοχή γίνεται μια τελετουργία χωρίς σημασία στην οποία οι πολίτες συμμετέχουν μόνο μέσω του κομπορμιισμού.

Η προέλευση της σύγχρονης πολιτικής βρίσκεται στην πολιτιστική προοπτική που εγκαινιάστηκε από τον ανθρωπισμό, και από την ανακάλυψη της διάστασης ότι είναι ελεύθερη βούληση. Στο *Discourse on Human Dignity* ο Pico della Mirandola έγραψε κατά την τελευταία δεκαετία του δέκατου πέμπτου αιώνα, το ανθρώπινο δυναμικό δεν περιορίζεται από κανένα αρχέτυπο, κανόνα ή αναγκαιότητα, γιατί ο δημιουργός δεν έχει προσδιορίσει με οποιονδήποτε τρόπο τη διαδρομή που η ανθρώπινη δύναμη θα πρέπει να ακολουθήσει:

Δεν σας έχω δώσει, Αδάμ, ούτε ένα καθορισμένο ρόλο, ούτε τη δική σας εμφάνιση, ούτε κάποιο προνόμιο για δικό σας, γιατί αυτό το ρόλο, αυτήν την εμφάνιση, αυτό το προνόμιο είναι αυτό που θα επιθυμήσετε ακριβώς, σύμφωνα με τον όρκο σας και τη γνώμη σας, τα επιτεύγματά σας και τις διατηρήσεις σας. Η προσδιορισμένη φύση από τα άλλα όντα περιέχεται μέσα στις προδιαγραφές που καθορίστηκαν από εμένα. Εσείς θα καθορίσετε οι ίδιοι τη φύση σας, χωρίς επιβαλλόμενο εμπόδιο, σύμφωνα με τη δική σας θέληση, η δύναμη της οποίας θα σας συμβουλεύσει. Τοποθετείστε στο μέσον του κόσμου, γιατί από εκεί μπορείτε καλύτερα να διακρίνετε, όλα όσα υπάρχουν στον κόσμο. Δεν σας έχω κάνει ούτε ουράνιους ούτε επίγειους, ούτε θνητούς ούτε αθάνατους, επειδή εσείς οι ίδιοι, ως ελεύθεροι και κυρίαρχοι τεχνίτες, θα διαμορφώσετε και θα σκαλίσετε τον εαυτό σας με τη μορφή που θα έχετε προεπιλέξει. Θα μπορούσατε να εκφυλιστείτε σε κάτι κατώτερο, όπως είναι τα θηρία· θα μπορούσατε να αναγεννήσετε τον εαυτό σας, σύμφωνα με τη θέλησή σας, σε κάτι ανώτερο, όπως είναι το θείο. Στον εκκολαπτόμενο άνθρωπο, ο Κύριος έβαλε τους σπόρους κάθε είδους και τα μικρόβια κάθε ζωής (Pico della Mirandola, *Discourse on Human Dignity*)

Την ημέρα κατά την οποία ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο, σύμφωνα με τον Pico, είχε τελειώσει με τα αρχέτυπα στη διάθεσή του, και το αγαπημένο πλάσμα του, το τελευταίο και το πιο πολύπλοκο, δεν θα μπορούσε ούτε να καθορίζεται από κάποιο αρχέτυπο ούτε και από οποιαδήποτε ουσία. Ο Θεός θα έπρεπε να επιτρέψει στον άνθρωπο την ελευθερία να ορίσει τον εαυτό του, να καθορίσει ελεύθερα τα όρια των πράξεών του και τις γραμμές του πεπρωμένου του. Το ανθρώπινο γίνεσθαι δεν ήταν ούτε οριοθετημένο ούτε οριστικοποιημένο από τη θεία θέληση, αλλά παραδόθηκε στην ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Η νεωτερικότητα εγκαινιάζεται η ίδια κάτω από το σύμβολο αυτής της συνειδητοποίησης: ο άνθρωπος είναι ένα έργο, όχι η ανάπτυξη και η υλοποίηση ενός έμμεσου σχεδιασμού στη θεία βούληση ή στις πτυχώσεις του Είναι. Μέσα σε αυτό το κενό του Είναι, ξεδιπλώνεται η ιστορία της νεωτερικότητας. Ο Heidegger λέει:

Ως εν-υπάρχων (*ek-sisting*), ο άνθρωπος συντηρεί το *Da- Sein* σε ότι παίρνει το *Da*, την εκκαθάριση του είναι, σε “μέριμνα”. Αλλά το *Da- Sein* το ίδιο συμβαίνει κατ' ουσίαν ως

“πτώση”. Ξεδιπλώνεται ουσιαστικά στην πτώση του Είναι, ως μοιραία αποστολή (1993: 231)

Στη διαφορά των όντων σε σχέση με το Είναι, βρίσκεται η υπερβολή και η μοναδικότητα του Da-Sein, να είναι σε μια κατάσταση. Αλλά η τεχνική εξέλιξη της ανθρώπινης νοημοσύνης προετοιμάζει το τέλος της ανθρώπινης ελευθερίας όπως θεμελιώθηκε στην απροσδιοριστία. Η ανθρώπινη ελευθερία έχει κατασκευάσει, κατά τη διάρκεια της νεωτερικής εποχής, μια μοίρα που αντικειμενοποιεί την ίδια σε τεχνολογία μέχρι το σημείο που έχει εισχωρήσει στη γλώσσα, τυλίγοντας την στους αυτοματισμούς της. Χάρη στην τεχνική, η θέληση για δύναμη έχει παράξει τα εργαλεία για το ίδιο το τέλος της και το τέλος της ανθρώπινης ελευθερίας, και επομένως του ίδιου του ανθρώπου, στο μέτρο που ο άνθρωπος είναι αυτή η ελευθερία που η τεχνολογία ακυρώνει.

Αλλά υπάρχει ένας ακόμη πιο ριζοσπαστικός και ανυπέρβλητος λόγος που το πολιτικό μήνυμα της νεωτερικότητας δεν μπορεί να μεταφραστεί στη γλώσσα των τελευταίων γενεών, τη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά, που γεννήθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1970, και τη γενιά της σύνδεσης που έχει γεννηθεί κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990. Η διαγενεακή μετάδοση έχει καταστεί αδύνατη λόγω του προβλήματος των γνωστικών μορφών και όχι μόνο λόγω, ενός προβλήματος περιεχομένων. Ο νους της γενιάς που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο των τεχνικών συνθηκών των βίντεο-ηλεκτρονικών, και στη συνέχεια αυτό που σχηματίζεται εσωτερικά στις συνθήκες σύνδεσης του δικτύου, λειτουργεί με ένα τρόπο που είναι όλο και πιο ασυμβίβαστος με τον αλφαβητικό, κριτικό, ιστορικό νου, δηλαδή το νου της νεωτερικής ανθρωπότητας, τον νου που πίστευαν την πολιτική πιθανότητα να επιλέξει μεταξύ εναλλακτικών λύσεων.

Έβρισκα πάντα την έννοια της γενιάς ύποπτη. Κατά το παρελθόν στη βιομηχανική εποχή, η έννοια της κοινωνικής τάξης όριζε τις διαδικασίες της ταυτότητας και των συγκρούσεων πολύ καλύτερα. Οι κοινωνικές τάξεις δεν συμπίπτουν απολύτως με τις γενιές, επειδή οι γραμμές σχηματισμού της κοινωνικής ταξικής συνείδησης περνάνε μάλλον από τις διαδικασίες παραγωγής και διανομής του εισοδήματος, και όχι μέσα από τα μέλη των γενεών. Στη βιομηχανική εποχή, η γενεακή διαδοχή είχε περιθωριακή σημασία και δε μπορούσε να καθορίσει ούτε τις επιπτώσεις ριζικής διαφοροποίησης, ούτε μπορούσε να επηρεάσει πολιτικά σημαντικές μορφές της συνείδησης και της ταυτότητας. Όσο η πολιτική υποκειμενικότητα διαμορφωνόταν εσωτερικά στην κοινωνική διαίρεση της εργασίας, η γενεακή υποκειμενικότητα ήταν μόνο μια κοινωνικο-βιολογική έννοια, ακατάλληλη για τον ορισμό των ιστορικών χαρακτηριστικών της υποκειμενικής συνείδησης.

Όμως, ο μετα-βιομηχανικός μετασχηματισμός έχει προκαλέσει σύγχυση στους όρους του προβλήματος. Σε ένα αντικειμενικό επίπεδο, οι κοινωνικές και οικονομικές διαστρωματώσεις σίγουρα δεν έχουν μειωθεί, αλλά αυτό πλέον δεν φαίνεται να είναι σε θέση να παράγει αποφασιστικές επιπτώσεις της ταυτοποίησης στο επίπεδο της συνείδησης. Ο κατακερματισμός και η αύξηση της επισφάλειας των παραγωγικών διαδικασιών έχει καταστήσει την κοινωνική ταυτότητα εξαιρετικά εύθραυστη, την ίδια στιγμή, που η ταυτότητα γίνεται όλο και πιο πολύ ένα φαντασικό και συνειδητό διάνυσμα. Στις μετανεωτερικές διαδικασίες της ταυτοποίησης, αυτό που είμαστε είναι λιγότερο σημαντικό από αυτό που θα μπορούσαμε να είμαστε και η συγκρότηση της υποκειμενικότητας σήμερα, περνά μέσα από ένα διαφορικό μαρκάρισμα γενεακού τύπου, που είναι πολύ πιο σημαντικό, από ό,τι ήταν στο παρελθόν.

Με την έννοια των γενεών κάνουμε αναφορά σε μια ανθρώπινη συλλογικότητα που μοιράζεται ένα χρονικά ορισμένο τεχνολογικό, γνωστικό και φαντασικό διαμορφωτικό περιβάλλον. Στο παρελθόν στην εποχή της νεωτερικότητας αυτό το διαμορφωτικό περιβάλλον άλλαζε σιγά-σιγά στην πάροδο του χρόνου, ενώ οι παραγωγικές και οι οικονομικές σχέσεις και οι σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών τάξεων άλλαζαν με ένα πολύ πιο έντονο τρόπο. Αλλά από τη στιγμή που οι αλφαβητικές τεχνολογίες έδωσαν χώρο στην ψηφιοποίηση, αυτή η μεταμόρφωση έχει παρέμβει για να τροποποιήσει ριζικά τις τροπικότητες της μάθησης, της απομνημόνευσης και της γλωσσικής ανταλλαγής, και η διαμορφωτική πυκνότητα του ανήκειν σε μια γενιά έχει γίνει πιο καθοριστική.

Σε αυτό το σημείο δεν μπορούμε πλέον να προσδιορίσουμε την έννοια των γενεών ως ένα απλό βιολογικό φαινόμενο, αλλά μάλλον ως ένα τεχνολογικό και γνωστικό φαινόμενο, η πέραν του

υποκειμένου [trans-subjective] αυτο-σύσταση ενός κοινού ορίζοντα συνειδητής και βιωματικής δυνατότητας. Η μετατροπή του τεχνο-γνωστικού περιβάλλοντος επαναπροσδιορίζει τις πιθανότητες και τα όρια της εξατομίκευσης.

Λόγω αυτού, πιστεύω ότι είναι απαραίτητο να εντοπισθούν οι νέες μορφές της κοινωνικής συνείδησης ξεκινώντας από το ανήκειν σε μία γενιά. Και για αυτό το λόγο θα μιλήσω για δύο αποφασιστικές διαδοχικές αλλαγές στη μετάλλαξη, που οδήγησε στην αποστράγγιση των ανθρωπιστικών κατηγοριών και των προοπτικών πάνω στις οποίες βασίστηκε η νεωτερική πολιτική. Αυτά τα δύο περάσματα έχουν συσταθεί στην υπαγωγή του ανθρώπινου νου στο σχηματισμό, μέσα σε δύο διαδοχικές τεχνολογικές διαμορφώσεις της σφαίρας των μέσων [media-sphere]. Το πρώτο είναι αυτό που ονομάζω βίντεο-ηλεκτρονικό, εννοώντας τις τεχνολογίες της τηλεοπτικής επικοινωνίας. Πρόκειται για την περίπτωση του αποσπάσματος στο οποίο ο Marshall McLuhan μιλάει στη θεμελιώδη μελέτη του 1964, *Understanding Media* .

Ο McLuhan εξετάζει τη μετάβαση από την αλφαβητική στη βίντεο-ηλεκτρονική σφαίρα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, όταν το ταυτόχρονο διαδέχεται το ακολουθητικό, η ικανότητα των μυθολογικών επεξεργασιών διαδέχεται εκείνη της κριτικής επεξεργασίας. Η κριτική ικανότητα προϋποθέτει μια συγκεκριμένη δόμηση του μηνύματος: τη διαδοχικότητα της γραφής, τη βραδύτητα της ανάγνωσης, και τη δυνατότητα να κρίνουμε με τη σειρά αληθείς ή ψευδείς δηλώσεις. Είναι σε αυτές τις συνθήκες που η κρίσιμη διάκριση που έχει χαρακτηρίσει τις πολιτιστικές μορφές της νεωτερικότητας είναι δυνατή. Αλλά στον τομέα της βίντεο-ηλεκτρονικής επικοινωνίας, η κριτική σταδιακά έχει αντικατασταθεί από μια μορφή της μυθολογικής σκέψης στην οποία η ικανότητα να διακρίνει ανάμεσα στην αλήθεια και το ψεύδος των δηλώσεων γίνεται όχι μόνο άσχετη αλλά και αδύνατη. Αυτή η μετάβαση έγινε στην τεχνο-σφαίρα και τη σφαίρα των μέσων [media-sphere] στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 και η γενιά που γεννήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 άρχισε να εκδηλώνει τα πρώτα σημάδια στεγανότητας στις αξίες της πολιτικής και της κριτικής, που ήταν θεμελιώδεις για τις προηγούμενες γενιές του εικοστού αιώνα.

Η πιο ριζική μετάλλαξη ήταν η διάδοση των ψηφιακών τεχνολογιών και ο σχηματισμός του παγκόσμιου διαδικτύου κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Εδώ, η λειτουργική τροπικότητα του ανθρώπινου νου αλλάζει εντελώς, όχι μόνο επειδή οι συνθήκες της επικοινωνίας γίνονται απείρως πιο πολύπλοκες, κορεσμένες και επιταχυνόμενες, αλλά μάλλον επειδή το παιδικό μυαλό αρχίζει να διαμορφώνεται το ίδιο σε ένα περιβάλλον των μέσων εντελώς διαφορετικό από εκείνο της νεωτερικής ανθρωπότητας.

Οι μελέτες που έχω συγκεντρώσει στο τμήμα σχετικά με την ψυχο-σφαίρα είναι αφιερωμένες σε αυτή τη γενιά της σύνδεσης.

Πρώτη διακλάδωση: 77 η χρονιά της προαίσθησης

Όταν το μέλλον άρχισε

Αυτό που συνέβη στην Ιταλία το 1977 είναι δύσκολο να κατανοηθεί στο πλαίσιο των νεωτερικών πολιτικών αντιλήψεων. Την εποχή εκείνη, η Ιταλία βρισκόταν σε βαθιά συγκρουσιακή περίοδο, και ένα ισχυρό κίνημα των φοιτητών και των νέων προλετάριων ήρθε στην επιφάνεια, προκαλώντας την οικονομική και κρατική εξουσία.

Το έτος 1977 γενικά καταγράφηκε ως έτος της βίας. Πράγματι, ήταν η χρονιά που οι Ερυθρές Ταξιαρχίες ξεκίνησαν τις τρελές, αιματηρές εκστρατείες τους, και οι ταραχές που εξερράγησαν στους δρόμους της Ρώμης, της Μπολόνια και πολλές άλλες πόλεις αυτή τη χρονική στιγμή δεν ήταν καθόλου ειρηνικές συναντήσεις και φιλικόί περίπατοι. Αλλά η βία δεν ήταν το ζήτημα, όταν το κίνημα ξέσπασε. Έγινε ζήτημα, όταν η αστυνομία αντέδρασε βίαια στις διαδηλώσεις, όταν η κυβέρνηση διέταξε την καταστολή τους και η αστυνομία πυροβόλησε και σκότωσε τους φοιτητές στην Μπολόνια, στη Ρώμη, και αλλού.

Υπήρξε οργή στον αέρα. Αυτό δεν ήταν μόνο επειδή το 15% του πληθυσμού, ιδίως των νέων, ήταν άνεργοι. Υπήρχε ένα είδος υπαρξιακής οργής, ένα κύμα απειθαρχίας που δεν περιορίστηκε στην Ιταλία.

Αντί να επικεντρωθώ στην βίαιη πλευρά του 1977, προτιμώ να επικεντρωθώ στα ετερογενή πρόσωπα της πολιτιστικής διαδικασίας, τα οποία αναδύθηκαν όταν τα μωρά της πληθυσμιακής έκρηξης (baby boomers) σε ολόκληρο τον κόσμο επλήγησαν από το προαίσθημα ότι ο νεωτερικός ορίζοντας συνιστούσε τη διάλυσή του. [4]

Θέλω να μιλήσω για το γενικό τοπίο της δεκαετίας του 1970, και εδώ θέλω να τοποθετήσω την ιταλική εξέγερση. Το 1977, δεν είναι ένα ιταλικό έτος: είναι το έτος, που ο Steve Wozniak και ο Steven Jobs δημιούργησαν το σήμα κατατεθέν της Apple και ακόμα περισσότερο, δημιούργησαν τα εργαλεία για τη διάδοση της πληροφοριακής τεχνολογίας· είναι το έτος που ο Alain MiNC και Simon Nora έγραψαν το *L'informatisation de la société*, ένα κείμενο που θεωρητικοποιεί την ερχόμενη διάλυση των εθνικών κρατών λόγω των πολιτικών επιπτώσεων της αναδυόμενης τηλεματικής.

Εκείνη τη χρονιά ο Yuri Andropov, γραμματέας της KGB, έγραψε μια επιστολή προς τον Leonid Brezhnev, υποστηρίζοντας ότι η Σοβιετική Ένωση ήταν σε κίνδυνο εξαφάνισης, εάν το χάσμα με τις ΗΠΑ στον τομέα της πληροφορικής δεν γεφυρωνόταν. Ήταν η χρονιά που ο Jean Francois Lyotard έγραψε το βιβλίο *“Η μεταμοντέρνα κατάσταση”*. Η χρονιά που πέθανε ο Charlie Chaplin· όταν ο άνθρωπος με το καπέλο και το μαστούλι απεβίωσε. Αυτή ήταν η χρονιά του τέλους του εικοστού αιώνα: το σημείο στροφής της νεωτερικότητας.

Αυτό που είναι ιδιαίτερο για την ιταλική κατάσταση δεν είναι ο καπνός των ταραχών και οι βόμβες μολότοφ. Σε αυτή την εμπειρία μπορείτε να δείτε και τις δύο όψεις των εποχών της αλλαγής: η ευτυχής ουτοπική πλευρά της δημιουργικότητας και η απόγνωση, η απελπισία, και ο τρόμος.

Το 1977 είδε την τελευταία εξέγερση των κομμουνιστών προλετάριων του εικοστού αιώνα, ενάντια στην καπιταλιστική κυριαρχία και ενάντια στο αστικό κράτος. Αλλά την ίδια στιγμή είδε την πρώτη εξέγερση του γνωστικού προλεταριάτου (cognitariat), των διανοητικών εργαζομένων, και της Τεχνικό-επιστημονικής νοημοσύνης (Technische Wissenschaft Intelligenz) [5]

Στον πολιτισμό που παράγεται κατά το έτος αυτό, μπορούμε να δούμε το προαίσθημα μιας νέας πολιτιστικής διαδικασίας και ένα νέο κοινωνικό τοπίο. Με ρητορικό τρόπο, θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε η πρώτη εξέγερση των νέων εποχών που ζούμε τώρα. Αλλά δεν μπορώ να είμαι βέβαιος για αυτό, δεν ξέρω αν η εποχή που ζούμε τώρα θα είναι και πάλι μια εποχή της εξέγερσης. Ίσως ναι, ίσως όχι.

Κατά μία βέβαιη έννοια θα μπορούσαμε να πούμε ότι είμαστε μάρτυρες της πραγματοποίησης ενός κακού ονείρου, της δυστοπικής φαντασίας που ήταν παρούσα στο κίνημα που εξερράγη το 1977. Για αυτό το κίνημα, δεν ήταν μόνο, όπως συνεχίζει ο μύθος, ένα ευχάριστο

γεγονός, η ελεύθερη έκφραση της δημιουργικότητας. Μέσα σε αυτό περιεχόταν μια αντίληψη μιας βαθιάς κοινωνικής αποεδαφικοποίησης, μίας οικονομικής αλλαγής που συνδέεται με την καταστροφή του ανθρώπινου τοπίου των πόλεων· που δεσμεύεται ότι θα υποτάξει κάθε κομμάτι του χρόνου.

Στην ίδια χρονολογία αυτού του έτους μπορούμε να δούμε τη χαρούμενη φάση, η οποία ξεκίνησε μάλλον το 1976 παρά το 1977. Ωστόσο, στους μήνες μετά τις βίαιες εξεγέρσεις στη Ρώμη και τη Μπολόνια, το Μάρτιο του 1977, μπορεί κανείς να δει επίσης μια μεταβαλλόμενη αντίληψη, το συναίσθημα του τρόμου. Σε αυτή τη μετάβαση υπάρχει κάτι που διαφεύγει εντελώς του πολιτικού πλαισίου.

Το 1977 ο Ίνγκμαρ Μπέργκμαν παράγει την ταινία *Το Αυγό του φιδιού* (The Serpent's Egg), ίσως όχι μία από τις καλύτερες ταινίες του Μπέργκμαν, αλλά μια πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα στην κατασκευή του ολοκληρωτικού μυαλού του όλοι το ίδιο. Όταν το είδα, στο τέλος του ίδιου έτους, αισθάνθηκα ότι κάτι στην ταινία μιλούσε άμεσα για μένα, για μας. [6]

Το Αυγό του φιδιού είναι μια ταινία για την επώαση του ναζισμού κατά τη διάρκεια της περιόδου από το 1923 έως το 1933. Εκείνα τα χρόνια, το αυγό του φιδιού άνοιγε αργά, και έδινε τον τοκετό του τέρατος. Στο διάστημα που ακολούθησε την εξέγερση των φοιτητών το Μάρτιο του 1977 νιώσαμε κάτι σαν αυτό. Εντοπίσαμε τη μυρωδιά ενός νέου ολοκληρωτισμού που ήταν στα σκαριά.

Κατά τους μήνες της άνοιξης του 1977, δεκάδες αγωνιστές και διανοούμενοι, συνελήφθησαν, οι ραδιοφωνικοί σταθμοί του κινήματος έκλεισαν με τη βία και το κίνημα ξεκίνησε μια διεθνή συνάντηση ενάντια στην καταστολή που έλαβε χώρα στην Μπολόνια, το Σεπτέμβριο. Εκατό χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στην Μπολόνια, περιμένοντας να ακούσουν τη μαγική λέξη της απελευθέρωσης, αλλά η μαγική λέξη δεν βρέθηκε.

Μετά τη συνάντηση του Σεπτεμβρίου αντιληφθήκαμε την ήττα του κινήματος, την εξάπλωση της βίας, και την αυξανόμενη ισχύ των Ερυθρών Ταξιαρχιών, που κέρδιζαν την ενέργεια και αγωνιστές από την ήττα του κινήματος.

Στη Γερμανία, το Φθινόπωρο του 1977 ήταν ένας πολύ σκοτεινός μήνας. Ο Hans Martin Schleyer, ένας σημαντικός άνθρωπος των εταιρειών, απήχθη και δολοφονήθηκε από την Rote Armee Fraktion (RAF), και μερικές ημέρες αργότερα, οι Andreas Baader, Carl Hans, Raspe και Gudrun Ensslin έχασαν τη ζωή τους στα κελιά των φυλακών στο Stammheim, πιθανώς δολοφονημένοι από τους φρουρούς.

Η εντυπωσιακή ταινία των Schlöndorff, Fassbinder και άλλων, *Germany in Autumn* μιλάει για την ευρέως διαδεδομένη αντίληψη του επερχόμενου τέλους της κοινωνικής αλληλεγγύης. Σε αυτή την ταινία μπορείτε να αντιληφθείτε την ξαφνική θλίψη, την ομίχλη, και τα σύννεφα που έπεφταν πάνω στη ζωή των ανθρώπων, και η φυλακή του Stammheim γίνεται ένα είδος αλληγορίας για την καθημερινή φυλακή στην οποία μετατρέπεται η κοινωνική ζωή.

Επανεξετάζοντας και επαναξιολογώντας το κίνημα εκείνο μπορεί να είναι ενδιαφέρον, εάν μπορείτε να βρείτε μέσα σε εκείνες τις στιγμές το προαίσθημα για το τι συμβαίνει σήμερα, το προαίσθημα μιας ανθρωπολογικής μετάλλαξης που εκτυλίσσεται στον νέο αιώνα που κατοικούμε. Επιπλέον, το κίνημα εκείνο, δημιούργησε επίσης κάποια αντίδοτα στα προβλήματα του σήμερα και κάποιες δυνατότητες για την αναζήτηση σε μια άλλη κατεύθυνση.

Η κοινωνική σύγκρουση και το πολιτικό πλαίσιο

Δεν είμαι ιστορικός, οπότε δεν μπορώ να ανακατασκευάσω την ιστορική αλληλουχία με ακριβή τρόπο, αλλά θα βάλω τα δυνατά μου.

Αν κοιτάξει κανείς την κοινωνική κατάσταση στην Ιταλία το 1975-1976 υπήρχε ένα 15% ανεργίας, κυρίως μεταξύ των νέων. Από το 1969 τα εργοστάσια των βόρειων πόλεων βρισκόταν σε αναβρασμό. Στη Mirafiori, την Alfa Romeo, την Petrolchimico, τα πιο σημαντικά φρούρια της εργατικής τάξης, νέοι μαχητές οργάνωσαν ριζοσπαστικούς αυτόνομους αγώνες, συχνά επικρίνοντας τη συνδικαλιστική και την πολιτική ατζέντα του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος (PCI). Η κατάληψη της Fiat Mirafiori το 1973 ήταν ίσως η πιο εντυπωσιακή δράση ενάντια στην

καπιταλιστική κυριαρχία εκείνα τα χρόνια. Η πλειοψηφία των εργαζομένων στο μεγαλύτερο εργοστάσιο στην Ιταλία, αποφάσισε να καταλάβει το χώρο κατά τη διάρκεια μιας μακράς αντιπαράθεσης με τους ιδιοκτήτες. Η Fiat ήταν το κέντρο της οικονομικής εξουσίας, και αυτός ο αγώνας έγινε το σύμβολο της αντίστασης του λαού ενάντια στην καπιταλιστική κυριαρχία.

Οι νέοι που είχαν προσληφθεί στη Fiat κατά τη διάρκεια των προηγούμενων χρόνων ήταν ως επί το πλείστον μετανάστες που ήρθαν από τα νότια· η Fiat προσέλαβε νέους άνδρες από την Καλαβρία, τη Σικελία, και από τη Νάπολη. Γι' αυτούς τους νέους ήταν δύσκολο να ανταλλάσσουν τις ηλιόλουστες ακτές της Νότιας Ιταλίας, την τεμπελιά, τον αισθησιασμό της ζωής στα Μεσογειακά χωριά, με την καπνιστή, ομιχλώδη, αγχωτική ζωή της βιομηχανικής πόλης.

Η κατάληψη είχε επιτυχία. Το σωματείο και τα διευθυντικά στελέχη ήταν αναγκασμένα να διαπραγματευθούν με τους όρους των καταληψιών. Μετά τον αγώνα του Μαρτίου του 1973, όταν η αυτόνομη οργάνωση των εργαζομένων αποφάσισε την κατάληψη του εργοστασίου, οι διευθυντές της FIAT μπλόκαραν τον κύκλο εργασιών της εργατικής δύναμης. Καμία πρόσληψη πλέον.

Εκείνο το έτος, η Συρία και η Αίγυπτος, επιτέθηκαν στο Ισραήλ την ημέρα του Γιομ Κιπούρ. Τα αποτελέσματα του πολέμου που ακολούθησε αγανάκτησαν όλο τον κόσμο. Οι τιμές του πετρελαίου τρελάθηκαν. Η δυτική οικονομία χτυπήθηκε τρομερά και οδηγήθηκε σε ύφεση και κρίση, με την ανεργία να αυξάνεται παντού. Η Ιταλική κυβέρνηση δήλωσε ότι μία περίοδος λιτότητας ήταν αναγκαία και ότι οι άνθρωποι έπρεπε να κάνουν θυσίες για το καλό της οικονομίας, οι μισθοί έπρεπε να μείνουν κάτω, και οι εργαζόμενοι έπρεπε να εργαστούν σκληρότερα.

Μετά από αυτό, μερικοί άνθρωποι σε μια διαδήλωση στους δρόμους της Μπολόνια εξαπέλυσαν την κραυγή:

Loro dicono austerità, noi diciamo dissolutezza sfrenatezza festa.

Λένε “λιτότητα”, απαντάμε: Διάλυση, άδεια, γιορτή”

Un'onda di leggerezza si diffonde.

Ένα κύμα ελαφρότητας και ανευθυνότητας.

Δεν θέλουμε να πληρώσουμε θυσία στο Θεό της Οικονομίας. Δεν πιστεύουμε στο δόγμα της παραγωγικότητας. Εμείς δεν θα δώσουμε τη ζωή μας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν.

Se l'economia è malata che crepi.

Εάν η οικονομία είναι άρρωστη, τότε ας σπάσει.

Έτυχε να είμαι στο Τορίνο το 1973. Σε εκείνο το έτος, σε όλη την Ευρώπη τα εργοστάσια παραγωγής αυτοκινήτων πλύθηκαν από ένα κύμα κοινωνικών συγκρούσεων. Η Fiat στο Τορίνο, η Opel στο Russelsheim, η Volkswagen και η Renault στο Billancourt, μια μαζική αναταραχή των νέων εργαζομένων στο αυτοκίνητο σταμάτησαν τις γραμμές συναρμολόγησης και πίεσαν το νεωτερικό βιομηχανικό καπιταλισμό προς το τέλος του. Στο εργοστάσιο Mirafiori κατά τις ημέρες της κατάληψης, είδα ανθρώπους μεταμφιεσμένους ως μητροπολιτάνους ινδιάνους για πρώτη φορά· νέους εργαζόμενους, με μακριά μαλλιά με ένα κόκκινο φουλάρι γύρω από το λαιμό τους, παίζοντας τύμπανα στο εργοστασιακό κατάστημα.

Μια πλατεία γεμάτη με χιλιάδες αυτοκίνητα προετοιμάζονται για έλεγχο – οι κόρνες ηχούσαν· εκατοντάδες από αυτές. Στη συνέχεια, το πλήθος των νέων εργαζομένων αποχώρησε από το εργοστάσιο χτυπώντας τα σιδερένια τύμπανα. Αυτή η πράξη της άρνησης της θλίψης του εργοστασίου είναι η υπόθεση της έκρηξης του 1977.

Αυτή η νέα γενιά των εργαζομένων δεν είχε να κάνει τόσο με την παλιά παράδοση των εργατικών κομμάτων. Ούτε είχε να κάνει με τη σοσιαλιστική ιδεολογία του κράτο-ιδιοκτήτου συστήματος. Μια μαζική άρνηση της θλίψης της εργασίας ήταν το κύριο στοιχείο πίσω από τη διαμαρτυρία τους. Αυτοί οι νέοι εργαζόμενοι είχαν να κάνουν πολύ περισσότερο με το κίνημα των hippies· πολύ περισσότερο με την ιστορία της avant-garde.

Ο Φουτουρισμός, ο σουρεαλισμός και ο Ντανταϊσμός προσπάθησε να εφεύρει εκ νέου τη

διαδικασία της πολιτικής οργάνωσης. Ο Ουμπέρτο Έκο έγραψε ένα κείμενο σχετικά με αυτό το υποκείμενο με τον τίτλο *C'è una nuova lingua: l'Italo-indiano*, (υπάρχει μια νέα γλώσσα: η Ιταλο-Ινδική), όπου τονίζεται η γλωσσική διάσταση της νέας εξέγερσης. Εκεί λέει: οι άνθρωποι του νέου κινήματος είναι τα παιδιά που έχουν διαβάσει τα ποιήματα των Φουτουριστών, και χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά μέσα για πρώτη φορά. Αυτό δημιουργεί ένα είδος μαζικής *avant-garde*. Χάρη στην τεχνολογία των μέσων μαζικής επικοινωνίας, η γλώσσα γίνεται ο κεντρικός τόπος της κοινωνικής αντιπαράθεσης. Η ποίηση (η γλώσσα η οποία δημιουργεί κοινούς κόσμους) είχε εισέλθει στη σφαίρα της κοινωνικής αλλαγής.

Αυτή ήταν η αφετηρία της δημιουργίας του σημειοκαπιταλισμού, το νέο καθεστώς που χαρακτηρίζεται από τη συγχώνευση των μέσων (media) και του κεφαλαίου. Σε αυτή τη σφαίρα, η ποίηση συναντά τη διαφήμιση και η επιστημονική σκέψη συναντά την επιχείρηση.

Στο μεταξύ, ενώ η ιταλική κοινωνία ήταν στη δίνη της σύγκρουσης και της καινοτομίας, το πολιτικό πλαίσιο είχε αποκλειστεί. Οι Κομμουνιστές και οι Χριστιανοδημοκράτες, οι δύο εκκλησίες της θλίψης ήταν σύμμαχες στον κοινό στόχο της συγκράτησης και της καταστολής του κοινωνικού κινήματος που εκρήγνυται παντού.

Κάτι πρέπει να ειπωθεί για το ΚΚΙ, το οποίο έχει γίνει γνωστό γιατί είχε μια διαφορετική μάρκα του κομμουνισμού. Στη δεκαετία του 1960, το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν ευρέως πιστωμένο ότι έχει κάποια αυτονομία από την κυριαρχία της Μόσχας. Και αυτό ήταν εν μέρει αλήθεια. Το κόμμα που επανιδρύθηκε από τον Palmiro Togliatti τη δεκαετία του 1940 ήταν κάτι διαφορετικό από το κλασικό Λενινιστικό κόμμα όσον αφορά τα προβλήματα της εσωτερικής οργάνωσης και της πολιτικής εξουσίας. Αλλά όταν ερχόταν στη σχέση μεταξύ κοινωνίας και κράτους, το ΚΚΙ έχει πάντα αντιδράσει ως σταλινικό κόμμα: όταν ήρθε στην κοινωνική αυτονομία, ο σταλινισμός ήταν η μόνη γλώσσα που ήξεραν.

Το ΚΚΙ έχει γίνει καινοτόμο στον τομέα της πολιτικής αντιπροσώπευσης, αλλά δεν έχει δημιουργήσει μια νέα γλώσσα στη σχέση του με την κοινωνία. Έτσι, όταν το κίνημα εξερράγη στα εργοστάσια και στα πανεπιστήμια ως ένας ριζοσπαστικός αγώνας ενάντια στην εργασία και ενάντια στο κράτος, η απάντηση του ΚΚΙ ήταν αυτή ενός κλασικού σταλινικού κόμματος, υπερασπίζοντας το κράτος και εγκρίνοντας την καταστολή εναντίον του κινήματος.

Η κυβέρνηση σε αυτά τα χρόνια ήταν το αποτέλεσμα μιας συμμαχίας μεταξύ του ΚΚΙ και των Χριστιανοδημοκρατών. Η πολιτική του ιστορικού συμβιβασμού απέβλεπε στην αποτροπή μιας κοινωνικής αντιπαράθεσης. Αλλά το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής ήταν η διαμόρφωση του κοινοβουλίου ενάντια στο κίνημα και ενάντια σε κάθε κοινωνική συγκρουσιακή δράση.

Επομένως, λίγη πολιτική διαμεσολάβηση των κοινωνικών συγκρούσεων υπήρχε, επειδή η απόλυτη πλειοψηφία, σχεδόν το 100% του κοινοβουλίου, ενώθηκε ενάντια στην κοινωνία. Αυτό εξηγεί το πολιτικό υπόβαθρο της έκρηξης του 1977.

Το 1975 αυτή η πλειοψηφία ψήφισε ένα νόμο (νόμος Reale, το όνομά του από το αναπληρωτή ο οποίος πρότεινε το νομοσχέδιο). Ο νόμος αυτός έδωσε στην αστυνομία το δικαίωμα να πυροβολάει τους ανθρώπους που υποτίθεται ότι αποτελούν απειλή. Το αποτέλεσμα ήταν η δολοφονία εκατοντάδων νέων ανθρώπων που ήταν ύποπτοι για μεταφορά όπλων αν και στην πραγματικότητα συχνά δεν το έκαναν.

Εδώ είναι που μπορεί κανείς να δει τις συνθήκες της έκρηξης: 15% της ανεργίας, κυρίως νέοι, η κοινωνική σύγκρουση εξαπλώνονταν παντού, και μια ισχυρή κυβέρνηση που υποστηριζόταν από το κοινοβούλιο, όπου τα ενωμένα πολιτικά κόμματα πέρασαν κατασταλτικούς νόμους.

Αλλά επίσης ενδιαφέρομαι για την εξήγηση του κοινωνικού και πολιτιστικού υπόβαθρου. Το γενικό πλαίσιο του κοινωνικού μετασχηματισμού ήταν η σχέση ανάμεσα στους νέους εργαζόμενους που αρνούνται την εργασία στα εργοστάσια, και στους φοιτητές, τους ερευνητές, και τους διανοητικούς εργάτες. Το “Φοιτητές κι εργάτες ενωμένοι στον αγώνα” (*Operai e studenti uniti Nella Lotta*) δεν ήταν ένα κενό σύνθημα, ήταν μια καλή εικόνα της κατάστασης που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση του κινήματος μαζικής διάνοησης ως κοινωνικού δρώντα.

Ο Hans Jürgen Krahl, ένας από τους ηγέτες του φοιτητικού κινήματος στη Γερμανία, ήταν ο συντάκτης ενός πολύ σημαντικού κειμένου για εκείνους τους χρόνους: του *Thesen Uber Technisch*

Wissenschaft Intelligenz. Σε αυτό ο Krahl είπε ότι το πρόβλημα της πολιτικής οργάνωσης δεν ήταν πλέον η αποσύνδεση της από την κοινωνική μηχανική (όπως στη λενινιστική εποχή), αλλά είχε τις ρίζες του στην αυτο-οργάνωση της διανοητικής εργασίας. Η γνωστική εργασία στρεφόταν προς το κέντρο της κοινωνικής σκηνής.

Αν είμαστε σε θέση να συνδέσουμε την άρνηση της εργασίας και την τεχνοεπιστημονική νοημοσύνη μπορούμε να ανακαλύψουμε ότι η διανοητική εργασία δεν είναι εργασία, αλλά η ελευθερία. Η εφαρμογή της τεχνολογίας στην αυτοματοποίηση δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη μείωση του χρόνου εργασίας. Η σχέση ανάμεσα στους φοιτητές και τους εργαζόμενους δεν στηρίζεται στην ιδεολογία, αλλά στην κατανόηση ενός κοινού εδάφους στον τομέα της γνώσης, της τεχνολογίας, και της ελευθερίας από την εργασία.

Η τελευταία εξέγερση του εικοστού αιώνα

Την άνοιξη του 1975, ξεκινήσαμε την εκτύπωση ενός ζάιν με τίτλο A/Traverso. Η νέα μηχανή offset μας έδωσε τη δυνατότητα να συνθέτουμε τη σελίδα με ένα πολύ πιο ελεύθερο τρόπο από ό,τι το παλιό τυπογραφικό μηχάνημα εκτύπωσης. Χρησιμοποιήσαμε την Ντανταϊστική τεχνική του κολάζ, λαμβάνοντας χαρακτήρες από τις εφημερίδες, κόβοντας από εικόνες, αναμιγνύοντας και κολλώντας τα στη σελίδα και στη συνέχεια φωτογραφίζοντας και εκτυπώνοντας τα όλα. Οι άνθρωποι που έγραψαν στο περιοδικό ήταν οι ίδιοι άνθρωποι που ξεκίνησαν το Radio Alice το Φεβρουάριο του 1976, μια ομάδα νεαρών προλεταριακών ποιητών: αυτόνομοι επιθυμώντες (*autonomes desirants*), *δημιουργικά τραβεστί* (*creativi trasversali*), νεότερα αδέρφια των μαθητών με τις γραβάτες του 1968. Η ανάγνωση τους ήταν λιγότερο κουραστική από εκείνη των μεγαλύτερων αδελφών τους. Δεν ήταν ανάγνωση τόσο πολύ του Μαρξ και του Λένιν, αλλά του William Burroughs και του Roland Barthes. Στις σελίδες του A / Traverso, μια κεντρική ιδέα επαναλήφθηκε με χίλιους τρόπους:

Η συλλογική ευτυχία είναι ανατροπή, η ανατροπή είναι συλλογική ευτυχία

Όταν το Radio Alice άρχισε να εκπέμπει το Φεβρουάριο του 1976 μια ντουζίνα αναρχοεργατιστών, μετα-χιππιδων και πρωτο-πανκ συναντήθηκαν σε ένα διαμέρισμα του τελευταίου ορόφου στη στέγη της παλιάς πόλης της Μπολόνια, και εξέπεμπαν διαφορούμενα σήματα. Η διέγερση μεγάλωνε. Το πολιτικό πλαίσιο (ο ιστορικός συμβιβασμός των κομμουνιστών και των Καθολικών) ήταν πολύ στενό για την αναβράζουσα κοινωνία των πολιτών. Οι συγκρούσεις εξαπλώνονταν στα εργοστάσια, στις καταλήψεις και τα διάσπαρτα γεγονότα της οικειοποίησης σε όλη τη χώρα.

Il comunismo è libero e Felice Dieci Cento Mille radio alice .

Ο κομμουνισμός είναι ελεύθερος και ευτυχισμένος: δέκα εκατό χιλιάδες Ράδια Αλίκη

Ο Φουτουρισμός και το Νταντά ήταν τα σημεία αναφοράς του νέου αυτού κινήματος, το οποίο είδε έναν πολλαπλασιασμό της νέας γραφής και των μέσων, όπως ένα άλλο περιοδικό *Il Corrispondente Operaio* (ανταποκριτής των Εργαζομένων). Στοχεύσαμε να γράψουμε εξ επαφής από πολύ κοντά - να στοχεύσουμε στη ρίζα - με ένα σάουντρακ της Giovanna Marini και των Jefferson Airplane. Επιδιώξαμε να καταργήσουμε το διαχωρισμό ανάμεσα στην τέχνη και την καθημερινή ζωή, ή ακόμη και να καταργήσουμε την τέχνη και την ίδια την καθημερινή ζωή.

Αν στη δεκαετία του 1920 το avant-garde ήταν ένα ελιτίστικο φαινόμενο, στη δεκαετία του 1970 επρόκειτο να γίνει ένα μαζικό πείραμα για τη δημιουργία ενός σημειωτικού περιβάλλοντος για τη ζωή. Χάρη στα ραδιόφωνα, χάρη στα αυτόνομα ζάιν που εξαπλώνονται παντού, μία μεγάλης κλίμακας διαδικασία της μαζικής ειρωνείας ξεκίνησε.

Η ειρωνεία σήμαινε την αναστολή του σημασιολογικού βάρους του κόσμου. Η αναστολή της έννοιας που δίνουμε στις χειρονομίες, τις σχέσεις, στο σχήμα του πράγματος. Το είδαμε σαν την αναστολή του βασιλείου της αναγκαιότητας και ήμασταν πεπεισμένοι ότι η εξουσία έχει την

εξουσία, όσο αυτοί που δεν έχουν τη δύναμη παίρνουν την εξουσία στα σοβαρά.

Πράγματι, όταν η ειρωνεία γίνεται μια μαζική γλώσσα, η εξουσία χάνει έδαφος, αρχή (authority) και δύναμη. Αυτή ήταν η ώρα της διαφωνίας, του ειρωνικού από το δογματικό, του μαοντανταϊσμού (Maodadaiism): της διαφωνίας από τον φανατισμό της πολιτικής και της άρνησης της εργασίας: της διαφωνίας από τον φανατισμό της οικονομίας.

Τι σημαίνει να είσαι πλούσιος;

Η αντίφαση μεταξύ των νέων προλετάριων και των παλαιών βιομηχανικών εργαζομένων έγινε φανερή τον Οκτώβριο του 1976 κατά τη διάρκεια του αγώνα στο Innocenti, ένα εργοστάσιο παραγωγής αυτοκινήτων του Μιλάνου. Οι νέοι, φρέσκο-προσλαμβανόμενοι δεν είχαν επιδοθεί στην εκμετάλλευση και οργανώθηκαν οι ίδιοι αμυντικά μέσω των συστηματικών απουσιών (absenteeism): τη συλλογική απόδραση από την εργασία. Κάποιοι είχαν απολυθεί και οι απεργίες ακολούθησαν ως απάντηση. Αλλά οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι δεν συμμετείχαν στις απεργίες πιστεύοντας ότι οι νεαροί σαμποτέρ δεν είχαν κανένα δικαίωμα να διεκδικούν τη δουλειά τους, καθώς δεν τους άρεσε να εργάζονται. Το ζήτημα της νεολαίας δεν ήταν πια ένα απλό κοινωνικο-πολιτιστικό πρόβλημα, γινόταν ένας παράγοντας για τον επαναπροσδιορισμό του ίδιου του πολιτικού πλαισίου του εργατικού κινήματος, και παράγοντας κοινωνικής ανασύνθεσης.

Οι νέοι άνθρωποι υπέφεραν λόγω των επιπτώσεων της ύφεσης που είχε αρχίσει το 1973 μετά την πετρελαϊκή κρίση που προκάλεσε ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ. [7] Η ανεργία ήταν υψηλή μεταξύ των νέων, και η επισφαλής εργασία άρχισε να διαδίδεται, για πρώτη φορά. Το κίνημα δεν αγωνιζόταν για την πλήρη απασχόληση αλλά για τα χρήματα. Νόμιμες και παράνομες ενέργειες οικειοποίησης και το μοίρασμα αγαθών εξαπλωνόταν. Οι νέοι μοιραζόταν τα πάντα: σπίτια, ρούχα, αντικείμενα για την καθημερινή ζωή. Οι άνθρωποι εργάζονταν λιγότερο και λάμβαναν περισσότερο χρόνο για ευχαρίστηση. Δεν υπήρχε απολύτως καμία αίσθηση θυσίας, παρά την ύφεση: δεν υπήρχε φτώχεια, καμία παραίτηση. Το να είσαι πλούσιος, δεν σήμαινε να κατέχεις πολλά πράγματα για κατανάλωση, αλλά να έχεις χρόνο να απολαύσεις. Το να είναι πλούσιος, δεν σήμαινε να έχεις μεγάλο ποσό χρημάτων αλλά αρκετά για να ζεις χωρίς να εργάζεσαι πάρα πολύ.

Βλέπετε τι αινιγματική ερώτηση τέθηκε: γιατί υπάρχουν περίοδοι που τα ανθρώπινα σώματα έλκονται μεταξύ τους, και οι ψυχές βρίσκονται ευχάριστα μαζί, και περίοδοι που η ενσυναίσθηση φαίνεται να διαλύεται και τα ανθρώπινα όντα μένουν μόνα σε απόγνωση; Ποια δυναμική οδηγεί στις βαριές αρχιτεκτονικές της κατάθλιψης και ποια δυναμική διέπει τις ελαφριές αρχιτεκτονικές του να ζούμε μαζί ευτυχισμένοι;

Η ταυτόχρονη εχθρότητα προς το καπιταλιστικό καθεστώς και το ΚΚΙ οδήγησε το κίνημα να σπάσει όλες τις σχέσεις με την ιστορική αριστερά. Ο αγώνας ενάντια στο ΚΚΙ έφτασε στο αποκορύφωμά του το Φεβρουάριο του 1977, όταν ο Κομμουνιστής ηγέτης των συνδικάτων, Luciano Lama, εκδιώχθηκε από το Πανεπιστήμιο της Ρώμης, όπου είχε πάει με πολλούς σωματοφύλακες, προκειμένου να παρελάσει και να προπαγανδίσει την πολιτική ατζέντα του σταλινικού-ρεφορμιστικού κόμματος, το οποίο έλεγχε την κυβέρνηση μαζί με τους Χριστιανοδημοκράτες

Η ημερήσια διάταξη του ΚΚΙ στόχευε στην ευλογία των εργαζομένων που έχουν μια κανονική δουλειά ενάντια στους ακανόνιστους, άνεργους, επισφαλείς, κακοπληρωμένες νέους προλετάριους. Χιλιάδες μαθητές, μητροπολιτικοί Ινδιάνοι και νέοι εργαζόμενοι συγκεντρώθηκαν στη μεγάλη πλατεία και έκαναν τριγύρω ένα διαβολεμένο θόρυβο. Η ατμόσφαιρα θερμάνθηκε, και το αφεντικό αναγκάστηκε να εγκαταλείψει. Το κίνημα αρνήθηκε τη διάκριση των τακτικών εργαζομένων και των ανέργων. “Είμαστε όλοι επισφαλείς” φώναζαν. Τριάντα χρόνια αργότερα, ξέρουμε πόσο δίκιο είχαν.

Η πόλη της Μπολόνια ήταν το σύμβολο της καπιταλιστικής-κομμουνιστικής εξουσίας. Σε εκείνα τα χρόνια η Μπολόνια ήταν μια πολύ ζωντανή πόλη. Το πανεπιστήμιο ήταν γεμάτο με φοιτητές που ερχόταν από τις νότιες περιοχές της χώρας, και πολλοί άλλοι που ερχόταν από το εξωτερικό. Καθηγητές με μεγάλη φήμη και σοφία δίδασκαν στην περίοδο αυτή. Το νέο τμήμα για

τις τέχνες και τη μουσική είχε μόλις ανοίξει, και αυτό ήταν ένας ελκυστής (attractor) για πολλούς φοιτητές που ήθελαν να αναμείξουν την ποίηση και την πολιτική δράση, την κοινωνική δέσμευση και την τέχνη.[8]

Η Μπολόνια είναι επίσης μια πολύ συντηρητική πόλη. Αυτή είναι η περιοχή όπου ο φασισμός είχε ξεκινήσει και δημιουργηθεί, και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η κοινωνική τάξη που γέννησε το φασισμό, είχε μετατραπεί σε αυτό το ειδικό μείγμα των ρεφορμιστικού σταλινισμού που ενσάρκωνε το ΚΚΙ.

Καθ' όλη την ιστορία της η Μπολόνια ήταν πάντα μια πόλη που διασπάται μεταξύ των νομάδων και των καθιστικών (sedentary) ανθρώπων. Το πρώτο πανεπιστήμιο του κόσμου (που λέγεται ότι ιδρύθηκε εδώ) δημιουργήθηκε από ένα πλήθος νομάδων και μοναχών που ήρθαν από όλη την Ευρώπη, προκειμένου να ακούσουν τους σοφούς, τους ποιητές και τους γιατρούς. Περιπλανώμενοι κληρικοί ερχόταν από πόλεις της Γερμανίας, τις έρημους της Αραβίας, τη γη της Ανδαλουσίας, της Σικελίας, και της Πολωνίας.

Κατά τη σύγχρονη εποχή η Μπολόνια μπόρεσε να ευδοκιμήσει χάρη σε μία επισφαλή ισορροπία των εργαζομένων νομάδων και των εμπόρων, των καθιστικών αγροτών και των τραπεζιτών. Νομάδες σήμερα είναι οι φοιτητές, οι ερευνητές, οι μετανάστες εργαζόμενοι που ζουν στην πόλη για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά ποτέ πραγματικά δεν γίνονται γνώστες. Οι νομάδες φέρνουν την τεχνογνωσία, το χρήμα και την ενέργεια. Ο καθιστικός πληθυσμός κατέχει τη δύναμη και εκμεταλλεύεται τους νομάδες (οι φοιτητές πληρώνουν ένα απίστευτα υψηλό ενοίκιο για υπνοδωμάτιο). Δεν είναι δίκαιο, αλλά δουλεύει γενικά.

Μερικές φορές οι σχέσεις πάνε άσχημα, και τα πράγματα επιδεινώνονται στην πόλη. Την άνοιξη του 1977 στην Μπολόνια υπήρχε ένα ορισμένο είδος διέγερσης εξαιτίας όλων αυτών των ιδεών που κυκλοφορούσαν στην νευρο-σφαίρα.

Το πανεπιστήμιο ήταν γεμάτο με *terroni* (άνθρωποι που κατάγονται από το Νότο), Γερμανούς, κωμικούς, μουσικούς και σκιτσογράφους όπως οι Andrea Pazienza και Filippo Scozzari. Καλλιτέχνες καταλάμβαναν σπίτια στο κέντρο της πόλης, και λειτουργούσαν δημιουργικά μέρη όπως το Radio Alice και Traumfabrik.

Μερικοί άνθρωποι διάβαζαν βιβλία όπως ο *Anti-Οιδίπους*, ενώ κάποιοι άλλοι απαγγέλαν ποιήματα από Majakowski και Artaud, ακούγοντας τη μουσική του Keith Jarrett και των Ramones, και εισπνέοντας ουσίες που προκαλούν το όνειρο. Η κοινωνική κατάσταση ήταν σφιχτή. Σε όλο τον κόσμο η οικονομική ύφεση μαινόταν. Οι *Terroni* φοιτητές ζούσαν ανά τέσσερις σε ένα δωμάτιο. Το ΚΚΙ είχε συμμαχήσει με τους Χριστιανοδημοκράτες, και το πολιτικό καθεστώς στην Ιταλία γινόταν ένα συντηρητικό μπλοκ, δεξιά και αριστερή πτέρυγα ενωμένες ενάντια στην κοινωνική εξέγερση. Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Μπολόνια ξεκίνησε καμπάνιες κατά των προβοκατόρων, και κατηγορήσε τους φοιτητές ότι πληρώνονται από μυστικές υπηρεσίες ξένων χωρών.

Ωστόσο, κατά το έτος αυτό το κόμμα άρχισε να υποχωρεί στη Μπολόνια, όπως στην Πολωνία και την Τσεχοσλοβακία, όπου τα σταλινικά κόμματα είχαν καταπιέσει τους ανθρώπους με τη βία και τον κομφορμισμό.

Από τα ειρωνικά μηνύματα στα υπερβολικά μηνύματα

Από το Φεβρουάριο ως το Μάρτιο του 1977 μια μικρή ομάδα σημειολογικών-σαμποτέρ ήταν σε θέση να μετατρέψουν τις κοινωνικές συγκρούσεις σε απρόβλεπτα γεγονότα, μέσω της διατάραξης της αστικής καθημερινής ζωής και των *détournement* [μεταστροφής] των μηνυμάτων των μέσων. [9] Στα τέλη του Φεβρουαρίου το *A / Traverso* ξεκίνησε ένα νέο περιοδικό, με ένα μακρύ υπερβολικό τίτλο, “Η επανάσταση είναι απλά, δυνατή και αναγκαία: σύντροφοι κοιτάξτε, η επανάσταση είναι πιθανή.”, εξέδωσε μια σειρά αιτήματα, όπως:

Θέλουμε να απαλλοτριώσουμε όλα τα περιουσιακά στοιχεία της Καθολικής Εκκλησίας

Μείωση των ωρών εργασίας, αύξηση του αριθμού των θέσεων εργασίας

Αύξηση του ποσού του μισθού

Μετασηματισμός της παραγωγής και τοποθέτηση της κάτω από εργατικό έλεγχο

Απελευθέρωση του τεράστιου όγκου των πληροφοριών που χάνεται από τον

καπιταλισμό: Η τεχνολογία έχει χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα ως μέσο ελέγχου και εκμετάλλευσης. Θέλουμε να μετατραπεί σε ένα εργαλείο για την απελευθέρωση.

Η λιγότερη Εργασία είναι δυνατή χάρη στην εφαρμογή της κυβερνητικής και της πληροφορικής.

Μηδενική εργασία (Zerowork) για το εισόδημα

Αυτοματοποίηση του συνόλου της παραγωγής

Όλη η εξουσία στη ζωντανή εργασία

Όλη οι εργασία σε νεκρή εργασία

Γράφοντας αυτές τις υψηλές διακηρύξεις γνωρίζαμε ότι παίζαμε με τις λέξεις σαν να παίζαμε με τη φωτιά. Και ξέσπασε πυρκαγιά.

Στις 11 Μαρτίου, ένας φοιτητής σκοτώθηκε από την αστυνομία κατά τη διάρκεια μίας διαδήλωσης στη Μπολόνια. Το επόμενο απόγευμα παντού στο πανεπιστήμιο συνελεύσεις των φοιτητών και των εργαζομένων αποφάσισαν να αντεπιτεθούν: δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων πλημμύρισαν τους δρόμους της πόλης, καταστρέφοντας τις βιτρίνες των καταστημάτων, των πλούσιων μπουτίκ και των τραπεζών.

Στις 12 Μαρτίου ο κατακλυσμός εισέβαλε στους δρόμους πολλών πόλεων. Ενώ στη Μπολόνια οι φοιτητές έφτιαξαν οδοφράγματα στο δρόμο γύρω από το κατειλημμένο πανεπιστήμιο, στη Ρώμη, εκατό χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν για διαδήλωση και για μάχη. Και τότε οι δυνάμεις της καταστολής αντεπιτέθηκαν.

Το Radio Alice είχε κλείσει από την αστυνομία το βράδυ της 12 Μαρτίου. Κατά τη διάρκεια των επόμενων μερών το ραδιόφωνο άνοιξε εκ νέου και για να κλείσει και πάλι αρκετές φορές. Εκείνοι οι άνθρωποι που βρέθηκαν στον ραδιοφωνικό σταθμό συνελήφθησαν και κρατήθηκαν στη φυλακή κατά τη διάρκεια των επόμενων μηνών. Βιβλιοπωλεία ερευνήθηκαν.

Εκατοντάδες αγωνιστές φυλακίστηκαν.

Τον Ιούλιο μια ομάδα Γάλλων διανοούμενων, συμπεριλαμβανομένων των Guattari, Deleuze, Barthes, Sartre, Sollers, Kristeva ξεκίνησαν ένα μανιφέστο κατά της καταστολής στην Ιταλία. Το κίνημα αποφάσισε να καλέσει για μια διεθνή συνάντηση για το ίδιο θέμα. Η καταστολή ήταν να γίνει το κύριο θέμα, και αυτή ήταν η αρχή της ήττας.

Το καλοκαιρινό τεύχος του *A/Traverso* έφερε ένα τίτλο που θεωρήθηκε πρόκληση: “Η επανάσταση τελείωσε. Έχουμε κερδίσει”.

Αυτός ο τίτλος δεν ήταν μόνο μια πρόκληση. Ήταν επίσης μια εκτίμηση της έννοιας της αυτόνομης δράσης: η εξέγερση δεν είναι ένα μέσο προς την κατεύθυνση της πολιτικής εξουσίας. Η επανάσταση δεν αφορά την κατάρρευση του κράτους. Ο καλύτερος τρόπος για να οριστεί η νέα επανάσταση είναι η έννοια του Deleuze της γραμμής φυγής: η έξοδος από το βασίλειο της εκμετάλλευσης και η δημιουργία μίας νέας κοινωνικής σφαίρας, η οποία δεν έχει καμία σχέση με την εξουσία, την εργασία ή την αγορά. Πράγματι το ακόλουθο τεύχος του *A/Traverso* είχε τον τίτλο: “Παρακαλώ μην πάρετε την εξουσία”.

Μην ανησυχείτε για το μέλλον σας, δεν έχετε κανένα

Η δήλωση των Γάλλων διανοούμενων προκάλεσε μια συζήτηση σχετικά με το ζήτημα των διανοούμενων και τη θέση τους στη σύγχρονη κοινωνία. Μετά την δημοσίευση της δήλωσης ξεκινήσαμε μια συνάντηση κατά της καταστολής. Και η συνάντηση έλαβε χώρα στην Μπολόνια, το Σεπτέμβριο του 1977. Εκατό χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν εκεί για τρεις μέρες για να συζητήσουν τα πάντα: το παρελθόν και το παρόν του επαναστατικού έργου, την καταστολή και την επιθυμία, τον ένοπλο αγώνα και τη μη βία, παλιές και νέες μορφές οργάνωσης.

Οι άνθρωποι που έρχονται στην Μπολόνια περίμεναν να βρουν εκεί τη μαγική λέξη ανοίγοντας το δρόμο για την επόμενη φάση του κινήματος. Αλλά κανένας δεν είπε αυτή τη μαγική λέξη, Κανείς δεν είχε τη λύση: η καπιταλιστική αντεπίθεση ήταν στα σκαριά, και η καταστολή πίεζε όλο και περισσότερο τους νέους στις τάξεις των Ερυθρών Ταξιαρχιών και των άλλων ένοπλων οργανώσεων. Η πολιτιστική αντεπανάσταση ήταν στο στάδιο της προετοιμασίας. Στα

επόμενα χρόνια άνοιξε το δρόμο για την ατομική μετάνοια, την ηρωίνη, τη μοναξιά, και τον τρόμο.

Δρομολογώντας μια συνάντηση για το θέμα της καταστολής δεν ήταν καλή ιδέα. Τόσοι πολλοί άνθρωποι φυλακίστηκαν που νομίζαμε ότι ήταν το κύριο μέλημα. Αλλά δεν ήταν. Το κύριο θέμα δεν θα έπρεπε να είναι η καταστολή, αλλά ο τρόπος απόδρασης από την ερχόμενη καπιταλιστική παλινόρθωση, η δυνατότητα έναρξης μιας νέας ιδέας της αυτονομίας. Εστιάζοντας στο θέμα της καταστολής άνοιξε ο δρόμος για τη στρατιωτική αντί-θεση, και την αυξανόμενη βία και απόγνωση. Αλλά η μνήμη του εν λόγω έτους δεν έχει ακυρωθεί, επειδή η ελπίδα για έναν κόσμο όπου η φιλία υπερिशχύει του ανταγωνισμού και η χαρά υπερिशχύει της καταπίεσης δεν μπορούν να ακυρωθούν. Για αυτό το 1977 θα περιμένει πάντα στη γωνία, για αυτό είναι η επερχόμενη επανάσταση.

Ο εφιάλτης μετά το τέλος του ονείρου

Τον Σεπτέμβριο ο Hans Martin Schleyer, πρώην αξιωματικός των SS και μέλος του Ναζιστικού κόμματος (NSDAP) που ήταν τότε πρόεδρος της Ένωσης Γερμανών Εργοδοτών (και ως εκ τούτου ένας από τους πιο ισχυρούς βιομήχανους στη Δυτική Γερμανία) απήχθη βίαια από μαχητές της Rote Armee Fraktion.

Στη συνέχεια μια επιστολή έφτασε στο ομοσπονδιακή κυβέρνηση απαιτώντας την απελευθέρωση έντεκα κρατουμένων, συμπεριλαμβανομένων των ηγετών της RAF που κρατούνταν στις φυλακές του Stammheim.

Η κρίση συνεχίστηκε για περισσότερο από ένα μήνα, ενώ το Ομοσπονδιακό Εγκληματολογικό Γραφείο πραγματοποιούσε τη μεγαλύτερη μέχρι τότε έρευνα. Τα πράγματα κλιμακώθηκαν όταν, στις 13 Οκτωβρίου 1977, στην πτήση Lufthansa 181 από Palma de-Mallorca στη Φρανκφούρτη έγινε αεροπειρατεία. Μια ομάδα τεσσάρων Αράβων πήραν τον έλεγχο του αεροπλάνου που ονομαζόταν Landshut. Ο ηγέτης συστήθηκε στους επιβάτες ως “Captain Mahmud” ο οποίος αργότερα θα αναγνωριζόταν ως Zohair Youssef Akache. Όταν το αεροπλάνο προσγειώθηκε στη Ρώμη για ανεφοδιασμό, έδωσε τις ίδιες απαιτήσεις όπως οι απαγωγείς του Schleyer συν την απελευθέρωση των δύο Παλαιστίνιων που κρατούνταν στην Τουρκία, και την καταβολή δεκαπέντε εκατομμυρίων δολαρίων.

Μια υψηλού κινδύνου επιχείρηση διάσωσης έγινε με επικεφαλής τον Hans-Jürgen Wischniewski, τότε υφυπουργό στο γραφείο του πρωθυπουργού, ο οποίος είχε πετάξει κρυφά από τη Βόννη. Πέντε λεπτά μετά τα μεσάνυχτα τις 18 Οκτωβρίου, το αεροπλάνο καταλήφθηκε σε μια επίθεση επτά λεπτών από την GSG 9, από μια επίλεκτη μονάδα της γερμανικής ομοσπονδιακής αστυνομίας. Και οι τέσσερις αεροπειρατές σκοτώθηκαν· τρεις από αυτούς πέθαναν επί τόπου. Ούτε ένας επιβάτης δεν τραυματίστηκε σοβαρά και ο Wischniewski ήταν σε θέση να τηλεφωνήσει στο Schmidt και να πει στην ομάδα κρίσης της Βόννης ότι η επιχείρηση είχε επιτυχία.

Μισή ώρα αργότερα, το γερμανικό ραδιόφωνο μετέδωσε την είδηση της διάσωσης, την οποία άκουσαν στα ραδιόφωνα τους οι κρατούμενοι του Stammheim. Κατά τη διάρκεια της νύχτας, ο Baader βρέθηκε νεκρός με ένα τραύμα από σφαίρα στο πίσω μέρος του κεφαλιού και η Ensslin κρεμάστηκε στο κελί της· ο Raspe πέθανε σε νοσοκομείο την επόμενη μέρα από μια σφαίρα στο κεφάλι. Η Irmgard Möller, η οποία είχε αρκετές μαχαίριες στο στήθος, επέζησε και απελευθερώθηκε από τη φυλακή το 1994. Στις 18 Οκτωβρίου, ο Hanns-Martin Schleyer πυροβολήθηκε και σκοτώθηκε από τους απαγωγείς του στη διαδρομή προς Mulhouse, στη Γαλλία. Την επόμενη μέρα, οι απαγωγείς του Schleyer ανακοίνωσαν ότι είχε “εκτελεστεί” και υπέδειξαν θέση του. Το σώμα του ανακτήθηκε αργότερα την ίδια ημέρα από το πορτ-μπαγκάζ ενός πράσινου Audi 100 στην οδό Charles Péguy.

Ο Τσάρλι Τσάπλιν, ο άνθρωπος που είχε αφηγηθεί την απανθρωποποίηση της βιομηχανικής διαδικασίας, και ο οποίος είχε δείξει την ευγένεια των ανθρώπων που ήταν σε θέση να είναι άνθρωποι αν και φτωχοί, πέθανε στις 25 Δεκεμβρίου. Δεν υπήρχε πλέον χώρος για την καλοσύνη στον κόσμο. Στις τελευταίες ημέρες του 1977 η ταινία *Πυρετός του Σαββατόβραδου* έδειχνε μια νέα εργατική τάξη, ευτυχισμένη από την εκμετάλλευση της όλη την εβδομάδα με αντάλλαγμα λίγη διασκέδαση στη ντίσκο.

Το 1977 ήταν το έτος μιας μαζικής αυτοκτονίας νέων στην Ιαπωνία: τα επίσημα στοιχεία

κατέγραφαν 784. Αυτό που προκάλεσε την κατακραυγή ήταν η γρήγορη διαδοχή, στο τέλος των καλοκαιρινών διακοπών του ίδιου έτους, αυτοκτονιών από παιδιά: δεκατριώνχρονων, για την ακρίβεια, όλα παιδιά του δημοτικού σχολείου. Εκείνο που είναι ανησυχητικό εδώ δεν είναι τόσο, ο αριθμός, όσο η αδικαιολόγητη και ακατανόητη χειρονομία: σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχουν κίνητρα ή λόγοι για την πράξη. Υπάρχει εντυπωσιακή έλλειψη λέξεων, μία ανικανότητα από τη μεριά των ενηλίκων που ζούσαν με το παιδί τους να προβλέψουν, να κατανοήσουν, ή να εξηγήσουν αυτό που έγινε.

Στην Ιαπωνία όπως στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, το 1977 είναι το έτος της μετάβασης πέρα από την νεωτερικότητα. Αλλά ενώ στην Ευρώπη, αυτό το πέρασμα σηματοδοτείται από τη φιλοσοφία συγγραφέων όπως οι Baudrillard, Virilio, Guattari, Deleuze, και από την πολιτική συνείδηση και τα μαζικά κινήματα, όπως η ιταλική δημιουργική *Αυτονομία* ή το punk στο Λονδίνο, και ενώ στη Βόρεια Αμερική έχει πάρει τη μορφή μίας πολιτιστικής έκρηξης ενός κινήματος αστακών μετασηματισμών που εκφράζεται στην καλλιτεχνική και μουσική “no wave”, στην Ιαπωνία, η μετάβαση ήδη φαίνεται χωρίς διαμεσολάβηση, ως ένα ανεξήγητο τερατούργημα που γρήγορα γίνεται η καθημερινή ομαλότητα, η επικρατούσα μορφή συλλογικής ύπαρξης.

Από το 1977, η κατάρρευση του Δυτικού νου έχει πάρει μία ύπουλη, υπόγεια, και επεισοδιακή πορεία, αλλά στο κατώφλι της νέας χιλιετίας, παίρνει το ρυθμό ενός γκρεμού, της πιο ασυγκράτητης καταστροφής. Αυτό που η συνείδηση του 1977 είχε επισημάνει ως κίνδυνο και δυνατότητα υπονοούμενη στην επιτάχυνση των παραγωγικών και υπαρξιακών ρυθμών, γίνεται καθημερινή είδηση. Ορισμένα γεγονότα σηματοδότησαν αυτό το μονοπάτι. Ιοί γενόμενοι, που μεταφέρουν τις πληροφορίες που αναπαράγουν, πολλαπλασιάζουν και μολύνουν το σύνολο του κοινωνικού οργανισμού. Η εξαιρετική περίπτωση των Δίδυμων Πύργων που συντρίβονται σε ένα σύννεφο σκόνης μετά τη θανάσιμη αυτοκτονία των δεκαεννέα νεαρών μουσουλμάνων είναι σίγουρα η πιο εντυπωσιακή, η εικόνα-γεγονός που θεαματικά εγκαινιάζει τη νέα εποχή. Αλλά η σφαγή στο σχολείο Columbine, η οποία πραγματοποιήθηκε μερικά χρόνια πριν, θα μπορούσε να έχει μεταφέρει ένα πιο παράξενο μήνυμα, γιατί μίλησε για την καθημερινή ζωή, της αμερικανικής κανονικότητας, της κανονικότητας μιας ανθρωπότητας που έχει χάσει κάθε σχέση με αυτό που συνήθιζε να είναι ανθρώπινο και που σκοντάφτει ψάχνοντας για κάποια αδύνατη διαβεβαίωση στην αναζήτηση ενός υποκατάστατου για τα συναισθήματα που δεν γνωρίζει πλέον.

Η χρονιά του προαισθήματος

Μπορούμε να δούμε το 1977 ως το έτος του τελευταίου κινήματος των προλεταρίων ενάντια στην καπιταλιστική κυριαρχία, αλλά και ως το έτος της ανακοίνωσης του τέλους της νεωτερικής εποχής, η ξαφνική συνειδητοποίηση ότι, στη σφαίρα της νεωτερικότητας κανένα μέλλον πλέον δεν είναι δεδομένο. Η κουλτούρα του ίδιου έτους δεν περιλαμβάνει μόνο μια κριτική της καπιταλιστικής κοινωνίας, αλλά και μια κριτική της νεωτερικότητας. Εδώ βρίσκεται επίσης η ρίζα της αμφισημίας αυτής της κουλτούρας, η διπλή άκρη ενός ορισμένου ρομαντικού κοινοτισμού που έχει ανοίξει το δρόμο προς τη δεξιά ανάκτηση των παραδοσιακών αξιών.

Στην κουλτούρα της γενιάς των ανταρτών που διαβάζουν Χάιντεγκερ και Νίτσε, Μπάροουζ και Philip K Dick, υπήρξε μια νέα συνείδηση ότι ο καπιταλισμός είναι οργανικός στις ανθρωπολογικές μορφές από τις οποίες η νεωτερικότητα είναι κατασκευασμένη. Το πρόβλημα της τεχνικής τίθεται στο τραπέζι από το κίνημα της άρνησης της εργασίας. Η τεχνολογία δεν θεωρείται ως ένα απλό σύστημα εργαλείων, αλλά γίνεται αντιληπτή ως μία ολιστική διάσταση, που ανοίγει άπειρες πιθανές διακλαδώσεις, και ταυτόχρονα επιβάλλει ένα αναπόφευκτο πλαίσιο οικονομικών περιορισμών. Το τέλος του μέλλοντος που η κουλτούρα του ίδιου έτους διαισθανόταν ήταν αυτό το κλείσιμο του ορίζοντα των δυνατοτήτων. Γι' αυτό η παραβολή του 1977 πηγαιίνει από την ουτοπική εξέγερση στη σαφή απόγνωση των επικείμενων δυστοπικών εξελίξεων.

Το κίνημα του 1977 διακήρυξε ότι “Η δημοκρατία πεθαίνει” και κατηγορήθηκε ότι ήταν αντιδημοκρατικό. Εμείς μόνο παρατηρούσαμε μία τάση: η πολιτική της εκπροσώπησης λειτουργεί λανθασμένα. Η δημοκρατία γίνεται όλο και περισσότερο ένα κενό τελετουργικό, που στερείται τη δυνατότητα να παραδώσει αληθινές εναλλακτικές λύσεις και αληθινές επιλογές.

Στη σφαίρα της νεωτερικότητας, η πολιτική ήταν απόφαση και επιλογή μεταξύ εναλλακτικών λύσεων, αλλά δεδομένου ότι ο καπιταλισμός είναι σε θέση να συζεύξει την εξουσία της οικονομίας και τη δύναμη της τέχνης, η αποτελεσματικότητα της πολιτικής απόφασης δεσμεύεται να εξαφανιστεί.

Σήμερα, τριάντα χρόνια αργότερα, η εξάντληση της πολιτικής αποκαλύπτεται και είναι εμφανής. Ο γάμος της οικονομίας και της τέχνης έχει κάνει τη δημοκρατία νεκρή λέξη. Το 1977, ήταν η ξαφνική συνειδητοποίηση ότι η ιστορία γίνεται ολοένα και περισσότερο μια αλυσίδα μη αναστρέψιμων αυτοματισμών. Αυτό που ο καπιταλισμός έχει γράψει στο σώμα και στον εγκέφαλο των ανθρώπινων όντων έχει γίνει μέρος του γενετικού αποθέματος.

2. Πληροφοριακή εργασία και “επισφαλειοποίηση”

Δεν έχουμε μέλλον γιατί το παρόν μας είναι πολύ ασταθές. Έχουμε μόνο τη διαχείριση των κινδύνων. Η περιστροφή των σεναρίων της δεδομένης στιγμής.
- William Gibson, *Pattern recognition*

Τον Φεβρουάριο του 2003 ο αμερικανός δημοσιογράφος Bob Herbert δημοσίευσε στην *New York Times* τα αποτελέσματα μιας γνωστικής έρευνας σε ένα δείγμα μερικών εκατοντάδων άνεργων νέων στο Σικάγο: κανένας από τους ερωτηθέντες δεν ανάμενε να βρει δουλειά τα επόμενα χρόνια, κανένας από αυτούς δεν ανάμενε να είναι σε θέση να επαναστατήσει, ή να πυροδοτήσει μεγάλης κλίμακας συλλογικές αλλαγές. Η γενική αίσθηση των ερωτηθέντων ήταν ένα αίσθημα μιας βαθιάς εδραιωμένης αδυναμίας. Η αντίληψη της παρακμής δεν φαινόταν εστιασμένη στην πολιτική, αλλά σε ένα βαθύτερο αίτιο, στο σενάριο μιας κοινωνικής και φυσικής εμπλοκής που φαίνεται να ακυρώνει κάθε δυνατότητα δόμησης εναλλακτικών λύσεων.

Ο θρυμματισμός του παρόντος χρόνου αντιστρέφεται στην κατάρρευση του μέλλοντος.

Στο *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism* (1988), ο Richard Sennett αντιδρά σε αυτή την υπαρξιακή συνθήκη της επισφάλειας και του θρυμματισμού με τη νοσταλγία για μια εποχή του παρελθόντος, που η ζωή ήταν δομημένη με σχετικά σταθερούς κοινωνικούς ρόλους, και ο χρόνος είχε μία αρκετή γραμμική συνέπεια για να ερμηνεύσει τα μονοπάτια της ταυτότητας.

Το βέλος του χρόνου έχει σπάσει: σε μια οικονομία υπό διαρκή αναδιάρθρωση που βασίζεται στο βραχυπρόθεσμο και μισεί τη ρουτίνα, οι καθορισμένες τροχιές δεν υπάρχουν πια. Οι άνθρωποι νοσταλγούν τις σταθερές ανθρώπινες σχέσεις και τους μακροπρόθεσμους στόχους (1988)

Αλλά αυτή η νοσταλγία δεν χωράει στην παρούσα πραγματικότητα, και οι προσπάθειες για να ενεργοποιηθεί ξανά η κοινότητα παραμένουν τεχνητές και στείρες.

Στο δοκίμιό της “Precari-us?” (2005) η Angela Mitropoulos παρατηρεί ότι η επισφάλεια είναι μια επισφαλής έννοια. Αυτό γιατί ορίζει το αντικείμενό της, με ένα κατά προσέγγιση τρόπο, αλλά και επειδή από αυτή την αντίληψη προέρχονται παράδοξες, αυτο-αντιφατικές, με άλλα λόγια επισφαλείς στρατηγικές. Αν επικεντρώσουμε όλη την κριτική μας στον επισφαλή χαρακτήρα της εργασιακής επίδοσης ποιο θα ήταν το προτεινόμενο αντικείμενό μας; Αυτό μιας σταθερής εργασίας, εγγυημένης για μια ζωή; Φυσικά όχι, αυτό θα ήταν μια πολιτιστική οπισθοδρόμηση που σίγουρα θα υποβίβαζε το ρόλο της εργασίας. Κάποιοι άρχισαν να μιλούν για “ευελιξία με ασφάλεια” (‘flexicurity’) για να σημάνουν μορφές μισθού ανεξάρτητες από την εργασιακή επίδοση. Αλλά είμαστε ακόμη μακριά από το να έχουμε μια στρατηγική της κοινωνικής ανασύνθεσης για το εργατικό κίνημα ώστε να απαλλαγούμε από την απεριόριστη εκμετάλλευση. Εμείς πρέπει να συνεχίσουμε το νήμα της ανάλυσης της κοινωνικής σύνθεσης και αποσύνθεσης, αν θέλουμε να διακρίνουμε πιθανές γραμμές μιας διαδικασίας επερχόμενης ανασύνθεσης.

Στη δεκαετία του 1970, η ενεργειακή κρίση, η επακόλουθη οικονομική ύφεση και, τέλος, η υποκατάσταση της εργασίας από αριθμητικές μηχανές οδήγησε στο σχηματισμό ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων χωρίς εγγυήσεις. Από τότε το ζήτημα της επισφάλειας έχει γίνει κεντρικό στην κοινωνική ανάλυση, αλλά επίσης στις φιλοδοξίες του κινήματος. Ξεκινήσαμε προτείνοντας αγώνες για μορφές εξασφαλισμένου εισοδήματος αποσυνδεδεμένου από την εργασία, προκειμένου να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του νεαρού πληθυσμού δεν είχε καμία προοπτική εγγυημένης απασχόλησης. Η κατάσταση έχει αλλάξει από τότε, επειδή αυτό που φαινόταν μια περιθωριακή και προσωρινή κατάσταση έχει πλέον καταστεί η επικρατούσα μορφή των εργασιακών σχέσεων. Η επισφάλεια δεν είναι πλέον ένα περιθωριακό και προσωρινό χαρακτηριστικό, αλλά είναι η γενική μορφή της εργασιακής σχέσης σε μια παραγωγική,

ψηφιοποιημένη σφαίρα, δικτυωμένη και ανασυνδυαζόμενη.

Η λέξη “πρεκαριάτο” (precariat) σημαίνει γενικά το χώρο της εργασίας που δεν καθορίζεται πλέον από σταθερούς κανόνες σε σχέση με τη σχέση εργασίας, το μισθό και με το μήκος της εργάσιμης ημέρας. Ωστόσο, αν αναλύσουμε το παρελθόν βλέπουμε ότι οι κανόνες αυτοί λειτούργησαν μόνο για περιορισμένη χρονική περίοδο στην ιστορία της σχέσης μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου. Μόνο για ένα μικρό χρονικό διάστημα στο επίκεντρο του εικοστού αιώνα, υπό την πολιτική πίεση των συνδικάτων και των εργαζόμενων, σε συνθήκες (σχεδόν) πλήρους απασχόλησης και, χάρη σε ένα περισσότερο ή λιγότερο έντονα ρυθμιστικό ρόλο του κράτους στην οικονομία, κάποια όρια στη φυσική βία της καπιταλιστικής δυναμικής μπορούσαν να είναι νομικά καθιερωμένα. Οι νομικές υποχρεώσεις που σε συγκεκριμένες περιόδους προστάτεψαν την κοινωνία από τη βία του κεφαλαίου πάντα βασίζονταν στην ύπαρξη μιας σχέσης δύναμης πολιτικού και υλικού είδους (η βία των εργατών ενάντια στη βία του κεφαλαίου). Χάρη στην πολιτική δύναμη έγινε δυνατή η επιβεβαίωση δικαιωμάτων, η θέσπιση νόμων και η προστασία τους ως προσωπικών δικαιωμάτων. Με την παρακμή της πολιτικής δύναμης του κινήματος των εργατών, η φυσική επισφάλεια των εργασιακών σχέσεων στον καπιταλισμό, και η κτηνωδία του, έχουν αναδυθεί ξανά.

Το νέο φαινόμενο δεν είναι ο επισφαλής χαρακτήρας της αγοράς εργασίας, αλλά οι τεχνικές και πολιτιστικές συνθήκες, στις οποίες η πληροφοριακή εργασία (info-labor) γίνεται επισφαλής. Οι τεχνικές συνθήκες είναι εκείνες του ψηφιακού ανασυνδυασμού της πληροφοριακής-εργασίας στα δίκτυα. Οι πολιτιστικές συνθήκες είναι εκείνες της εκπαίδευσης των μαζών και των προσδοκιών κατανάλωσης που κληρονομήθηκαν από την κοινωνία στα τέλη του εικοστού αιώνα, και που τροφοδοτήθηκαν διαρκώς από ολόκληρο το μηχανισμό του μάρκετινγκ και των μέσων επικοινωνίας.

Αν αναλύσουμε την πρώτη πτυχή, δηλαδή τις τεχνικές μεταμορφώσεις που εισήχθησαν με την ψηφιοποίηση του παραγωγικού κύκλου, βλέπουμε ότι το βασικό σημείο δεν είναι η μετατροπή της σχέσης εργασίας σε επισφαλή (η οποία, παρόλα αυτά, ήταν πάντα επισφαλής), αλλά η διάλυση του ατόμου ως ενεργού παραγωγικού παράγοντα, ως εργατικής δύναμης. Πρέπει να εξετάσουμε τον κυβερνοχώρο της παγκόσμιας παραγωγής ως μια απέραντη έκταση του από-προσωποποιημένου ανθρώπινου χρόνου.

Η πληροφοριακή-εργασία, η παροχή χρόνου για την επεξεργασία και τον ανασυνδυασμό στοιχείων των πληροφοριακών-εμπορευμάτων, είναι το ακραίο σημείο άφιξης της διαδικασίας της αφαίρεσης από τις συγκεκριμένες δραστηριότητες, που ο Μαρξ ανέλυσε ως χαραγμένη τάση στη σχέση κεφαλαίου-εργασίας.

Η διαδικασία της αφαίρεσης της εργασίας έχει σταδιακά απογυμνώσει τον εργασιακό χρόνο από κάθε συγκεκριμένη και ατομική ιδιαιτερότητα. Το άτομο του χρόνου για το οποίο μιλά ο Μαρξ είναι η ελάχιστη μονάδα της παραγωγικής εργασίας. Αλλά στη βιομηχανική παραγωγή, ο αφηρημένος χρόνος εργασίας προσωποποιήθηκε από ένα φυσικό και νομικό φορέα, ενσωματωμένο σε ένα εργάτη με σάρκα και οστά, με μία πιστοποιημένη και πολιτική ταυτότητα. Φυσικά το κεφάλαιο δεν αγόρασε μια προσωπική διάθεση, αλλά το χρόνο του οποίου οι εργάτες ήταν οι φορείς του. Αλλά εάν το κεφάλαιο ήθελε να διαθέσει τον απαραίτητο χρόνο για την αξιοποίηση του, ήταν απαραίτητο να προσλάβει ένα ανθρώπινο ον, να αγοράσει το σύνολο του χρόνου του, και ως εκ τούτου χρειάστηκε να αντιμετωπίσει τις υλικές ανάγκες, τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και τις πολιτικές απαιτήσεις των οποίων το άτομο ήταν φορέας.

Όταν κινούμαστε στη σφαίρα της πληροφοριακής-εργασίας δεν υπάρχει πλέον η ανάγκη να αγοραστεί ένα πρόσωπο για οκτώ ώρες την ημέρα επ' αόριστον. Το κεφάλαιο δεν στρατολογεί πλέον ανθρώπους, αλλά αγοράζει πακέτα χρόνου, διαχωρισμένα από τους εναλλακτικούς και περιστασιακούς φορείς.

Ο αποπροσωποποιημένος χρόνος έχει γίνει ο αληθινός παράγων της διαδικασίας αξιοποίησης, και ο αποπροσωποποιημένος χρόνος δεν έχει δικαιώματα, ούτε απαιτήσεις. Μπορεί μόνο να είναι διαθέσιμος ή μη διαθέσιμος, αλλά η εναλλακτική λύση είναι καθαρά θεωρητική διότι το φυσικό σώμα αν και δεν είναι νομικά αναγνωρισμένο πρόσωπο εξακολουθεί να πρέπει να αγοράσει τρόφιμα και να πληρώσει ενοίκιο.

Οι πληροφορικές διαδικασίες του ανασυνδυασμού του σημειωτικού υλικού έχει ως

αποτέλεσμα την υγροποίηση του αντικειμενικού χρονικού διαστήματος, που απαιτείται για την παραγωγή του πληροφοριακού-εμπορεύματος. Η ανθρώπινη μηχανή είναι εκεί, παλλόμενη και διαθέσιμη, σαν ένας εγκέφαλος-εξαπλώμενος σε αναμονή. Η παράταση του χρόνου είναι σχολαστικά κυψελοποιημένη: κελιά παραγωγικού χρόνου μπορούν να επιστρατευθούν σε σημειακές, τυχαίες και θρυμματισμένες μορφές. Ο ανασυνδυασμός αυτών των μορφών πραγματοποιείται αυτόματα στο δίκτυο. Το κινητό τηλέφωνο είναι το εργαλείο που κάνει δυνατή τη σύνδεση μεταξύ των αναγκών του σημειολογικού κεφαλαίου και της κινητοποίησης της ζωντανής εργασίας του κυβερνοχώρου. Ο ήχος κλήσης (ringtone) του κινητού τηλεφώνου καλεί τους εργαζόμενους να επανασυνδέσουν τον αφηρημένο χρόνο τους στη δικτυωτή ροή.

Είναι μια παράξενη λέξη, με την οποία ταυτίζουμε την ιδεολογία που κυριαρχεί στη μετά-ανθρώπινη μετάβαση προς την ψηφιακή σκλαβιά: φιλελευθερισμός. Η ελευθερία είναι ο θεμέλιος μύθος της, αλλά η ελευθερία ποιου; Η ελευθερία του κεφαλαίου, σίγουρα. Το Κεφάλαιο πρέπει να είναι απολύτως ελεύθερο να επεκταθεί σε κάθε γωνιά του κόσμου για να βρει το θρύμμα του ανθρώπινου χρόνου, που είναι διαθέσιμο για εκμετάλλευση για τον πιο μίζερο μισθό. Αλλά ο φιλελευθερισμός υποδηλώνει και την ελευθερία του προσώπου. Το νομικό πρόσωπο είναι ελεύθερο να εκφραστεί, να διαλέξει αντιπροσώπους, να είναι επιχειρηματίας στο επίπεδο της πολιτικής και της οικονομίας.

Πολύ ενδιαφέρον. Μόνο που το πρόσωπο έχει εξαφανιστεί. Αυτό που μένει είναι ένα αδρανές αντικείμενο, άσχετο και άχρηστο. Το πρόσωπο είναι ελεύθερο, σίγουρα. Αλλά ο χρόνος του είναι σκλαβωμένος. Η ελευθερία του είναι μια νομική επινόηση στην οποία δεν αντιστοιχεί τίποτα στη συγκεκριμένη καθημερινή ζωή. Αν λάβουμε υπόψη τις συνθήκες υπό τις οποίες το έργο της πλειοψηφίας της ανθρωπότητας, προλεταριακής και κογκνιτάριας (cognitariat), πραγματοποιείται όντως στην εποχή μας, αν εξετάσουμε τις συνθήκες του μέσου μισθού σε παγκόσμιο επίπεδο, αν αναλογιστούμε την παρούσα και προσφάτως τεράστια κατάργηση προηγούμενων εργατικών δικαιωμάτων, μπορούμε να πούμε χωρίς ρητορική υπερβολή ότι ζούμε σε ένα καθεστώς δουλείας. Ο μέσος μισθός στο παγκόσμιο επίπεδο επαρκεί με δυσκολία για να αγοράσει τα μέσα απαραίτητα για την επιβίωση του ατόμου, του οποίου ο χρόνος είναι στην υπηρεσία του κεφαλαίου. Και οι άνθρωποι δεν έχουν κανένα δικαίωμα στον χρόνο του οποίου είναι επισήμως οι ιδιοκτήτες, αλλά τους απαλλοτριώνεται αποτελεσματικά. Αυτός ο χρόνος δεν ανήκει πραγματικά σε αυτούς, διότι είναι διαχωρισμένος από την κοινωνική ύπαρξη των ανθρώπων που τον θέτουν στη διάθεση του ανασυνδυαστικού κυβερνο-παραγωγικού κυκλώματος. Ο χρόνος της εργασίας μορφοκλασματοποιείται (fractalized), δηλαδή, ανάγεται σε ελάχιστα θραύσματα που μπορούν να επανασυναρμολογούνται, και η μορφοκλασματοποίηση (fractalization) καθιστά για το κεφάλαιο δυνατή την εύρεση των συνθηκών ενός κατώτατου μισθού.

Πώς μπορούμε να αντιταχθούμε στον αποδεκατισμό της εργατικής τάξης και της συστημικής αποπροσωποποίησης της, τη σκλαβιά που επιβεβαιώνεται σαν ένα είδος εντολής της επισφαλούς και αποπροσωποποιημένης εργασίας; Αυτό είναι το ερώτημα που τίθεται με επιμονή από όποιον έχει ακόμη αίσθηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ωστόσο, η απάντηση δεν έρχεται γιατί η μορφή της αντίστασης και του αγώνα που ήταν επαρκείς στον εικοστό αιώνα δεν φαίνεται πλέον να έχουν την ικανότητα να διαδοθούν και να ενισχυθούν οι ίδιες, ούτε, κατά συνέπεια, μπορούν να σταματήσουν την απολυταρχία του κεφαλαίου. Μια εμπειρία που προέρχεται από τον αγώνα των εργαζομένων τα τελευταία χρόνια είναι ότι ο αγώνας των επισφαλών εργατών δεν κάνει έναν κύκλο. Η μορφοκλασματοποιημένη εργασία μπορεί επίσης να εξεγερθεί εγκαίρως, αλλά αυτό δεν θέτει σε κίνηση κάποιο κύμα αγώνα. Ο λόγος είναι εύκολο να κατανοηθεί. Προκειμένου οι αγώνες να σχηματίσουν έναν κύκλο πρέπει να υπάρχει μια χωρική εγγύτητα των σωμάτων της εργασίας και μια υπαρξιακή χρονική συνέχεια. Χωρίς αυτή την εγγύτητα και συνέχεια, μας λείπουν οι όροι ώστε τα κυψελοποιημένα σώματα να γίνουν κοινότητα. Κανένα κύμα δεν μπορεί να δημιουργηθεί, επειδή οι εργάτες δεν μοιράζονται την ύπαρξή τους στο χρόνο, και οι συμπεριφορές μπορεί να γίνουν ένα κύμα μόνο όταν υπάρχει μια συνεχής εγγύτητα στον χρόνο, κάτι που η πληροφοριακή-εργασία δεν επιτρέπει πλέον.

Σχιζο-οικονομία

Οι κατηγορίες της κριτικής της πολιτικής οικονομίας είναι πλέον ανεπαρκείς λόγω των διαδικασιών υποκειμενοποίησης που διασχίζουν τα πεδία που είναι πιο πολύπλοκα. Ένα νέο πειθαρχικό πεδίο έχει αρχίσει να οριοθετείται στη συνάντηση ανάμεσα στα εδάφη της οικονομίας, της σημειολογίας και της ψυχο-χημείας.

Το σημειολογικό κεφάλαιο είναι κεφάλαιο-ροής που πήζει σε σημειωτικά αντικείμενα, χωρίς να υλοποιείται το ίδιο.[10] Οι έννοιες σφυρηλατημένες από δύο αιώνες οικονομικής σκέψης φαίνονται διαλυμένες, αναποτελεσματικές και ανίκανες για την κατανόηση ενός από τα πολλά φαινόμενα που έχουν προκύψει στη σφαίρα της κοινωνικής παραγωγής από τότε που έγιναν γνωστικά. Η γνωστική δραστηριότητα ήταν πάντα η βάση όλης της ανθρώπινης παραγωγής, ακόμα και της παραγωγής μηχανικού τύπου. Δεν υπάρχει διαδικασία της ανθρώπινης εργασίας που δεν συνεπάγεται μία άσκηση της νοημοσύνης. Αλλά σήμερα, η γνωστική ικανότητα τείνει να γίνει ο βασικός παραγωγικός πόρος. Στη σφαίρα της βιομηχανικής εργασίας, ο νους τέθηκε στην εργασία ως επαναλαμβανόμενος αυτοματισμός, η φυσιολογική υποστήριξη της μυϊκής κίνησης. Σήμερα ο νους είναι στην εργασία σε τόσες πολλές καινοτομίες, γλώσσες, και επικοινωνιακές σχέσεις. Η υπαγωγή του νου στη διαδικασία της καπιταλιστικής αξιοποίησης οδηγεί σε μία πραγματική μετάλλαξη. Ο συνειδητός και ευαίσθητος οργανισμός υποβάλλεται σε μία ανταγωνιστική πίεση, σε μία επιτάχυνση των ερεθισμάτων, σε ένα συνεχές επιμελές στρες. Ως συνέπεια, η διανοητική ατμόσφαιρα, η πληροφοριακή-σφαίρα στην οποία ο νους σχηματίζεται και εισέρχεται σε σχέσεις με άλλα μυαλά, γίνεται μία ψυχοπαθογενής ατμόσφαιρα. Για να καταλάβουμε το άπειρο παιχνίδι του σημειολογικού κεφαλαίου των καθρεφτών, πρέπει να σκιαγραφήσουμε ένα νέο πειθαρχικό πεδίο, που οριοθετείται από τρεις πτυχές:

- Την κριτική της πολιτικής οικονομίας της συνδετικής νοημοσύνης·
- τη σημειολογία των γλωσσικο-οικονομικών ροών·
- την ψυχοχημεία της ατμόσφαιρας της πληροφοριακής-σφαίρας, που μελετά τα ψυχοπαθογενή αποτελέσματα της οικονομικής ανάπτυξης του ανθρώπινου νου.

Η διαδικασία της ψηφιακής παραγωγής παίρνει μία βιολογική μορφή που μπορεί να παρομοιαστεί με έναν οργανισμό: το νευρικό σύστημα μίας οργάνωσης είναι ανάλογο με το ανθρώπινο νευρικό σύστημα. Κάθε βιομηχανική επιχείρηση έχει “αυτόνομα” συστήματα, λειτουργικές διαδικασίες, που πρέπει να λειτουργούν για την επιβίωση της. Αυτό που έλειπε από τις οργανώσεις στο παρελθόν ήταν οι συνδέσεις μεταξύ των κομματιών πληροφορίας που μοιάζουν με τους διασυνδεδεμένους νευρώνες στον εγκέφαλο. Η δικτυωμένη ψηφιακή επιχείρηση λειτουργεί, όπως ένα άριστο τεχνητό νευρικό σύστημα. Η πληροφορία ρέει μέσα της γρήγορα και φυσικά, όπως η σκέψη σε ένα ανθρώπινο ον, και είμαστε σε θέση να χρησιμοποιήσουμε την τεχνολογία να κυβερνήσουμε και να συν-τονίσουμε τις ομάδες των ανθρώπων, με την ίδια ταχύτητα με την οποία μπορούμε να επικεντρωθούμε σε ένα πρόβλημα. Σύμφωνα με τον Bill Gates (1999), δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την υλοποίηση μιας νέας μορφής οικονομικού συστήματος, επικεντρωμένου σε αυτό που μπορεί να οριστεί ως “Επιχείρηση με την ταχύτητα στις σκέψεις” (Business at the speed of thought.)

Στο συνδεδεμένο κόσμο, οι βρόχοι αναδρομής της γενικής θεωρίας συστημάτων έχουν συγχωνευθεί με τη δυναμική λογική της βιογενετικής, σε ένα μετα-ανθρώπινο όραμα της ψηφιακής παραγωγής. Τα ανθρώπινα μυαλά και η σάρκα ενοποιούνται με ψηφιακά κυκλώματα, χάρη σε διεπιφάνειες της επιτάχυνσης και της απλούστευσης: ένα μοντέλο της βιο-πληροφορικής παραγωγής αναδύεται, που παράγει σημειωτικά αντικείμενα με την ικανότητα για αυτόματη αντιγραφή των ζωντανών συστημάτων. Μόλις πλήρως ενεργό, το ψηφιακό νευρικό σύστημα μπορεί να εγκατασταθεί γρήγορα σε κάθε μορφή οργάνωσης. Αυτό σημαίνει ότι *μόνο φαινομενικά* η Microsoft ενδιαφέρεται για το λογισμικό, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες. Στην πραγματικότητα, η κρυφή τελικότητα της παραγωγής λογισμικού είναι η καλωδίωση του ανθρώπινου νου σε ένα δικτυακό συνεχές κυβερνητικού τύπου, που προορίζεται να δομήσει τις ροές της ψηφιακής

πληροφορίας μέσω ενός νευρικού συστήματος, όλων των βασικών θεσμών της σύγχρονης ζωής. Η Microsoft επομένως, θα πρέπει θεωρείται μία παγκόσμια δυνητική μνήμη, ανταλλάξιμη και έτοιμη για εγκατάσταση. Ένα κυβερνοπτικό εισαγμένο στα σαρκώδη κυκλώματα της ανθρώπινης υποκειμενικότητας.[11] Η κυβερνητική τελικά γίνεται η ζωή, ή, όπως ο Bill Gates αρέσκεται να λέει, “οι πληροφορίες είναι το ζωτικής σημασίας ρευστό μας.”

Η φυσική κατάρρευση της οικονομίας

Το ψηφιακό νευρικό σύστημα ενσωματώνεται σταδιακά στο οργανικό νευρικό σύστημα, στο κύκλωμα της ανθρώπινης επικοινωνίας, και το επανακωδικοποιεί σύμφωνα με τις επιχειρησιακές γραμμές του και σύμφωνα με τη δική του ταχύτητα. Αλλά προκειμένου να εκπληρωθεί αυτή η μεταμόρφωση, το σώμα-νους πρέπει να περάσει μέσα από μία διαβολεμένη μετάλλαξη, που βλέπουμε να αναπτύσσεται στην ιστορία του κόσμου. Για να καταλάβουμε και να αναλύσουμε τη διαδικασία αυτή, δεν είναι επαρκή ούτε τα εννοιολογικά εργαλεία της πολιτικής οικονομίας, ούτε τα εργαλεία της τεχνολογικής ανάλυσης. Η διαδικασία της παραγωγής γίνεται σημειωτική και η δημιουργία του ψηφιακού νευρικού συστήματος συν-(μ)περιλαμβάνει και αποχαιρώνει το μυαλό, την κοινωνική ψυχή, τις επιθυμίες και τις ελπίδες, τους φόβους και τις φαντασιώσεις. Ως εκ τούτου, εάν θέλουμε να αναλύσουμε αυτούς τους παραγωγικούς μετασχηματισμούς, πρέπει να ασχοληθούμε με τη σημειωτική παραγωγή, με τις γλωσσικές και γνωστικές μεταλλάξεις. Και η μετάλλαξη περνά μέσα από το πεδίο των παθολογιών.

Η νεοφιλελεύθερη κουλτούρα έχει εκχύσει στον κοινωνικό εγκέφαλο ένα συνεχές ερέθισμα προς τον ανταγωνισμό, και το τεχνικό σύστημα του ψηφιακού δικτύου έχει καταστήσει δυνατή την εντατικοποίηση του πληροφοριακού ερεθίσματος, μεταδιδόμενο από τον κοινωνικό εγκέφαλο στους ατομικούς εγκεφάλους. Αυτή η επιτάχυνση του ερεθίσματος είναι παθογόνος παράγοντας που έχει ευρύτερες επιδράσεις στην κοινωνία. Ο οικονομικός ανταγωνισμός και η ψηφιακή εντατικοποίηση του πληροφοριακού ερεθίσματος, συνδυαζόμενα μαζί, προκαλούν μια κατάσταση μόνιμης ηλεκτροπληξίας που ρέει σε μία ευρέως διαδεδομένη παθολογία η οποία εκδηλώνεται είτε με το σύνδρομο πανικού ή με διαταραχές προσοχής.

Ο πανικός είναι ένα όλο και πιο διαδεδομένο σύνδρομο. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια, οι ψυχίατροι αναγνώριζαν μετά βίας αυτό το σύμπτωμα, που ανήκε μάλλον στη ρομαντική λογοτεχνική φαντασία, και θα μπορούσε να προσεγγίσει την αίσθηση του να συγκλονίζεσαι από τον άπειρο πλούτο των μορφών της φύσης με την απεριόριστη κοσμική εξουσία. Σήμερα, αντίθετα, ο πανικός όλο και πιο συχνά καταγγέλλεται ως ένα οδυνηρό και ανησυχητικό σύμπτωμα, η φυσική αίσθηση της αποτυχημένης πλέον διακυβέρνησης του ίδιου του σώματος από κάποιον, η επιτάχυνση του καρδιακού ρυθμού, η συντόμευση της αναπνοής που μπορεί να οδηγήσει σε λιποθυμία και παράλυση. Ακόμα κι αν δεν είναι σε γνώση μου κάποια εξαντλητική έρευνα σε αυτήν την περιοχή, μπορεί να προταθεί η υπόθεση ότι η διαμεσολάβηση της επικοινωνίας και η επακόλουθη αραίωση της φυσικής επαφής, μπορεί να προκαλέσει παθήσεις στη συγκινησιακή και συναισθηματική σφαίρα. Για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία, υπάρχει μια γενιά που έχει μάθει περισσότερες λέξεις και έχει ακούσει περισσότερες ιστορίες από την τηλεοπτική μηχανή παρά από τη μητέρα της. Οι διαταραχές της προσοχής είναι όλο και πιο διαδεδομένες. Εκατομμύρια παιδιά της Βόρειας Αμερικής και της Ευρώπης υποβάλλονται σε θεραπεία για μια διαταραχή που εκδηλώνεται ως ανικανότητα να διατηρήσουν την προσοχή τους επικεντρωμένη σε ένα αντικείμενο για περισσότερο από λίγα δευτερόλεπτα. Η συνεχής διέγερση του μυαλού από την πλευρά των νευρο-διεγερτικών ροών οδηγεί πιθανώς σε έναν παθολογικό κορεσμό. Αν θέλουμε να κατανοήσουμε τη σύγχρονη οικονομία πρέπει να ενδιαφερθούμε για την ψυχοπαθολογία των σχέσεων. Και αν θέλουμε να κατανοήσουμε τη σύγχρονη ψυχοχημεία πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι ο νους επενδύεται με σημειωτικές ροές που ακολουθούν μία έξτρα-σημειωτική αρχή: την αρχή του οικονομικού ανταγωνισμού, την αρχή της μέγιστης ανάπτυξης. Από τη στιγμή που ο καπιταλισμός συνδέθηκε με τον εγκέφαλο, ο τελευταίος ενσωμάτωσε έναν παθολογικό παράγοντα, ένα ψυχωτικό μμίδιο που επιταχύνει τους παλμούς μέχρι το τρεμούλιασμα, ακόμη και την κατάρρευση. [12]

Στη δεκαετία του 1990, ο πολιτισμός του Prozac ήταν ανακατεμένος με τη νέα οικονομία. Εκατοντάδες χιλιάδες των διαχειριστών, των συμβούλων και των διευθυντών της δυτικής οικονομίας πήρε αναρίθμητες αποφάσεις σε μια κατάσταση χημικής ευφορίας και ψυχοφαρμακολογικής ζαλάδας. Όμως, μακροπρόθεσμα ο οργανισμός κατέρρευσε, ανίκανος να υποστηρίξει επ'αόριστον τη χημική ευφορία, που είχε διατηρηθεί στον ανταγωνιστικό ενθουσιασμό και τον παραγωγίστικο φανατισμό. Η συλλογική προσοχή ήταν υπερκορεσμένη και αυτό προκάλεσε μία κατάρρευση κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα. Όπως συμβαίνει σε έναν μανιοκαταθλιπτικό οργανισμό, όπως συμβαίνει με έναν ασθενή που επηρεάζεται από διπολική διαταραχή, μετά την οικονομική ευφορία της δεκαετίας του 1990, ακολούθησε μια κατάθλιψη.[13] Υπάρχει συνεπώς, μία κλινική κατάθλιψη που χτυπά τα κίνητρα, την πρωτοβουλία, την αυτοεκτίμηση, την επιθυμία και το σεξαπίλ στις ρίζες του. Για να κατανοήσουμε την κρίση της νέας οικονομίας, είναι απαραίτητο να ξεκινήσουμε από την ψυχική εμπειρία της δυνητικής τάξης, είναι απαραίτητο να συλλογιστούμε σχετικά με την ψυχική και τη συναισθηματική κατάσταση των εκατομμυρίων γνωστικών εργαζομένων που κίνησαν τη σκηνή των επιχειρήσεων, του πολιτισμού και του φαντασιακού κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Η ατομική ψυχική κατάθλιψη ενός γνωστικού εργαζόμενου δεν είναι η συνέπεια της οικονομικής κρίσης, αλλά η αιτία της. Θα ήταν απλό να θεωρήσουμε την κατάθλιψη ως συνέπεια μιας κακής οικονομικής συγκυρίας. Αφού εργάστηκαν για τόσα πολλά χρόνια χαρούμενα και κερδοφόρα, η αξία των μετοχών έχει πέσει κατακόρυφα και ο εργάτης εγκεφάλου (brainworker) καταλαμβάνεται από μια άσχημη κατάθλιψη. Δεν γίνεται όμως με αυτόν τον τρόπο. Η κατάθλιψη κατεβαίνει στο γνωστικό εργαζόμενο επειδή το δικό του/της συναισθηματικό, φυσικό, διανοητικό σύστημα δεν μπορεί να υποστηρίξει επ'αόριστον την υπερκινητικότητα, που προκλήθηκε από την αγορά και από τα φαρμακευτικά προϊόντα. Κατά συνέπεια, τα πράγματα πρόκειται να πάνε άσχημα στην αγορά. Τι είναι η αγορά; Η αγορά είναι ο τόπος στον οποίο σημεία και εκκολαπτόμενα νοήματα, επιθυμίες και προβλέψεις συναντιούνται. Αν θέλουμε να μιλήσουμε για ζήτηση και προσφορά, πρέπει να σκεφτούμε με όρους ροών της επιθυμίας και σημειωτικούς ελκυστές, στις οποίες στο παρελθόν είχαν έφεση και σήμερα την έχουν χάσει.

Στη δικτυακή οικονομία, η ευελιξία έχει εξελιχθεί σε μια μορφή μορφοκλασματοποίησης της εργασίας. Η μορφοκλασματοποίηση σημαίνει τον αρθρωτό και ανασυνδυαζόμενο θρυμματισμό του χρόνου δραστηριότητας. Ο εργαζόμενος δεν υφίσταται πλέον ως πρόσωπο. Αυτός ή αυτή είναι μόνο ένας ανταλλάξιμος παραγωγός μικροθραυσμάτων της ανασυνδυαζόμενης σημείωσης, που εισέρχεται μέσα στη συνεχή ροή του Δικτύου. Το κεφάλαιο δεν πληρώνει πλέον για τη διαθεσιμότητα ενός εργαζόμενου προς εκμετάλλευση για μεγάλη χρονική περίοδο· δεν πληρώνει πλέον μισθό που καλύπτει όλο το φάσμα των οικονομικών αναγκών ενός προσώπου που εργάζεται. Ο εργάτης (μία μηχανή που διαθέτει εγκέφαλο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θραύσματα χρόνου) πληρώνεται για τις περιστασιακές, προσωρινές υπηρεσίες της/του. Ο χρόνος εργασίας είναι κατακερματισμένος και κυψελωποιημένος. Οι κυψέλες του χρόνου είναι για πώληση στο Δίκτυο και οι επιχειρήσεις μπορούν να αγοράσουν όσο θέλουν χωρίς να είναι υποχρεωμένες σε καμία περίπτωση στην κοινωνική προστασία του εργαζόμενου.

Η έντονη και παρατεταμένη επένδυση των ψυχικών και λιμπντικών ενεργειών στην εργασιακή διαδικασία έχει δημιουργήσει τις συνθήκες για μια ψυχική κατάρρευση που μεταφέρεται στον οικονομικό τομέα με την ύφεση και την πτώση της ζήτησης και στον πολιτικό τομέα, με τη μορφή της στρατιωτικής επιθετικότητας. Η χρήση της λέξης κατάρρευσης δεν είναι μια μεταφορά, αλλά μία κλινική περιγραφή του τι συμβαίνει στο δυτικό νου. Η λέξη κατάρρευση εκφράζει ένα πραγματικό και ακριβές παθολογικό φαινόμενο που επενδύει τον ψυχο-κοινωνικό οργανισμό. Αυτό που έχουμε δει κατά την περίοδο μετά τα πρώτα σημάδια της οικονομικής ύφεσης, κατά τους πρώτους μήνες του νέου αιώνα, είναι ένα ψυχοπαθές φαινόμενο της υπερ-διέγερσης, ένα τρέμουλο, ένας πανικός και τελικά η πτώση σε κατάθλιψη. Τα φαινόμενα της οικονομικής κατάθλιψης περιέχουν πάντοτε στοιχεία κρίσης της ψυχοκοινωνικής ισορροπίας, αλλά όταν επιτέλους η διαδικασία της παραγωγής έχει εμπλέξει τον εγκέφαλο με ένα μαζικό τρόπο, η ψυχοπαθολογία έχει γίνει η κρίσιμη πτυχή των οικονομικών κύκλων.

Ο διαθέσιμος χρόνος προσοχής των εργαζομένων που συμμετέχουν στο κύκλο της

πληροφορίας συνεχώς μειώνεται: εμπλέκονται σε έναν αυξανόμενο αριθμό των διανοητικών εργασιών που καταλαμβάνουν κάθε κομμάτι της προσοχής τους. Γι' αυτούς δεν υπάρχει πλέον χρόνος να αφιερώσουν για αγάπη, τρυφερότητα, στοργή. Παίρνουν Viagra, γιατί δεν έχουν χρόνο για σεξουαλικά προκαταρκτικά. Παίρνουν κοκαΐνη για να είναι συνεχώς σε εγρήγορση και αντίδραση. Παίρνουν Prozac για να ακυρώσουν τη συνειδητοποίηση του παραλογισμού που απροσδόκητα αδειάζει τη ζωή τους από κάθε ενδιαφέρον. Η κυψελοποίηση έχει επιφέρει ένα είδος μόνιμης κατοχής του χρόνου ζωής. Το αποτέλεσμα είναι μια μετάλλαξη των κοινωνικών σχέσεων σε ψυχοπαθητική κατεύθυνση. Τα σημεία είναι εμφανή: τα εκατομμύρια πακέτα ψυχοφαρμακευτικών προϊόντων που πωλούνται, η επιδημία διαταραχών προσοχής διαχέεται μεταξύ των παιδιών και των εφήβων, γίνεται κανονική η διάδοση ναρκωτικών όπως το Ritalin στα σχολεία και αυτό που φαίνεται ως εξάπλωση της επιδημίας του πανικού στον ιστό της καθημερινής ζωής.

Η πληροφοριακή σφαίρα και ο κοινωνικός νους

Ο χώρος των μέσων (mediascape) είναι το σύμπαν των πομπών που στέλνουν στον εγκέφαλό μας σήματα σύμφωνα με τις πιο ποικίλες μορφές. Η πληροφοριακή-σφαίρα είναι η διεπαφή μεταξύ του συστήματος των μέσων (media) και του νου, που λαμβάνει τα σήματα, η διανοητική οικοσφαίρα, αυτή η άυλη σφαίρα στην οποία οι σημειωτικές ροές αλληλεπιδρούν με τις κεραίες λήψης των διάσπαρτων μυαλών στον πλανήτη. Ο νους είναι το σύμπαν των δεκτών που δεν περιορίζεται φυσικά στη λήψη, αλλά διαδικασιοποιεί, δημιουργεί και με τη σειρά του θέτει σε κίνηση νέες διαδικασίες της μετάδοσης και προκαλεί τη συνεχή εξέλιξη του χώρου των μέσων (media).

Η εξέλιξη της ενεργοποίησης της πληροφοριακής-σφαίρας όλο και πιο πολύπλοκων δικτύων διανομής πληροφοριών έχει δημιουργήσει ένα άλμα στην δύναμη, την ταχύτητα και την ίδια τη μορφή της πληροφοριακής-σφαίρας. Δεν υπάρχει αντίστοιχο άλμα στην εξουσία και τη μορφή λήψης.

Το σύμπαν των δεκτών, οι άνθρωποι εγκέφαλοι των πραγματικών ανθρώπων φτιαγμένων από σάρκα, εύθραυστα και αισθησιακά όργανα, δεν έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με τις ίδιες προδιαγραφές του συστήματος των ψηφιακών πομπών. Το λειτουργικό παράδειγμα του σύμπαντος των πομπών δεν αντιστοιχεί στο λειτουργικό παράδειγμα του σύμπαντος των δεκτών. Αυτή η ασυμμετρία εκδηλώνεται με διάφορες παθολογικές επιπτώσεις: μόνιμη ηλεκτροπληξία, πανικό, υπερβολική διέγερση, υπερ-κινητικότητα, διαταραχές της προσοχής, δυσλεξία, υπερφόρτωση πληροφοριών και κορεσμό των κυκλωμάτων λήψης.

Στην προέλευση αυτού του κορεσμού, υπάρχει μια πραγματική και σωστή παραμόρφωση των μορφών. Η μορφή του σύμπαντος των πομπών έχει εξελιχθεί, πολλαπλασιάζοντας τις δυνάμεις της, ενώ η μορφή του σύμπαντος των δεκτών δεν είναι σε θέση να εξελιχθεί με τόσο γρήγορο τρόπο, για τον απλούστατο λόγο ότι βασίζεται σε μία οργανική υποστήριξη (ο άνθρωπος εγκέφαλος-σώμα) που έχει εξελικτικούς χρόνους εντελώς διαφορετικούς από τους εξελικτικούς χρόνους των μηχανών.

Αυτό που καθορίζεται θα μπορούσε να οριστεί ως μια παραδειγματική απόκλιση, ένα σχίσμα μεταξύ του παραδείγματος που μοντελοποιεί το σύμπαν των πομπών και του παραδείγματος που μοντελοποιεί το σύμπαν των δεκτών. Σε μια κατάσταση όπως αυτή, η επικοινωνία γίνεται μία ασύμμετρη διαταραγμένη διαδικασία. Θα μπορούσαμε να μιλάμε από αυτή την άποψη για μία απόκλιση ανάμεσα στον κυβερνοχώρο σε απεριόριστη και συνεχή επέκταση και στον κυβερνοχρόνο. Ο κυβερνοχώρος είναι ένα δίκτυο που περιλαμβάνει μηχανικά και οργανικά συστατικά των οποίων η επεξεργαστική ισχύς μπορεί να επιταχυνθεί, χωρίς όρια, ενώ ο κυβερνοχρόνος είναι ουσιαστικά μία ζώσα πραγματικότητα, συνδεδεμένη σε μια οργανική υποστήριξη (το ανθρώπινο σώμα και τον εγκέφαλο), των οποίων ο χρόνος διαδικασιοποίησης δεν μπορεί να επιταχυνθεί πέρα από τα σχετικά άκαμπτα φυσικά όρια.

Από τη στιγμή που, το 1977, ο Paul Virilio έγραψε το βιβλίο *Speed and Politics*, υποστήριξε ότι η ταχύτητα είναι ο αποφασιστικός παράγοντας στη νεωτερική ιστορία. Είναι χάρη

στην ταχύτητα, ισχυρίζεται ο Virilio, που οι πόλεμοι κερδίζονται, τόσο οι στρατιωτικοί όσο και οι εμπορικοί. Σε πολλά από τα γραπτά του, ο Virilio δείχνει ότι η ταχύτητα των κινήσεων, των μεταφορών, της κίνησης των μηχανών επέτρεψε στρατούς να κερδίσουν πολέμους κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Από τότε, έχει γίνει δυνατή η υποκατάσταση των αντικειμένων, των αγαθών και των ανθρώπων με σημεία. Με τα δυναμικά, ηλεκτρονικά μεταβιβάσιμα φαντάσματα, τα εμπόδια της ταχύτητας έχουν σπάσει και η πιο εντυπωσιακή διαδικασία της επιτάχυνσης που έχει γνωρίσει ποτέ η ανθρώπινη ιστορία έχει εκραγεί. Με μια ορισμένη έννοια μπορούμε να πούμε ότι ο χώρος δεν υπάρχει πλέον, δεδομένου ότι οι πληροφορίες μπορούν να τον διασχίζουν άμεσα και τα γεγονότα μπορούν να μεταφερθούν σε πραγματικό χρόνο από το ένα μέρος στο άλλο στον πλανήτη, για να γίνουν σχεδόν κοινά γεγονότα. Αλλά ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της επιτάχυνσης στον ανθρώπινο νου, και το ανθρώπινο σώμα; Για να το κατανοήσουμε πρέπει να κάνουμε αναφορά στην ικανότητα της συνειδητής επεξεργασίας, στην ικανότητα για συναισθηματική αφομοίωση των σημείων και των γεγονότων από την πλευρά του συνειδητού και αισθητικού οργανισμού.

Η επιτάχυνση της ανταλλαγής πληροφοριών έχει παραγάγει και παράγει ένα αποτέλεσμα παθολογικού τύπου στον ατομικό ανθρώπινο νου και ακόμα περισσότερο στον συλλογικό νου. Τα άτομα δεν είναι σε θέση να επεξεργαστούν συνειδητά την απέραντη και πάντα αυξανόμενη μάζα της πληροφορίας που εισέρχεται στους υπολογιστές τους, τα κινητά τηλέφωνα τους, τις τηλεοπτικές οθόνες τους, τα ηλεκτρονικά ημερολόγια τους και τα κεφάλια τους. Ωστόσο, φαίνεται απαραίτητο να ακολουθούν, να αναγνωρίζουν, να αξιολογούν, να επεξεργάζονται όλες αυτές τις πληροφορίες, αν θέλετε να είναι αποτελεσματικοί, ανταγωνιστικοί, νικηφόροι. Η πρακτική της πολυ-εργασίας [multitasking], το άνοιγμα ενός παραθύρου υπερκείμενης προσοχής, το πέρασμα από το ένα πλαίσιο στο άλλο για την πολύπλοκη αξιολόγηση των διαδικασιών, τείνει να παραμορφώνει τη διαδοχική τροπικότητα της ψυχικής επεξεργασίας. Σύμφωνα με τον Christian Marazzi, ο οποίος έχει ασχοληθεί σε διάφορα βιβλία με τις σχέσεις μεταξύ των οικονομικών, τη γλώσσα και τη συναισθηματικότητα, η τελευταία γενιά των οικονομικών χειριστών επηρεάζεται από μια πραγματική και κατάλληλη μορφή δυσλεξίας, ανίκανοι να διαβάσουν μια σελίδα από την αρχή ως το τέλος σύμφωνα με τις διαδικασίες διαδοχής, ανίκανοι να διατηρήσουν συγκεντρωμένη την προσοχή για το ίδιο αντικείμενο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Και η δυσλεξία εξαπλώνεται σε γνωστικές και κοινωνικές συμπεριφορές, με αποτέλεσμα να καταστεί η επιδίωξη των γραμμικών στρατηγικών σχεδόν αδύνατη.

Μερικοί, όπως οι Davenport και Beck, μιλούν για μια οικονομία της προσοχής. Αλλά όταν μια γνωστική ικανότητα εισέρχεται και γίνεται μέρος του οικονομικού λόγου αυτό σημαίνει ότι έχει γίνει ένας σπάνιος πόρος. Ο αναγκαίος χρόνος για την απόδοση προσοχής στις ροές της πληροφορίας στις οποίες είμαστε εκτεθειμένοι και οι οποίες πρέπει να αξιολογούνται, προκειμένου να είναι σε θέση να λαμβάνουμε αποφάσεις απουσιάζει. Το αποτέλεσμα είναι μπροστά στα μάτια μας: οι πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις δεν ανταποκρίνονται σε ένα μακροπρόθεσμο στρατηγικό ορθολογισμό και απλά ακολουθούν τα άμεσα συμφέροντα. Από την άλλη πλευρά, είμαστε πάντα λιγότερο διαθέσιμοι να δώσουμε την προσοχή μας προς τους άλλους αδικαιολόγητα. Δεν έχουμε πλέον το χρόνο προσοχής για αγάπη, τρυφερότητα, τη φύση, την ευχαρίστηση και τη συμπόνια. Η προσοχή μας είναι ακόμη πιο πολιορκημένη και επομένως την έχουμε αναθέσει μόνο στην καριέρα μας, στον ανταγωνισμό και στις οικονομικές αποφάσεις. Και σε κάθε περίπτωση η προσωρινότητα (temporality) μας δεν μπορεί να ακολουθήσει την τρελή ταχύτητα της υπεροπολύπλοκης ψηφιακής μηχανής. Τα ανθρώπινα όντα έχουν την τάση να γίνουν οι αδίστακτοι εκτελεστές των αποφάσεων που λαμβάνονται χωρίς προσοχή.

Το σύμπαν των πομπών, ή του κυβερνοχώρου, τώρα προχωρά με υπεράνθρωπη ταχύτητα και γίνεται αμετάφραστο για το σύμπαν των δεκτών, ή ο κυβερνοχρόνος, δεν μπορεί να πάει πιο γρήγορα από ό, τι επιτρέπεται από το φυσικό υλικό από το οποίο ο εγκέφαλός μας φτιάχνεται, την βραδύτητα του σώματός μας, την ανάγκη για χάδια και αγάπη. Έτσι, ανοίγει ένα παθολογικό χάσμα και η ψυχική ασθένεια εξαπλώνεται, όπως μαρτυρούν τα στατιστικά στοιχεία και πάνω απ όλα η καθημερινή εμπειρία μας. Και όπως ακριβώς διαχέεται η παθολογία, το ίδιο ισχύει για τα ναρκωτικά. Η ανθηρή βιομηχανία των ψυχοφαρμάκων χτυπά ρεκόρ κάθε χρόνο, ο αριθμός των

πακέτων του Ritalin, του Prozac, του Zoloft και άλλων ψυχοτρόπων που πωλούνται στα φαρμακεία συνεχώς αυξάνει, ενώ η διάσπαση (dissociation), η ταλαιπωρία, η απελπισία, ο τρόμος, η επιθυμία να μην υπάρχω, να μην πρέπει να αγωνίζομαι συνέχεια, να εξαφανιστώ μεγαλώνει μαζί με τη θέληση να σκοτώσει και να σκοτώσω τον εαυτό του.

Όταν, προς το τέλος της δεκαετίας του 1970, επιβλήθηκε η επιτάχυνση των παραγωγικών και επικοινωνιακών ρυθμών στα δυτικά μητροπολιτικά κέντρα, μια γιγαντιαία επιδημία του εθισμού στα ναρκωτικά έκανε την εμφάνισή της. Ο κόσμος έφευγε από την ανθρώπινη εποχή του για να εισέλθει στην εποχή της μηχανικής μετανθρώπινης επιτάχυνσης: πολλοί ευαίσθητοι οργανισμοί της ανθρώπινης ποικιλίας άρχισαν να ρουφάν κοκαΐνη, μια ουσία που επιτρέπει την επιτάχυνση του υπαρξιακού ρυθμού, οδηγώντας στο μετασχηματισμό του εαυτού σε μια μηχανή. Πολλοί άλλοι ευαίσθητοι οργανισμοί του ανθρώπινου είδους έκαναν ηρωίνη στις φλέβες τους, μια ουσία που απενεργοποιεί τη σχέση με την ταχύτητα της περιβάλλουσας ατμόσφαιρας. Η επιδημία των σκονών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 και τη δεκαετία του 1980 παρήγαγε μια υπαρξιακή και πολιτιστική καταστροφή με την οποία ακόμα δεν έχουμε συμφιλιωθεί. Στη συνέχεια, τα παράνομα ναρκωτικά, αντικαταστάθηκαν από αυτές τις νόμιμες ουσίες που η φαρμακευτική βιομηχανία διέθετε στη λευκή ποδιά (white coat) για τα θύματα της και αυτή ήταν η εποχή των αντικαταθλιπτικών, των ευφορικών και των ρυθμιστών της διάθεσης.

Σήμερα η ψυχοπάθεια αποκαλύπτεται όλο και πιο καθαρά ως κοινωνική επιδημία και, πιο συγκεκριμένα, μια κοινωνικο-επικοινωνιακή επιδημία. Αν θέλετε να επιβιώσετε θα πρέπει να είστε ανταγωνιστικοί και, αν θέλετε να είστε ανταγωνιστικοί πρέπει να είστε συνδεδεμένοι, να λαμβάνετε και να επεξεργάζεστε συνεχώς μια τεράστια και αυξανόμενη μάζα δεδομένων. Αυτό προκαλεί ένα σταθερό άγχος προσοχής, μία μείωση του διαθέσιμου χρόνου για συναισθηματικότητα. Αυτές οι δύο τάσεις, άρρηκτα συνδεδεμένες προκαλούν μία επίδραση καταστροφής στην ατομική ψυχή: κατάθλιψη, πανικό, άγχος, αίσθημα της μοναξιάς και υπαρξιακή δυστυχία. Αλλά αυτά τα ατομικά συμπτώματα δεν μπορούν να απομονωθούν επ' αόριστον, όπως έχει κάνει μέχρι τώρα η ψυχοπαθολογία και όπως η οικονομική εξουσία επιθυμεί να κάνει. Δεν είναι δυνατόν να πει: “Είσαι εξαντλημένος, πήγαινε και κάνε διακοπές στο Club Med, πάρε ένα χάπι, κάνε μια θεραπεία, φύγε στο διάολο, ανάρρωσε στο ψυχιατρικό νοσοκομείο, σκότωσε τον εαυτό σου.” Δεν είναι πλέον δυνατόν, για τον απλό λόγο ότι δεν είναι πλέον θέμα μια μικρής μειοψηφίας τρελών ή ενός μικρού μέρους καταθλιπτικών ατόμων. Αφορά μια αυξανόμενη μάζα υπαρξιακής δυστυχίας που τείνει πάντα περισσότερο να εκραγεί στο κέντρο του κοινωνικού συστήματος. Εκτός αυτού, είναι αναγκαίο να εξεταστεί ένα αποφασιστικό γεγονός: κατά το χρόνο που το κεφάλαιο απαιτούσε να απορροφήσει τη φυσική ενέργεια από τους εκμεταλλευόμενους και από τους σκλάβους του, η ψυχοπαθολογία θα μπορούσε να είναι σχετικά στο περιθώριο. Ο ψυχικός πόνος σας δεν απασχολούσε πολύ το κεφάλαιο, όταν έπρεπε απλά να εισάγετε τις βίδες και να χειρίζεστε έναν τόρνο. Θα μπορούσατε να είστε τόσο λυπημένοι όσο μία μοναχική μύγα σε ένα μπουκάλι, αλλά η παραγωγικότητά σας επηρεαζόταν ελάχιστα, επειδή οι μύες σας θα μπορούσαν να εξακολουθούν να λειτουργούν. Σήμερα το κεφάλαιο χρειάζεται διανοητικές ενέργειες, ψυχικές ενέργειες. Και αυτές είναι ακριβώς οι ικανότητες που μπορούν να γαμηθούν. Είναι εξαιτίας αυτού που η ψυχοπαθολογία εκρήγνυται στο κέντρο της κοινωνικής σκηνής. Η οικονομική κρίση εξαρτάται ως επί το πλείστον από την κυκλοφορία της θλίψης, της κατάθλιψης, του πανικού και την έλλειψη κινήτρων. Η κρίση της νέας οικονομίας προκλήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την κρίση των κινήτρων, από την πτώση της τεχνητής ευφορία της δεκαετίας του 1990. Αυτό έχει οδηγήσει στα αποτελέσματα της αποεπένδυσης και εν μέρει ακόμη και σε μείωση της κατανάλωσης. Σε γενικές γραμμές, η δυστυχία λειτουργεί ως ερέθισμα για να καταναλώνουν: η αγορά είναι η αναστολή του άγχους, ένα αντίδοτο στη μοναξιά, αλλά μόνο μέχρι ένα ορισμένο σημείο. Πέρα από αυτό το συγκεκριμένο σημείο, το να υποφέρετε γίνεται ένα αντικίνητρο για την αγορά. Υπάρχει επομένως μια επεξεργασία των αντιφατικών στρατηγικών.

Οι κυρίαρχοι του κόσμου σίγουρα δεν θέλουν η ανθρωπότητα να είναι σε θέση να είναι ευτυχισμένη, γιατί μια ευτυχισμένη ανθρωπότητα δεν θα αφηθεί μόνη της να εμπλακεί στην παραγωγικότητα, στην πειθαρχία μέσω της εργασίας ή στις υπεραγορές. Εντούτοις, δοκιμάζουν χρήσιμες τεχνικές για να κάνουν τη δυστυχία μέτρια και ανεκτή, για την αναβολή ή την αποτροπή

της έκρηξης αυτοκτονίας, για την παρακίνηση της κατανάλωσης.

Ποιες στρατηγικές ο συλλογικός οργανισμός θα ακολουθήσει για να ξεφύγει αυτό το ύφασμα της δυστυχίας; Είναι μια στρατηγική της επιβράδυνσης, της μείωσης της πολυπλοκότητας πιθανή και ικανή να υποτεθεί; Εγώ δεν το πιστεύω. Στην ανθρώπινη κοινωνία, οι δυνατότητες δεν μπορούν να ακυρωθούν οριστικά, ακόμη και όταν αποκαλύπτονται ότι είναι θανατηφόρες για το άτομο και ίσως ακόμα για το είδος. Αυτές οι δυνατότητες γίνονται ρυθμίσιμες και διατηρούνται υπό έλεγχο για όσο το δυνατόν περισσότερο, αλλά στο τέλος αναπόφευκτα χρησιμοποιούνται όπως συνέβη (και θα συμβεί ξανά) με την ατομική βόμβα. Μια στρατηγική της *αναβάθμισης* του ανθρώπινου οργανισμού είναι δυνατή - της μηχανικής προσαρμογής του ανθρώπινου σώματος και του εγκεφάλου σε μια υπερταχύτατη πληροφοριακή σφαίρα. Αυτή είναι η στρατηγική που χρησιμοποιείται για να καθορίσει τη θέση του *μετα-ανθρώπου*. Τέλος μια στρατηγική της αφαίρεσης είναι δυνατή, της αποστασιοποίησης από τη δίνη, αλλά αυτό είναι το είδος στρατηγικής που μόνο μικρές κοινότητες μπορούν να ακολουθήσουν, συντάσσοντας σφαίρες υπαρξιακής, οικονομικής, πληροφορικής αυτονομίας σε σχέση με τον οικονομικό κόσμο.

Πανικός πόλεμος και σημείο-κεφάλαιο

Η παγκοσμιοποίηση βρίσκεται επαναδιαμορφωμένη στο σκοτεινό φως του παγκόσμιου πολέμου. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να συλλάβουμε ξανά την αλλαγή που λαμβάνει χώρα στην κοινωνική, οικονομική και ανθρωπολογική μορφή της παγκοσμιοποίησης. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο αιώνων, ο παγκόσμιος έλεγχος ήταν η γενική τεχνο-ουτοπία της καπιταλιστικής κοινωνίας και του νεωτερικού πολιτισμού. Τώρα, η εποχή του παγκόσμιου ελέγχου έληξε. Είμαστε ολοκληρωτικά εκτός αυτού του πλαισίου σήμερα. Το νέο πλαίσιο διακυβέρνησης του καπιταλισμού είναι ο παγκόσμιος πανικός. Αν θέλουμε να καταλάβουμε αυτό τον πανικό σημαίνει ότι πρέπει να μιλήσουμε για την οικονομία προσοχής και για την “ψηφιακή εργασία”. Εκεί βρίσκεται η πηγή του σύγχρονου πανικού: στην οργάνωση του χρόνου στην ψηφιακή σφαίρα, στη σχέση μεταξύ κυβερνοχώρου και κυβερνοχρόνου.

Τι είναι ο πανικός; Μας λένε ότι οι ψυχίατροι έχουν ανακαλύψει πρόσφατα και κατονομάσει ένα νέο είδος διαταραχής - το αποκαλούν σύνδρομο πανικού. Φαίνεται ότι είναι κάτι αρκετά πρόσφατο στην ψυχολογική αυτό-αντίληψη των ανθρώπινων όντων. Αλλά τι σημαίνει πανικός;

Κάποτε, ο πανικός συνηθιζόταν να είναι μια ωραία λέξη και αυτή είναι η έννοια με την οποία ο Αμερικανο-Ελβετός ψυχαναλυτής James Hillman τη θυμάται στο βιβλίο του για τον Πάνα. Ο Πάνας συνηθιζόταν να είναι ο θεός της φύσης, ο θεός της ολότητας. Στην ελληνική μυθολογία, ο Πάνας ήταν το σύμβολο της σχέσης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση.

Η φύση είναι η συντριπτική ροή της πραγματικότητας, των πραγμάτων και της πληροφορίας που μας περιβάλλουν. Η νεωτερική κουλτούρα βασίζεται στην ιδέα της ανθρώπινης κυριαρχίας, της εξημέρωσης της φύσης. Έτσι το αρχικό συναίσθημα πανικού, που ήταν κάτι καλό για τον αρχαίο κόσμο, γίνεται ολοένα και περισσότερο τρομακτικό και καταστρεπτικό. Σήμερα, ο πανικός έχει γίνει μια μορφή ψυχοπαθολογίας. Μπορούμε να μιλήσουμε για τον πανικό όταν βλέπουμε έναν συνειδητό οργανισμό (ατομικό ή κοινωνικό) που συντρίβεται από την ταχύτητα των διαδικασιών με τις οποίες αυτός/αυτή ασχολείται, και δεν έχει χρόνο να επεξεργαστεί τις πληροφορίες που εισάγονται. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο οργανισμός, ξαφνικά, δεν είναι πλέον σε θέση να επεξεργαστεί την καθαρή ποσότητα της πληροφορίας που έρχεται στο γνωστικό πεδίο του ή ακόμα και αυτή που παράγεται από τον ίδιο τον οργανισμό.

Οι τεχνολογικές μεταμορφώσεις έχουν εκτοπίσει το επίκεντρο από τη σφαίρα της παραγωγής των υλικών αγαθών προς τη σφαίρα των σημειωτικών αγαθών: την πληροφοριακή-σφαίρα. Με αυτό, το σημειολογικό κεφάλαιο γίνεται η γενική μορφή της οικονομίας. Η επιταχυνόμενη δημιουργία υπεραξίας εξαρτάται από την επιτάχυνση της πληροφοριακής-σφαίρας. Η ψηφιοποίηση της πληροφοριακής-σφαίρας ανοίγει το δρόμο σε αυτό το είδος της επιτάχυνσης. Σημεία παράγονται και κυκλοφορούν σε μια αυξανόμενη ταχύτητα αλλά το ανθρώπινο τερματικό του συστήματος (το ενσωματωμένο μυαλό), τοποθετείται κάτω από αυξανόμενη πίεση, και τελικά ραγίζει. Νομίζω ότι η τρέχουσα οικονομική κρίση έχει να κάνει με αυτή την ανισορροπία στο πεδίο

της σημειολογικής-παραγωγής και στο πεδίο της σημειολογικής-ζήτησης. Αυτή η ανισορροπία στη σχέση μεταξύ της προσφοράς των σημειωτικών αγαθών και του κοινωνικά διαθέσιμου χρόνου προσοχής είναι ο πυρήνας της οικονομικής κρίσης καθώς και ο πυρήνας της διανοητικής και της πολιτικής κρίσης που τώρα ζούμε μέσα της

Μπορούμε να περιγράψουμε αυτή την κατάσταση όσον αφορά τη σχέση μεταξύ κυβερνοχώρου και κυβερνοχρόνου. Ο κυβερνοχώρος είναι η άπειρη παραγωγικότητα της συλλογικής νοημοσύνης σε μία δικτυωμένη διάσταση. Η δραστηριότητα της Γενικής Διάνοιας (General Intellect) είναι πάρα πολύ βελτιωμένη όταν ένας τεράστιος αριθμός σημείων εισάγεται σε συνδέσεις μεταξύ τους χάρη στο τηλεματικό δίκτυο. Κατά συνέπεια, η πληροφοριακή-παραγωγή είναι σε θέση να δημιουργήσει μία άπειρη προσφορά διανοητικών και πνευματικών αγαθών. Αλλά ενώ ο κυβερνοχώρος είναι εννοιολογικά άπειρος, ο κυβερνοχρόνος δεν είναι άπειρος καθόλου. Καλώ κυβερνοχρόνο την ικανότητα του συνειδητού οργανισμού να επεξεργάζεται πραγματικά (κυβερνο-χωρικά) την πληροφορία. Αυτή η δυνατότητα δεν μπορεί να επεκταθεί επ'άπειρον, επειδή έχει όρια που είναι σωματικά, συναισθηματικά, και συγκινησιακά. Η αντίφαση μεταξύ της άπειρης επέκτασης του κυβερνοχώρου και της περιορισμένης ικανότητας της επεξεργασίας του κυβερνοχρόνου είναι η πηγή του σύγχρονου χάους.

Οι Ντελέζ και Γκουαταρί μιλούν για το χάος στο “*Τι είναι φιλοσοφία?*”. Λένε ότι το το χάος εμφανίζεται όταν ο κόσμος πηγαίνει πάρα πολύ γρήγορα για τον εγκέφαλό σας. Αυτό είναι το χάος.

Θα μπορούσαμε να ανακαλέσουμε ότι ο Καρλ Μαρξ είχε κάποτε εκφράσει την έννοια της κρίσης υπερπαραγωγής. Έχετε μια κρίση υπερπαραγωγής, όταν οι μηχανές και η εργασία των εργαζομένων παράγουν μία ποσότητα εμπορευμάτων, που η αγορά δεν μπορεί να απορροφήσει. Κατά τη διάρκεια της ιστορίας του βιομηχανικού συστήματος, η κρίση υπερπαραγωγής ήταν περιοδική και ο καπιταλισμός ωθήθηκε να καταστρέψει τα εμπορεύματα, να καταστρέψει την παραγωγική ικανότητα, καθώς επίσης να καταστρέψει ανθρώπινες ζωές, προκειμένου να ξεπεραστεί αυτό το είδος των οικονομικών κρίσεων.

Τι πρόκειται να συμβεί τώρα; Θα πρέπει να δούμε μια σχέση μεταξύ αυτής τη μεγάλης ανισορροπίας και του πόλεμου που μαινεται και επισκιάζει τον ορίζοντα του κόσμου; Ας πάμε πίσω στην έννοια του πανικού.

Το σημειολογικό- κεφάλαιο είναι σε μια κρίση υπερπαραγωγής, αλλά η μορφή αυτής της κρίσης δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά και ψυχοπαθολογική. Το σημειολογικό-κεφάλαιο, στην πραγματικότητα, δεν είναι η παραγωγή υλικών αγαθών, αλλά η παραγωγή ψυχικής διέγερσης. Το διανοητικό περιβάλλον είναι κορεσμένο από σημεία που δημιουργούν ένα είδος συνεχούς διέγερσης, μια μόνιμη ηλεκτροπληξία, η οποία οδηγεί τόσο τον ατομικό όσο και τον συλλογικό νου σε μια κατάσταση κατάρρευσης.

Το πρόβλημα του πανικού γενικά συνδέεται με τη διαχείριση του χρόνου. Αλλά μπορούμε να δούμε επίσης και μία χωρική πλευρά στον πανικό. Κατά τη διάρκεια των περασμένων αιώνων, η οικοδόμηση του σύγχρονου αστακού περιβάλλοντος συνήθως εξαρτιόταν από το ορθολογικό σχέδιο της πολιτικής πόλης. Η οικονομική δικτατορία των τελευταίων δεκαετιών έχει επιταχύνει την αστακή επέκταση. Η αλληλεπίδραση μεταξύ κυβερνο-χωρικής εξάπλωσης και αστακού φυσικού περιβάλλοντος έχει καταστρέψει την ορθολογική οργάνωση του χώρου.

Στη διασταύρωση της πληροφορίας και του αστακού χώρου βλέπουμε τον πολλαπλασιασμό μιας χαοτικής εξάπλωσης χωρίς κανόνα, κανένα σχέδιο, που υπαγορεύεται από την αποκλειστική λογική του οικονομικού συμφέροντος. Ο αστακός πανικός προκαλείται από την αντίληψη αυτής της εξάπλωσης και αυτού του πολλαπλασιασμού της μητροπολιτικής εμπειρίας· τον πολλαπλασιασμό των χωρικών γραμμών της φυγής. Η μητρόπολη είναι μια επιφάνεια της πολυπλοκότητας στην εδαφική περιοχή. Ο κοινωνικός οργανισμός δεν είναι ικανός να επεξεργαστεί τη συντριπτικά σύνθετη εμπειρία του μητροπολιτικού χάους. Ο πολλαπλασιασμός των γραμμών επικοινωνίας έχει δημιουργήσει ένα νέο είδος χαοτικής αντίληψης.

Στην βιβλίο τους *Attention Economy*, οι Davenport και Bleick λένε ότι το κεντρικό πρόβλημα του γνωστικού εργαζόμενου και γενικά των ανθρώπων που ζουν σε υπερ-κορεσμένα πληροφοριακά περιβάλλοντα, είναι το εξής: δεν έχουμε περισσότερο χρόνο για προσοχή, δεν είμαστε πλέον σε θέση να κατανοήσουμε και να επεξεργαστούμε την πληροφοριακή εισροή επειδή

ο χρόνος μας είναι κορεσμένος από μια ροή υπερ-πληροφόρησης. Δεν έχουμε χρόνο για προσοχή στο χώρο εργασίας. Αναγκαζόμαστε να επεξεργαζόμαστε πολύ μεγάλο όγκο πληροφορίας και το σώμα-νου μας καταβάλλεται από αυτή. Και επιπλέον, δεν έχουμε χρόνο για στοργή, για επικοινωνία, για ερωτικές σχέσεις. Δεν έχουμε πλέον χρόνο για αυτό το χωρικό είδος της προσοχής που σημαίνει προσοχή στο σώμα – στο σώμα μας, στο σώμα του άλλου. Έτσι, όλο και περισσότερο, αισθανόμαστε ότι έχει τελειώσει ο χρόνος· ότι πρέπει να επιταχύνουμε. Και αισθανόμαστε ταυτόχρονα ότι αυτή η επιτάχυνση οδηγεί σε απώλεια της ζωής, της απόλαυσης και της κατανόησης.

Αυτή η κατάρρευση στη σχέση ανάμεσα στον κυβερνοχώρο και τον κυβερνοχρόνο μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως το ειδικό χαρακτηριστικό της σημερινής πολιτικής κατάστασης. Ο κόσμος σπεύδει σε ένα παγκόσμιο πόλεμο των οποίων οι λόγοι δεν είναι σαφείς, των οποίων τα όρια δεν είναι γνωστά. Κάποιοι μιλάνε για ένα μακροχρόνιο πόλεμο, ενδεχομένως έναν ατελείωτο πόλεμο. Ανοησίες; Ναι, ανοησίες. Αλλά αυτός ο ανόητος πόλεμος είναι το πιο ανησυχητικό σύμπτωμα του συνδρόμου πανικού.

Ο Κόλιν Πάουελ, μερικές ημέρες μετά την 9/11, μίλησε για τις φήμες ότι οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν λάβει κάποιες πληροφορίες σχετικά με τους βομβαρδισμούς και τις πειρατείες των αεροπλάνων πριν την 11η Σεπτεμβρίου. “Ναι, είναι αλήθεια”, είπε, “Ναι, είναι αλήθεια, έχουμε λάβει πληροφορίες για κάτι τέτοιο, έχουμε λάβει πληροφορίες για βομβιστικές επιθέσεις και ούτω καθεξής. Αλλά εμείς πάντα λαμβάνουμε πολλές πληροφορίες που δεν είμαστε σε θέση να επεξεργαζόμαστε ή ακόμα και να δούμε. Εμείς είχαμε πάρα πολλές από αυτές, αυτό είναι το πρόβλημα. Έχουμε πάρα πολλές πληροφορίες.”

Αυτή ακριβώς είναι η επίδραση του πληροφοριακού-κορεσμού, η οποία είναι η συνέπεια της απεριόριστης επέκτασης του κυβερνοχώρου. Από τη μία πλευρά, ο πόλεμος είναι ένας τρόπος με τον οποίο το κεφάλαιο ασχολείται με τα οικονομικά προβλήματα της υπερπαραγωγής, των επενδύσεων σε όπλα και εργαλεία για την ασφάλεια, την ασφάλεια και την ασφάλεια. Από την άλλη πλευρά, ο πόλεμος γίνεται αναπόφευκτος από τη διανοητική σύγχυση της άρχουσας τάξης. Δεν καταλαβαίνουν τι συμβαίνει, επειδή η πραγματικότητα έχει γίνει πάρα πολύ περίπλοκη και πολύ επιθετική. Έτσι αντιδρούν με ένα στοιχειώδη τρόπο. Η άρχουσα τάξη του κόσμου είναι συγκλονισμένη από την ίδια την πολυπλοκότητα του κόσμου που έχει χτίσει για τον εαυτό της.

Splatterkapitalismus. Το εγκληματικό πρόσωπο του σύγχρονου καπιταλισμού.

Ο θρύλος λέει ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ο νεαρός Romano Alquati περιπλανήθηκε με ένα φανταχτερό σκούτερ κατά μήκος των δρόμων του Piedmont - καθαρός αέρας, ήρεμος ορίζοντας και χιονισμένο βουνό – που περιβάλλει την Ivrea και την Olivetti [εταιρεία]. “Η εργατική δύναμη και η ταξική σύνθεση της Olivetti στην Ivrea” γράφτηκε εκεί. [14] Κατά τη γνώμη μου αυτό το δοκίμιο είχε τη μεγαλύτερη επίδραση για την κατανόηση του ύστερου βιομηχανικού καπιταλισμού και τη νέα εργατική τάξη, που ήταν έτοιμη να ανατρέψει την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, την κοινωνία, την πολιτική και την κουλτούρα.

Στο ζοφερό ορίζοντα μίας υπαίθρου σε αποσύνθεση, μέσα στη δηλητηριώδη δυσωδία των σκουπιδότοπων, οδηγώντας ένα σκούτερ, είναι ο Roberto Saviano, κυριαρχούμενος από την ένταση και τον πόνο στην αντηλιά που ατένισα στο οπισθόφυλλο του πρώτου βιβλίου του *Καμμόρα (Gomorra)* (2006). Το *Καμμόρα (Gomorra)* είναι το πρώτο βιβλίο που αφηγείται χωρίς ιδεολογική καθυσχαστική μυθοπλασία, την κοινωνική και πολιτισμική σύνθεση του σύγχρονου παγκόσμιου κεφαλαίου. Το Σκούτερ του Saviano οδηγείται κατά μήκος των τεχνητών λόφων των σκουπιδότοπων και μέσω των στενών δρόμων της Secondigliano, από όπου είδε τα μεγάλα πλήθη των σκλάβων να σπάνε τις πλάτες τους πάνω από τα αμέτρητα λαθραία εργαστήρια παραγωγής, του πανταχού παρόντος εμπορεύματος που πνίγει τον πλανήτη. [15]

Οι λίγοι άνθρωποι που αναφέρουν αυτό το βιβλίο, λένε ότι είναι ή μυθιστόρημα ή ρεπορτάζ. Κατά την άποψή μου, είναι και τα δύο, και κάτι περισσότερο: προσπαθεί να παρουσιάσει μια συστηματική ανάλυση του σύγχρονου καπιταλισμού, της πραγματικής φύσης του, και των παγκόσμιων, των αποεδαφικοποιημένων και δικτυακών λειτουργιών του. Είναι μια προσπάθεια να

αναλυθεί συστηματικά ένα φαινόμενο που δεν είναι τίποτα άλλο από συστηματικό, μια ανάλυση ενός συστήματος που πλέον δεν ακολουθεί κανόνες, και βασίζει την αποτελεσματικότητά και την παραγωγικότητα του σε αυτή την τέλεια απορρύθμιση.

Ένα τέτοιο έργο πρέπει να γίνει σε πολλούς άλλους παρόμοιους τομείς. Η περιφέρειας της Καμπανίας, πρέπει να θεωρηθεί ως το ολόγραμμα ενός πλανήτη, που η καπιταλιστική απορρύθμιση έχει παραδώσει στον έλεγχο των εγκληματικών οργανώσεων, όπως στο Μεξικό - όπου η μαφία των ναρκωτικών χρησιμοποιεί τεχνικές που μοιάζουν με της Αλ Κάιντα - ή στην Κολομβία, στο Πακιστάν, στον κόλπο της Βεγγάλης, στα Βαλκάνια, ή στη Ρωσία - όπου το PCUS, χωρίς να αλλάζει τις ιεραρχικές του δομές, έχει μετατραπεί σε ένα δίκτυο μαφίας που υπογράφει συμβάσεις αξίας δισεκατομμυρίων με τα δολοφονημένα κεφάλια των ευρωπαϊκών εθνών, και όπου οι δολοφόνοι της KGB εξοντώνουν εξαλείφουν επιδρομείς σαν τον Yodorzhovskiy για να μοιραστούν τα λάφυρα των εκβιασμών με τους καλά εκπαιδευμένους διαχειριστές της ENI και της ENEL. [16] Ξεχάστε το Provenzano , ξεχάστε το Riina: οι Πούτιν και Μπερλουσκόνι-Πρόντι δεν χρειάζεται να στραγγαλίσουν τους ανθρώπους με τα χέρια τους· κάποιος μπορεί να το κάνει γι' αυτούς πριν οι πρόεδροι υπογράψουν από κοινού τη σύμβαση.

Ο Saviano περιγράφει την παραδειγματική λειτουργία του μετα-αστικού καπιταλισμού και χρησιμοποιεί αυτό το μοντέλο ανάλυσης για να ερευνήσει μια συγκεκριμένη κατάσταση που συνδέεται με χιλιάδες θέματα σε χιλιάδες παρόμοιες καταστάσεις. Ο χειρότερος τρόπος για να διαβάσετε αυτό το βιβλίο είναι βλέποντας το ως το τελευταίο Ναπολιτάνικο σκίτσο, την περιγραφή των οπισθοδρομικών και περιθωριακών εδαφών, ως ένα παράδειγμα για το υπόλοιπο της εγκληματικότητας. Οι Ιταλοί πολιτικοί συνήθως μιλούν για το Νότο ως υποσάρκωμα, αλλά αυτό είναι ένα ψέμα. Ένα υποσάρκωμα είναι κάτι που βγαίνει από ένα υγιές σώμα· εδώ δεν υπάρχει υγιές σώμα. Το σύστημα που περιγράφεται από τον Saviano είναι το σώμα, όπως φαίνεται από την υπόθεση Tronchetti-Provera, το τελευταίο από το είδος των γενναίων καπετάνιων στους οποίους η κεντροαριστερή κυβέρνηση δώρησε τη δημόσια εταιρεία Telecom, έτσι ώστε αυτοί οι άλλοι γενναίοι καπετάνιοι θα μπορούσαν να την κουρέψουν και στη συνέχεια να την πουλήσουν στον καλύτερο αγοραστή, σαν να ήταν δική τους, ενώ είναι δική μας. Δηλαδή τα δικά μας δικά τους. Αυτός είναι ο μετα-αστικός απορρυθμισμένος καπιταλισμός, όπου οι δολοφόνοι δεν είναι μόνο ένα υποσάρκωμα αλλά ολόκληρο το σώμα.

Ο Saviano μας δείχνει ότι στην Καμπανία, η προηγμένη μορφή του κύκλου της παραγωγής του παγκόσμιου καπιταλισμού εκδηλώνεται ως μια τάση προς τα εκεί, που η όλη διαδικασία παραγωγής είναι σε εξέλιξη. Οι θεσμικοί bonzes του Ιταλικού κράτους υποσχέθηκαν να λάβουν δράση κατά της εγκληματικότητας μέσα από την οικονομική ανάπτυξη του Νότου, αλλά η εγκληματικότητα είναι η οικονομική ανάπτυξη, γιατί η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι πλέον τίποτα άλλο από την εγκληματικότητα. [17]

Η Επιχείρηση

Η αποδοτικότητα είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό όλων των επιχειρηματικών πράξεων, είτε πρόκειται για τη διανομή εμπορευμάτων μέσω των εκατοντάδων παραταγμένων βαρέων φορτηγών οχημάτων ή την τήξη δύο πτωμάτων με οξύ.

Εμείς διατάξαμε την αγορά εκατό λίτρων υδροχλωρικού οξέος, χρειαζόμεσταν μεταλλικά δοχεία διακοσίων λίτρων, που χρησιμοποιούνται κανονικά για τη διατήρηση της βενζίνης και είναι ανοιχτά στην κορυφή. Σύμφωνα με την εμπειρία μας κάθε δοχείο για να γεμίσει χρειαζόταν πενήντα λίτρα οξύ και όπως σχεδιάσαμε να καταστειλούμε δύο άτομα, είχαμε δύο βαρέλια έτοιμα (2006:63).

Πολλά ζητήματα της αποδοτικότητας αναφέρονται σε αυτό το βιβλίο: μόνο η αποδοτικότητα αποφασίζει για την οικονομική επιτυχία της επιχείρησης.

Το σύνθημα είναι *laissez fair, laissez-passer*. Η θεωρία είναι ότι η αγορά ρυθμίζεται η ίδια. Έτσι σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα οποιοσδήποτε θελήσει να στήσει ένα μικρό εμπόριο με τους φίλους, οποιοσδήποτε θέλει να αγοράσει για δεκαπέντε και να πουλήσει για εκατό για να παρέχει διακοπές, ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα ή εξοφλήσεις υποθηκών, προσελκύνονται στο *Secondigliano*. Η απόλυτη απελευθέρωση του εμπορίου των ναρκωτικών οδηγεί σε μια τεράστια πτώση της τιμής (2006: 78).

Παρά την επίφαση της χαοτικής περιπλάνησης μέσα από τους δαιδαλώδεις στενούς δρόμους και τα χωριά, τις αποθήκες και τις έρημες παραλίες, το βιβλίο αναπλάθει μερικούς από τους κύκλους του εμπορεύματος στους οποίους βασίζεται το σύστημα

Η λέξη “*Καμμόρα*” δεν υπάρχει· είναι αστυνομική λέξη που χρησιμοποιείται από τους δικαστές και τους δημοσιογράφους. Κάνει τις θυγατρικές να χαμογελούν, είναι ένας όρος των ειδικών, εξορισμένη στην ιστορία. Η λέξη που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα μέλη των φατριών (clan) είναι Σύστημα: ανήκουν στο σύστημα του *Secondigliano*. Είναι ένας εύγλωττος όρος, που αναφέρεται σε ένα μηχανισμό και όχι μια δομή. Η οργανωμένη εγκληματικότητα συμπίπτει άμεσα με την οικονομία, η διαλεκτική του εμπορίου είναι η ραχοκοκαλιά της φατριάς (2006: 48)

Ένας μηχανισμός και όχι μια δομή, μια συσκευή, μία μηχανική αλληλουχία ικανή να παράγει κέρδη. Τα εξαρτήματα της συσκευής μπορούν να αλλάξουν χωρίς να αλλάξουν τη λειτουργία της. Ο αφηρημένος χαρακτήρας του καπιταλισμού, της εργασίας και της επιχείρησης, είναι ένα μάθημα που έμαθαν οι εγκληματίες και τώρα βρίσκεται στο επίκεντρο του επιχειρηματικού συστήματος. Εκκαθαρίζοντας το από κάθε προσωποποιημένη ή οικογενειακή ορθότητα, χρησιμοποιεί τους ανθρώπους και τις οικογένειες για να εξυπηρετήσει έναν υψηλότερο σκοπό: τη συσσώρευση, τη μεγέθυνση και την ανάπτυξη.

Οι κύκλοι του εμπορεύματος

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου, στην ιστορία του πλήθους του κόσμου των παράνομων εργαζομένων που συνδέουν τη σχεδιασμένη εργασία των ραφτών και της κληρονομιάς της τοπικής λαϊκής παράδοσης τους με την εκτελεστική εργασία των χιλιάδων εργαζόμενων διάσπαρτων σε όλο τον κόσμο, ο συγγραφέας ανασυνθέτει τον κύκλο του εμπορεύματος της κλωστοϋφαντουργικής βιομηχανίας, της μόδας και της δημιουργίας. Ο κύκλος είναι ένας από τα αληθινά ψεύδη, ή μάλλον τις ψευδείς αλήθειες, που συνδέεται σε ένα δίκτυο εμπορίου ανάλογο με εκείνο οποιασδήποτε άλλης αλυσίδας, αν και χτίστηκε πάνω στη φυσική απομάκρυνση των ανταγωνιστών. Κανείς δεν θα σας ρωτήσει ποτέ πόσους ανθρώπους έχετε στραγγαλίσει αν είστε ο διευθυντής ενός εμπορικού κέντρου που παράγει κέρδη. Και αν από μία ατυχή πιθανότητα ένας δικαστής σας ζητήσει να αντιπροσωπεύσετε μια δωδεκάδα των πτωμάτων, δεν υπάρχει πρόβλημα, η επιχείρηση δεν θα σταματήσει λόγω αυτού. Το αφεντικό θα μπορούσε να πάει στη φυλακή, αλλά αυτό που έχει σημασία είναι ότι η λειτουργία του, συνεχίζει να λειτουργεί.

Ο Saviano περιγράφει τον κύκλο των ναρκωτικών, τις μορφές οργάνωσης του εμπορίου ναρκωτικών στην περιοχή και τις οικονομικές διαστάσεις του θανάτου, καμία από τις οποίες δεν έχει οποιαδήποτε σχέση με την περιθωριακή δυναμική ενός γκέτο.

Μια περιοχή ικανή να παράγει τριακόσια εκατομμύρια ευρώ το έτος από τη βιομηχανία μόνο μίας οικογένειας δεν μπορεί να είναι ένα γκέτο. Μία περιοχή όπου δεκάδες φατρίες (clan) είναι λειτουργικές και τα περιθώρια κέρδους φθάνουν εκείνων της υψηλής χρηματοδότησης δεν θα μπορούσε να είναι ένα γκέτο (2006: 81).

Όταν οι υπουργοί του εμπορίου και της βιομηχανίας μιλούν για το ΑΕΠ θα πρέπει να πούμε

την αλήθεια: όπως το ποσό του αίματος που χύθηκε, τα ποσοστά θανάτου, και το δηλητήριο αυξάνονται, το ίδιο αυξάνεται και το ΑΕΠ.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, το 20% του ΑΕΠ στηρίζεται στη φοροδιαφυγή: τουλάχιστον το ένα τέταρτο του πλούτου που παράγεται και ανταλλάσσεται στην Ιταλία παράγεται σε συνθήκες εγκληματικότητας. Η δολοφονία, η διάθεση των πτωμάτων, ο εκβιασμός και οι ένοπλες συμμορίες θα πρέπει να ταξινομηθούν ως αποφασιστικοί παράγοντες στη διαμόρφωση του ΑΕΠ. Θα πρέπει να περιλαμβάνονται τακτικά στην τήρηση βιβλίων, εάν η σημερινή κατάσταση αναγνωριστεί: εάν οι οικογένειες της Καμμόρα και της μαφίας αποφάσιζαν να εγκαταλείψουν τις συναλλαγές τους, ίσως ως αποτέλεσμα της εμφάνισης του Padre Pio, η ιταλική οικονομία θα κατέρρευε. [18]

Ο Saviano προχωρά στην ανάλυσή του για τον κύκλο του εμπορεύματος με μία σύντομη αναφορά στο εμπόριο όπλων. Αναφέρει ότι η Ιταλία δαπανά είκοσι επτά δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο για όπλα, περισσότερα από τη Ρωσία και δύο φορές περισσότερο από το Ισραήλ - τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν από το Διεθνές Ινστιτούτο της Στοκχόλμης ως μέρος της έρευνάς τους για την ειρήνη. Μήπως οι άνθρωποι που τοποθετήθηκαν στην κυβέρνηση από την ψήφο των ειρηνιστών γνωρίζουν γι αυτό;

Ο κύκλος των όπλων είναι στενά συνδεδεμένος με τον κύκλο της εξόντωσης, στον οποίο η φιλελεύθερη καυτορική οικονομία είναι φυσικά αναπόσπαστο μέρος της. Ο Saviano μετράει τρεις χιλιάδες εξακόσιες απώλειες όλα αυτά τα χρόνια, μόνο στην περιοχή της Καμμόρα.

Αυτή είναι η καρδιά της Ευρώπης· εδώ η πλειοψηφία της εθνικής οικονομίας είναι πλαστή. Οι στρατηγικές της εξόρυξης δεν είναι σημαντικές. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι η βορά των κανονιών διατηρείται κολλημένη στις περιφέρειες, κλοτημένη στα νήματα από τσιμέντο και σκουπίδια, στα παράνομα εργοστάσια και τις αποθήκες κοκαΐνης. Και κανείς δεν πρέπει να το επισημάνει αυτό, όλα οφείλουν να μοιάζουν με ένα πόλεμο συμμοριών, ένα πόλεμο μεταξύ των κουρελήδων και των στερημένων (2006: 135).

Δεν είναι ένας πόλεμος συμμοριών, είναι ο κανονικός ανταγωνισμός της αγοράς. Δεν είναι ο πόλεμος των φτωχών· είναι η παλλόμενη καρδιά της εθνικής οικονομίας

Επιχειρηματίες: αυτός είναι ο αυτο-ορισμός των Καυτοριστών της Καζέρτα, τίποτα άλλο παρά επιχειρηματίες (2006: 210).

Πώς αλλιώς πρέπει να αυτοαποκαλούνται; Η επιχείρησή τους δεν διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη, αφήνοντας τις τυπικές λεπτομέρειες στην άκρη. Οι ρυθμίσεις κηρύχθηκαν να είναι κορδόνια και ιμάντες σε όλο τον κόσμο, για τα τελευταία τριάντα χρόνια τα εθνικά κράτη έχουν απασχοληθεί με μόνο ένα πράγμα: να άρουν όλες τις ρυθμίσεις που προλάμβαναν την ελεύθερη έκφραση του ανταγωνισμού ή την επιβράδυνση της ελεύθερης ροής εργασίας, την ατελείωτη μείωση του κόστους εργασίας. [22]

Ανταγωνίσου

Η έννοια του ανταγωνισμού έχει αντικαταστήσει αυτό της ικανότητας.

Η ικανότητα είναι η διανοητική δεξιότητα που επέτρεψε στην αστική τάξη να πραγματοποιήσει τον σχεδιασμό της, τη διοικητική και οργανωτική λειτουργία, και να δικαιολογήσει το δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

Από τότε που οι τεχνολογίες των πληροφοριών κατέστησαν δυνατή την τυποποίηση των διαδικασιών του σχεδιασμού, του συντονισμού και της διοίκησης και μόλις ενώθηκαν με το ρόλο της ιδιοκτησίας, οι διανοητικές λειτουργίες έχουν μετατραπεί σε λειτουργίες της υποταγμένης εργασίας.

Η ικανή αστική τάξη αντικαταστάθηκε από μια τάξη, που μετέτρεψε τον ανταγωνισμό στον

μόνο κανόνα και ικανότητα. Ωστόσο, όταν μιλάμε για ανταγωνισμό, δεν είναι προφανές ότι ο πιο ανταγωνιστικός είναι αυτός που μπορεί να εξαλείψει τους αντιπάλους; Και όταν πρόκειται για την εξαίρεση των αντιπάλων τα πράγματα γίνονται σοβαρά.

Καθώς η ιδιοκτησία ήρθε να συμπέσει με το σκονισμένο σύννεφο από κλάσματα επένδυσης και όχι με το πρόσωπο, ο ανταγωνισμός αντικατέστησε την ικανότητα. Πολλές ικανότητες εξακολουθούν να είναι αναγκαίες για την παραγωγή, αλλά τώρα αποσπώνται από το ρόλο της επιχείρησης. Οποιαδήποτε διανοητική ικανότητα που δεν σχετίζεται με την κερδοσκοπία γίνεται επισφαλής, υποτιμάται και υπομισθολογείται.

Μόνο εκείνοι που ανέπτυξαν μεγάλη δεξιότητα στη διευθυντική λειτουργία είναι ικανοί να γίνουν πλούσιοι μέσω της εργασίας τους. Τι κάνει μια διευθυντική λειτουργία αποσπασμένη από την ιδιαιτερότητα από την οποία αποτελείται η συγκεκριμένη διανοητική ικανότητα; Η κατασκευή, η απάτη, τα ψέματα και οι απάτες λογιστικής, η φοροδιαφυγή, και, εφόσον απαιτείται, η φυσική απομάκρυνση των ανταγωνιστών, των βασανιστηρίων, και η γενοκτονία. Από αυτή την άποψη, η φατρία της Halliburton είναι πιο αποτελεσματική και ειδικότερη από τη Casalei ή Corleonesi. [19]

Η άγνοια υψώνεται σε εξουσία και οι οικονομικές αποφάσεις λαμβάνονται αποκλειστικά με βάση το όφελος του μέγιστου και πιο άμεσου κέρδους. Αυτό που έχει περισσότερη σημασία είναι η μείωση του κόστους εργασίας, γιατί με αυτό σχετίζεται ο ανταγωνισμός, δεν έχει τίποτα να κάνει με την παραγωγή της ποιότητας. Ως αποτέλεσμα, ο τελευταίος λόγος για τις αποφάσεις σχετικά με την παραγωγή δεν προέρχεται από χημικούς, πολεοδόμους ή γιατρούς, αλλά από ανθρώπους με τη διοικητική ικανότητα, δηλαδή, με τη δυνατότητα να μειώσουν το κόστος εργασίας και να επιταχύνουν την πραγματοποίηση του κέρδους. Η δυναμική του νεοφιλελευθερισμού έχει καταστρέψει την αστική τάξη και την αντικατέστησε με δύο διαφορετικές και αντιτιθέμενες τάξεις: το κογκνιταριάτο από τη μία πλευρά, δηλαδή την επισφαλή και κυψελοειδής εργασία της διανοήσης, και τη διευθυντική τάξη από την άλλη, που η μόνη ικανότητα της είναι στην ανταγωνιστικότητα. Πηγαίνοντας το στα άκρα, ως γεγονός σε όλο και μεγαλύτερες περιφέρειες της παγκόσμιας καπιταλιστικής παραγωγής, ο ανταγωνισμός γίνεται η ένοπλη αφαίρεση των ανταγωνιστών, η ένοπλη επιβολή ενός προμηθευτή, η συστηματική καταστροφή όλων όσων δεν υποτάσσονται στο κέρδος του ισχυρότερου. Ποιοι ανταγωνίζονται καλύτερα από εκείνους που αφαιρούν τους ανταγωνιστές; Και τι καλύτερες τεχνικές για αυτή την αφαίρεση υπάρχουν από την τοιχοποίηση ζωντανών ανθρώπων, τη σφαγή ή τη διάλυση τους σε υδροχλωρικό οξύ; η *Καμμόρα* είναι χαραγμένη στο γενετικό κώδικα του νεοφιλελευθερισμού.

Ρυθμίσεις

Η νεοφιλελεύθερη φάση του καπιταλισμού φαίνεται να είναι μια ατέρμονη και αδιάλειπτη διαδικασία της *απορρύθμισης*, αλλά στην πραγματικότητα είναι το ακριβώς αντίθετο. Καθώς όλοι οι κανόνες της συνύπαρξης καταργούνται, οι κανόνες της βίας επιβάλλονται. Καθώς οι ρυθμίσεις που θέτουν περιορισμούς στην εισβολή των αρχών του ανταγωνισμού αφαιρούνται, δύσκολοι-και-γρήγοροι αυτοματισμοί εισάγονται στις υλικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίοι γίνονται περισσότερο σκλάβοι όσο η επιχείρηση γίνεται περισσότερο ελεύθερη. Η διαδικασία της απορρύθμισης αφαιρεί επίμονα τους κανόνες που χαλιναγωγούν την κινητικότητα της παραγωγικότητας και εμποδίζουν την επεκτατική δύναμη-εξουσία του κεφαλαίου. Μορφές του κοινωνικού πολιτισμού και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που καθιερώθηκαν καθ' όλη τη νεωτερικότητα είναι οι κανόνες που η απορρύθμιση έχει κανονίσει να εξαλείψει. Η προέλαση της καπιταλιστικής απορρύθμισης εξαλείφει τις πολιτιστικές και νομικές συμβάσεις της νεωτερικότητας και του αστικού δικαίου μία προς μία. Γι' αυτό ο καπιταλισμός έχει μετατραπεί σε ένα εγκληματικό σύστημα και εξακολουθεί να εργάζεται προς την κατεύθυνση της επέκτασης του πεδίου της καθαρής βίας, όπου η πρόοδος του μπορεί να προχωρήσει ανεμπόδιστα. Ο *Slatterkapitalismus*: το τέλος της αστικής ηγεμονίας και της καθολικότητας του νόμου του Διαφωτισμού.

Το έγκλημα δεν είναι πλέον μια περιθωριακή λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος, αλλά ο καθοριστικός νικηφόρος παράγοντας στον απορρυθμισμένο ανταγωνισμό. Τα

βασανιστήρια, η ανθρωποκτονία, η εκμετάλλευση των παιδιών, η προώθηση στην πορνεία, και η παραγωγή των εργαλείων μαζικής καταστροφής έχουν γίνει αναντικατάστατες τεχνικές του οικονομικού ανταγωνισμού. Το έγκλημα ταιριάζει πλέον κατάλληλα στην αρχή του ανταγωνισμού.

Σκουπίδια

Συμπερασματικά, ο τελευταίος κύκλος του Splatterkapitalismus, όπως περιγράφεται από τον Saviano, είναι ο κύκλος των αποβλήτων [20]. Τα απόβλητα είναι πρώτα και κύρια οι άνδρες και οι οι γυναίκες που η διαδικασία της ποινικής αξιοποίησης αφήνει πίσω της, παραμορφωμένα, καμένα, πεταμένα στο χαντάκι, φτιαγμένα να εκραγούν με μια χειροβομβίδα, ή απλά να ταπεινωθούν, να αδειάσουν, να φυλακιστούν. Σε αντίθεση με την αστική τάξη, που αποδίδει μια ιερή αξία στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα σέβεται αποτελεσματικά, τουλάχιστον για την αυτοπροστασία της, ο Splatterkapitalismus δεν χορηγεί καμία ιερή αξία, ακόμη και για τη ζωή όσων βρίσκονται στην εξουσία. Για το σύστημα, το αφεντικό δεν είναι τίποτα άλλο από προσωρινός λειτουργός:

Η δικτατορία ενός ανθρώπου στη φατρία είναι πάντα βραχυπρόθεσμη, εάν η δύναμη του ενός αφεντικού ήταν να διαρκέσει πολύ καιρό, οι τιμές θα αυξανόταν και θα αναδυόταν τα μονοπώλια της αγοράς, οι αγορές θα γίνονταν άκαμπτες και οι επενδύσεις θα παρέμεναν στις ίδιες αγορές παρά θα διερευνούσαν νέες (2006: 222).

Η περιγραφή του Μαρξ για τη συνολική διαδικασία της αξιοποίησης ξεκίνησε από τη κοινωνική συνεργασία, όπου άπειρα άτομα αφηρημένου χρόνου εργασίας συνδυάζονται. Στο τέλος της έρευνάς του σχετικά με το splatter-εμπόρευμα, ο Saviano επιδιώκει μια θεωρητική μεταφορά για να περιγράψει αυτή τη διαδικασία με την ίδια αποτελεσματικότητα, αλλά είναι μια απελπισμένη προσπάθεια:

Το πιο πολύπλοκο πράγμα είναι να φανταστούμε μια οικονομία σε όλα της τα μέρη. Τις χρηματοοικονομικές ροές, τα περιθώρια κέρδους, τις διαπραγματεύσεις του χρέους, τις επενδύσεις. Δεν υπάρχουν φυσιογνωμίες που μπορούν να απεικονιστούν, δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία να αναδυθούν στο νου (2006: 310).

Στη συνέχεια, σε ένα πρόσχαρο λογικό άλμα βρίσκει τελικά το πιο ουσιαστικό μέρος του σύγχρονου υπερ καπιταλισμού: “Οι σκουπιδότοποι είναι τα πιο συμπαγή εμβλήματα κάθε οικονομικού κύκλου” (2006:310).

Ο υπερ-καπιταλισμός αυξάνει συνεχώς την παραγωγική του ικανότητα επειδή θεμελιώνει την εξουσία του σε αυτή, και όχι επειδή υπάρχει ανάγκη για αύξηση της παραγωγής. Υπάρχει ήδη αρκετή για να θρέψει έξι δισεκατομμύρια ανθρώπινα όντα στον πλανήτη· κάθε χρόνο εκατομμύρια τόνοι τροφίμων καταστρέφονται για να αποφεύγονται οι κρίσεις υπερπαραγωγής. Τα ρούχα που χρησιμοποιούμε υπερβαίνουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες μας, και κάθε άλλο εμπόρευμα βρίσκεται διαθέσιμο στις αμέτρητες αποθήκες που η σύγχρονη βιομηχανία μας έχει προμηθεύσει. Επομένως, γιατί επιταχύνουμε τόσο πολύ, γιατί εκτελούνται πιο γρήγοροι ρυθμοί εργασίας, γιατί τρέχουμε όλο και πιο ξέφρενα; Γιατί ο υπερ-καπιταλισμός είναι ενδόμυχα Splatter.

Η περιοχή είναι τυλιγμένη στα σκουπίδια και η εξεύρεση λύσεων φαίνεται αδύνατη (2006: 325).

Οι γαίες κλυδωνίζονται με διοξίνη. Δεκαπεντάχρονα παιδιά που έστειλε η Καμόρα των σκουπιδότοπων να αναπνεύσουν τον αέρα που είναι γεμάτος με το θάνατο ολοκληρώνουν τις λειτουργίες της απόθεσης των αποβλήτων.

Όσο περισσότερο αυτοί οι νέοι οδηγοί άκουσαν τους ανθρώπους να λένε ότι η δραστηριότητά τους ήταν επικίνδυνη, τόσο περισσότερο αισθανόταν άξιοι για τόσο σημαντικές αποστολές. Κανένας από αυτούς δεν μπορούσε να σκεφτεί τον εαυτό του να κάνει χημειοθεραπεία δέκα χρόνια αργότερα, ή να ξερνάει χολή με σάπιο στομάχι, συκώτι και έντερα (2006: 329).

Οι τελευταίες σελίδες της *Καμμόρα* περιγράφουν το σκηνικό των δηλητηριασμένων πεδίων με σκουπίδια, υπολείμματα και απορρίμματα. Με ένα μαντίλι γύρω από το στόμα του, προσπαθώντας να αναπνεύσει όσο το δυνατό λιγότερο, ο Saviano μας ζητά το τι να κάνουμε.

Ίσως μπορούμε μόνο να ξεχάσουμε, ή να μην βλέπουμε, και να ακούσουμε την επίσημη εκδοχή των γεγονότων. Αναρωτήθηκα αν κάτι θα μπορούσε να κάνει ευτυχισμένη τη ζωή, αλλά ίσως το μόνο που ήθελα ήταν να σταματήσω να ονειρεύομαι για τη απελευθέρωση και την αναρχική ελευθερία, και να ρίξω τον εαυτό μου στη αρένα, να κολλήσω ένα ημιαυτόματο στο παντελόνι μου και να αρχίσω να μιλάω για επιχειρήσεις, πραγματικές επιχειρήσεις (2006: 330).

Ελπίδα

Υπάρχει ακόμα απάντηση στο ερώτημα “Τι να κάνουμε;” Υπάρχει μια απάντηση, πέρα από την προφανή συμβουλή να σταματήσουμε τον πολλαπλασιασμό, να σταματήσουμε να πετάμε αθώα σάρκα πάνω στην επέκταση των μετοχών καύσης; Προς το παρόν, δεν υπάρχει άλλη απάντηση.

Αλλά ένας νέος στρατός εγείρεται από τις τέσσερις γωνιές του κόσμου, χωρίς σημαίες, χωρίς μέλλον, η μόνη ελπίδα του είναι αυτοκτονία. Η κύρια δυσφορία από τους συμμετέχοντες στο πρόσφατο συνέδριο του Κινεζικού Κομμουνιστικού Κόμματος προκλήθηκε από τις δεκάδες χιλιάδες των αγροτών που αυτοκτονούν επειδή η οικονομική ανάπτυξη τους οδηγεί να εγκαταλείπουν την ύπαιθρο και τους περιορίζει σε συνθήκες πείνας. Το ίδιο συμβαίνει στην Ινδία με την πρόοδο του βιομηχανικού εκσυγχρονισμού.

Από την 11η του Σεπτέμβρη του 2001 η αυτοκτονία είναι η αποφασιστική πολιτική πράξη των χρόνων μας. Όταν η ανθρώπινη ζωή είναι άνευ αξίας, η ταπείνωση μεγαλώνει μέχρι να γίνει απαράδεκτη και εκρηκτική. Ίσως η ελπίδα μπορεί να προέλθει μόνο από τις αυτοκτονίες.

3. Ο έμπορος, ο πολεμιστής και ο σοφός

Στις 15 του Φλεβάρη 2003, όταν εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο βγήκαν στους δρόμους για να σταματήσουν τον πόλεμο, πολλοί θεώρησαν ότι η στρατιωτική παγκόσμια δύναμη επρόκειτο να χάσει όλη τη συναίνεση και ότι αυτό θα μπορούσε να σηματοδοτήσει την αρχή της κρίσης της. Αλλά η εξουσία δεν στηρίζεται πλέον στη συναίνεση, αλλά στον τρόμο, την άγνοια και στους τεχνο-οικονομικούς χρηματιστικούς και ψυχικούς αυτοματισμούς που η πολιτική δεν είναι πλέον σε θέση να ελέγξει και που η μαζική δράση δεν είναι πλέον σε θέση να τροποποιήσει ή να σταματήσει.

Τις επόμενες ημέρες μάθαμε ότι μια κίνηση ειρήνης γιγαντιαίων αναλογιών δεν αρκεί για να σταματήσει τον πόλεμο, και ότι η δημοκρατία δεν διαθέτει τα εργαλεία να εκτονώσει τους στρατιωτικούς αυτοματισμούς, που η τρομοκρατία και η παράνοια ασφαλείας έχουν θέσει σε κίνηση. Ακόμη και αν η πλειοψηφία της κοινής γνώμης αντιτίθεται στον πόλεμο, η δυναμική που οδηγεί στον πόλεμο, δεν σταμάτησε. Ο τρόμος είναι η πολιτική επένδυση πάνω στην οποία η κυβέρνηση Μπους τοποθέτησε όλα τα στοιχεία της. Δεν υπάρχει καμία ανάγκη για τη δημιουργία συναίνεσης μέσω ασυνάρτητων, προπαγανδιστικών, και ιδεολογικών εργαλείων, αρκεί να χρησιμοποιήσετε ψυχικούς αυτοματισμούς που βασίζονται στην τρομοκρατία. Ο τρόμος γεννήθηκε πριν από τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ο τρόμος γεννιέται από τη σκληρή και συνεχή ανταγωνιστικότητα που η αρχή *mors tua vita mea* [ο θάνατος σου η ζωή μου] έχει εντυπώσει στο μυαλό του κάθε ατόμου.

Η ιστορία του εικοστού αιώνα είναι η ιστορία της σύγκρουσης και των συμμαχιών τριών μορφών. Ο σοφός (sage) είναι ο κληρονόμος της ανθρώπινης εργασίας, ο φορέας της νοημοσύνης που συσσωρεύτηκε από την άπειρη διαδοχή των πράξεων της εργασίας και την άπειρη σειρά πράξεων της άρνησης της εργασίας. Η άρνηση της εργασίας παρακίνησε την εξελικτική κίνηση της νοημοσύνης. Η νοημοσύνη είναι η άρνηση της εργασίας, πραγματωμένης σε μια κοινωνικά χρήσιμη μορφή. Λόγω της νοημοσύνης γίνεται δυνατό να αντικατασταθεί η ανθρώπινη εργασία με μηχανές. Εξαιτίας της άρνησης της εργασίας, η επιστήμη ωθήθηκε προς τα εμπρός, αναπτύχθηκε και τέθηκε σε εφαρμογή. Από την αρχή, η νεωτερική επιστήμη έχει λάβει γνώση της λειτουργίας της σε αυτή την άποψη.

Η γνώση πολλαπλασιάζει την ανθρώπινη ικανότητα να παράγει χρήσιμα πράγματα και τους χώρους ελευθερίας για όλα τα ανθρώπινα όντα, μέσω της μείωσης του αναγκαίου χρόνου εργασίας για την παραγωγή ό,τιδήποτε χρειάζεται η κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι το να γνωρίζεις σημαίνει ότι έχεις δύναμη. Ο έμπορος και ο πολεμιστής θέλουν να στρέψουν τη γνώση σε ένα όργανο της εξουσίας. Και για το σκοπό αυτό θα πρέπει να υποτάξουν το σοφό. Αλλά αυτό δεν συμβαίνει εύκολα, γιατί η γνώση δεν ανέχεται την κυριαρχία. Έτσι, ο πολεμιστής και ο έμπορος προσφεύγουν σε παγίδες και την εξαπάτηση, για να υποτάξουν την εξουσία της σκέψης στην εξουσία του χρήματος και τη βία.

Το κοινό συμφέρον της ανθρωπότητας

Σε ένα βιβλίο του 1958 με τίτλο *Brighter than a Thousand Suns*, ο Robert Jungk λέει για τον τρόπο με τον οποίο στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο πολεμιστής συνέλαβε το σοφό, μέσα από την ιστορία του σχεδίου Μανχάταν, που οδήγησε στη δημιουργία της πυρηνικής βόμβας. Μια ομάδα επιστημόνων βρέθηκε αντιμέτωπη με τον εκβιασμό: ο Χίτλερ μπορεί να ετοιμάσει μια πυρηνική βόμβα. Πρέπει να βιαστούμε, να τον προβλέψουμε. Σύμφωνα με τον Jungk:

Το καλοκαίρι του 1939 δώδεκα άνδρες, οι φυσικοί που εργάζονταν για το σχέδιο Manhattan, θα μπορούσαν να έχουν συμφωνήσει να σταματήσουν την κατασκευή ατομικών βομβών. Αλλά έχασαν την ευκαιρία τους και δεν ήταν σε θέση αποφασιστικά να κάνουν τις σκέψεις τους και τις ενέργειες, που ήταν κατάλληλες για τις μελλοντικές συνέπειες των επιστημονικών ανακαλύψεων· ούτε είχαν, σε μια τέτοια κρίσιμη

κατάσταση, αρκετή πίστη στις παραδόσεις του επαγγέλματός τους. Στο τέλος του πολέμου, ο νομπελίστας Weizsaecker σχολίασε, “το γεγονός ότι ήμασταν μια οικογένεια δεν ήταν επαρκές, ίσως θα έπρεπε να είμαστε ένας διεθνής οργανισμός με την πειθαρχική εξουσία επί των μελών του. Αλλά είναι κάτι τέτοιο δυνατόν στη σύγχρονη επιστήμη; (1958)

Στα λόγια του Weizsaecker βρίσκουμε το πρόβλημα που συναντήσαμε και πάλι στην πλήρη έκφραση του, μισό αιώνα αργότερα: ποια οργανωτική μορφή και ποιους κανόνες μπορούν αυτοί που παράγουν γνώση να δώσουν στους εαυτούς τους, αν θέλουμε να σταματήσουμε την πολιτική, οικονομική και στρατιωτική εξουσία από τη χρήση της γνώσης για σκοπούς που είναι ξένοι προς την ίδια τη γνώση, και πάνω απ' όλα, αντίκειται προς το κοινό συμφέρον της ανθρωπότητας; Στην περίπτωση αυτή, η κυβέρνηση των ΗΠΑ κατάφερε να πείσει μια ομάδα επιστημόνων να παραδοθούν στον εκβιασμό της. Η επίδραση της παράδοσης του σοφού στον πολεμιστή ήταν η Χιροσίμα.

Εκείνη τη στιγμή ο αγώνας για την απελευθέρωση του σοφού από τον πολεμιστή άρχισε, και κορυφώθηκε το 1968. Το 1968 αντιπροσώπευε πρώτα απ' όλα την άρνηση του σοφού να δανείσει τις γνώσεις του στον πολεμιστή και την απόφαση να τοποθετηθεί ο σοφός στην υπηρεσία της κοινωνίας. Στη συνέχεια, ο έμπορος παρουσιάστηκε για να αποπλανήσει τον σοφό και να υποτάξει τη γνώση του στην κυριαρχία των τεχνο-οικονομικών αυτοματισμών. Η αξιολόγηση της αλήθειας της γνώσης υποτάσσεται στα κριτήρια της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής αποτελεσματικότητας, και της επιδίωξης του μέγιστου κέρδους.

Στις δύο δεκαετίες που εγκαινιάστηκαν από τη Θάτσερ και τον Ρέιγκαν, η γνώση τέθηκε στην εργασία σε συνθήκες απόλυτης εξάρτησης από το κεφάλαιο. Η επιστήμη έχει ενσωματωθεί στους αυτοματισμούς της τεχνολογίας, στερούμενη της δυνατότητας αλλαγής των τελικοτήτων, που καθοδηγούν τη λειτουργική εγχειρηματοποίηση της. Η εντατική εφαρμογή της γνώσης στην παραγωγή συγκεκριμενοποιήθηκε στη δημιουργία της ψηφιακής τεχνο-σφαίρας, από την οποία πήγασαν αποτελέσματα εξαιρετικής εξουσίας. Αλλά αυτή η εξουσία παραδόθηκε στους τεχνικούς αυτοματισμούς όπου αρθρώνεται η εξουσία. Περιορισμένη εντός των κατηγοριών της οικονομίας του κέρδους, η τεχνολογία αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας, ενώ ταυτόχρονα πολλαπλασιάζει τη μιζέρια, την υποταγή των ανθρώπων στη μισθωτή εργασία, τη μοναξιά, τη δυστυχία και την ψυχοπαθολογία.

Θυμάμαι όταν ήμουν παιδί στη δεκαετία του 1950, όπως και όλοι οι άλλοι ήμουν γοητευμένος από την ιδέα ότι θα ζούσαμε το έτος 2000. Οι εφημερίδες συνήθιζαν να γράφουν ότι το 2000 όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας θα έχουν λυθεί, γιατί η τεχνολογία θα έχει εξασφαλίσει την ειρήνη, την ελευθερία και την αφθονία. Τώρα όμως που το έτος 2000 έχει έρθει, αντί της ειρήνης, ο πόλεμος πλανάται πάνω από τον κόσμο όσο ποτέ άλλοτε, οι ατομικές βόμβες πολλαπλασιάζονται στα χέρια των φανατικών όλων των θρησκειών. Αντί για την ελευθερία υπάρχει η αδιαμφισβήτητη κυριαρχία των οικονομικών προτεραιοτήτων, αντί για την αφθονία υπάρχει η σκλαβιά, η μιζέρια και η πείνα στα δύο τρίτα του κόσμου. Η φανατική εφαρμογή των κανόνων της αγοράς έχει παράξει αυτή την τρέλα και εμείς τρέχουμε προς την καταστροφή.

Το κίνημα των ερευνητών

Κάθε έργο της μεταρρύθμισης ή αλλαγής δεν έχει νόημα αν δεν είμαστε διατεθειμένοι να επαναπροσδιορίσουμε ριζικά την κατεύθυνση αυτού του αγώνα, και ούτε ο πολεμιστής ούτε ο έμπορος μπορούν να αποφασίσουν την κατεύθυνση του αγώνα. Μόνο ο σοφός μπορεί να το καθιερώσει αυτό. Μόνο η ανθρώπινη γνώση, ακολουθώντας τους δικούς της κανόνες, τις προτεραιότητές της και τις γραμμές της πιθανότητας έχει το δικαίωμα να επαναπροσδιορίσει τους κανόνες παραγωγής και ανταλλαγής. Μόνο οι γυναίκες και οι άνδρες ως υποκείμενα της γνώσης μπορούν να αποφασίσουν σε ποια κατεύθυνση ο κόσμος θα κινηθεί. Αυτή είναι η μεγάλη καινοτομία που επιβεβαιώθηκε στο Σιάτλ: οι έμποροι δεν έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν για τη ζωή των εκατομμυρίων των ανθρώπων με βάση το δικό τους οικονομικό κέρδος. Μόνο ένα κίνημα

των ερευνητών, του εργατικού κινήματος υψηλής τεχνολογίας του κογκνιταριάτου, που είναι αυτόνομα οργανωμένο μπορεί να σταματήσει τη δικτατορία των χρηματιστικών εταιρειών. Το παγκόσμιο κίνημα που εξερράγη στο Σιάτλ το 1999, επισήμανε προς μια νέα κατεύθυνση: η παγκοσμιοποίηση πρέπει να καθοδηγείται από την ηθική παρακίνηση της γνώσης και να γίνει δύναμη στα χέρια όλων των γυναικών και των ανδρών, και όχι η δύναμη μιας μειονότητας.

Από το Σιάτλ και μετά, αναδύθηκε ένα κίνημα που στοχεύει στην κοινωνική, επιστημολογική και τεχνολογική ανασύνθεση της διανοητικής εργασίας. Αυτό προϋποθέτει ότι η επιστημονική έρευνα είναι αυτόνομη από τα συμφέροντα των εμπόρων. Αυτή η συνειδητοποίηση έχει αυξηθεί από τότε: εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο έχουν αρχίσει να διεκδικούν την αυτονομία του εγκεφάλου τους από το κέρδος. Στην πληροφοριακή τεχνολογία γίναμε μάρτυρες της διάχυσης των πρακτικών ανοιχτού κώδικα· στους τομείς της βιοτεχνολογίας και της φαρμακολογίας έχει σημειωθεί μία πάλη για τη διεκδίκηση της ελεύθερης πρόσβασης στα προϊόντα της διανοητικής καινοτομίας· στον κύκλο των μέσων πληροφόρησης έχει εξαπλωθεί ο ακτιβισμός.

Η ιδιωτικοποίηση της γνώσης

Το κεφάλαιο αντέδρασε, ακολουθώντας τις προσταγές της φιλελεύθερης ιδεολογίας, με την καταναγκαστική ιδιωτικοποίηση των προϊόντων της συλλογικής γνώσης και την υπαγωγή του πειραματισμού στον οικονομικό ανταγωνισμό. Η ιδιωτικοποίηση της συλλογικής γνώσης αντιμετώπισε την αντίσταση και την αντιπολίτευση παντού, και οι γνωστικοί εργάτες έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι το δυναμικό τους είναι ανώτερο από τη δύναμη του εμπόρου. Από τη στιγμή που η διανοητική εργασία βρίσκεται στο κέντρο της παραγωγικής σκηνής, ο έμπορος δεν κατέχει πλέον τα νομικά ή τα υλικά όργανα για να επιβάλει την αρχή της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Δεδομένου ότι τα πιο πολύτιμα αγαθά στην κοινωνική παραγωγή έχουν έναν άυλο και αναπαραγωγίμο χαρακτήρα, έχουμε ανακαλύψει ότι η ατομική ιδιοποίηση των προϊόντων δεν έχει κανένα νόημα, ενώ οι λόγοι διατήρησης της ιδιωτικοποίησης των υλικών αγαθών στην βιομηχανική κοινωνία έχουν αποδυναμωθεί. Στη σφαίρα του σημειολογικού κεφαλαίου και της διανοητικής εργασίας, όταν ένα προϊόν καταναλώνεται, αντί να εξαφανίζεται παραμένει διαθέσιμο, ενώ η αξία του αυξάνει όσο γίνεται μεγαλύτερη κοινή χρήση του. Έτσι λειτουργεί η δικτυακή οικονομία, και αυτό έρχεται σε αντίθεση με την ίδια την αρχή της ατομικής ιδιοκτησίας στην οποία θεμελιωνόταν ο καπιταλισμός μέχρι σήμερα.

Από τη στιγμή που αυτή η προοπτική έχει αρχίσει να εξαπλώνεται, ο πολεμιστής έχει έρθει πίσω στη σκηνή, με την παλιά οικονομία των μεγιστάνων βενζίνης και των παραγωγών όπλων. Το ποσό της θλίψης, ο φόβος και το άγχος που συσσωρεύονται στις πτυχές της κοινωνικής εργασίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 έχει πλέον μετατραπεί σε φανατισμό, επιθετικότητα και εμμονή με την ταυτότητα. Ο έμπορος έχει καταφύγει στον πολεμιστή να υποτάξει ξανά το σοφό. Ο Bill Gates ο ίδιος συμάχησε με τον Τζορτζ Μπους. Ο έμπορος που λήστεψε τη συλλογική νοημοσύνη συνδέθηκε με τον ηλίθιο πολεμιστή και μαζί προσπαθούν να πνίξουν κάθε ίντσα της σοφίας, να υπάγουν μια για πάντα τη γνώση στο κέρδος και την εξουσία.

Χάρη στο άνοιγμα της χρηματιστηριακής αγοράς στις μάζες που πραγματοποιήθηκε στη δεκαετία του 1990, μια μαζική συμμετοχή στο κέρδος του κεφαλαίου ήταν δυνατή και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οικονομία dotcom. Αυτό άνοιξε επίσης τη δυνατότητα για μια τεράστια διαδικασία αυτο-οργάνωσης των γνωστικών εργατών. Οι γνωστικοί εργάτες επένδυσαν την ικανότητά τους, τις γνώσεις και τη δημιουργικότητά τους και βρήκαν τα μέσα για να δημιουργήσουν μια επιχείρηση στο χρηματιστήριο. Για αρκετά χρόνια η μορφή της επιχείρησης ήταν το σημείο της συνάντησης για το χρηματιστηριακό κεφάλαιο και τη γνωστική εργασία με τον υψηλό ρυθμό παραγωγικότητας. Μια νέα μορφή της αυτό-επιχείρησης δόξασε ταυτόχρονα την αυτονομία της εργασίας και της εξάρτησης από την αγορά.

Μετά από μια δεκαετία συνεχούς ανάπτυξης και κοινωνικής συμμαχίας μεταξύ γνωστικής εργασίας και ανασυνδυασμένου κεφαλαίου, αυτή η συμμαχία έσπασε. Η πτώση της χρηματιστηριακής αγοράς που άρχισε τον Απρίλιο του 2000 ήταν η αρχή μιας πολιτικής κρίσης της σχέσης του κεφαλαίου και της γνωστικής εργασίας. Πολλοί και διαφορετικοί παράγοντες

προκάλεσαν αυτή τη ρήξη. Πρώτα απ' όλα, η κατάρρευση των ψυχικών και κοινωνικών ενεργειών της γνωστικής εργασίας: η υπερεκμετάλλευση, η επιτάχυνση των ρυθμών ζωής, η εικοσιτετράωρη κουραστική εργασιακή μέρα των εργατών του κινητού τηλεφώνου, η κατάθλιψη, η υπερβολική χρήση των διεγερτικών ναρκωτικών για τη στήριξη του ρυθμού της υπερ-εργασίας έχουν οδηγήσει το γνωστικό εργάτη σε μια καταθλιπτική φάση. Η κατάρρευση προήλθε από το εσωτερικό. Την ίδια στιγμή, η μονοπωλιακή επίθεση εναντίον του στρατού των dotcom, το μέτωπο των γνωστικών εργατών και την ελεύθερη αγορά συνέβη. Η επιβολή ορίων στον πειραματισμό, η επιβολή μονοπωλιακών κανόνων, η συμμαχία μεταξύ των μονοπωλίων και της πολιτικής εξουσίας, πήραν την ανάσα από την οικονομία διάχυσης. Στη συνέχεια, η μονοπωλιακή αντεπανάσταση ξεκίνησε και δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για μια μετάβαση από τη δικτυακή οικονομία σε αυτή του πολέμου.

Η νέα οικονομία είχε γίνει μάρτυρας της άνθησης μιας διαδικασίας της αυτο-οργάνωσης της γνωστικής εργασίας, με τη μορφή της επιχείρησης, αλλά στα ίδια χρόνια μια ληστρική λούμπεν αστική τάξη αναδύθηκε για να επωφεληθεί της κρίσης της παραδοσιακής καπιταλιστικής κυριαρχίας, για να ιδιοποιηθεί για τον εαυτό της τα τεράστια μερίδια του κοινωνικού κεφαλαίου, καθώς όλες οι μετα-Επτοπ περιπτώσεις κατάρρευσης επιδεικνυόταν. Ο νεοφιλελευθερισμός μακροπρόθεσμα δεν ευνόησε την ελεύθερη αγορά, αλλά το μονοπώλιο.

Σε αυτό το στάδιο, σχεδόν εκ θαύματος, ενώ η κρίση γκρέμισε και έπαιρνε μακριά όλη την αξιοπιστία και τη δύναμη των ομάδων που συνδέονται με την κυβέρνηση Μπους, έπεσαν εκείνα τα αεροπλάνα από τον ουρανό και γέννησαν μια εποχή απεριόριστης βίας, μια εποχή που η εξουσία, έχοντας χάσει κάθε νομιμότητα, νομιμοποιείται μέσω του πολέμου. Αλλά στον πόλεμο, οι προοπτικές επαναπροσδιορίζονται. Ο Ναζιστικό-φιλελεύθερος επιθετικός καπιταλισμός προκάλεσε το φάντασμα του πολέμου για να υπερασπιστεί την αμφιταλαντευόμενη εξουσία του, αλλά κατά τη διάρκεια αυτού του πολέμου, που είναι απαράδεκτος για τη συνείδηση και τον τρόπο ζωής της μεγάλης πλειοψηφίας του δυτικού πληθυσμού, οτιδήποτε μπορούσε να συμβεί.

Το πρόβλημα για το οποίο ο Weizsaecker μιλάει είναι επείγον σήμερα: είναι δυνατό να έχουμε μια αυτο-οργάνωση των επιστημόνων που στηρίζεται στην αυτονομία της επιστήμης από την εξουσία; Αυτό δεν είναι πλέον μια ανησυχία για μια μικρή ομάδα πυρηνικών φυσικών, αλλά για τα εκατομμύρια και τα εκατομμύρια των εργαζομένων στην επιστήμη και την τεχνολογία, στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και στη θεραπεία.

Ο ειρηνικός στρατός του κογκνιταριάτου κρατά το κλειδί για μια αποδόμηση της αλυσίδας των αυτοματισμών, μέσω των οποίων ο ίδιος ο καπιταλισμός οχυρώνεται.

Από τους διανοούμενους στους κογκνιτάρους

Ο διανοούμενος του διαφωτισμού δεν ορίζεται από την κοινωνική του κατάσταση, αλλά από ένα καθολικό σύστημα αξιών. Ο ρόλος που ο Διαφωτισμός απέδωσε στο διανοούμενο είναι η ίδρυση και η διασφάλιση, μέσω της άσκησης του ορθολογισμού, της πραγματοποίησης των οικουμενικών αρχών, όπως το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την ισότητα ενώπιον του νόμου, και την οικουμενικότητα του δικαίου του ίδιου. Αυτή η νεωτερική μορφή του διανοούμενου - αυτού που ενσαρκώνει μια ιδεολογία - βρίσκει τη φιλοσοφική νομιμοποίηση της στην καντιανή σκέψη. Στο πλαίσιο της καντιανής σκέψης ο διανοούμενος αναδύεται ως μια υπερβατική φιγούρα που η δραστηριότητα του είναι ανεξάρτητη από την κοινωνική εμπειρία, ή σε κάθε περίπτωση οι γνωστικές ή ηθικές αποφάσεις του δεν προσδιορίζονται κοινωνικά. Ο διανοούμενος εμφανίζεται στην εποχή του Διαφωτισμού ως φορέας μιας καθολικής ορθολογικότητας, αφηρημένα ανθρώπινης, και υπό αυτή την έννοια μπορεί κανείς να τον θεωρήσει ως τον υποκειμενικό προσδιορισμό του καντιανού "σκέφτομαι".

Ο ρόλος του διανοούμενου είναι στενά συνδεδεμένος με την επεξεργασία του συστήματος αξιών που συνιστούν το νεωτερικό οικουμενισμό. Ο διανοούμενος είναι ο εγγυητής μιας σκέψης απαλλαγμένης από κάθε ανήκειν, η έκφραση μιας καθολικής ανθρώπινης λογικής. Με αυτή την έννοια, ο διανοούμενος είναι ο εγγυητής της δημοκρατίας. Μία τέτοια δημοκρατία δεν μπορεί να κατάγεται από την κοινωνική προέλευση, από ένα ανήκειν, αλλά μόνο από την έρημο, από τον

απεριόριστο ορίζοντα της επιλογής και των δυνατοτήτων, από την πιθανότητα της πρόσβασης και της ιδιότητας του πολίτη, για κάθε άτομο ως σημειολογικό παράγοντα, ένα υποκείμενο που ανταλλάσσει σημεία προκειμένου να έχει πρόσβαση στην καθολική ορθολογικότητα. Αυτός ο ανεξάρτητος, καθολικός διανοούμενος θεμελιώνεται σε αντίθεση με τη ρομαντική εικόνα του “λαού”, ή καλύτερα αποσύρει τον εαυτό του από αυτή. Η οικουμενική σκέψη, από την οποία η σύγχρονη περιπέτεια της δημοκρατίας γεννιέται, υπόκειται στην εδαφικότητα του πολιτισμού. Η δημοκρατία δεν μπορεί να φέρει το αποτύπωμα μιας κουλτούρας, ενός λαού, μίας παράδοσης· πρέπει να είναι ένα παιχνίδι χωρίς θεμελίωση, εφεύρεση και σύμβαση, όχι μία επιβεβαίωση ενός ανήκειν.

Σημαντικά διαφορετική είναι η άποψη του επαναστατικού διανοούμενου που συνδέεται με και επιβεβαιώνει τον εαυτό του μέσω της ιστορικο-διαλεκτικής σκέψης. Στην ενδέκατη θέση για τον Φούερμπαχ, ο Μαρξ αναφέρεται στο ρόλο που η γνώση πρέπει να παίξει στην ιστορική διαδικασία: “Οι φιλόσοφοι μέχρι τώρα έχουν ερμηνεύσει τον κόσμο με διάφορους τρόπους· το ζήτημα είναι να τον αλλάξουμε”. Ο μαρξιστής διανοούμενος είναι ένα όργανο της ιστορικής διαδικασίας της επίτευξης μιας αταξικής κοινωνίας. Με το Μαρξ η σκέψη γίνεται ιστορικά αποτελεσματική μόνο αν αναγνωρίζει στην εργατική τάξη τον ορίζοντα της δράσης. Το κομμουνιστικό πρόγραμμα δίνει στη θεωρία μία υλική δραστηριότητα και κάνει τη γνώση ένα όργανο για την αλλαγή του κόσμου. Μόνο στο μέτρο που ο ίδιος συμμετέχει στον αγώνα για την κατάργηση της τάξης και της μισθωτής εργασίας, ο διανοούμενος γίνεται ο φορέας μιας καθολικής αποστολής. Σε αυτό το το όραμα ο διανοούμενος δεν έχει τίποτα να κάνει με το λαό (*Volk*), επειδή ο λαός είναι η εδαφικοποιημένη φιγούρα του ανήκειν, η επικράτηση της *Kultur* σε σχέση με το λόγο, η υπεροχή της ρίζας σε σχέση με την τελικότητα. Αντίθετα, η εργατική τάξη δεν ανήκει σε κανένα έδαφος, πολιτισμό, ή καταγωγή, και ο ψυχικός της ορίζοντας είναι αυτός μίας καθολικά εκμεταλλευόμενης τάξης, παλεύοντας προς το οικουμενικό καθήκον της απελευθέρωσης από την εκμετάλλευση.

Από τον οργανικό διανοούμενο στη Γενική Διάνοια

Ο ρόλος των διανοουμένων είναι κεντρικός στην πολιτική φιλοσοφία του εικοστού αιώνα, και ιδιαίτερα στην κομμουνιστική επαναστατική σκέψη. Στον “*Τι να κάνουμε*”, ο Λένιν αναρωτιέται πώς είναι δυνατόν να οργανωθεί η συλλογική δράση, και με ποιο τρόπο η δραστηριότητα των διανοουμένων μπορεί να γίνει αποτελεσματική. Για τον Λένιν οι διανοούμενοι δεν είναι μια κοινωνική τάξη· δεν έχουν κάποια συγκεκριμένα κοινωνικά συμφέροντα να προασπίσουν. Είναι γενικά μια έκφραση του παρασιτικού κέρδους και μπορούν να κάνουν “καθαρά διανοητικές” επιλογές, μετατρέποντας τους εαυτούς τους σε μεσάζοντες και οργανωτές μιας επαναστατικής συνείδησης που έρχεται από τη φιλοσοφική σκέψη. Με αυτή την έννοια οι διανοούμενοι είναι πολύ όμοιοι με το καθαρό γίγνεσθαι του “πνεύματος”, στο εγγεγραμμένο ζετύλιγμα της αυτοσυνειδησίας. Από την άλλη πλευρά, οι εργαζόμενοι, ακόμα φορείς των κοινωνικών συμφερόντων, μπορούν μόνο να περάσουν από μια καθαρά οικονομική φάση (το εγγεγραμμένο “καθεαυτό” του κοινωνικού όντος) σε μια πολιτικά συνειδητή φάση (το “για τον εαυτό του” της αυτοσυνειδησίας) μέσω της πολιτικής μορφής του κόμματος, το οποίο ενσαρκώνει και μεταδίδει τη φιλοσοφική κληρονομιά. Ο Μαρξ μιλάει για το προλεταριάτο ως κληρονόμος της κλασικής γερμανικής φιλοσοφίας: χάρη στους εργατικούς αγώνες η ιστορική πραγματοποίηση του διαλεκτικού ορίζοντα γίνεται εφικτή - η άφιξη του τελικού σημείου της γερμανικής φιλοσοφικής ανάπτυξης από τον καντιανό Διαφωτισμό στο ρομαντικό ιδεαλισμό.

Στον Γκράμσι ο προβληματισμός για τους διανοούμενους υποδηλώνει την ανάλυση της κοινωνίας, και προσεγγίζει μια υλιστική διατύπωση της “οργανικής” σχέσης ανάμεσα στους διανοούμενους και την εργατική τάξη. Παρ' όλα αυτά, η συλλογική διάσταση της διανοητικής δραστηριότητας παραμένει εντός του κόμματος, που ορίζεται ως ο συλλογικός διανοούμενος. Ο διανοούμενος της γκραμισιανής παράδοσης (αυτός που δεν έχει ακόμη τεθεί σε εργασία από το

ψηφιακό δίκτυο) επομένως δεν μπορεί να έχει πρόσβαση στη συλλογική και πολιτική διάσταση, εκτός μέσω του κόμματος. Αλλά στο δεύτερο μέρος του εικοστού αιώνα, μετά την μαζική εκπαίδευση και τον τεχνο-επιστημονικό μετασχηματισμό της παραγωγής, η οποία προήλθε μέσω της άμεσης ενσωμάτωσης των διαφορετικών γνώσεων, ο ρόλος των διανοουμένων επαναπροσδιορίστηκε. Οι διανοούμενοι δεν είναι πλέον μια τάξη ανεξάρτητη από την παραγωγή, ή ελεύθερες ατομικότητες που αναλαμβάνουν για τον εαυτό τους το καθήκον μιας καθαρά ηθικής και ελεύθερης γνωστικής επιλογής· αντί για αυτό ο διανοούμενος γίνεται ένα μαζικό κοινωνικό υποκείμενο που τείνει να γίνει αναπόσπαστο μέρος της γενικής παραγωγικής διαδικασίας. Ο Paolo Virno χρησιμοποιεί τον όρο “μαζική διανοητικότητα” για να υποδηλώσει το σχηματισμό της κοινωνικής υποκειμενικότητας, που συνδέεται με τη μαζική τυποποίηση της διανοητικής ικανότητας στην προηγμένη βιομηχανική κοινωνία.

Η γέννηση του φοιτητικού κινήματος στη δεκαετία του 1960 ήταν το σημείο της μετάλλαξης του κοινωνικού σεναρίου από το οποίο αναδύεται αυτή η νέα μορφή της μαζικής διανοητικότητας. Το φοιτητικό κίνημα αποτέλεσε αποφασιστικό παράγοντα της σύγχρονης ιστορίας, όταν, το 1968, οι κοινωνικές συνέπειες της μαζικής σχολικής εκπαίδευσης έφτασαν στην ωριμότητα τους. Για πρώτη φορά στην ιστορία η ίδια η διανοητική λειτουργία αναγνωρίστηκε ως ένα μαζικό πολιτικό υποκείμενο. Το φοιτητικό κίνημα διέθετε μόνο μια μερική συνείδηση της κοινωνικής μετάλλαξης που σηματοδοτούνταν. Στην Ευρώπη τουλάχιστον ένα ισχυρό τμήμα του φοιτητικού κινήματος προσπάθησε να ερμηνεύσει το ρόλο του σύμφωνα με τις κατηγορίες του μαρξισμού-λενινισμού, συλλαμβάνοντας τον εαυτό του ως πολιτική πρωτοπορία, ένα στρατό διανοουμένων στην υπηρεσία του λαού. Αλλά στο ίδιο κίνημα της διανοητικής εργασίας που σχηματιζόταν αναδύθηκε η προοπτική της κοινωνικής οργάνωσης της μαζικής διανοητικότητας. Ο Hans Jürgen Krahl, ηγέτης του γερμανικού φοιτητικού κινήματος, λίγο πριν από τον πρόωρο θάνατό του σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα, έγραψε τις θέσεις στο *Theses on Techno-Scientific Intelligence*, που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό *Sozialistische Korrespondenz - Info 25*, το 1969, και στη συνέχεια, στο βιβλίο *Konstitution und Klassenkampf* (1969). Ο Krahl αναφέρει για πρώτη φορά ότι η νέα κοινωνική σύνθεση της διανοητικής εργασίας δεν μπορεί να οργανωθεί σύμφωνα με τις πολιτικές και οργανωτικές κατηγορίες του παραδοσιακού εργατικού κινήματος.

Προηγούμενα και παράλληλα με τα κινήματα του 1968, ο ιταλικός εργατισμός έφερε στο φως, με πρωτότυπο τρόπο, μέσω της αναλυτικής προσέγγισης του, αυτή την αναγκαία αντιστροφή της προοπτικής, στο τέλος της δεκαετίας του 1960 (Mario Tronti, Raniero Panzieri, Toni Negri, Romano Alquati). Προτιμώ να μιλάω για αυτό το ρεύμα σκέψης ως “συνθετισμός” (compositionism), λόγω του γεγονότος ότι η ουσιαστική θεωρητική συνεισφορά του συνίσταται στην αναδιατύπωση του προβλήματος της πολιτικής οργάνωσης από την άποψη της κοινωνικής σύνθεσης. Ο συνθετισμός εγκαταλείπει τη λενινιστική έννοια του κόμματος ως συλλογικού διανοούμενου και αφήνει ανοιχτή την έννοια του διανοούμενου καθεαυτού, προτείνοντας την επανεξέταση της μαρξικής έννοιας της “Γενικής διάνοιας”.

Ο Μαρξ μίλησε για τη γενική διάνοια σε ένα τμήμα των *Grundrisse* γνωστό ως “Τμήμα για τις Μηχανές”:

Αλλά στο βαθμό που η μεγάλη βιομηχανία αναπτύσσεται, η δημιουργία του πραγματικού πλούτου έρχεται να εξαρτηθεί λιγότερο από το χρόνο εργασίας και το ποσό της εργασίας που απασχολήθηκε από ότι από την εξουσία των παραγόντων που θέτονται σε κίνηση κατά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας, των οποίων η “ισχυρή αποτελεσματικότητα” αποδεικνύεται η ίδια μη-ανάλογη στον άμεσο χρόνο εργασίας που ξοδεύεται στην παραγωγή τους, αλλά εξαρτάται μάλλον από τη γενική κατάσταση της επιστήμης και την πρόοδο της τεχνολογίας, ή την εφαρμογή της επιστήμης στην παραγωγή ... Ο πραγματικός πλούτος εκδηλώνεται, μάλλον – και η μεγάλη βιομηχανία το αποκαλύπτει αυτό - στην τερατώδη δυσαναλογία ανάμεσα στο χρόνο εργασίας που εφαρμόζεται, και το προϊόν της, καθώς και στην ποιοτική ανισορροπία ανάμεσα στην εργασία, αναγόμενης σε μια καθαρή αφαίρεση, και τη δύναμη της παραγωγικής διαδικασίας που εποπτεύει.

Η φύση δε χτίζει μηχανές, ατμομηχανές, σιδηρόδρομους, ηλεκτρικούς τηλεγράφους, αυτενεργά μούλάρια, κλπ. Αυτά είναι τα προϊόντα της ανθρώπινης βιομηχανίας· το φυσικό υλικό μετατράπηκε σε όργανα της ανθρώπινης θέλησης πάνω στη φύση, ή της ανθρώπινης συμμετοχής στη φύση. Είναι όργανα του ανθρώπινου εγκεφάλου, που δημιουργήθηκε από το ανθρώπινο χέρι· η δύναμη της γνώσης, αντικειμενοποιημένη. Η ανάπτυξη του σταθερού κεφαλαίου δείχνει σε ποιο βαθμό η κοινωνική γνώση έχει γίνει άμεση δύναμη της παραγωγής, και σε ποιο βαθμό, επομένως, οι συνθήκες της διαδικασίας της ίδιας της κοινωνικής ζωής, έχουν έρθει κάτω από τον έλεγχο της Γενικής Διάνοιας και έχουν μετασηματιστεί σύμφωνα με αυτή. Σε ποιο βαθμό οι δυνάμεις της κοινωνικής παραγωγής έχουν παραχθεί, όχι μόνο με τη μορφή της γνώσης, αλλά και ως άμεσα όργανα της κοινωνικής πρακτικής, της διαδικασίας της πραγματικής ζωής (1973: 704 -706).

Κατά τη διάρκεια του αιώνα των κομμουνιστικών επαναστάσεων, η μαρξιστική-λενινιστική παράδοση περιφρόνησε και εξόρισε στο παρασκήνιο την έννοια της Γενικής Διάνοιας, παρόλο που στο μετά-βιομηχανικό παραγωγικό μετασηματισμό αναδύθηκε ως κεντρική παραγωγική δύναμη. Στο τέλος του αιώνα, χάρη στις ψηφιακές τεχνολογίες και τη δημιουργία του παγκόσμιου τηλεματικού δικτύου, η γενική κοινωνική διαδικασία επαναπροσδιορίζεται από τη Γενική Διάνοια και η λενινιστική αντίληψη του κόμματος εγκαταλείπει οριστικά το στάδιο. Ακόμη και η γκραμισιανή έννοια του οργανικού διανοούμενου χάνει τη συνοχή, δεδομένου ότι βασίζεται στην προσκόλληση των διανοουμένων σε μια ιδεολογία, ενώ αυτό που μετράει τώρα είναι η διαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής συνένωσης, το οποίο μπορούμε να ονομάσουμε κογκνιταριάτο, και που εκπροσωπεί την κοινωνική υποκειμενικότητα της Γενικής Διάνοιας.

Το Κογκνιταριάτο και ο ανασυνδυασμός

Αν θέλουμε να ορίσουμε το “τι να κάνουμε” των καιρών μας πρέπει να επικεντρώσουμε την προσοχή μας στην κοινωνική λειτουργία της γνωστικής εργασίας. Δεν είναι πλέον η υπόθεση για την οικοδόμηση μιας πρωτοπόρας-υποκειμενικότητας – του οργανικού διανοούμενου - που οργανώσει το συλλογικό διανοούμενο στο κόμμα· μάλλον, είναι ένα θέμα για τη δημιουργία *κινημάτων*, ικανών να οργανώνουν τους γνωστικούς εργάτες ως παράγοντα μετασηματισμού για ολόκληρο τον κύκλο της κοινωνικής εργασίας. Το πρόβλημα της εποχής μας είναι η δημιουργία *μίας ανασυνδυασμένης λειτουργίας*, μιας λειτουργίας της υποκειμενικότητας ικανής να εκτείνει τις διάφορες περιοχές της κοινωνικής παραγωγής, και να τις ανασυνδυάσει μέσα σε ένα παραδειγματικό πλαίσιο που δεν εξαρτάται από το κέρδος αλλά από την κοινωνική ωφελιμότητα.

Όχι πια ως μια κοινωνική λειτουργία διαχωρισμένη από τη γενική εργασία, η διανοητική εργασία γίνεται μια λειτουργία εγκάρσια σε ολόκληρη την κοινωνική διαδικασία. Είναι στην πραγματικότητα, η δημιουργία των τεχνο-γλωσσικών διεπαφών που επιτρέπουν τη ροή της διαδικασίας και της ανασυνδυασμένης δύναμης της [*potere*]. *Ανασυνδυάζει* δεν σημαίνει να υπονομέψει ή να ανατρέψει, ούτε να φέρει στην επιφάνεια μία κρυμμένη κοινωνική αυθεντικότητα, αλλά μάλλον σημαίνει τη συναρμολόγηση στοιχείων της γνώσης σύμφωνα με κριτήρια άλλα από εκείνα του κέρδους και της συσσώρευσης αξίας. Δεν είναι πλέον μια υπόθεση της κατασκευής μορφών πολιτικής αντιπροσώπευσης, αλλά μορφοποίησης των διαδικασιών της γνώσης, και της τεχνικής και παραγωγικής αλληλουχίας βασισμένης σε επιστημολογικά μοντέλα που είναι αυτόνομα από το κέρδος και αντ' αυτού παρακινημένα από την κοινωνική ωφελιμότητα τους. Οι διανοούμενοι δεν βρίσκουν πλέον τη σφαίρα της πολιτικής δράσης έξω από τις καθημερινές πρακτικές τους· αυτή τώρα βρίσκεται στις εγκάρσιες συνδέσεις μεταξύ της γνώσης και των κοινωνικών πρακτικών.

Ο προγραμματιστής πρέπει να είναι ένας προγραμματιστής, ο γιατρός πρέπει να είναι ένας γιατρός, ο βιο-μηχανικός πρέπει να είναι βιο-μηχανικός, και ο αρχιτέκτονας πρέπει να είναι αρχιτέκτονας. Σύμφωνα όμως με το λενινιστικό όραμα, καθένας από αυτούς πρέπει να είναι

επαναστάτης λόγω επαγγέλματος, γιατί αυτό σημαίνει ότι θα φέρει την επαναστατική συνείδηση στους εργαζόμενους από έξω. Ωστόσο, στο σημερινό πλαίσιο, σε πρώτη θέση, ο προγραμματιστής, ο μηχανικός, ο γιατρός, και ο αρχιτέκτονας πρέπει να αναπροσανατολίσουν τη γνωστική τους δράση, να τροποποιήσουν τη δομή και τη λειτουργία του ειδικού τομέα γνώσης τους και του τομέα της παραγωγικής τους δράσης.

Ο αναλυτικός διαχωρισμός μεταξύ της οικονομικής σφαίρας και της συνείδησης απόλαυσε μία πραγματική θεμελίωση, όταν η παραγωγική εργασία διαχωρίστηκε δομικά από τη διανοητική εργασία· ακόμη η έννοια μίας τέτοιας διαίρεσης χάνεται τη στιγμή που η πνευματική εργασία υπάγεται στην ευρύτερη διαδικασία της παραγωγής. Η παραγωγή δεν πρέπει να θεωρείται ως μια καθαρά οικονομική διαδικασία, που διακυβερνάται αποκλειστικά από τους νόμους της ανταλλαγής· εξωοικονομικοί παράγοντες μπαίνουν σε αυτή τη διαδικασία και αποκαλύπτεται ότι είναι ακόμη πιο αποφασιστικοί, όταν ο κύκλος εργασίας διανοητικοποιείται. Η κοινωνική κουλτούρα, αντίθετες φαντασιώσεις, προσδοκίες και απογοητεύσεις, η αποστροφή και η μοναξιά εισάγονται για να τροποποιήσουν το ρυθμό και τη ρευστότητα της παραγωγικής διαδικασίας. Η κοινωνική παραγωγικότητα εξαρτάται από τη συναισθηματική, ιδεολογική και γλωσσική σφαίρα. Και αυτό γίνεται ακόμη πιο σαφές, καθώς οι συναισθηματικές, γλωσσικές, και σχεδιαστικές σφαίρες εμπλέκονται σε μεγαλύτερο βαθμό στην διαδικασία της παραγωγής αξίας.

Ο κοινωνική συνδυασμός δίνει στην παραγωγή όλο και μεγαλύτερο επιστημονικό χαρακτήρα, και, με αυτόν τον τρόπο, τη διαμορφώνει σε μία ολότητα, ένα γενικό εργαζόμενο, αλλά την ίδια στιγμή ανάγει την απλή ικανότητα για εργασία σε μια απλή στιγμή της παραγωγής. Η εφαρμογή της επιστήμης και της τεχνικής στην παραγωγική διαδικασία έχει φτάσει σε τέτοιο επίπεδο ανάπτυξης που απειλεί να λύσει το σύστημα. Επομένως έχει παρακινήσει μια νέα ποιότητα της κοινωνικοποίησης της παραγωγικής εργασίας, που δεν ανέχεται πλέον τη μορφή της αντικειμενοποίησης που επιβάλλεται στην εργασία από το κεφάλαιο (Krahl 1969: 365).

Στη βάση αυτών των προτάσεων ο Krahl κριτικάρει τον πολιτικό σχεδιασμό του εικοστού αιώνα του εργατικού κινήματος:

Η απουσία του προβληματισμού σχετικά με το επαγγελματικό σύνταγμα (*Verfassung*) της ταξικής συνείδησης ως μη-εμπειρικής κατηγορίας έχει εισάγει στο σοσιαλιστικό κίνημα μια σιωπηρή αναγωγή της ταξικής συνείδησης σε μια λενινιστική έννοια που είναι ανεπαρκής στην μητρόπολη (1969: 367).

Ο λενινισμός, επομένως, είναι ανεπαρκής τόσο ως οργανωτικό μοντέλο όσο και ως μια αντίληψη της σχέσης μεταξύ της κοινωνικής συνείδησης και της ευρύτερης εργασιακής διαδικασίας, σε σχέση με τη μητροπολιτική κατάσταση. Μπορούμε να προσθέσουμε ότι ο λενινισμός είναι εντελώς ανεπαρκής, όταν η κοινωνική σύνθεση της εργασίας λαμβάνει τη μορφή ενός δικτύου. Η λενινιστική θεώρηση θεμελιώθηκε σε ένα διαχωρισμό μεταξύ της εργασιακής διαδικασίας και της γνωστικής δραστηριότητας ενός ανώτερου είδους (ας την ονομάσουμε συνείδηση). Αυτός ο διαχωρισμός έχει μια βάση στην πρωτο-βιομηχανική μορφή της εργασίας, στην οποία ο εργάτης κατέχει τη γνώση της τέχνης του/της αλλά δεν έχει καμία γνώση του συστήματος της γνώσης που δομεί την κοινωνία. Αλλά η βάση αυτού του διαχωρισμού γίνεται όλο και πιο εύθραυστη τη στιγμή που ο μαζικός εργάτης, εξαναγκασμένος σε όλο και πιο θρυμματισμένη και επαναλαμβανόμενη εργασιακή δραστηριότητα, αναπτύσσει την κοινωνικότητα του σε μια διάσταση που είναι άμεσα ανατρεπτική και αντικαπιταλιστική. Και, τέλος, αυτός ο διαχωρισμός δεν έχει πλέον καμία βάση, όταν ασχολούμαστε με τη διανοητική εργασία, όταν οι απλοί διανοητικοποιημένοι εργαζόμενοι γίνονται οι φορείς μιας συγκεκριμένης συνείδησης, αν και βασανισμένης, άνισης, και θρυμματισμένης, του κοινωνικού συστήματος της γνώσης που εκτείνεται στο σύνολο των παραγωγικών κύκλων της.

Όλο αυτό έγινε σαφές κατά τη διάρκεια της dotcom-μανίας στη δεκαετία του 1990, η οποία

κατέστησε δυνατή μια μεγάλη διαδικασία αυτο-οργάνωσης των διανοητικών παραγωγών· αυτοί ήταν σε θέση να επενδύσουν τις ικανότητές τους, τις γνώσεις και τη δημιουργικότητα, βρίσκοντας στο χρηματιστήριο τα μέσα για τη χρηματοδότηση της επιθυμίας τους για επιτυχία. Αλλά η dotcom-μανία κυριαρχήθηκε από μια κάπως φανατική ιδεολογία της φιλελεύθερης αισιοδοξίας που έκανε τους γνωστικούς εργάτες να υποταχθούν στο πεδίο του χρηματιστικού κεφαλαίου. Ωστόσο, η πραγματική διαδικασία που εκτυλίχθηκε στα χρόνια του dotcom περιέχει στοιχεία κοινωνικής, καθώς και τεχνολογικής καινοτομίας. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 μια πραγματική ταξική πάλη έλαβε χώρα στο πλαίσιο των παραγωγικών κυκλωμάτων υψηλής τεχνολογίας. Το γίνεσθαι του δικτύου σημαδεύτηκε από αυτόν τον αγώνα. Τα μονοπώλια στο λογισμικό, τις τηλεπικοινωνίες, την ψυχαγωγία, και τη διαφήμιση εκμεταλλεύτηκαν την εργασία της συλλογικής νοημοσύνης, και προσπαθούν τώρα να αφαιρέσουν τα εργαλεία της αυτο-οργάνωσης της, προκειμένου να την πιάσουν σε μια κατάσταση ευέλικτης, επισφαλούς, και κυψελοειδούς υποταγής. Οι dotcoms ήταν ένα εργαστήριο για τη δημιουργία ενός παραγωγικού μοντέλου και μιας αγοράς. Στο τέλος η αγορά κατελήφθη και στραγγαλίστηκε από τα μονοπώλια, που ο στρατός των αυτο-επιχειρηματιών και των ριψοκίνδυνων μικρο-καπιταλιστών λήστεψαν και διέλυσαν. Με αυτόν τον τρόπο μια νέα φάση άρχισε: οι μονοπωλιακές ομάδες που απέκτησαν το πάνω χέρι στο πλαίσιο του κύκλου της δικτυακής-οικονομίας συμμάχησαν οι ίδιες με την κυρίαρχη ομάδα από την παλιά οικονομία (τη φατρία του Μπους, τους εκπροσώπους του πετρελαίου και των στρατιωτικών), και αυτό σηματοδοτεί ένα μπλοκάρισμα ενός συγκεκριμένου σχεδίου της παγκοσμιοποίησης. Ο νεοφιλελευθερισμός έχει παράξει την ίδια του την άρνηση: τη μονοπωλιακή κυριαρχία και την κρατικοστρατιωτική δικτατορία. Οι γνωστικοί εργάτες, οι οποίοι ήταν ενθουσιώδεις υποστηρικτές της φιλελεύθερης ιδεολογίας, έγιναν τα περιθωριοποιημένα θύματα της.

Η υπόσχεση που υπονοήθηκε από την ιδεολογία της νέας οικονομίας ήταν αυτή των υψηλών αποζημιώσεων και της συμμετοχής στις οικονομικές τύχες του συστήματος. Αλλά από το 2000, το χάρτινο σπίτι της νέας οικονομίας κατέρρευσε, και μια κρίση της δυνητικής τάξης άρχισε. Η ψυχική ενέργεια που επενδύονταν στην οικονομία διαλύθηκε. Οι δυνατότητες επίτευξης υψηλής αποζημίωσης, ή ακόμα απασχόλησης με νόημα μειώθηκε στους καινοτόμους τομείς, και η ανασφάλεια ρισκάρει τώρα να μετατραπεί σε πανικό.

Η μετάλλαξη του σεναρίου αυτού ήταν να παράγει ένα μετασχηματισμό των ανασυνδυασμένων προοπτικών του κύκλου της γνωστικής εργασίας. Η δυνητική τάξη, σίγουρη για τον εαυτό της, περικλείεται στα κυκλώματα της οικονομίας, που η ίδια πίστευε ότι έπρεπε να είναι αδιαπέραστη από τις αντιξοότητες του υλικού κόσμου και προστατευόμενη από τις κυκλικές κρίσεις, τώρα είναι αναγκασμένη να αναγνωρίζει τον εαυτό της ως κογκνιταριάτο, ένα προλεταριάτο προικισμένο με εξαιρετικά διανοητικά μέσα, ένας χώρος αποθήκευσης της γνώσης πάνω στην οποία στηρίζεται η καπιταλιστική κοινωνία. Ο ευτυχισμένος γιάππς ανακαλύπτει ότι αυτός είναι ένας εκμεταλλεζόμενος εργαζόμενος και σε αυτή την ανακάλυψη υπάρχει η προϋπόθεση για μια διαδικασία αυτο-οργάνωσης της γνωστικής εργασίας. Η φιγούρα του διανοούμενου αναδύεται εντελώς επαναπροσδιοριζόμενη από τις εξελίξεις που επαληθεύονται καθεαυτές στην παραγωγή κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Το κογκνιταριάτο ενάντια στον καπιταλιστικό κυβερνοχρόνο

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ πίστευε ότι ο καπιταλισμός ωθείτε εγγενώς προς μια διαδικασία συνεχούς επέκτασης. Ο ιμπεριαλισμός είναι η πολιτική, οικονομική, και στρατιωτική έκφραση αυτής της ανάγκης για συνεχή επέκταση που φέρνει το κεφάλαιο να εκτείνει συνεχώς την επικράτεια του.

Αλλά τι συμβαίνει όταν κάθε χώρος του πλανητικού εδάφους έχει υποβληθεί στη δύναμη [potere] της καπιταλιστικής οικονομίας και κάθε αντικείμενο της καθημερινής ζωής έχει μετατραπεί σε εμπόρευμα; Στην ύστερη νεωτερικότητα ο καπιταλισμός φαίνεται να έχει εξαντλήσει κάθε πιθανότητα για περαιτέρω επέκταση. Για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα η κατάκτηση του εξωγήινου χώρου φαινόταν να είναι μια νέα κατεύθυνση της ανάπτυξης της καπιταλιστικής

επέκτασης. Στη συνέχεια είδαμε ότι η κατεύθυνση της ανάπτυξης είναι πάνω απ' όλα κατάκτηση του εσωτερικού χώρου, του εσωτερικού κόσμου, του χώρου του νου, της ψυχής, του χώρου του χρόνου.

Η αποικειοποίηση του χρόνου έχει γίνει ένας θεμελιώδης στόχος της ανάπτυξης του καπιταλισμού κατά τη διάρκεια της σύγχρονης εποχής: η ανθρωπολογική μετάλλαξη που ο καπιταλισμός παρήγαγε στον ανθρώπινο νου και στην καθημερινή ζωή έχει γίνει πάνω απ' όλα μια μεταμόρφωση στην αντίληψη του χρόνου. Ακόμη, με την διάδοση των ψηφιακών τεχνολογιών, που επιτρέπουν την απόλυτη επιτάχυνση, κάτι νέο συμβαίνει. Ο χρόνος γίνεται το κύριο πεδίο της μάχης, όπως είναι ο χώρος του νου: του νου- χρόνου, του κυβερνοχρόνου. Έτσι θα πρέπει να εισαγάγουμε μια διάκριση μεταξύ της έννοιας του κυβερνοχώρου και της έννοιας του κυβερνοχρόνου. Αυτή η διάκριση είναι το κλειδί για τη σύγχρονη τεχνο-υποκειμενική διεύθυνση του αγώνα. Η δύναμη (*potenza*) του νέου αυτού τύπου διανοητικότητας του “κογκνιταριάτου” επαναεδαφικοποιείται μέσω της τυραννικής λειτουργίας του καπιταλιστικού κυβερνοχρόνου.

Ο κυβερνοχώρος είναι η σφαίρα της σύνδεσης των αναρίθμητων ανθρώπων και μηχανικών πηγών της έκφρασης, η σφαίρα της σύνδεσης μεταξύ μυαλών και μηχανημάτων σε μία απεριόριστη επέκταση. Αυτή η σφαίρα μπορεί να αυξάνεται απεριόριστα, γιατί είναι το σημείο τομής μεταξύ του οργανικού σώματος και του ανόργανου σώματος του ηλεκτρονικού μηχανήματος. Αλλά ο κυβερνοχώρος δεν είναι η μόνη δυνατή διάσταση για την ανάπτυξη αυτής της διασύνδεσης: η άλλη πλευρά της διαδικασίας είναι ο κυβερνοχρόνος. Αυτή είναι η οργανική πλευρά της διαδικασίας, και η επέκταση της περιορίζεται από οργανικούς παράγοντες. Η ικανότητα του ανθρώπινου εγκέφαλου να επεξεργάζεται μπορεί να επεκταθεί με φάρμακα, με την εκπαίδευση και την προσοχή, χάρη στην επέκταση της διανοητικής ικανότητας, αλλά έχει τα όριά του χρόνου, που συνδέεται με τη συναισθηματική, ευαίσθητη διάσταση του συνειδητού οργανισμού.

Γενικά ονομάζουμε κυβερνοχώρο το παγκόσμιο σύμπαν των άπειρων δυνατών σχέσεων ενός ριζωματικού συστήματος, το οποίο συνδέει δυνητικά κάθε ανθρώπινο τερματικό με κάθε άλλο ανθρώπινο τερματικό, και το οποίο συνδέει ταυτόχρονα ανθρώπινα και μηχανικά τερματικά. Ο κυβερνοχώρος είναι ένα νευροτηλεματικό ρίζωμα, κι επομένως ένα μη ιεραρχικό και μη γραμμικό δίκτυο που συνδέει ανθρώπινα μυαλά και ηλεκτρονικές συσκευές. Ο κυβερνοχρόνος, αντίθετα, δεν είναι μια καθαρά επεκτάσιμη διάσταση, γιατί συνδέεται με την ένταση της εμπειρίας που ο συνειδητός οργανισμός αφιερώνει στην επεξεργασία των πληροφοριών που προέρχονται από τον κυβερνοχώρο.

Η αντικειμενική σφαίρα του κυβερνοχώρου επεκτείνεται με την ταχύτητα της ψηφιακής αντιγραφής, αλλά ο υποκειμενικός πυρήνας του κυβερνοχρόνου εξελίσσεται με πιο αργό ρυθμό, το ρυθμό της “σωματικότητας” της ηδονής και του πόνου. Έτσι όπως η τεχνική σύνθεση του κόσμου αλλάζει, η γνωστική οικειοποίηση και η ψυχική ανταπόκριση δεν ακολουθούν με γραμμικό τρόπο. Η μετάλλαξη του τεχνολογικού περιβάλλοντος είναι πολύ ταχύτερη από τις αλλαγές στις πολιτισμικές συνήθειες (*habits*) και τα γνωστικά μοντέλα.

Καθώς το στρώμα της πληροφοριακής-σφαίρας γίνεται προοδευτικά πιο πυκνό, τα πληροφοριακά ερεθίσματα εισβάλλουν σε κάθε άτομο της ανθρώπινης προσοχής. Ο κυβερνοχώρος αναπτύσσεται σε απεριόριστη μορφή, αλλά ο διανοητικός χρόνος δεν είναι άπειρος. Ο υποκειμενικός πυρήνας του κυβερνοχρόνου ακολουθεί τον αργό ρυθμό της οργανικής ύλης. Μπορούμε να αυξήσουμε το χρόνο της έκθεσης του οργανισμού στην πληροφορία, αλλά η εμπειρία δεν μπορεί να ενταθεί πέρα από ορισμένα όρια.

Πέρα από αυτά τα όρια, η επιτάχυνση της εμπειρίας προκαλεί μία μειωμένη συνείδηση του ερεθίσματος, την απώλεια της έντασης η οποία αφορά την αισθητική σφαίρα, εκείνη της ευαισθησίας, και σημαντικότερα επίσης τον τομέα της ηθικής. Η εμπειρία του άλλου καθίσταται κοινότοπη· ο άλλος γίνεται μέρος ενός συνεχούς και ξέφρενου ερεθίσματος, και χάνει τη μοναδικότητα του και την ένταση - χάνει την ομορφιά του.

Έτσι έχουμε λιγότερη περιέργεια, λιγότερη έκπληξη· περισσότερο στρες, επιθετικότητα, άγχος και φόβο. Η επιτάχυνση παράγει μία εξασθένηση της εμπειρίας, γιατί είμαστε εκτεθειμένοι σε μια αυξανόμενη μάζα ερεθισμάτων που δεν μπορούμε να επεξεργαστούμε, σύμφωνα με τις εντατικές τροπικότητες της απόλαυσης και της γνώσης.

Και πάλι, έχουμε περισσότερη πληροφορία, λιγότερο νόημα· περισσότερη πληροφορία, λιγότερη ευχαρίστηση. Η ευαισθησία είναι μέσα στο χρόνο. Η αισθητικότητα είναι σε βραδύτητα, και ο χώρος των πληροφοριών είναι υπερβολικά μεγάλος και γρήγορος για να τον επεξεργαστεί έντονα, βαθιά. Στο σημείο τομής μεταξύ ηλεκτρονικού κυβερνοχώρου και οργανικού κυβερνοχρόνου βρίσκεται η θεμελιώδης δυσκολία της παρούσας μετάλλαξης. Η μεγάλη πλειοψηφία της ανθρωπότητας έχει υποβληθεί στην εισβολή της βίντεο-ηλεκτρονικής ροής, και υποφέρει την υπέρθεση του ψηφιακού κώδικα πάνω από τους κώδικες της αναγνώρισης και της ταυτοποίησης της πραγματικότητας, που διαπερνούν οι οργανικές κουλτούρες.

Η ψυχοπαθολογική επιδημία που φαίνεται να εξαπλώνεται στις κοινωνικές συμπεριφορές εξαρτάται επίσης από αυτό το κενό, από αυτή την ασυμμετρία μεταξύ της μορφής της εκπομπής (το τεχνο-επικοινωνιακό σύστημα) και τη μορφή της υποδοχής (ο κοινωνικός νους). Η επιτάχυνση που παράγεται από τις τεχνολογίες δικτύου και την κατάσταση της επισφάλειας και εξάρτησης της γνωστικής εργασίας, εξαναγκασμένης όπως είναι να υπόκειται στους ρυθμούς του παραγωγικού δικτύου, έχει δημιουργήσει ένα κορεσμό της ανθρώπινης προσοχής που έχει φτάσει σε παθολογικά επίπεδα.

Κατά τη διαδικασία της εργασίας δεν έχουμε πλέον τη διαθεσιμότητα του χρόνου· η προσοχή είναι υπερκορεσμένη. Πρώτα απ' όλα δεν έχουμε χρόνο για προσοχή μέσα στην εργασία, και δεύτερον δεν έχουμε χρόνο για να επηρεάσουμε, για αυτό το είδος της χωρικής προσοχής που είναι ο ερωτισμός, την προσοχή στο σώμα μας και σε αυτό των άλλων. Η ευαισθησία τείνει να γίνει αμβλεία. Αλλά τι συμβαίνει όταν δεν έχουμε πλέον το χρόνο για προσοχή;

Αυτό που συμβαίνει είναι ότι αντιλαμβάνομαστε τα πράγματα άσχημα· δεν είμαστε πλέον σε θέση να λαμβάνουμε αποφάσεις με ορθολογικό τρόπο. Αυτό παράγει μια επίδραση που οι ψυχίατροι ορίζουν ως πανικό. Η κοινωνία κινδυνεύει να προωθείται σε κατάσταση πανικού, διάχυσης ψυχοπαθολογίας, απευαισθητοποίησης και δυσφορίας. Η ενόχληση στο πρόσωπο του άλλου και η επιθετική αντίδραση είναι οι ρίζες του νέου κλίματος του πολέμου στον οποίο η Δύση έχει πέσει.

Για να κατανοήσουμε την προέλευση αυτής της κοινωνικής ψυχοπαθολογίας πρέπει πρώτα να εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ κυβερνοχώρου και κυβερνοχρόνου. *Ο κυβερνοχώρος είναι η άπειρη παραγωγικότητα της γενικής νοημοσύνης, της Γενικής διάνοιας, του δικτύου.* Όταν ένας τεράστιος αριθμός σημείων εισάγονται σε μία μη-κεντρική και μη-ιεραρχική σύνδεση έχουμε την άπειρη παραγωγή σημείων, δηλαδή διανοητικών εμπορευμάτων.

Ωστόσο ο κυβερνοχρόνος δεν είναι καθόλου άπειρος. *Ο κυβερνοχρόνος είναι η οργανική, φυσική, πεπερασμένη ικανότητα για επεξεργασία των πληροφοριών.* Η ικανότητα αυτή βρίσκεται στο μυαλό μας, και το μυαλό μας χρειάζεται βραδύτητα στο χρόνο επεξεργασίας, πρέπει να ξεχωρίσει την πληροφορία. Εάν ο χρόνος εκπόνησης εξαφανίζεται ο ανθρώπινος νους αναγκάζεται να ακολουθήσει το ρυθμό του μηχανικού δικτύου, και αυτό φέρνει σχετικά μια παθολογία που εκδηλώνεται ως πανικός και κατάθλιψη σε ατομικό επίπεδο, και ως γενικευμένη επιθετικότητα σε συλλογική κλίμακα.

Μια απάντηση στο “τι να κάνουμε” είναι ότι η διανοητική, και επομένως η ριζοσπαστική παιδαγωγική, πρέπει να μάθει από αυτό το χάσμα ανάμεσα στον κυβερνοχώρο και τον κυβερνοχρόνο. Είναι μόνο με την απελευθέρωση του κογκνιταριάτου από την υποταγή στην δυναμική διάσταση, είναι μόνο μέσω μιας δυναμικής επανενεργοποίησης της αργής συναισθηματικότητας, της ελευθερίας από την εργασία, που ο συλλογικός οργανισμός θα είναι σε θέση να ανακτήσει την ευαισθησία και τη λογική του, την ικανότητά του να ζήσει σε ειρήνη.

Το κογκνιταριάτο ενάντια στην οικονομία του πολέμου

Μόνο η αυτονομία της επιστήμης από την εξουσία μπορεί να αποδομήσει την αλυσίδα των αυτοματισμών στην οποία ο ίδιος ο καπιταλισμός οχυρώνεται. Αυτό δεν είναι πλέον μία ανησυχία για μια μικρή ομάδα πυρηνικών φυσικών, αλλά για τα εκατομμύρια και εκατομμύρια των εργαζομένων στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας, στη διοίκηση, στην εκπαίδευση και θεραπεία.

Δεν νομίζω ότι το δωρεάν και το ανοιχτό λογισμικό είναι έξω από τη σφαίρα του καπιταλισμού. Ομοίως, δεν νομίζω ότι η συλλογική απεργία των εργαζομένων και η αυτο-οργάνωση στο παλιό Φορντικό εργοστάσιο ήταν εκτός της σφαίρας του καπιταλισμού. Τίποτα δεν είναι έξω από την σφαίρα του καπιταλισμού, γιατί ο καπιταλισμός δεν είναι μια διαλεκτική ολότητα κατάλληλη για να ξεπεραστεί (*Aufhebung*) από μία νέα ολότητα, όπως ο κομμουνισμός, ή κάτι τέτοιο. Το κεφάλαιο είναι ένα γνωστικό πλαίσιο της κοινωνικής δραστηριότητας, ένα σημειωτικό πλαίσιο ενσωματωμένο στην κοινωνική ψυχή και στην ανθρώπινη τέχνη. Η άρνηση της εργασίας, οι προσωρινές αυτόνομες ζώνες, το ανοιχτό και δωρεάν λογισμικό, όλα αυτά δεν είναι η νέα ολότητα, είναι ο δυναμικός ανασυνδυασμός, που επιτρέπει στους ανθρώπους να βρουν το χώρο της αυτονομίας τους, και σπρώχνει τον καπιταλισμό σε μια προοδευτική καινοτομία.

Ο κίνδυνος κατά τη διαδικασία της μετάδοσης της γνώσης είναι ο ακόλουθος: οι τεχνικές του “power point”, δημιουργούν το “*Novum Organum*” της επιστήμης. [21] Η γνώση ανάγεται σε ένα λειτουργικό σύστημα των συνηθισμένων ερωτήσεων, στην ψηφιακή τυποποίηση της διδακτικής, της μεθόδου και του περιεχόμενου της γνώσης. Θα θυμάστε ότι ο Καρλ Μαρξ έγραψε κάπου ότι το προλεταριάτο είναι ο διάδοχος της κλασικής γερμανικής φιλοσοφίας. Ήταν απλά μια μεταφορά. Αλλά τώρα μπορούμε να πούμε με μία αυστηρά κυριολεκτική έννοια ότι το κογκνιταριάτο είναι ο κληρονόμος της σύγχρονης επιστήμης και φιλοσοφίας, αλλά και ο κληρονόμος της σύγχρονης τέχνης και της ποίησης. Η κοινωνική απελευθέρωση του κογκνιταριάτου είναι επίσης, η οικειοποίηση από την πλευρά του των τεχνο-κοινωνικών επιπτώσεων της γνώσης.

Διανοούμενοι, κογκνιτάριοι και κοινωνική σύνθεση.

Ακολουθώντας τη λενινιστική παράδοση, το κόμμα συνήθιζε να είναι η επαγγελματική οργάνωση των διανοουμένων οι οποίοι επέλεξαν να υπηρετήσουν τον προλεταριακό σκοπό. Ο Αντόνιο Γκράμσι εισήγαγε καθοριστικά στοιχεία καινοτομίας στην Λενινιστική αντίληψη, επειδή εισήγαγε το θέμα της πολιτισμικής ηγεμονίας, της ιδιαιτερότητας της ιδεολογίας στην ανάπτυξη της διαδικασίας της κατάκτησης της πολιτικής εξουσίας. Αλλά ο Γκράμσι παραμένει ουσιαστικά προσκολλημένος σε μια ιδέα του διανοούμενου ως μίας αντι-παραγωγικής μορφής, σε μια ιδέα του πολιτισμού ως καθαρής συναίνεσης με ιδεολογικές αξίες. Η εκβιομηχάνιση του πολιτισμού που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1900 τροποποίησε τις εν λόγω μορφές, και η κριτική σκέψη το συνειδητοποίησε όταν μετανάστευσε από τη Φρανκφούρτη στο Χόλιγουντ. Ο Μπένγιαμιν και ο Μαρκούζε, ο Αντόρνο και Χορκχάμερ, ο Μπρεχτ και ο Κρακάουερ κατέγραψαν αυτό το απόσπασμα. Αλλά όταν το ψηφιακό web κατακερμάτισε και ανασυνδύασε την παγκόσμια διαδικασία της εργασίας, τότε η διανοητική εργασία ανέλαβε τη διαμόρφωση αυτού που ο Μαρξ είχε ορίσει, στα *Grundrisse*, με την έκφραση “Γενική Διάνοια”.

Ο Pierre Levy το ονομάζει συλλογική νοημοσύνη, ο Derrick de Kerkhove επισημαίνει ότι στην πραγματικότητα είναι μία νοημοσύνη της σύνδεσης. Το απείρως θρυμματισμένο μωσαϊκό της διανοητικής εργασίας γίνεται μια ρευστή διαδικασία μέσα σε ένα καθολικό τηλεματικό δίκτυο, και έτσι το σχήμα εργασίας και κεφαλαίου επαναπροσδιορίζεται. Το κεφάλαιο γίνεται η γενικευμένη σημειωτική ροή που τρέχει μέσω των φλεβών της παγκόσμιας οικονομίας, ενώ η εργασία γίνεται η συνεχής ενεργοποίηση της νοημοσύνης των αμέτρητων σημειωτικών παραγόντων, που συνδέονται ο ένας με τον άλλο.

Η ανάκτηση της έννοιας της “Γενικής Διάνοιας” στη δεκαετία του '90, η ιταλική σκέψη της σύνθεσης με επικεφαλής τους Paolo Virno, Christian Marazzi, Carlo Formenti και Maurizio Lazzarato, εισήγαγε την έννοια της μαζικής διάνοησης, και υπογράμμισε την αλληλεπίδραση μεταξύ της εργασίας και της γλώσσας.

4. Ποιό είναι το νόημα της αυτονομίας σήμερα;

Δεν έχω την πρόθεση να δώσω μια ιστορική αναδρομή του κινήματος που ονομάζεται *Αυτονομία*, αλλά θέλω να κατανοήσω την ιδιομορφία του, με μια επισκόπηση ορισμένων εννοιών όπως της άρνησης της εργασίας, και της ταξικής σύνθεσης. Οι δημοσιογράφοι συχνά χρησιμοποιούν τη λέξη “εργατισμός” για να ορίσουν το πολιτικό και φιλοσοφικό κίνημα που εμφανίστηκε στην Ιταλία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960. Αντιπαθώ αυτό τον όρο απόλυτα, επειδή ανάγει την πολυπλοκότητα της κοινωνικής πραγματικότητας στο απλό δεδομένο της κεντρικότητας των βιομηχανικών εργατών στην κοινωνική δυναμική της ύστερης νεωτερικότητας.

Η προέλευση αυτού του φιλοσοφικού και πολιτικού κινήματος μπορεί να εντοπιστεί στα έργα των Mario Tronti, Romano Alquati, Raniero Panzieri, και Toni Negri, και το επίκεντρο του μπορεί να εξεταστεί στη χειραφέτηση από την εγγεληνή αντίληψη του υποκειμένου.

Στη θέση του ιστορικού υποκειμένου, που κληρονομήθηκε από την κληρονομιά του Χέγκελ, θα έπρεπε να μιλάμε για τη διαδικασία του γίνεσθαι υποκείμενο. Η υποκειμενοποίηση παίρνει την εννοιολογική θέση του υποκειμένου. Αυτή η εννοιολογική κίνηση είναι πολύ κοντά στη σύγχρονη τροποποίηση του πεδίου της φιλοσοφίας, που προωθεί ο γαλλικός μετα-δομισμός. Η υποκειμενοποίηση στη θέση του υποκειμένου. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να επικεντρωθούμε στην ταυτότητα, αλλά στη διαδικασία του γίνεσθαι. Αυτό σημαίνει επίσης ότι η έννοια της κοινωνικής τάξης δεν πρέπει να θεωρείται ως μία οντολογική, αλλά μάλλον ως μία διανυσματική έννοια.

Στο πλαίσιο της αυτόνομης σκέψης η έννοια της κοινωνικής τάξης επαναπροσδιορίζεται ως επένδυση της κοινωνικής επιθυμίας, και αυτό σημαίνει κουλτούρα, σεξουαλικότητα, και άρνηση της εργασίας. Στη δεκαετία του 1960 και του 1970 οι στοχαστές που έγραφαν σε περιοδικά όπως το *Classe Operaia*, και το *Potere Operaio* δεν μιλούσαν για τις κοινωνικές επενδύσεις της επιθυμίας: μιλούσαν με πολύ πιο λενινιστικό τρόπο. Αλλά η φιλοσοφική χειρονομία τους παρήγαγε μια σημαντική αλλαγή στο φιλοσοφικό τοπίο, από την κεντρικότητα της εργατικής ταυτότητας στην αποκέντρωση της διαδικασίας υποκειμενοποίησης.

Ο Félix Guattari, πάντα, τόνιζε με έμφαση την ιδέα ότι δεν πρέπει να μιλάμε για το υποκείμενο, αλλά για τη “διαδικασία υποκειμενοποίησης”. Από την άποψη αυτή μπορούμε να καταλάβουμε τι σημαίνει η άρνηση της εργασίας.

Η άρνηση της εργασίας δε σημαίνει τόσο το αυτονόητο γεγονός ότι οι εργαζόμενοι δεν επιθυμούν να τους εκμεταλλεύονται, αλλά κάτι περισσότερο. Αυτό σημαίνει ότι η καπιταλιστική αναδιάρθρωση, η τεχνολογική αλλαγή, και ο γενικός μετασχηματισμός των κοινωνικών θεσμών παράγονται από την καθημερινή δράση της απόσυρσης από την εκμετάλλευση, της απόρριψης της υποχρέωσης να παράγει υπεραξία και να αυξάνει την αξία του κεφαλαίου μέσω της μείωσης της αξίας της ζωής. Δεν μου αρέσει ο όρος “εργατισμός”, λόγω της έμμεσης αναγωγής σε μία στενή κοινωνική αναφορά (των εργαζομένων, “Operaï” στα ιταλικά), και θα προτιμούσα να χρησιμοποιώ τη λέξη “συνθετισμός”. Η έννοια της κοινωνικής σύνθεσης, ή “ταξική σύνθεση” (που χρησιμοποιείται ευρέως από την ομάδα των στοχαστών για τους οποίους συζητάμε), έχει πολύ περισσότερο να κάνει με τη χημεία από ό, τι με την ιστορία της της κοινωνίας.

Μου αρέσει αυτή η ιδέα ότι ο τόπος όπου συμβαίνουν τα κοινωνικά φαινόμενα δεν είναι η συμπαγής και βραχώδης ιστορική περιοχή της Χεγκελιανής παράδοσης, αλλά ένα χημικό περιβάλλον όπου η κουλτούρα, η σεξουαλικότητα, η ασθένεια, και η επιθυμία παλεύουν και συναντιούνται και αναμιγνύονται και συνεχώς αλλάζουν το τοπίο. Αν χρησιμοποιήσουμε την έννοια της σύνθεσης, μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα τι συνέβη στην Ιταλία το 1970, και μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τι σημαίνει αυτονομία: όχι η σύσταση ενός υποκειμένου και όχι η ισχυρή ταύτιση των ανθρώπων με ένα κοινωνικό πεπρωμένο, αλλά η συνεχής αλλαγή των κοινωνικών σχέσεων, η σεξουαλική ταυτοποίηση και απο-ταυτοποίηση, και η άρνηση της εργασίας. Η άρνηση της εργασίας στην πραγματικότητα παράγεται από την πολυπλοκότητα των κοινωνικών επενδύσεων της επιθυμίας.

Με αυτή την έννοια αυτονομία σημαίνει ότι η κοινωνική ζωή δεν εξαρτάται μόνο από την πειθαρχική ρύθμιση που επιβάλλεται από την οικονομική εξουσία, αλλά εξαρτάται και από την εσωτερική εκτόπιση, τις βάρδιες, τα καθιζήματα και τις διαλύσεις που είναι η διαδικασία της αυτοσύνθεσης της ζωντανής κοινωνίας· ο αγώνας, η απόσυρση, η αλλοτρίωση, το σαμποτάζ, και οι γραμμές φυγής από το καπιταλιστικό σύστημα κυριαρχίας.

Η Αυτονομία είναι η ανεξαρτησία του κοινωνικού χρόνου από τη χρονικότητα του καπιταλισμού.

Αυτό είναι το νόημα της άρνησης της εργασίας. Αυτό σημαίνει αρκετά απλά: Δεν θέλω να πάω στη δουλειά γιατί προτιμώ να κοιμηθώ. Αλλά αυτή η τεμπελιά είναι η πηγή της νοημοσύνης, της τεχνολογίας, της προόδου. Η αυτονομία είναι η αυτο-ρύθμιση του κοινωνικού σώματος μέσα στην ανεξαρτησία και την αλληλεπίδραση της με την πειθαρχική νόρμα.

Υπάρχει και μια άλλη πλευρά της αυτονομίας, που ελάχιστα έχει αναγνωριστεί μέχρι στιγμής. Η διαδικασία του γίνονται αυτόνομος από τους εργαζόμενους μακριά από το πειθαρχικό τους ρόλο, έχει προκαλέσει ένα κοινωνικό σεισμό που πυροδότησε την καπιταλιστική απορρύθμιση. Η απορρύθμιση που εισήχθη στην παγκόσμια σκηνή στην εποχή των Θάτσερ-Ρέιγκαν, μπορεί να θεωρηθεί ως η καπιταλιστική απάντηση στην αυτονόμηση από την πειθαρχική τάξη της εργασίας. Όταν οι εργαζόμενοι απαίτησαν την ελευθερία από την καπιταλιστική ρύθμιση, το κεφάλαιο έκανε το ίδιο πράγμα, αλλά με αντίστροφο τρόπο. Η ελευθερία από την κρατική ρύθμιση έχει γίνει ο οικονομικός δεσποτισμός πάνω στο κοινωνικό ιστό. Οι εργάτες ζήτησαν ελευθερία από τη ισόβια φυλακή του βιομηχανικού εργοστασίου. Η απορρύθμιση απάντησε με την ελαστικοποίηση και την μορφοκλασματοποίηση της εργασίας.

Το κίνημα της αυτονομίας της δεκαετίας του 1970 πυροδότησε μια επικίνδυνη διαδικασία, μια διαδικασία η οποία εξελίχθηκε από την κοινωνική άρνηση του καπιταλιστικού πειθαρχικού κανόνα στην καπιταλιστική εκδίκηση, που πήρε τη μορφή της απορρύθμισης, της ελευθερίας της επιχείρησης από το κράτος, της καταστροφής των κοινωνικών προστασιών, της μείωσης και της εξωτερίκευσης της παραγωγής, της περικοπής των κοινωνικών δαπανών, της απαλλαγής από τη φορολόγηση, και τέλος της ελαστικοποίησης.

Το κίνημα της αυτονόμησης πυροδότησε, στην πραγματικότητα, την αποσταθεροποίηση του κοινωνικού πλαισίου που προέκυψε από έναν αιώνα πίεσης από το μέρος των συνδικάτων και της κρατικής ρύθμισης. Ήταν ένα τρομερό λάθος που κάναμε; Θα πρέπει να μετανιώνουμε για τις πράξεις του σαμποτάζ και της ανυπακοής, της αυτονομίας, της άρνησης της εργασίας που φαίνεται να έχουν προκαλέσει την καπιταλιστική απορρύθμιση; Απολύτως όχι.

Το κίνημα της αυτονομίας πρόλαβε στη πραγματικότητα την κίνηση του κεφαλαίου, αλλά η διαδικασία της απορρύθμισης ήταν χαραγμένη στην ερχόμενη καπιταλιστική μετα-βιομηχανική ανάπτυξη και είχε φυσικά ως συνεπαγωγή τον τεχνολογικό μετασχηματισμό και την παγκοσμιοποίηση της παραγωγής.

Υπάρχει μια στενή σχέση μεταξύ της άρνησης της εργασίας, της πληροφοριοποίησης των εργοστασίων, των περικοπών, της εξωτερικής ανάθεσης εργασίας, και της ελαστικοποίησης της εργασίας. Αλλά αυτή η σχέση είναι πολύ πιο περίπλοκη από μια αλυσίδα αιτίας - και - αποτελέσματος. Η διαδικασία της απορρύθμισης ήταν αποτυπωμένη στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, επιτρέποντας στις καπιταλιστικές πολυεθνικές να απελευθερώσουν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Μία παρόμοια διαδικασία έλαβε χώρα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κατά την ίδια περίοδο.

Σκεφτείτε τους ελεύθερους ραδιοφωνικούς σταθμούς στη δεκαετία του 1970. Στην Ιταλία την εποχή εκείνη υπήρχε ένα κρατικό μονοπώλιο, και η ελεύθερη αναμετάδοση απαγορευόταν. Το 1975-1976 μια ομάδα ακτιβιστών των μέσων άρχισε να δημιουργεί μικρούς ελεύθερους ραδιοφωνικούς σταθμούς όπως το ράδιο Alice στη Μπολόνια. Η παραδοσιακή αριστερά (το ΚΚΙ και ούτω καθεξής) κατήγγειλε αυτούς τους ακτιβιστές, προειδοποιώντας για τον κίνδυνο της αποδυνάμωσης του δημόσιου συστήματος των μέσων ενημέρωσης, και ανοίγοντας την πόρτα στα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης. Θα έπρεπε σήμερα να σκεφτούμε ότι εκείνοι οι άνθρωποι της παραδοσιακής κρατικιστικής αριστεράς είχαν δίκιο; Δεν νομίζω, νομίζω ότι αυτοί ήταν λάθος εκείνη την εποχή, επειδή το τέλος του κρατικού μονοπωλίου ήταν αναπόφευκτο, και η ελευθερία

της έκφρασης είναι καλύτερη από τα συγκεντρωτικά ΜΜΕ. Η παραδοσιακή κρατικίστικη αριστερά ήταν μια συντηρητική δύναμη, καταδικασμένη να ηττηθεί καθώς προσπάθησε να διατηρήσει ένα παλιό πλαίσιο που δεν μπορούσε πλέον να επιβιώσει στη νέα τεχνολογική και πολιτιστική κατάσταση της μετα-βιομηχανικής μετάβασης.

Θα μπορούσαμε να πούμε το ίδιο και για το τέλος της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας και του λεγόμενου “υπαρκτού σοσιαλισμού”.

Όλοι γνωρίζουν ότι οι Ρώσοι ζούσαν μάλλον καλύτερα είκοσι χρόνια πριν από σήμερα, και ο δήθεν εκδημοκρατισμός της ρωσικής κοινωνίας είναι μέχρι στιγμής ως επί το πλείστον η καταστροφή της κοινωνικής προστασίας, και η απελευθέρωση ενός κοινωνικού εφιάλτη επιθετικού ανταγωνισμού, βίας, και οικονομικής διαφθοράς. Όμως, η διάλυση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν αναπόφευκτη, γιατί η τάξη αυτή εμπόδιζε το δυναμικό της κοινωνικής επένδυσης της επιθυμίας, και επειδή το ολοκληρωτικό καθεστώς παρεμπόδιζε την πολιτιστική καινοτομία. Η διάλυση των κομμουνιστικών καθεστώτων ήταν χαραγμένη στην κοινωνική σύνθεση της συλλογικής νοημοσύνης, στο φαντασιακό που δημιουργήθηκε από τα νέα παγκόσμια μέσα, και στη συλλογική επένδυση της επιθυμίας. Για το λόγο αυτό η δημοκρατική διάνοηση και οι πολιτιστικές δυνάμεις ανυπακοής πήραν μέρος στον αγώνα ενάντια στο σοσιαλιστικό καθεστώς, αν και γνώριζαν ότι ο καπιταλισμός δεν ήταν παράδεισος. Τώρα η απορρύθμιση μάλιστα στη πρώην Σοβιετική κοινωνία, και οι άνθρωποι βιώνουν την εκμετάλλευση και τη δυστυχία και την ταπείνωση σε ένα σημείο που δεν έφθασαν ποτέ στο παρελθόν, αλλά αυτή η μετάβαση ήταν αναπόφευκτη και κατά μία έννοια θα πρέπει να ιδωθεί ως μία προοδευτική αλλαγή. Η απορρύθμιση δεν σημαίνει μόνο την απελευθέρωση της ιδιωτικής επιχείρησης από την κρατική ρύθμιση και τη μείωση των δημοσίων δαπανών και της κοινωνικής προστασίας. Σημαίνει επίσης την αύξηση της ευελιξίας του εργατικού δυναμικού.

Η πραγματικότητα της ευελιξίας της εργασίας είναι η άλλη πλευρά αυτού του είδους της χειραφέτησης από την καπιταλιστική ρύθμιση. Δεν πρέπει να υποτιμήσουμε τη σύνδεση μεταξύ της άρνησης της εργασίας και της ελαστικοποίησης που ακολούθησε.

Θυμάμαι ότι μία από τις ισχυρές ιδέες του κινήματος των αυτόνομων προλεταρίων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 ήταν η ιδέα ότι η “επισφάλεια είναι καλή”. Η εργασιακή επισφάλεια είναι μια μορφή αυτονομίας από τη σταθερή κανονική εργασία, που διαρκεί μια ολόκληρη ζωή. Στη δεκαετία του 1970 πολλοί άνθρωποι συνήθιζαν να εργάζονται για λίγους μήνες, για να πάνε έπειτα μακριά για ένα ταξίδι, και στη συνέχεια, να επιστρέψουν στην εργασία για λίγο. Τούτο κατέστη δυνατό σε περιόδους σχεδόν πλήρους απασχόλησης και σε περιόδους εξισωτικής κουλτούρας. Η κατάσταση αυτή επέτρεψε στους ανθρώπους να εργάζονται για δικό τους συμφέρον και όχι προς το συμφέρον των καπιταλιστών, αλλά προφανώς αυτό δεν θα μπορούσε να διαρκέσει για πάντα, και η νεοφιλελεύθερη επίθεση της δεκαετίας του 1980 είχε ως στόχο να αντιστρέψει αυτή την ισορροπία των δυνάμεων.

Η απορρύθμιση και η ελαστικοποίηση της εργασίας ήταν το αποτέλεσμα και η αντιστροφή της αυτονομίας του εργαζομένου και αυτό πρέπει να προσπαθήσουμε να το κατανοήσουμε όχι μόνο για ιστορικούς λόγους. Αν θέλουμε να καταλάβουμε τι πρέπει να γίνει σήμερα, στην εποχή της πλήρους ελαστικοποιημένης εργασίας, πρέπει να κατανοήσουμε το πώς η καπιταλιστική εξαγορά της κοινωνικής επιθυμίας θα μπορούσε να συμβεί.

Γνωστική εργασία και ανασυνδυασμένο κεφάλαιο

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η πληροφόρηση των μηχανημάτων έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στο να κάνει την εργασία ευέλικτη, προωθώντας την απούλοποίηση της παραγωγής.

Η εισαγωγή των νέων ηλεκτρονικών τεχνολογιών στον κύκλο παραγωγής, άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου πληροφορικής παραγωγής, αποεδαφικοποιημένου, αποτοπικοποιημένου, αποπροσωποποιημένου. Το υποκείμενο της εργασίας μπορεί όλο και περισσότερο να ταυτίζεται με το παγκόσμιο δίκτυο της πληροφοριακής παραγωγής.

Οι βιομηχανικοί εργάτες είχαν αρνηθεί το ρόλο τους στο εργοστάσιο και απέκτησαν την

ελευθερία από την καπιταλιστική κυριαρχία. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή οδήγησε τους καπιταλιστές να επενδύσουν σε τεχνολογίες εξοικονόμησης εργασίας και επίσης να αλλάξουν την τεχνική σύνθεση της εργασιακής διαδικασίας, προκειμένου να εκδιώξουν τους καλά οργανωμένους βιομηχανικούς εργάτες και να δημιουργήσουν μια νέα οργάνωση της εργασίας η οποία θα μπορούσε να είναι πιο ευέλικτη.

Η αυξανόμενη διανοητική και άυλη φύση της εργασίας είναι η μία πλευρά της κοινωνικής αλλαγής των μορφών παραγωγής. Η πλανητική παγκοσμιοποίηση είναι η άλλη όψη. Η μη-υλικότητα και η παγκοσμιοποίηση είναι επικουρικές και συμπληρωματικές. Η παγκοσμιοποίηση έχει όντως μία υλική πλευρά, γιατί η βιομηχανική εργασία δεν εξαφανίζεται στη μετα-βιομηχανική εποχή, αλλά μεταναστεύει προς τις γεωγραφικές ζώνες όπου είναι δυνατή η πληρωμή χαμηλών μισθών και οι κανονισμοί εφαρμόζονται ελλιπώς.

Στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού *Classe Operaia* το 1967, ο Mario Tronti έγραψε: το πιο σημαντικό φαινόμενο των επόμενων δεκαετιών θα είναι η ανάπτυξη της εργατικής τάξης σε παγκόσμια πλανητική κλίμακα. Αυτή η εκτίμηση δεν βασίστηκε σε μία ανάλυση της καπιταλιστικής διαδικασίας παραγωγής, αλλά στην κατανόηση του μετασχηματισμού της κοινωνικής σύνθεσης της εργασίας. Παγκοσμιοποίηση και πληροφοριοποίηση μπορούσαν να προβλεφθούν ως αποτέλεσμα της άρνησης της εργασίας στις δυτικές καπιταλιστικές χώρες.

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών του εικοστού αιώνα γίναμε μάρτυρες μίας συμμαχίας μεταξύ του ανασυνδυασμένου κεφαλαίου και της γνωστικής εργασίας. Αυτό που αποκαλώ ανασυνδυασμένο είναι εκείνα τα τμήματα του καπιταλισμού που δεν είναι στενά συνδεδεμένα με μια συγκεκριμένη βιομηχανική εφαρμογή, αλλά μπορούν εύκολα να μεταφερθούν από το ένα μέρος στο άλλο, από τη μία βιομηχανική εφαρμογή στην άλλη, από τον ένα τομέα της οικονομικής δραστηριότητας σε έναν άλλο και ούτω καθεξής. Το χρηματικό κεφάλαιο που αναλαμβάνει τον κεντρικό ρόλο στην πολιτική και στην κουλτούρα της δεκαετίας του 1990 μπορεί να ονομάζεται ανασυνδυασμένο. Η συμμαχία της γνωστικής εργασίας και του χρηματικού κεφαλαίου παρήγαγε σημαντικές πολιτιστικές συνέπειες, δηλαδή την ιδεολογική ταύτιση της εργασίας και των επιχειρήσεων. Οι εργαζόμενοι παρακινήθηκαν να βλέπουν τους εαυτούς τους ως επιχειρηματίες, και αυτό δεν ήταν εντελώς ψευδές στην dotcom περίοδο, όπου ο γνωστικός εργαζόμενος θα μπορούσε να δημιουργήσει τη δική του επιχείρηση, μόνο επενδύοντας τη διανοητική του δύναμη (μια ιδέα, ένα πρόγραμμα, μία φόρμουλα) ως περιουσιακό στοιχείο. Αυτή ήταν η περίοδος που ο Geert Lovink έχει ορίσει ως “η μανία της dotcom” (dotcommania) στο αξιοσημείωτο βιβλίο του *Dark Fiber* (2003)

Τι ήταν η μανία της dotcom; Λόγω της μαζικής συμμετοχής στον κύκλο των χρηματοοικονομικών επενδύσεων στη δεκαετία του 1990, μια τεράστια διαδικασία της αυτο-οργάνωσης των γνωστικών παραγωγών βρισκόταν σε εξέλιξη. Οι γνωστικοί εργάτες επένδυσαν την πείρα τους, τη γνώση τους και τη δημιουργικότητά τους, και βρήκαν στη χρηματιστηριακή αγορά τα μέσα για να δημιουργήσουν επιχειρήσεις. Για αρκετά χρόνια, η επιχειρηματική μορφή έγινε το σημείο όπου χρηματιστικό κεφάλαιο και υψηλά παραγωγική γνωστική εργασία συναντήθηκαν. Η ελευθεριακή και φιλελεύθερη ιδεολογία που κυριάρχησε στην (αμερικανική) κυβερνοκουλτούρα της δεκαετίας του 1990 εξιδανίκευσε την αγορά παρουσιάζοντάς τη ως ένα καθαρό περιβάλλον. Σε αυτό το περιβάλλον, τόσο φυσικό όσο ο αγώνας για την επιβίωση του ισχυρότερου που κάνει εφικτή την εξέλιξη, η εργασία θα έβρισκε τα απαραίτητα μέσα για να αυτοαξιοποιηθεί και να γίνει επιχειρηματική. Μόλις αφέθηκε στη δική της δυναμική, το δικτυωτό οικονομικό σύστημα έμελλε να βελτιστοποιήσει τα οικονομικά οφέλη για τον καθένα, ιδιοκτήτες και εργαζόμενους, επίσης γιατί η διάκριση μεταξύ ιδιοκτητών και εργαζομένων θα γινόταν ολοένα και πιο δυσδιάκριτη όταν κάποιος έμπαινε στον δυναμικό παραγωγικό κύκλο. Αυτό το μοντέλο, που θεωρητικοποιήθηκε από συγγραφείς όπως ο Kevin Kelly και μετασχηματίστηκε από το περιοδικό *Wired* σε ένα είδος ηλεκτρονικής φιλελεύθερης, αλαζονικής και θριαμβευτικής κοσμοθεωρίας (Weltanschauung), χρεοκόπησε στα πρώτα δύο χρόνια της νέας χιλιετίας, μαζί με τη νέα οικονομία και ένα μεγάλο μέρος του στρατού των αυτοαπασχολούμενων γνωστικών επιχειρηματιών οι οποίοι είχαν κατοικήσει τον dotcom κόσμο. Και χρεοκόπησε γιατί το μοντέλο μιας απόλυτα ελεύθερης αγοράς είναι ένα πρακτικό και θεωρητικό ψέμα. Αυτό που ο νεοφιλελευθερισμός υποστήριξε

μακροπρόθεσμα, δεν ήταν η ελεύθερη αγορά, αλλά το μονοπώλιο. Ενώ η αγορά εξιδανικεύτηκε ως ελεύθερος χώρος όπου οι γνώσεις, η τεχνογνωσία και η δημιουργικότητα συναντιούνται, η πραγματικότητα έδειξε ότι οι μεγάλες ομάδες εντολών λειτουργούν με τρόπο που απέχει πολύ από το να είναι ελευθεριακός, αλλά, αντίθετα, εισάγουν τους τεχνολογικούς αυτοματισμούς, επιβάλλοντας τον εαυτό τους με την δύναμη των μέσων μαζικής ενημέρωσης ή του χρήματος, και εντέλει ληστεύοντας αναίσχυντα τη μάζα των μετόχων και της γνωστικής εργασίας.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 μια πραγματική ταξική πάλη συνέβη μέσα στο παραγωγικό κύκλωμα των υψηλών τεχνολογιών. Το γίνεσθαι του ιστού έχει χαρακτηριστεί από αυτή την πάλη. Η έκβαση του αγώνα, προς το παρόν, δεν είναι σαφής. Σίγουρα η ιδεολογία της ελεύθερης και φυσικής αγοράς αποδείχτηκε να είναι μια γκάφα. Η ιδέα ότι η αγορά λειτουργεί ως ένα καθαρό περιβάλλον ισότιμου αγώνα για ιδέες, έργα, παραγωγική ποιότητα και χρησιμότητα των υπηρεσιών, διαλύθηκαν από την πικρή αλήθεια του πολέμου των μονοπωλίων ενάντια στο πλήθος των αυτοαπασχολούμενων γνωστικών εργατών και ενάντια στη σχεδόν αξιολύπητη μάζα των μικρο-εμπόρων.

Ο αγώνας για επιβίωση δεν κερδήθηκε από τους καλύτερους και πιο επιτυχημένους, αλλά από αυτόν που τράβηξε το όπλο του - το όπλο της βίας, της ληστείας, της συστηματικής κλοπής, της παραβίασης όλων των νομικών και ηθικών κανόνων. Η συμμαχία Bush-Gates επικύρωσε την ρευστοποίηση της αγοράς, και στο σημείο αυτό η φάση του εσωτερικού αγώνα της δυνητικής τάξης τελείωσε. Ένα μέρος της δυνητικής τάξης εισήλθε στο τεχνο-στρατιωτικό σύμπλεγμα· ένα άλλο μέρος (η μεγάλη πλειοψηφία), εκδιώχθηκε από την επιχείρηση και ωθήθηκε προς τα περιθώρια της ρητής προλεταριοποίησης. Στο πολιτισμικό επίπεδο, οι συνθήκες για τη διαμόρφωση μίας κοινωνικής συνείδησης του κογνιταριάτου αναδύονται, και αυτό θα μπορούσε να είναι το πιο σημαντικό φαινόμενο στα χρόνια που έρχονται, το μόνο κλειδί για να προσφέρει λύσεις στην καταστροφή.

Οι δικτυακές εταιρίες (dotcoms) ήταν το κοινωνικό εργαστήριο για ένα παραγωγικό μοντέλο και για μια αγορά. Στο τέλος η αγορά κατελήφθη και στραγγαλίστηκε από τις εταιρίες, και ο στρατός των αυτοαπασχολούμενων επιχειρηματιών και των μικρο-καπιταλιστών επιχειρηματιών ληστεύτηκαν και διαλύθηκαν. Έτσι, μια νέα φάση άρχισε: οι ομάδες που κυριάρχησαν στο κύκλο της δικτυακής οικονομίας σφυρηλατούν μία συμμαχία με τη κυρίαρχη ομάδα της παλιάς οικονομίας (τη φατρία του Μπους, τους εκπροσώπους του πετρελαίου και της στρατιωτικής βιομηχανίας), και αυτή η φάση σηματοδοτεί ένα μπλοκάρισμα του σχεδίου της παγκοσμιοποίησης. Ο νεοφιλελευθερισμός παρήγαγε την ίδια την άρνηση του, και αυτοί που ήταν οι πιο ενθουσιώδεις υποστηρικτές του έγιναν τα περιθωριοποιημένα θύματά του.

Με το κραχ των dotcom, η γνωστική εργασία διαχωρίστηκε από το κεφάλαιο. Οι ψηφιακοί τεχνίτες, οι οποίοι αισθάνθηκαν σαν επιχειρηματίες της δικής τους εργασίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, αρχίζουν σιγά σιγά να συνειδητοποιούν ότι έχουν εξαπατηθεί, απαλλοτριωθεί, και αυτό θα δημιουργήσει τις συνθήκες για μια νέα συνείδηση των γνωστικών εργαζομένων. Οι τελευταίοι θα συνειδητοποιήσουν ότι παρά το γεγονός ότι έχοντας όλη την παραγωγική εξουσία, έχουν απαλλοτριωθεί από τους καρπούς τους από μια μειοψηφία αγνώμων κερδοσκόπων οι οποίοι είναι μόνο καλοί στο χειρισμό των νομικών και οικονομικών πτυχών της παραγωγικής διαδικασίας. Η μη παραγωγική μερίδα της δυνητικής τάξης, οι δικηγόροι και οι λογιστές, οικειοποιήθηκαν τη γνωστική υπεραξία των φυσικών και μηχανικών, των χημικών, των συγγραφέων των λειτουργών των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αλλά μπορούν να αποκόψουν τους εαυτούς τους από το νομικό και οικονομικό κάστρο του σημειοκαπιταλισμού, και να οικοδομήσουν μια άμεση σχέση με την κοινωνία, με τους χρήστες. Ίσως τότε η διαδικασία της αυτόνομης αυτο-οργάνωσης της γνωστικής εργασίας θα ξεκινήσει. Αυτή η διαδικασία είναι ήδη στο δρόμο, όπως δείχνουν οι εμπειρίες των ακτιβιστών των media και η δημιουργία δικτύων αλληλεγγύης από τη μεταναστευτική εργασία.

Χρειαζόταν να περάσουμε μέσα από το δικτυακό καθαρτήριο, μέσα από την ψευδαισθηση της συγχώνευσης μεταξύ της εργασίας και της καπιταλιστική επιχείρησης, και έπειτα μέσω της κόλασης της ύφεσης και του διαρκούς πολέμου, για να δούμε με σαφείς όρους το πρόβλημα που αναδυόταν. Από τη μία πλευρά βρίσκεται το άχρηστο και βασανιστικό σύστημα της οικονομικής συσσώρευσης και της ιδιωτικοποίησης της δημόσιας γνώσης, η κληρονομιά της παλιάς

βιομηχανικής οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, η παραγωγική εργασία αποτυπώνεται όλο και περισσότερο στις γνωστικές λειτουργίες της κοινωνίας: Η γνωστική εργασία αρχίζει να βλέπει τον εαυτό της ως κογνιταριάτο, οικοδομώντας θεσμούς γνώσης, δημιουργίας, φροντίδας, εφεύρεσης και εκπαίδευσης που είναι αυτόνομοι από το κεφάλαιο.

Μορφοκλασματικός χρόνος και κοινωνική παθολογία.

Στη δικτυακή οικονομία η ελαστικότητα έχει αναπτυχθεί σε μια μορφή μορφοκλασματοποίησης της εργασίας. Η μορφοκλασματοποίηση σημαίνει τον θρυμματισμό του χρόνου-δραστηριότητας. Ο εργάτης δεν υπάρχει πια ως άτομο. Είναι απλά ένας ανταλλάξιμος παραγωγός του μικροθρυμματισμών της ανασυνδυασμένης σημείωσης, που εισέρχεται στη συνεχή ροή του δικτύου. Το κεφάλαιο δεν πληρώνει πια τη διαθεσιμότητα του εργαζόμενου προς εκμετάλλευση για μεγάλο χρονική περίοδο· δεν πληρώνει πια ένα μισθό που καλύπτει όλο το φάσμα των οικονομικών αναγκών ενός εργαζόμενου. Ο εργάτης (μία απλή μηχανή που κατέχει έναν εγκέφαλο, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ένα θραύσμα χρόνου) πληρώνεται για τη ακριβή του απόδοση. Ο χρόνος εργασίας γίνεται μορφοκλασματικός και κυψελοειδής. Τα κελιά του χρόνου είναι σε πώληση στο δίκτυο, και η εταιρεία μπορεί να αγοράσει τόσα όσα χρειάζονται. Το κυψελοειδές (κινητό) τηλέφωνο είναι το εργαλείο που καθορίζει καλύτερα τη σχέση μεταξύ του μορφοκλασματικού εργάτη και του ανασυνδυασμένου κεφαλαίου.

Η γνωστική εργασία είναι ένας ωκεανός μικροσκοπικών θραυσμάτων χρόνου που μπορεί να είναι θρυμματισμένη και ανασυνδυασμένη. Το κυψελοειδές (κινητό) τηλέφωνο μπορεί να θεωρηθεί ως η γραμμή συναρμολόγησης της γνωστικής εργασίας. Αυτό που συνήθιζε να είναι η αυτονομία και η πολιτική δύναμη του εργατικού δυναμικού έχει γίνει η απόλυτη εξάρτηση της γνωστικής εργασίας από την καπιταλιστική οργάνωση του παγκόσμιου δικτύου, επειδή ο χρόνος έχει θρυμματιστεί και γίνει ευέλικτος με ένα μορφοκλασματικό ανασυνδυασμένο τρόπο. Εκεί που συνήθως υπήρχε η άρνηση της εργασίας βρίσκουμε σήμερα την πλήρη εξάρτηση των συναισθημάτων και της σκέψης από τη ροή της πληροφορίας. Και το αποτέλεσμα αυτού είναι ένα είδος νευρικής κρίσης που προσβάλλει τον παγκόσμιο νου και προκαλεί αυτό που αποκαλούμε dotcom-συντριβή.

Η συντριβή του dotcom και η κρίση του μαζικού χρηματοοικονομικού καπιταλισμού μπορούν να ιδωθούν ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης της οικονομικής επένδυσης της κοινωνικής επιθυμίας. Χρησιμοποιώ τον όρο κατάρρευση με μία έννοια που δεν είναι μεταφορική, αλλά μάλλον ως μια κλινική περιγραφή του τι συμβαίνει στο δυτικό νου. Χρησιμοποιώ την έννοια κατάρρευση ώστε να εκφράσω μία παθολογική συντριβή του ψυχο-κοινωνικού οργανισμού. Αυτό που έχουμε δει κατά την περίοδο που ακολούθησε τα πρώτα σημάδια της οικονομικής συντριβής, τους πρώτους μήνες του νέου αιώνα, είναι ένα ψυχοπαθολογικό φαινόμενο, η κατάρρευση του παγκόσμιου νου. Βλέπω την παρούσα οικονομική ύφεση ως παράπλευρο αποτέλεσμα μιας ψυχικής κατάθλιψης. Η έντονη και παρατεταμένη επένδυση της επιθυμίας και των ψυχικών και λιβιδινικών ενεργειών στην εργασία, έχει δημιουργήσει το ψυχολογικό περιβάλλον για την κατάρρευση που εκδηλώνεται τώρα στον τομέα της οικονομικής ύφεσης, στον τομέα της στρατιωτικής επιθετικότητας και της αυτοκτονικής τάσης.

Η οικονομία της προσοχής έχει καταστεί ένα σημαντικό θέμα κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων του νέου αιώνα. Οι δυνητικοί εργάτες έχουν όλο και λιγότερο χρόνο για προσοχή, εμπλέκονται σε έναν αυξανόμενο αριθμό διανοητικών καθηκόντων, και δεν έχουν περισσότερο χρόνο να αφιερώσουν στην ίδια τους τη ζωή, την αγάπη, την τρυφερότητα και τη στοργή. Παίρνουν Viagra επειδή δεν έχουν χρόνο για προκαταρκτικά. Η κυψελοειδής επικοινωνία κατέστησε δυνατή τη συνολική κατάληψη της ζωής των εργαζομένων. Η επίδρασή της είναι η νευρική παθολογία των κοινωνικών σχέσεων. Τα συμπτώματα είναι προφανή: εκατομμύρια από κουτιά Πρόζακ πωλούνται κάθε μήνα, η επιδημία διαταραχών ελλειμματικής προσοχής μεταξύ των νέων, η διάδοση των ναρκωτικών όπως το Ritalin σε παιδιά του σχολείου, και η εξάπλωση της επιδημίας του πανικού.

Το σενάριο των πρώτων χρόνων της νέας χιλιετίας φαίνεται να κυριαρχείται από ένα κύμα ψυχοπαθούς συμπεριφοράς. Το αυτοκτονικό φαινόμενο εξαπλώνεται πέρα από τα σύνορα του

Ισλαμικού φανατικού μαρτυρίου. Από τις βομβιστικές επιθέσεις στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου, η αυτοκτονία έχει γίνει η κρίσιμη πολιτική πράξη στην παγκόσμια πολιτική σκηνή.

Η επιθετική αυτοκτονία δεν πρέπει να θεωρηθεί ως ένα απλό φαινόμενο απελπισίας και επιθετικότητας, αλλά πρέπει να θεωρηθεί ως η δήλωση του τέλους. Το κύμα αυτοκτονιών φαίνεται να προτείνει ότι η ανθρωπότητα έχει τελειώσει από χρόνο, και η απελπισία έχει γίνει ο κυρίαρχος τρόπος σκέψης για το μέλλον.

Ε και; Δεν έχω καμία απάντηση. Όλοι μπορούμε να κάνουμε αυτό που πραγματικά κάνουμε ήδη: η αυτοοργάνωση της γνωστικής εργασίας είναι ο μόνος τρόπος να υπερβούμε το ψυχοπαθητικό παρόν. Δεν πιστεύω ότι ο κόσμος μπορεί να κυβερνηθεί από τη λογική. Η ουτοπία του Διαφωτισμού έχει αποτύχει. Αλλά εγώ νομίζω ότι η διάδοση της αυτο-οργανωμένης γνώσης μπορεί να δημιουργήσει ένα κοινωνικό πλαίσιο, που περιέχει άπειρους αυτόνομους και αυτοδύναμους κόσμους.

Η διαδικασία δημιουργίας του δικτύου είναι τόσο περίπλοκη που δεν μπορεί να κυβερνάται από την ανθρώπινη λογική. Ο παγκόσμιος νους είναι πολύ περίπλοκος για να γίνει γνωστός και να κατακτήθηκε από τα τοπικά μυαλά, στα επιμέρους τμήματα. Δεν μπορούμε να ξέρουμε, δεν μπορούμε να ελέγξουμε, δεν μπορούμε να κυβερνήσουμε τη συνολική δύναμη του παγκόσμιου νου. Αλλά μπορούμε να γίνουμε κάτοχοι της μοναδικής διαδικασίας παραγωγής του μοναδικού κόσμου της κοινωνικότητας. Αυτό είναι σήμερα η αυτονομία.

5. Ευπαθής ψυχο-σφαίρα

Ελέφαντας

Ο Michael Moore έχει αφιερώσει ένα παθιασμένο ντοκιμαντέρ στους πυροβολισμούς του Columbine (*Bowling for Columbine*, 2002), όπου σχετίζει αυτό που ο καθένας μπορεί να δει, την πώληση των πυροβόλων όπλων και την επιθετικότητα που τροφοδοτεί φόβο. Αλλά στην ταινία του *Elephant* (2003), ο Gus Van Sant ανακρίνει το ίδιο επεισόδιο από μια βαθύτερη, πιο ανεπαίσθητη και ως εκ τούτου πιο μυστηριώδη οπτική. Τι έχει συμβεί και τι είναι αυτό που συμβαίνει στο μυαλό αυτής της γενιάς που ενηλικιώθηκε κατά την αλλαγή της χιλιετίας; Τι σημαίνει και πού μπορεί η ψυχική αστάθεια της να μας πάει, καθώς είναι προικισμένη με τρομακτική τεχνολογική και καταστρεπτική δύναμη; Η τεχνολογική υπερ-εξουσία (Hyperpower) και η ψυχική αστάθεια είναι το μείγμα, που ορίζει την πρώτη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά, ιδιαίτερα την βορειοαμερικάνικη παραλλαγή της.

Οι κλάδοι των φυσικών επιστημών και της ψυχιατρικής υποτιμούν τα αποτελέσματα της ψυχο-γνωστικής μετάλλαξης, που διασχίζει την πρώτη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά. Η πολιτική τους αγνοεί ή τους απομακρύνει ολοκληρωτικά, αλλά αν θέλουμε να καταλάβουμε για το τι συμβαίνει στην κοινωνία της νέας χιλιετίας, πρέπει να μετακινήσουμε το σημείο της παρατήρησης προς αυτή την κατεύθυνση, προς την ψυχο-σφαίρα. Είναι μέσα στην ψυχο-σφαίρα που εκδηλώνονται οι συνέπειες των είκοσι ετών της πληροφοριακής-εισβολής: νευρική υπερφόρτωση, μαζική ψυχοφαρμακολογία, ηρεμιστικά, διεγερτικά και ευφορικές ουσίες, μορφοκλασματοποίηση της εργασίας και του υπαρξιακού χρόνου, κοινωνική ανασφάλεια που μεταφράζεται σε φόβο, μοναξιά και τρόμο. Οι βασισμένες στο χρόνο ψυχο-βόμβες εκρήγνυνται στο διασυνδεδεμένο παγκόσμιο νου. Το αποτέλεσμα είναι απρόβλεπτο.

Τις τελευταίες δεκαετίες, ο οργανισμός έχει εκτεθεί σε μία αυξανόμενη μαζική νευρο-κινητοποίηση ερεθισμάτων. Η επιτάχυνση και η εντατικοποίηση των νευρικών διεγερτικών στο συνειδητό οργανισμό φαίνεται να έχουν αραιώσει το γνωστικό φίλμ που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ευαισθησία. Ο συνειδητός οργανισμός πρέπει να επιταχύνει την γνωστική, τη χειρονομιακή, την κινητική αντίδραση. Ο διαθέσιμος χρόνος για την αντιμετώπιση των νευρικών ερεθισμάτων έχει μειωθεί δραματικά. Αυτός είναι ίσως ο λόγος που φαίνεται ότι βλέπουμε μια μείωση της ικανότητας για ενσυναίσθηση. Η συμβολική ανταλλαγή μεταξύ των ανθρώπων επεξεργάζεται χωρίς ενσυναίσθηση, επειδή γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να αντιληφθούν την ύπαρξη του σώματος του άλλου, στον χρόνο. Προκειμένου να βιώσεις τον άλλο ως αισθητηριακό σώμα, θα πρέπει να έχεις χρόνο, χρόνο για να χαϊδέψεις και να μυρίσεις. Ο χρόνος για ενσυναίσθηση είναι ανύπαρκτος, επειδή η διέγερση έχει γίνει πάρα πολύ έντονη.

Πώς συνέβη αυτό; Ποια είναι η αιτία αυτών των διαταραχών της ενσυναίσθησης των οποίων τα σήματα είναι τόσο εμφανή στην καθημερινή ζωή, και στις εκδηλώσεις που ενισχύονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης; Μπορούμε να υποθέσουμε μια άμεση σχέση ανάμεσα στην επέκταση της πληροφοριακής-σφαίρας (επιτάχυνση των ερεθισμάτων και νευρικής παράκλησης, των ρυθμών της γνωστικής αντίδρασης) και στο θρυμματισμό του αισθητηριακού φίλμ που επιτρέπει στους ανθρώπους να κατανοήσουν ποιος δεν μπορεί να εκφραστεί με λέξεις, ποιος δεν μπορεί να αναχθεί σε κωδικοποιημένα σημεία;

Οι αναγωγές της πολυπλοκότητας, όπως το χρήμα, η πληροφορία, τα στερεότυπα ή οι ψηφιακές δικτυακές διεπαφές έχουν απλοποιήσει τη σχέση με τους άλλους, αλλά όταν ο άλλος εμφανίζεται με σάρκα και αίμα, δεν μπορούμε να ανεχθούμε την παρουσία του, επειδή πονάει την αν[ευ]αισθησία μας [(in)sensibility]. Η βίντεο-ηλεκτρονική-γενιά δεν ανέχεται τη μασχάλη ή την ηβική τρίχα. Κάποιος χρειάζεται τέλεια συμβατότητα με σκοπό τη διεπαφή των σωματικών επιφανειών σε σύνδεση. Ομαλή γενιά. Η σύζευξη βρίσκει τους τρόπους της μέσα από τις τρίχες και τις ατέλειες της ανταλλαγής. Είναι σε θέση για αναλογική ανάγνωση, και τα ετερογενή σώματα μπορούν να καταλάβουν το ένα το άλλο ακόμη και αν δεν έχουν μια γλώσσα διεπαφής.

Η καταστροφή του διανθρώπινου (interhuman) αισθητηριακού φιλμ έχει να κάνει με το τεχνο-πληροφοριακό σύμπαν, αλλά και με την καπιταλιστική πειθάρχηση της σωματικότητας. Στην τελική φάση του καπιταλιστικού εκσυγχρονισμού, η χειραφέτηση της γυναίκας και η ενσωμάτωσή της στην παραγωγή έχει προκαλέσει μια επίδραση της αραίωσης στην σωματική και διανοητική επαφή με το παιδί. Η μητέρα έχει εξαφανιστεί ή έχει περιορίσει την παρουσία της στη βιωματική σφαίρα της πρώτης βίντεο-ηλεκτρονικής γενιάς. Το συνδυαστικό αποτέλεσμα της λεγόμενης χειραφέτησης των γυναικών (η οποία στην πραγματικότητα είναι υποταγή των γυναικών στο κύκλωμα της καπιταλιστικής παραγωγής), και της διάχυση των τηλεοπτικών κοινωνικοποιητών (Socializer) κάτι έχει να κάνει με την σύγχρονη ψυχο-πολιτική καταστροφή.

Μια άλλη αναταραχή ετοιμάζεται στην επόμενη γενιά. Σε πολλούς τόπους, μια διαδικασία λαμβάνει χώρα που θα μπορούσε να έχει σημαντικές συνέπειες στο μέλλον. Εκατομμύρια γυναίκες σε φτωχές χώρες εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα παιδιά τους, προκειμένου να μετακινηθούν προς τη Δύση για να προσέξουν τα παιδιά άλλων μητέρων που δεν μπορούν να τα φροντίσουν, επειδή είναι πολύ απασχολημένες με την εργασία. Τι φαντάσματα της απογοήτευσης και της βίας θα μεγαλώσουν στα μυαλά των εγκαταλελειμμένων παιδιών; Ένας λαός των υπερ- ένοπλων παιδιών έχει εισβάλλει στην παγκόσμια σκηνή. Είναι καταδικασμένος να χτυπήσει άσχημα, όπως στο Βιετνάμ. Αλλά δυστυχώς αυτό μας πονάει πάρα πολύ. Το είδαμε αυτό και στις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν στο Αμπό Γκράμπ και σε άλλες φυλακές της αμερικανικής ατιμίας.

Είναι με την παγετώνια τρυφερότητα που ο Gus Van Sant μας δείχνει το νευρωτικό μουρμούρισμα, την ανορεξική υστερία και τη σχεσιακή ανικανότητα της γενιάς του Columbine (σκέφτομαι τον υπέροχο κτηνώδη διάλογο μεταξύ των τριών κοριτσιών στην καντίνα, όταν αποφασίζουν να πάνε για ψώνια, αφού συζήτησαν τρομακτικά τη φίλια και τα καθήκοντα της και το ποσοστό του χρόνου που πρέπει κανείς να διαθέτει για τους πιο αγαπητούς φίλους, σε ένα λεπτό ποσοτικοποίησης της συναισθηματικότητας). Αυτός μας δείχνει τις λαμπρές αίθουσες αναμονής, τους φωτεινούς διαδρόμους που διασχίζονται από ψυχασθενείς. Τα σώματα που έχουν χάσει την επαφή με την ψυχή τους και επομένως δεν γνωρίζουν τίποτα για τη σωματικότητα τους. Στη συνέχεια, όλα συμβαίνουν ενώ ο ουρανός κινείται γρήγορα, όπως πάντα στις ταινίες του Gus Van Sant. Στο διακοπτόμενο φως μιας συνηθισμένης ημέρας έρχονται οι αυτοκτονικές ανθρωποκτονίες. Όλα συμβαίνουν μέσα σε λίγα διεσταλμένα λεπτά, καταγεγραμμένα από τις κάμερες του κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης: οι έφηβοι κρύβονται κάτω από τραπέζια, προσπαθώντας να αποφύγουν τις σφαίρες. Δεν υπάρχει καμία τραγωδία, καμία κατακραυγή· τα ασθενοφόρα δεν είναι ακόμη εκεί. Ο τεράστιος ουρανός αλλάζει χρώμα. Ήηροί, αραιοί πυροβολισμοί. Όχι τα τρομακτικά πλήθη που είδαμε γύρω από την Wall Street, ενώ οι πύργοι συντρίβονται. Μία ήσυχη, περιφερειακή σφαγή – αναπαράξιμη, αντιγράψιμη, μεταδοτική.

Συνδετική μετάλλαξη

Το *Elephant* μιλάει για μια γενιά που είναι συναισθηματικά διαταραγμένη και ανίκανη να συνδέσει τη σκέψη και τη δράση. Μιλάει για μια γνωστική μετάλλαξη που εκτυλίσσεται στο πλαίσιο της επικοινωνιακής μεταμόρφωσης: το πέρασμα από τη σύζευξη (conjunction) στη σύνδεση (connection). Οι μορφές της σύζευξης είναι άπειρες, και η σύνδεση είναι μία από αυτές. Αλλά στο πλαίσιο της έννοιας της σύνδεσης υπάρχει μια σιωπηρή προδιαγραφή: η *connexio* (σύνδεση) συνεπάγεται τη λειτουργικότητα των υλικών που συνδέονται, ένα λειτουργικό μοντέλο που τα προδιαθέτει για διεπαφή. Ενώ η σύζευξη είναι ένα άλλο γίνεσθαι, στη σύνδεση κάθε στοιχείο παραμένει διακριτό, αν και λειτουργικά διαδραστικό.

Η σύζευξη είναι η συνάντηση και η τήξη των στρογγυλεμένων ακανόνιστων μορφών, που διεισδύουν σε έναν ασαφή, ανεπανάληπτο, ατελές, συνεχή τρόπο. Η σύνδεση είναι η ακριβής και επαναλαμβανόμενη διάδραση των αλγοριθμικών λειτουργιών, των ευθειών γραμμών και σημείων που μπορεί να υπερθέτονται απόλυτα το ένα πάνω στο άλλο, εισάγοντας και αποσπώντας τους εαυτούς τους σύμφωνα με τις διακριτές τροπικότητες της διάδρασης. Τροπικότητες που θεμελιώνουν μία συμβατότητα μεταξύ διαφορετικών τμημάτων, σύμφωνα με προκαθορισμένα πρότυπα. Η ψηφιοποίηση των επικοινωνιακών διαδικασιών παράγει ένα είδος απευαισθητοποίησης

στην καμπύλη, στις συνεχείς διαδικασίες ενός αργού γίνεσθαι, και μια αντίστοιχη ευαισθητοποίηση στον κώδικα, τις απότομες αλλαγές της κατάστασης και τη διαδοχή διακριτών σημείων.

Η πρώτη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά βιώνει μια μετάλλαξη, και το κοινωνικό, πολιτικό και τεχνικό μέλλον εξαρτάται από τα αποτελέσματα αυτής της μετάλλαξης. Όμως, σύμφωνα με την παράδοση των γνωστικών επιστημών, η έννοια της μετάλλαξης δεν είναι αποδεκτή, επειδή τα επιστημολογικά θεμέλια αυτών των επιστημών παραμένουν αγκυροβολημένα σε μια προϋπόθεση δομικής φύσης. Ως αποτέλεσμα, ο γνωστικισμός (Cognitivism) θεωρεί τον ανθρώπινο νου, ως μια συσκευή που λειτουργεί σύμφωνα με έμφυτους και αναλλοίωτους κανόνες. Ο γνωστικισμός δεν μπορεί να δει πώς το περιβάλλον δρα πάνω στους συγκεκριμένους και ειδικούς τρόπους λειτουργίας του νου. Για το λόγο αυτό, η έννοια της δυναμικής διάδρασης μεταξύ της διανοητικής δραστηριότητας και του περιβάλλοντος στο οποίο το μυαλό εισέρχεται στην επικοινωνία είναι απαράδεκτη. Για τις γνωστικές επιστήμες, η τεχνική πολυπλοκότητα της επικοινωνίας είναι ανίκανη να τροποποιεί τις τροπικότητες της γνωστικής λειτουργίας, ακόμη και αν ορισμένοι γνωστικοί παρεκκλίνουν από την ιδρυτική αρχή. Στο *Cognition and Reality*, για παράδειγμα, ο Ulric Neisser μιλά για μια γνωστική οικολογία και αναγνωρίζει τη δυνατότητα μιας δυναμικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο περιβάλλον στο οποίο ο νους αναπτύσσεται και τους τρόπους λειτουργίας του δεύτερου (1976)

Επιτάχυνση, γλώσσα, ταυτότητα

Η επιτάχυνση της κυκλοφορίας των πληροφοριών, η μάζα των πληροφοριών που λαμβάνουμε, αποκωδικοποιούμε, χωνεύουμε, και πρέπει να ανταποκριθούμε προκειμένου να διατηρήσουμε το ρυθμό των οικονομικών, συναισθηματικών και υπαρξιακών ανταλλαγών, φέρνει μαζί της μια κρίση της ικανότητας λεκτικοποίησης, που εκδηλώνεται με διάφορες μορφές: τον αυτισμό και την ιλιγγιώδη κλιμάκωση της δυσλεξίας στις νεότερες γενιές, ιδιαίτερα στις κοινωνικές και επαγγελματικές τάξεις που περισσότερο ασχολούνται με τις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας.

Η ψηφιοποίηση φαίνεται να ανοίγει μια διπλή κίνηση επαναδιαμόρφωσης. Η λεκτική γλώσσα έχει αντικατασταθεί από μορφές επικοινωνίας που είναι ταχύτερες, πιο συνθετικές και πιο ευέλικτες στην εκτέλεση των διαφόρων καθηκόντων ταυτόχρονα, σύμφωνα με τη μέθοδο των πολλαπλών καθηκόντων. Αλλά η επιτάχυνση των ερεθισμάτων προκαλεί στρες στο φυσικό οργανισμό και απαιτεί ψυχότροπη επαναδιαμόρφωση της αντίληψης και της γνωστικής διάδρασης, μέσα από τη χρήση ψυχοφαρμακολογικών ναρκωτικών ή μία καθαρή και απλή απενεργοποίηση της ενσυναίσθησης (η οποία επιβραδύνει το γνωστικό ρυθμό) και μία εξασθένηση ορισμένων αισθητηρίων επιπέδων όπως η μυρωδιά και το άγγιγμα, ήδη αναδιαμορφωμένων από την επιτάχυνση της γραφής.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η επέκταση της ειδικής γνωστικής λειτουργίας επαναπροσδιορίζει το σύνολο της νόησης. Η έκθεση του συνειδητού οργανισμού στα βίντεο-ηλεκτρονικά ενισχύει τις ικανότητες ενός μορφολογικού τύπου όπως η δυνατότητα να αποκωδικοποιήσει πολύπλοκα οπτικά σύνολα ή να αναπτύξει πολλαπλές διεργασίες διάδρασης ταυτόχρονα. Αλλά την ίδια στιγμή αναδιαμορφώνει άλλες αρμοδιότητες, όπως είναι η ικανότητα να αντιδρά συναισθηματικά με ερεθίσματα που παρατείνονται στο χρόνο ή την ικανότητα να αντιλαμβάνονται το χρονικό βάθος.

Οι τροπικότητες της απομνημόνευσης εξαρτώνται από την ικανότητα του μυαλού να αποθηκεύει πληροφορία που έχει αφήσει μια βαθιά εντύπωση, ήταν ενεργή για μεγάλο χρονικό χρονικό διάστημα ή με επαναλαμβανόμενο τρόπο. Η απομνημόνευση τροποποιεί το συνειδητό οργανισμό και σχηματίζει την ταυτότητα του, δεδομένου ότι η ταυτότητα μπορεί να οριστεί ως μια δυναμική συσσώρευση της μνήμης των τόπων και των σχέσεων που σχηματίζουν τη συνέχεια της εμπειρίας.

Αλλά τι συμβαίνει με τη μνήμη, όταν η ροή της πληροφορίας εκρήγνυται, επεκτείνεται πάρα πολύ, πολιορκεί την αντίληψη, καταλαμβάνει το σύνολο του διαθέσιμου ψυχικού χρόνου, επιταχύνει και μειώνει το χρόνο έκθεσης του νου στην απλή πληροφοριακή εντύπωση; Αυτό που

συμβαίνει εδώ είναι ότι η μνήμη του παρελθόντος λεπταίνει και η μάζα της παρούσας πληροφορίας τείνει να καταλαμβάνει ολόκληρο το χώρο της προσοχής. Όσο μεγαλύτερη είναι η πυκνότητα της πληροφοριακής-σφαίρας, τόσο σπανιότερος είναι ο διαθέσιμος για απομνημόνευση χρόνος. Όσο πιο σύντομη είναι παρέλευση της έκθεσης του νου σε ένα μόνο κομμάτι πληροφορίας, τόσο πιο αδύναμο θα είναι το ίχνος που άφησε αυτή η πληροφορία. Με τον τρόπο αυτό, η διανοητική δραστηριότητα τείνει να συμπεστεί στο παρόν, το βάθος της μνήμης μειώνεται και επομένως η αντίληψη του ιστορικού παρελθόντος, ακόμη και της υπαρξιακής διαχρονικότητας τείνει να εξαφανιστεί.

Και αν είναι αλήθεια ότι η ταυτότητα είναι σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένη με ό, τι έχει δυναμικά εγκατασταθεί στην προσωπική μνήμη (τόπους, πρόσωπα, προσδοκίες, ψευδαισθήσεις), είναι δυνατόν να υποθέσουμε ότι κινούμαστε προς μια προοδευτική αφαίρεση στοιχείων ταυτότητας, όπου οι οργανισμοί όλο και περισσότερο καταγράφουν τη ροή που εκτυλίσσεται στο παρόν και δεν αφήνει βαθύ αποτύπωμα εξαιτίας της ταχύτητας με την οποία φαίνεται στο μάτι και εγκαθίσταται στη μνήμη. Η πύκνωση της πληροφοριακής-σφαιρικής κρούστας και η αύξηση της ποσότητας και της έντασης του εισερχόμενου πληροφοριακού υλικού παράγει επομένως το αποτέλεσμα της μείωσης της σφαίρας της μοναδιαίας μνήμης. Τα πράγματα που ένα άτομο θυμάται (εικόνες, κ.α.) εργάζονται για την κατασκευή μίας απρόσωπης μνήμης, ομογενοποιημένης, ομοιόμορφα αφομοιωμένης και αραιά επεξεργασμένης επειδή ο χρόνος της έκθεσης είναι τόσο γρήγορος που δεν επιτρέπει μία βαθιά προσωποποίηση.

Κυβερνοχρόνος, ερωτισμός, απευαισθητοποίηση

Μου φαίνεται ότι το θεμελιώδες ζήτημα της τρέχουσας μετάλλαξης - η μετάλλαξη που ρέει μέσω των ατομικών οργανισμών, των πληθυσμών και ολόκληρο τον πλανήτη - μπορεί να βρεθεί στη διασταύρωση του ηλεκτρονικού και οργανικού κυβερνοχώρου. Φυσικά οι νέοι άνθρωποι είναι οι πιο εκτεθειμένοι στις συνέπειες αυτής της μετάλλαξης, διότι η επεμβατική δύναμη του κυβερνοχώρου, τους έχει επηρεάσει πλήρως, και κατά συνέπεια η δυνατότητά τους να προσαρμοστούν κυβερνοχρονικά (δηλαδή η δυνατότητα των γνωστικών, ψυχικών και ψυχοσωματικών συσκευών τους) υπόκειται σε μια ακραία υποκίνηση. Το ουσιαστικό πρόβλημα είναι ότι οι ρυθμοί της τεχνολογικής μετάλλαξης είναι πολύ πιο γρήγοροι από εκείνους της ψυχικής μετάλλαξης. Έτσι και η επέκταση του κυβερνοχώρου είναι ασύγκριτα ταχύτερη από την ικανότητα του ανθρώπινου εγκεφάλου να επεκταθεί και να προσαρμοστεί (κυβερνοχρόνος). Μπορούμε να αυξήσουμε τη διάρκεια του χρόνου που ένας οργανισμός είναι εκτεθειμένος στην πληροφορία, αλλά η εμπειρία δεν μπορεί να ενταθεί πέρα από ένα ορισμένο όριο. Η επιτάχυνση προκαλεί την εξασθένηση της εμπειρίας, δεδομένου ότι είμαστε εκτεθειμένοι σε μια αυξανόμενη μάζα ερεθισμάτων, που δεν μπορούμε να χωνέψουμε μέσα στους εντατικούς τρόπους απόλαυσης και γνώσης. Οι σφαίρες των σχέσεων και της συμπεριφοράς που απαιτούν μια εκτεταμένη περίοδο προσοχής, όπως και αυτές της συναισθηματικότητας, του ερωτισμού και της βαθιάς κατανόησης, διαταράσσονται, υποκείμενες σε συρρίκνωση. Σε αυτές τις συνθήκες της επιτάχυνσης και της πληροφοριακής υπερφόρτωσης, ο αυτοματισμός τείνει να γίνει η επικρατούσα μορφή της αντίδρασης σε ερεθίσματα, με την έννοια ότι οι αυτόματες αντιδράσεις είναι εκείνες που δεν απαιτούν αντανάκλαση ή μια συνειδητή και συναισθηματική αντίδραση. Αυτές είναι πρότυπες αντιδράσεις, και υπονοούνται στην προδιαμορφωμένη αλυσίδα των δράσεων και των αντιδράσεων της ομογενοποιημένης πληροφοριακής-σφαίρας.

Η ψηφιοποίηση του επικοινωνιακού περιβάλλοντος, ακόμη και του αντιληπτικού περιβάλλοντος χωρίς αμφιβολία δρα στην ευαισθησία του ανθρώπινου οργανισμού. Αλλά πώς θα αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα; Ποια εργαλεία ανάλυσης, ποια κριτήρια αξιολόγησης μάς επιτρέπουν να μιλάμε για ευαισθησία, γεύση, απόλαυση και πόνο, ερωτισμό και αισθησιασμό; Δεν έχουμε κανένα άλλο εργαλείο, πέρα από τον εαυτό μας, τις κεραιές μας, τα σώματά μας, την ψυχική μας και την ερωτική μας αντιδραστικότητα. Επιπλέον, το φίλτρο του παρατηρητή μπορεί να έχει στρεβλωτικό αποτέλεσμα. Και όμως το συναίσθημα της αραιώσης της επαφής, της ψυχρότητας και της συστολής είναι στον πυρήνα των σύγχρονων παθολογιών μας, που είναι ιδιαίτερα εμφανείς

στη νεότερη γενιά. Η σφαίρα του ερωτισμού είναι ιδιαίτερα επιρρεπής σε αυτά.

Μετά το τέλος των πρωτοποριακών ρευμάτων και τη διείσδυση τους στο κύκλωμα της κοινωνικής επικοινωνίας, η αισθητική διέγερση με τη μορφή διαφήμισης, τηλεόρασης, σχεδιασμού, συσκευασίας, web design, κλπ., είναι όλο και πιο διαδεδομένη, διάχυτη, επίμονη, αδιαχώριστη από την πληροφοριακή διέγερση στην οποία έχει γίνει συμπληρωματική. Ο συνειδητός-συναισθηματικός οργανισμός περιτυλίγεται μέσα σε μια ροή σημείων, τα οποία δεν είναι απλά οι φορείς της πληροφορίας, αλλά επίσης και παράγοντες της αντιληπτικής διέγερσης και έξαψης. Στο παρελθόν, η καλλιτεχνική εμπειρία θεμελιώθηκε στην αισθητηριακή κεντρικότητα της κάθαρσης. Το έργο τέχνης δημιούργησε ένα κύμα συμμετοχής και έξαψης που έσπευδε προς τα εμπρός προς μια κορύφωση, μία καθαρτική κατάσταση ταραχής συγκρίσιμη με την οργανική απελευθέρωση. Στις κλασικές, καθώς και στις ρομαντικές και τις σύγχρονες αντιλήψεις της, η ομορφιά ήταν ταυτόσημη με την στιγμή της ολοκλήρωσης, την υπέρβαση της έντασης που υπονοείται στη σχέση μεταξύ του οργανισμού που συναισθάνεται και του κόσμου: κάθαρση, αρμονία, υψηλής απόσπασης. Φτάνοντας την αρμονία είναι ένα γεγονός που μπορεί να συγκριθεί με την οργανική απελευθέρωση, που ακολουθεί την έξαψη της επαφής μεταξύ σωμάτων. Η μουσική ένταση χαλαρώνει στην πληρότητα της ηδονής. Στην ευτυχισμένη αντίληψη του σώματος κάποιου και του περιβάλλοντος χώρου, αυτό που είναι στο παιχνίδι είναι το ουσιαστικό ζήτημα του ρυθμού, του χρόνου και των βιωμένων χρονικοτήτων. Αλλά αν, στον κύκλο της έξαψης, έχουμε εισαγάγει ένα ανόργανο στοιχείο όπως τα ηλεκτρονικά και έχουμε επιβάλει την επιτάχυνση των ερεθισμάτων και τη συρρίκνωση των χρόνων ψυχοσωματικής αντίδρασης, κάτι καταλήγει να αλλάξει στον οργανισμό και στις μορφές της ερωτικής αντίδρασης. Ο οργανισμός αντικαθίσταται από μια σειρά εξάψεων χωρίς απελευθέρωση. Ο οργανισμός δεν είναι πλέον το προοίμιο (prelude) για κάθε επίτευγμα. Η ασαφής έξαψη παίρνει τη θέση της οργανικής απελευθέρωσης. Αυτό είναι κάτι σαν το συναίσθημα που παρέχεται σε εμάς από την ψηφιακή τέχνη, την ψυχρότητα της video art, την ασαφή κυκλική φύση της εργασίας του Tinguely ή της μουσικής του Philip Glass. Όχι μόνο η αισθητική αλλά και ο ερωτισμός φαίνεται να εμπλέκεται σε αυτή την ανόργανη επιτάχυνση της σχέσης μεταξύ των σωμάτων. Η βιντεο-εγκατάσταση, *The Wind* (2002), από την Eija Liisa Ahtila, που αποτελείται από τρεις οθόνες στις οποίες σκηνές καταστροφής, προσπάθειες για επαφή με το σώμα των άλλων και καταστροφικές κρίσεις της μοναξιάς ξεδιπλώνονται, είναι η πιο άμεση έρευνα που ξέρω σε μια μορφή ψυχοπαθολογίας που, κατά την έναρξη της νέας χιλιετίας, τείνει να γίνει επιδημία.

Ταξιδεύοντας στα κυκλώματα της κοινωνικής επικοινωνίας, το ερωτικό αντικείμενο πολλαπλασιάζεται σε σημείο να γίνει πανταχού παρών. Αλλά η έξαψη δεν είναι πλέον το προοίμιο για οποιοδήποτε συμπέρασμα και πολλαπλασιάζει την επιθυμία μέχρι το σημείο της θραύσης της. Η απεριόριστη φύση του κυβερνοχώρου προικίζει την εμπειρία με ένα είδος έλλειψης αποφασιστικότητας. Η επιθετικότητα και η εξάντληση ακολούθησε από αυτό το απεριόριστο άνοιγμα των κυκλωμάτων της έξαψης. Δεν είναι αυτό ίσως μία εξήγηση του ερωτικού άγχους που οδηγεί σε απο-ερωτικοποίηση και που αναμιγνύει την υπερσεξουαλικότητα και την ασεξουαλικότητα, που χαρακτηρίζουν την μετα-αστεακή ζωή; Η πόλη ήταν ο τόπος όπου το ανθρώπινο σώμα συναντούσε το ανθρώπινο σώμα, η περιοχή του βλέμματος, της επαφής, της αργής συγκίνησης και της ευχαρίστησης. Στη μετα-αστεακή διάσταση της κυβερνοχωρικής εξάπλωσης, η επαφή φαίνεται να γίνεται αδύνατη, αντικαταστάθηκε από απόκρημνες μορφές εμπειρίας που επικαλύπτονται με την εμπορευματοποίηση και τη βία. Η αργή συναίσθηση είναι σπάνια και απίθανη. Και η ίδια η βραδύτητα του συναισθήματος μετατρέπεται σιγά σιγά σε ένα εμπόρευμα, μια τεχνητή κατάσταση που μπορεί να ανταλλαχθεί με χρήματα. Ο χρόνος είναι σπάνιος - ο χρόνος μπορεί να ανταλλάσσεται με χρήματα. Ο χρόνος, μία απαραίτητη διάσταση της ευχαρίστησης, κόβεται σε θραύσματα που δεν μπορούν πλέον να απολαμβάνονται. Η έξαψη χωρίς απελευθέρωση αντικαθιστά την ευχαρίστηση.

Στην πολιτιστική φαινομενολογία της ύστερης νεωτερικότητας, η μετάλλαξη που μιλάμε μπορεί να συνδεθεί με τη μεταβατική περίοδο που λαμβάνει χώρα από τη δεκαετία του 1960 και του 1970 στη δεκαετία του 1980 και του 1990. Τα χρόνια της χίπικης κουλτούρας έχουν επικεντρωθεί γύρω από ένα έργο ερωτικοποίησης της κοινωνικής, καθολικής επαφής μεταξύ των

σωμάτων. Κατά τη μεταβατική περίοδο που συμπίπτει με την εισαγωγή των ηλεκτρονικών τεχνολογιών επικοινωνίας στο κοινωνικό κύκλωμα, το φαινόμενο του πανκ εκρήγνυται. Το πανκ φωνάζει απελπισμένα ενάντια στην αραίωση της επαφής, ενάντια στην μετα-αστεακή έρημο, και αντιδρά με ένα είδος υστερικής αυτο-καταστροφικότητας. Η μετάβαση προς την κατεύθυνση της μετανεωτερικής και υπερ-τεχνολογικής διάστασης καταχωρήθηκε από το New Wave της δεκαετίας του 1980, που στην πιο ακραία του μορφή, ορίζεται το ίδιο ως: No Wave. Το No Wave δεν σημαίνει ακινησία ή σταθερή ροή χωρίς κυματισμό· αντίθετα, σημαίνει άπειρο θρυμματισμό του κύματος, σημαίνει νανο-κύμα, απειροελάχιστη διέγερση του μυϊκού συστήματος, υποσυνείδητη, ανεξέλεγκτη μικρο-έξαψη: νευρικό κλωνισμό. Μεταξύ του 1970 και του 1980, η εισβολή της ηρωίνης στην υπαρξιακή εμπειρία της μετα-αστεακής μετάβασης ήταν ένα μέρος αυτής της διαδικασίας προσαρμογής σε μια κατάσταση έξαψης χωρίς απελευθέρωση. Η ηρωίνη επιτρέπει τη διακοπή λειτουργίας, την αποσύνδεση από το κύκλωμα συνεχούς υπερδιέγερσης, ένα είδος εξασθένησης της έντασης. Ο συλλογικός οργανισμός της δυτικής κοινωνίας έψαξε για μία επιβράδυνση στη μαζική κατανάλωση ηρωίνης, ή αλλιώς, με συμπληρωματικό τρόπο, έψαξε στην κοκαΐνη ως τρόπο να συμβαδίσει με το ρυθμό. Αυτό που γινόταν εδώ ήταν η μεταστροφή στη πληροφοριακή-σφαιρική ταχύτητα, που κατέστησε δυνατή την υποταγή του ανθρώπινου χρόνου στο καθεστώς της απόλυτης και αδιάκοπης εκμετάλλευσης των νευρο-ηλεκτρικών δικτύων – η ελαστικοποίηση της εργασίας.

Η εμμονή με την ταυτότητα

Η κρίση της διεθνιστικής προοπτικής μετά το 1989 σηματοδοτεί το ξέσπασμα ενός εμφυλίου πολέμου για το ζήτημα της ταυτότητας, σε *πλανητική κλίμακα*. Αυτή είναι η προοπτική που έχει ξεδιπλωθεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Ο μητροπολιτικός κοσμοπολιτισμός παραμένει περιορισμένος στη δυτική τάξη, στο παγκοσμιοποιημένο στρώμα του πλανητικού δικτύου. Η μεγάλη πλειοψηφία της ανθρωπότητας εξακολουθεί να εξαιρείται από το ενσύρματο κύκλωμα του υπερνεωτερικού κοσμοπολιτισμού, και είναι κυριευμένη από τις εμμονές της με την ταυτότητα. Οι υπόλοιποι τοπικισμοί αποκτούν μια απελπισμένη ενέργεια, αλλά αυτό σηματοδοτεί την αρχή της κρίσης του νεωτερικού οικουμενισμού.

Τι σημαίνει οικουμενισμός; Μπορούμε να μιλήσουμε για οικουμενισμό, όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με την άποψη μίας ηθικής, πολιτικής και υπαρξιακής αξίας που κατέχει μια οικουμενική κανονιστική δύναμη πέρα από τις πολιτιστικές διαφορές. Η υλιστική διαλεκτική αντιτίθεται στον αστικό οικουμενισμό με την προλεταριακή ιδιαιτερότητα, την αρνητική δύναμη ενός παρτιζάνικου συμφέροντος που περιέχει μέσα του τον πυρήνα μίας υψηλότερης, πληρέστερης ανθρώπινης μορφής κοινωνικής σχέσης. Αλλά αυτή η ιδιαιτερότητα κατείχε ακόμα (διαλεκτικά) έναν οικουμενικό ορίζοντα. Επιβεβαιώνοντας την σχεταριστική ιδιαιτερότητα της εργατικής τάξης σήμαινε, στο διαλεκτικό όραμα, θέτοντας τις προϋποθέσεις για μια υψηλότερη οικουμενικότητα. Αυτό το ιδεολογικό σχήμα είναι σαφώς Χεγκελιανής, ιστορικίστικης παραγωγής. Αλλά αυτό δεν μειώνει το γεγονός ότι ο διεθνισμός ήταν κάτι περισσότερο συμπαγές από μια ηθική πρόταση.

Ο διεθνισμός δεν ήταν μια αφηρημένη αξία για να ακολουθηθεί, αλλά ένα γεγονός της συλλογικής εμπειρίας που βιώνονταν στον αγώνα των εργαζομένων ενάντια στον καπιταλισμό, και στην ενότητα των προλεταριακών συμφερόντων που δεν γνώριζαν σύνορα. Οι εργαζόμενοι έχουν τα ίδια συμφέροντα σε κάθε τόπο σε ολόκληρο τον κόσμο: να οικειοποιηθούν τα αυξανόμενα πηλικά του πλούτου που οι ίδιοι έχουν παράξει, και να μειώσουν το χρόνο της εξάρτησής τους από τη μισθωτή εργασία. Όσο ισχυρότεροι βρίσκονται οι εργαζόμενοι σε ένα σημείο του κύκλου, τόσο ισχυρότεροι βρίσκονται εργαζόμενοι σε όλα τα άλλα σημεία του κύκλου. Αυτή η στοιχειώδης αλήθεια, δεν μας επέτρεψε να προβλέψουμε τη βαθιά πολιτιστική αλλαγή που ακολούθησε την καπιταλιστική επίθεση της δεκαετίας του 1980.

Η επανεμφάνιση στην παγκόσμια σκηνή των λαών είναι το σημάδι της ήττας της εργατικής τάξης: οι λαοί είναι η ιδιαιτερότητα που δεν μπορεί να καταστεί διαλεκτικά, η ιδιαιτερότητα χωρίς ένα οικουμενικό πρόγραμμα, η ιδιαιτερότητα του ηλίθιου.

Στα χρόνια, που τα κινήματα ήταν στο ύψος τους, ο φασισμός, σε όλες τις μορφές του, εμφανίστηκε σε μας ως μια εποχή που ήταν νεκρή και είχε περάσει για πάντα· ή, το πολύ,

εμφανίστηκε ως μια βάρβαρη πράξη καταστολής. Σκεφτήκαμε ότι ένας νέος τύπος του ολοκληρωτισμού ήταν δυνατός, αλλά κάτω από τα λάβαρα της σοσιαλιστικής δημοκρατίας, μίας συγκεντρωμένης και τεχνολογικής υπερ-ανάπτυξης. Μόνο η σοσιαλδημοκρατία, φάνηκε σε μας, ότι ήταν σε θέση να διαιρέσει το κίνημα των εργαζομένων και να το υποτάξει στο ρεφορμισμό και τον κρατισμό. Το σενάριο από το 1990 ήταν εντελώς διαφορετικό. Δεν είναι πλέον αλήθεια ότι οι αποφασιστικές δυνάμεις είναι αυτές του κεφαλαίου και της εργατικής τάξης. Όπως και στο παιχνίδι των κατόπτρων, το πλαίσιο έχει θρυμματιστεί, πολλαπλασιαστεί, και ανατραπεί. Κεφάλαιο και εργατική τάξη συνεχίζουν να αντιτίθενται η μία στην άλλη, αλλά με τρόπο που ανατρέπει τη σχέση που είχαν στη δεκαετία του 1960: η πρωτοβουλία (η οποία τότε ανήκε στους εργαζόμενους) έχει σήμερα μετατοπιστεί αποφασιστικά στο διεθνή χρηματιστικό κεφάλαιο. Την ίδια στιγμή, δύο άλλα στοιχεία έχουν εμφανιστεί: η δυνητική τάξη, που είναι ο κύκλος της παγκοσμιοποιημένης διανοητικής εργασίας· και η υπόλοιπη τάξη, η άμορφη μάζα των πληθυσμών που εξαιρούνται από (ή που δεν ήταν ποτέ μέρος του) τον κύκλο παραγωγής, ο οποίος επιθετικά πιέζει για να κατακτήσει το χώρο της επιβίωσης και της αναγνώρισης στο πλανητικό θέαμα.

Η λέξη επανάσταση δεν σημαίνει τίποτα σε αυτό το νέο σχήμα, αλλά τότε ούτε η φράση πολιτική δημοκρατία. Ένα πολιτικό επίπεδο που να είναι κοινό στις μορφές της παγκοσμιοποιημένης θρυμματισμένης εργασίας δεν υπάρχει πλέον, γιατί απουσιάζει ένα κοινό κοινωνικό θεμέλιο. Ενώ το κεφάλαιο πορεύεται μέσω αυτών, (γιατί συνεχίζει να είναι ο αντιπρόσωπος μιας γενικευμένης κωδικοποίησης), τα στοιχεία της διανοητικής εργασίας είναι ταυτόχρονα θρυμματισμένα στην εσωτερική τους σύσταση, και παγκόσμια στην εξωγενή τους σχέση, διαμεσολαβούμενα από την τεχνολογία.

Φασισμός και ταυτοποίηση

Ο φασισμός είναι μια άμορφη λέξη. Για πολύ καιρό αγωνίστηκα να βρω μια ιδέα ικανή να καθορίσει τις διάφορες (και αντιφατικές) μορφές του αυταρχισμού, της εθνικιστικής ή εθνοτικής επιθετικότητας και ούτω καθεξής, αλλά χωρίς επιτυχία. Στο άρθρο του "Il fascismo Eterno," ο Ουμπέρτο Έκο αναγνωρίζει ότι "τα χαρακτηριστικά δεν μπορεί να διατάσσονται σε ένα σύστημα, πολλά είναι αμοιβαία αντιφατικά και είναι τυπικά άλλων μορφών δεσποτισμού και φανατισμού. Αλλά είναι αρκετό για κάποιον να είναι παρόν για ένα φασιστικό νεφέλωμα να πήξει."

Ακολουθεί μια λίστα χαρακτηριστικών του Υι-φασισμού: η λατρεία της παράδοσης, η άρνηση του νεωτερικού, η δράση για χάρη της δράσης, ο φόβος της διαφορετικότητας, και ούτω καθεξής. [22] Αλλά, όσο ενδιαφέροντα και χρήσιμα, είναι αυτά τα χαρακτηριστικά, ο ίδιος ο Έκο αναγνωρίζει ότι η προσπάθεια του ορισμού φαίνεται τελικά να καταλήγει σε μία απογοήτευση, επειδή το αντικείμενό της εξακολουθεί να διαφεύγει. Για παράδειγμα, έχοντας πει ότι ο φασισμός είναι αντίθετος προς τη νεωτερικότητα, πρέπει να αναγνωριστεί ότι ιστορικά ο φασισμός έπαιξε κάποιο ρόλο στον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας τόσο στην Ιταλία όσο και στη Γερμανία. Ελλείψει, λοιπόν, ενός ικανοποιητικού και πλήρη ορισμού, διατρέχουμε τον κίνδυνο να καθορίσουμε το φασισμό ως κάθετι που μας αηδιάζει, και να ταυτίσουμε τον φασισμό, απλά, ως το κόμμα της ηλιθιότητας και της βίας: το κόμμα του κακού. Και αυτό, φυσικά, δεν λειτουργεί, δεν ορίζει τίποτα. Το πρόβλημα είναι ότι αυτό στο οποίο αναφερόμαστε με τη χρήση της λέξης του φασισμού, η οποία είναι ανακριβής και ιστορικά πάρα πολύ παλιά, είναι ένα εξαιρετικά ευρύ πεδίο μορφών της ζωής, συμπεριφορών, ιδεολογιών και προκαταλήψεων που έχουν, σε τελευταία ανάλυση, ένα μόνο στοιχείο κοινό: την εμμονή με τον ορισμό. Η εμμονή να ορίσει είναι, σε τελευταία ανάλυση, το κοινό χαρακτηριστικό στον τομέα των φαινομένων που ορίζουμε ως φασισμό. Γι' αυτό το αντικείμενο είναι τόσο δύσκολο να οριστεί.

Ο φασισμός, στη μέγιστη εννοιολογική προέκταση του (που περιλαμβάνει τον εθνικισμό και τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό, τον πολιτικό αυταρχισμό, τη σεξουαλική επιθετικότητα και ούτω καθεξής) μπορεί να επανέλθει σε μία θεμελιώδη εμμονή: την εμμονή με την ταυτότητα, την εμμονή με το ανήκειν, με την καταγωγή, με την αναγνωρισιμότητα. Αυτή η εμμονή έχει μεγαλώσει, επεκταθεί η ίδια, εξερράγη κατά τη διάρκεια του αιώνα μας, ακριβώς επειδή ο αιώνας μας είναι ο αιώνας της αποεδαφικοποίησης, της πολιτιστικής μόλυνσης και της απο-ταυτοποίησης. Η πίεση

που φαίνεται θεμελιωδώς να καθοδηγεί εκείνες τις συμπεριφορές που εμπíπτουν στο πεδίο του φασισμού είναι η πίεση να αναγνωρίσουμε τους εαυτούς μας ως πανομοιότυπους, ταυτοποιήσιμους, και επομένως ότι ανήκουμε σε μια κοινότητα (της γλώσσας, της πίστης, της φυλής) που βασίζεται στην καταγωγή. Μόνο η καταγωγή μαρτυρά το ανήκειν, και όπως γνωρίζουμε, η καταγωγή είναι μια ψευδαίσθηση, ένας μύθος, ένα γνώρισμα που είναι περισσότερο ή λιγότερο κοινό, αλλά αβάσιμο. Η εθνική ταυτότητα δεν υπάρχει περισσότερο από τη γλωσσική ταυτότητα. Ενώ ο καθένας από εμάς προέρχεται από μια ιστορία διασταύρωσης και μολύνσεων ώστε δεν μπορεί κανείς μας ούτε να βεβαιωθεί ούτε να πιστοποιηθεί ως αυθεντικός, υπάρχουν ψευδαισθήσεις εθνικού ανήκειν· ενώ κάθε ένας από μας μιλάει τη δική του διάλεκτο που ποτέ δεν μπορεί να είναι θεμελιωδώς μεταφράσιμη από κάποιον άλλο ομιλητή, υπάρχουν οι αυταπάτες της γλωσσικής κατανόησης. Η κοινή ζωή θεμελιώνεται σε αυτό. Όσο περισσότερο ο τομέας της εθνικής ταυτοποίησης, της κατανόησης, της καταγωγής, διαταράσσεται, τόσο πιο οξεία γίνεται η ανάγκη να προσδιοριστούν, μέχρι το σημείο της εμμονής. \

Ολοκληρωτικός κώδικας

Στο τέλος, το μη-ανθρώπινο εμφανίζεται ως η κυρίαρχη μορφή των ανθρώπινων σχέσεων: η αντίδραση μεταβιβασμένη στην ανάπτυξη του κεφαλαίου που, ακόμη και δεδομένου ότι προχωρά θριαμβευτικά, αποκλείει και κρυσταλλώνει αυξανόμενα τμήματα του πλανητικού νευρικού συστήματος, και εκκρίνει απανθρωπιά. Αφού υποτάσσει τη μεταβλητή της εργατικής τάξης, το ίδιο το κεφάλαιο προετοιμάζεται για μία νέα, τιτάνια επιχείρηση: υποτάσσοντας ολόκληρο τον κύκλο της ανθρώπινης γνωστικής δραστηριότητας σε ένα αυτοματοποιημένο σύστημα που είναι καλωδιωμένο σε έναν αριθμό επιπέδων: το οικονομικό, το τεχνολογικό, το ψυχοχημικό - και ίσως στο μέλλον, επίσης, το βιογενετικό. Αλλά τα υπολείμματα που αυτή η επιχείρηση αφήνει κατά μήκος της πορείας της είναι τεράστια, αντιστοιχώντας στο μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου πληθυσμού.

Αφού έχει ενσωματώσει την αυτονομία της εργατικής τάξη στην τεχνική, και αφού έχει εξαλείψει κάθε εναλλακτική προοπτική, το κεφάλαιο επιβάλλει τον εαυτό του ως τη συσσώρευση των αυτόματων διαδικασιών, που δεν είναι πλέον διακυβερνήσιες ή και αντιθέσιμες. Οι τεchnοκοινωνικές διεπιφάνειες προοδευτικά συνδέονται προς το μετασχηματισμό της παγκόσμιας οικονομίας σε ένα κυψελωτό μυαλό, που λειτουργεί σύμφωνα με καθορισμένους στόχους και είναι καλωδιωμένο στο τεchnο-γλωσσικό ένδυμα των ανθρώπινων τερματικών του. Σε αυτό το σημείο, ο βιο-υπολογιστικός υπεροργανισμός διαβάζει το ανθρώπινο και το απορρίπτει, ως θόρυβο. Αυτή η διαδικασία οδηγεί στη δημιουργία μίας υπερ-ταυτότητας εντελώς αδιάφορης για τις ταυτότητες προέλευσης (φύλου, φυλής, πίστης, της εθνικότητας). Όμως, στη διαδικασία αυτής της διαμόρφωσης της υπερταυτότητας, μια τεράστια ποσότητα ανθρώπινου υλικού απορρίπτεται: η πλειοψηφία της ανθρωπότητας, η οποία παραμένει εκτός του καλωδιωμένου κυκλώματος της παγκοσμιοποιημένης τεchnο-οικονομικής διαδικασίας. Αυτό το υπόλειμμα υλικού που ταυτοποιείται το ίδιο μέσω επιθετικών λατρειών, θεμελιωμένου στην ψευδαίσθηση μιας πρωταρχικής αυθεντικότητας που χρειάζεται αποκατάσταση. Μόνο η επιβεβαίωση της ταυτότητας καθιστά δυνατή την επιβίωση σε έναν κόσμο όλο και πιο πυκνό με αντικρουόμενα εδαφικά σχέδια, σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από το παράδοξο του αυξανόμενου πλούτου που παράγει μια διευρυνόμενη δυστυχία.

Στον ορίζοντα της εξέλιξης, το πρόβλημα της συλλογικής ευτυχίας και απελευθέρωσης έρχεται να τεθεί με όρους που είναι τελείως ασύμμετροι με αυτά που έχουμε γνωρίσει στο παρελθόν. Πώς η ανθρώπινη μοναδικότητα θα αναπαράγει τον εαυτό της στον τομέα του μεταανθρώπου; Αρμονία, ευτυχία, συνειδητοποίηση: πώς αυτά μπορούν να μοναδικοποιηθούν στον τομέα του καλωδιωμένου παγκόσμιου νου; Η οικουμενικότητα στην οποία η διαλεκτική σκέψη φιλοδοξούσε ήταν το αποτέλεσμα της ίδιας της διαδικασίας της ικανότητας των ιδιαιτεροτήτων να συστήσουν τους εαυτούς τους ως ένα συνειδητό υποκείμενο, και ως εκ τούτου να ξεπεράσουν το ιδιαίτερο. Αντί για αυτό τώρα ασχολούμαστε με μια διαφορετική ιδέα της οικουμενικότητας: η αφηρημένη οικουμενικότητα του κώδικα που σημειοδοτεί κάθε θραύσμα του υπάρχοντος, χωρίς να

σέβεται κανένα παλμό της ζωντανής ανθρώπινης ιδιαιτερότητας.

Ο αιώνας τελειώνει κάτω από το σύμβολο μιας απάνθρωπης οικουμενικότητας, της οικουμενικότητας του κώδικα, της αφαίρεσης που εκδηλώνεται στο χρήμα, στην κυκλοφορία της πληροφορίας και των οικονομικών. Επομένως, ένας αφηρημένος και απενσαρκωμένος ολοκληρωτισμός παίρνει τη θέση της μηχανής της οικουμενικής σημειοποίησης [semiotization]. Η αντιμετώπιση της είναι η μαζική επιστροφή του κατάλοιπου ανθρώπου, του σώματος, του αίματος και του εδάφους, της παράδοσης και της ταυτότητας: η μνησικάκη και επιθετική επαναβεβαίωση της ιδιαιτερότητας ενάντια σε κάθε άλλη ιδιαιτερότητα, στο όνομα της μη οικουμενικότητας.

Ηθική, ευαισθησία, αισθητικότητα

Ένα παλιός Αμερικανός αξιωματικός, υπεύθυνος για την εκπαίδευση των πεζοναυτών που θα διεξήγαν πόλεμο κάπου, εξιστορούσε στο *Newsweek* κάτι ενδιαφέρον για την δική του εμπειρία: “Συνήθιζα να κάνω αυτή τη δουλειά στη δεκαετία του '70, κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ. Σε εκείνα τα χρόνια χρειαζόταν έξι μήνες για να εκπαιδευτεί ένα νεαρό άτομο για να είναι έτοιμο να σκοτώσει έναν άνθρωπο. Τώρα κάνω την ίδια δουλειά στο Ιράκ, αλλά τα πράγματα έχουν αλλάξει. Οι νέοι άνδρες που έρχονται εδώ έχουν ήδη εκπαιδευτεί. Αυτοί έρχονται εδώ έτοιμοι να σκοτώσουν”.

Τι ήταν αυτό που έπληξε την πρώτη μετά-αλφαβητική (post-alphabetic) γενιά, εκείνους τους οποίους έχουν μάθει περισσότερες λέξεις από μια μηχανή παρά από τις μητέρες τους (εκείνους τους οποίους ορισμένοι αποκαλούν μετα-ανθρώπινη γενιά);

Πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ένα ηθικό ζήτημα; Κατά την άποψή μου, η ηθική βγαίνει από τη αισθητικότητα. Δεν βλέπω ένα εναλλακτικό αποτελεσματικό ηθικό λόγο που δεν θα θεμελιώνει τον ίδιο στην αγάπη του εαυτού. Και η αγάπη του εαυτού δεν μπορεί παρά να είναι η αγάπη για τον άλλο. Η Αυτο-περιφρόνηση και ο κυνισμός πάνε μαζί. Και στην καρδιά του ηθικού ζητήματος βρίσκεται το πρόβλημα της αισθητικότητας (ή ίσως και της ευαισθησίας;).

Στα ιταλικά οι “sensibilità” και “sensitività” έχουν διαφορετικό νόημα σε “αισθητικότητα” και “ευαισθησία” στα αγγλικά.

Η αισθητικότητα είναι η ικανότητα κάποιος να συλλάβει το νόημα αυτού που δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια. Η ευαισθησία είναι η ικανότητα να αισθάνεται το δέρμα του άλλου ως ευχαρίστηση. Αλλά όταν, μεταξύ των δύο ιδιοτήτων, το ένα καθορίζει την απόκλιση, μία διαταραχή της επιδερμικής αντίληψης του άλλου γίνεται η αδυναμία να κατανοήσει τη σημασία των σημείων που προέρχονται από την άλλο.

Η επιλεκτική πτώση των γνώσεων της απόλαυσης

Στις 19 Ιούνη 2007 η *Le Monde* ανέφερε ότι η Durex, ο γίγαντας των προφυλακτικών, η μεγάλη εταιρεία παραγωγής προφυλακτικών, είχε παραγγείλει μία έρευνα από το Ινστιτούτο Harris Interactive.

Είκοσι χώρες διαφορετικών πολιτισμών επιλέχθηκαν. Σε κάθε χώρα 1.000 άτομα ρωτήθηκαν μια απλή ερώτηση: πόσο ικανοποιημένοι ήταν με το σεξ. Μόνο το 44% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι ήταν ευχαριστημένοι με τη σεξουαλική τους ζωή.

Ίσως μπορούμε να πούμε ότι τα μετανεωτερικά δίποδα βιώνουν εκλεπτυσμένες απολαύσεις στην εργασία και στον πόλεμο· ποιος ξέρει; Αλλά σίγουρα ο έρωτας δεν απολαμβάνει μεγάλη επιτυχία στο κοινό, τόσο πολύ έτσι ώστε να είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι το 44% είπε την ενδόμυχη αλήθεια του, αυτή που αντανάκλα τα βαθύτερα συναισθήματά τους, ενώ μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι το υπόλοιπο είναι πραγματικά δυστυχισμένοι.

Οι εξηγήσεις που οι σεξολόγοι, οι ψυχολόγοι και οι κοινωνιολόγοι προσφέρουν για τα θέματα αυτά είναι σε γενικές γραμμές μικρού ενδιαφέροντος: η απελευθέρωση των σεξουαλικών εθίμων, η κρίση της επιθυμίας, η εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος, η μετατροπή μέσω των media του φύλου σε κοινότυπο. Αυτές είναι εξηγήσεις που προσφέρουν λίγα. Ο Lucy Vincent, ένας νευροβιολόγος που ρωτήθηκε σε συνέντευξη τον Ιούνιο του 2007 στο *Le Parisien*, πρόσφερε

μία έξυπνη, αν και ελαφρώς αναγκαστική, ερμηνεία: “δεν παρέχουμε πολλή προσοχή.” Δεν είμαστε πλέον σε θέση να παράσχουμε προσοχή στους εαυτούς μας και σε αυτούς που ζουν γύρω μας. Παρασυρμένοι στο φαύλο κύκλο του ανταγωνισμού δεν είμαστε πλέον σε θέση να κατανοήσουμε τίποτα για τον άλλο.

Η προσοχή, η γνωστική ικανότητα που καθιστά δυνατή την πλήρη αντίληψη του ψυχικού αντικειμένου (το σώμα μας, για παράδειγμα, ή το σώμα ενός ατόμου που χαϊδεύουμε) είναι διαθέσιμη σε περιορισμένες ποσότητες, σε τέτοιο βαθμό που τα τελευταία χρόνια ορισμένοι οικονομολόγοι (οι πραγματικοί νεκροθάφτες της ανθρώπινης ψυχής) έχουν αρχίσει να μιλούν για την οικονομία της προσοχής, και όταν ένας πόρος γίνεται το αντικείμενο της νεκροφιλικής επιστήμης, είναι να πούμε ότι έχει γίνει σπάνιος πόρος.

Η προσοχή είναι ένας σπάνιος πόρος, γι' αυτό είναι κατανοητό ότι υπάρχουν τεχνικές για την βελτιστοποίηση της.

Η εμμονή με το (υπό εξαφάνιση) σώμα

Η γενιά της επισφάλειας μεγάλωσε, όταν το διαδίκτυο έγινε μια πρόσθεση της κοινωνικής γλώσσας. Έχουν εκτεθεί σε μια συνεχή ροή ηλεκτρονικών ερεθισμάτων, αλλάζοντας τους τρόπους της γλωσσικής μάθησης, τους ρυθμούς της προσοχής, τη μνήμη και τη φαντασία.

Ο McLuhan έγραψε ότι κατά το πέρασμα από την αλφαβητική στην ηλεκτρονική σφαίρα, η μυθολογική σκέψη τείνει να πάρει τη θέση της λογικής-κριτικής σκέψης. Αλλά τι γίνεται με την συναισθηματική και την ψυχική σφαίρα της βίντεο-ηλεκτρονικής γενιάς;

Γνωρίζουμε ότι στον δυτικό κόσμο εκατομμύρια παιδιά κάθε ημέρα παίρνουν το Ritalin για τη θεραπεία των συμπτωμάτων της λεγόμενης διαταραχής διάσπασης της προσοχής. Η εστίαση σε ένα αντικείμενο για ορισμένο χρόνο γίνεται ένα αδύνατο καθήκον για μεγάλο αριθμό παιδιών: η προσοχή τείνει να αλλάξει αμέσως την εστίασή της, ψάχνοντας για ένα νέο αντικείμενο. Υπάρχει μια άμεση σχέση μεταξύ του χρόνου έκθεσης του μυαλού σε ένα βίντεο-ηλεκτρονικό ερέθισμα και την αυξανόμενη αστάθεια της προσοχής. Ποτέ στην ιστορία της ανθρωπότητας το μυαλό ενός παιδιού δεν έχει εκτεθεί σε ένα τόσο γρήγορο βομβαρδισμό και εισβολή πληροφοριακών ωθήσεων. Είναι προφανές ότι αυτή η επιτάχυνση παράγει απρόβλεπτες συνέπειες στο γνωστικό τομέα.

Η γλωσσική εκμάθηση έχει να κάνει πολύ με τη σχέση του σώματος. Η γλώσσα και η κοινωνικοποίηση πάντα μεσολαβήθηκαν από τη συναισθηματικότητα, την καθησυχαστική και ευχάριστη επαφή με το σώμα της μητέρας. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών το σώμα της μητέρας έχει χωριστεί από το σώμα του παιδιού. Στη νεοφιλελεύθερη κοινωνία οι γυναίκες είναι αναγκασμένες να εργάζονται μακριά από το σπίτι, και έτσι έχουν αποστασιοποιηθεί από τα μωρά τους, σε συνθήκες ψυχο-σωματικού στρες, άγχους και συναισθηματικής εξαθλίωσης.

Οι πληροφοριακές-μηχανές έχουν πάρει τη θέση της μητέρας, αλλάζοντας τη διαδικασία της μάθησης της γλώσσας. Σίγουρα η πρώτη βίντεο-ηλεκτρονική γενιά ευχαριστήθηκε τη σωματική παρουσία της μητέρας πολύ λιγότερο από ό, τι στο παρελθόν. Η σωματική και συναισθηματική επαφή ήταν ένας παράγοντας της μοναδικοποίησης (singularization) της γλώσσας, και αυτός έχει χαθεί. Το συναίσθημα και η λέξη τείνει να εκτραπεί σε αυτές τις συνθήκες. Η επιθυμία γίνεται μια διάσταση η οποία χωρίζεται όλο και περισσότερο από τη λεκτικοποίηση, από τη συνειδητή επεξεργασία των πληροφοριών. Τα συναισθήματα χωρίς λόγια τείνουν να τροφοδοτήσουν την ψυχοπαθολογία και τη βία. Η δράση χωρίς λεκτική επικοινωνία είναι κοντά στην επιθετικότητα. Οι λέξεις χωρίς συναίσθημα τροφοδοτούν μία κοινωνικότητα που είναι ολοένα και πιο φτωχή, που ανάγεται στη λογική του δίνω και λαμβάνω.

Η λεκτική επεξεργασία της πληροφορίας και του συναισθήματος που είναι συνδεδεμένη στην πληροφορία είναι συμπιεσμένη σε ολοένα και περισσότερο επιταχυνόμενους χρόνους, και δίνει τη θέση της σε κάποια διαταραχή του συναισθήματος και της λεκτικοποίησης. Η αφασία μπορεί να ερμηνευθεί ως συνέπεια της αυξανόμενης απόστασης μεταξύ της πληροφοριακής διέγερσης και του χρόνου που απαιτείται για την επεξεργασία των πληροφοριακών-ερεθισμάτων. Μπορούμε να δούμε ένα αποτέλεσμα αυτής της επιτάχυνσης, επίσης, στο φαινόμενο της δυσλεξίας; αυτό επηρεάζει ιδιαίτερα τους γνωστικούς εργαζόμενους, αυτούς που είναι εκτεθειμένοι στο ρυθμό

της ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Το διάβασμα ενός κειμένου από την αρχή μέχρι το τέλος φαίνεται να είναι ένα αδύνατο έργο για τους διευθυντές.

Η επιθυμία κατοικεί στη σύζευξη, και σκοτώνεται από τη σύνδεση. Σύνδεση, σημαίνει σχέση μεταξύ μορφοποιημένων τμημάτων· κάνοντας τα αξεχώριστα συμβατά σώματα. Η σύζευξη σημαίνει μοναδική, μη επαναλαμβανόμενη επικοινωνία ανάμεσα σε στρογγυλά σώματα. Σύνδεση σημαίνει ενσωμάτωση του λείου σώματος σε ένα χώρο που δεν είναι χώρος και σε ένα χρόνο που δεν είναι χρόνος.

Η διαδικασία της αλλαγής που βρίσκεται σε εξέλιξη στην εποχή μας είναι επικεντρωμένη στην αλλαγή από τη σύζευξη στη σύνδεση, όπως το παράδειγμα της ανταλλαγής ανάμεσα σε συνειδητούς οργανισμούς. Ο κύριος παράγοντας αυτής της αλλαγής είναι η εισαγωγή του ηλεκτρονικού στο οργανικό, η εξάπλωση των τεχνητών συσκευών στο οργανικό σύμπαν, το σώμα, την επικοινωνία και την κοινωνία. Αλλά το αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής είναι μια μεταμόρφωση της σχέσης μεταξύ της συνείδησης και της αισθητικότητας, και της αύξηση της απευαισθητοποίησης στην ανταλλαγή των σημείων.

Η σύζευξη είναι η συνάντηση και η σύντηξη στρόγγυλων και ακανόνιστων σχημάτων που συνεχώς κάνουν αμφιλεγόμενο το δρόμο τους χωρίς ακρίβεια, επανάληψη ή τελειότητα. Η σύνδεση είναι η έγκαιρη και επαναλαμβανόμενη διάδραση των αλγοριθμικών λειτουργιών, ευθειών γραμμών και σημείων που επικαλύπτονται τέλεια, και συνδέονται μέσα ή έξω ανάλογα με τους διακριτούς τρόπους διάδρασης που καθιστούν τα διάφορα μέρη συμβατά με ένα προκαθορισμένο πρότυπο. Η μετατόπιση από τη σύζευξη στη σύνδεση ως τον κυρίαρχο τρόπο διάδρασης των συνειδητών οργανισμών είναι συνέπεια της σταδιακής ψηφιοποίησης των σημείων και της αυξανόμενης δια-μεσολάβησης των σχέσεων.

Η ψηφιοποίηση των επικοινωνιακών διαδικασιών προκαλεί ένα είδος απευαισθητοποίησης στην καμπύλη, μία συνεχής διαδικασία του αργού γίνεσθαι· και το είδος ευαισθητοποίησης σε έναν κώδικα, ξαφνικές αλλαγές της κατάστασης και σειρές διακριτών σημείων.

Η σύζευξη συνεπάγεται ένα σημασιολογικό κριτήριο ερμηνείας. Όταν ο άλλος εισέρχεται σε σύζευξη μαζί σας, αυτός στέλνει σήματα, των οποίων το νόημα θα πρέπει να ερμηνεύσετε, μέσω της ανίχνευσης εάν είναι απαραίτητο της πρόθεσης, του πλαισίου, της σκιάς, του άρρητου. Αντιθέτως, η σύνδεση απαιτεί ένα κριτήριο ερμηνείας που είναι καθαρά συντακτικό. Ο διερμηνέας πρέπει να αναγνωρίσει μια ακολουθία και να είναι ικανός να εκτελέσει τη λειτουργία που προβλέπεται από τη γενική σύνταξη (ή το λειτουργικό σύστημα)· δεν μπορεί να υπάρχει περιθώριο για ασάφεια ως προς την ανταλλαγή μηνυμάτων, ούτε μπορεί η πρόθεση να δηλωθεί αν και δίνεται μία απόχρωση. Η σταδιακή μετάφραση των σημασιολογικών διαφορών σε συντακτικές διαφορές είναι η διαδικασία που οδήγησε από το νεωτερικό επιστημονικό ορθολογισμό στην κυβερνητική και τελικά έκανε τη δημιουργία του ψηφιακού ιστού δυνατή.

Η σύζευξη είναι μια διαδικασία “του γίνομαι άλλος.” Σε αντίθεση, στη σύνδεση, κάθε στοιχείο παραμένει διακριτό και αλληλεπιδρά μόνο λειτουργικά. Οι μοναδικότητες αλλάζουν όταν συνδέουν - γίνονται κάτι άλλο από ό,τι ήταν πριν από τη σύζευξη τους. Ο συνδυασμός των μη-σημαίνοντων σημείων οδηγεί στην ανάδυση νοήματος που προηγουμένως δεν υπήρχε.

Αντί για μια συγχώνευση των τμημάτων, η σύνδεση περιλαμβάνει μια απλή επίδραση της μηχανικής λειτουργικότητας. Η λειτουργικότητα των συνδετικών υλικών υπονοείται στη σύνδεση, ως ένα λειτουργικό μοντέλο που τα προετοιμάζει για τη διεπιφάνεια και τη διαλειτουργικότητα. Για να είναι η σύνδεση δυνατή, τα τμήματα πρέπει να είναι συμβατά γλωσσικά. Η σύνδεση απαιτεί μία προηγούμενη διαδικασία κατά την οποία τα στοιχεία που πρέπει να συνδεθούν γίνονται συμβατά. Πράγματι, ο ψηφιακός ιστός επεκτείνεται με τη σταδιακή αναγωγή ενός αυξανόμενου αριθμού στοιχείων σε μια μορφή, ένα πρότυπο και ένα κωδικό, που καθιστά συμβατά τα διαφορετικά στοιχεία.

Τα συνδεδεμένα σώματα υποβάλλονται σε ένα είδος προοδευτικής αδυναμίας να αισθανθούν απόλαυση, και αναγκάζονται να επιλέξουν το δρόμο της προσομοίωσης της απόλαυσης: τη μετάβαση από την επαφή στην οπτασία, από τα τριχωτά σώματα στα λεία ικανά για σύνδεση σώματα. Ο έλεγχος στο σώμα δεν έρχεται από το εξωτερικό. Ο έλεγχος χτίζεται στο εσωτερικό, στην ίδια τη σχέση μεταξύ της αυτο-αντίληψης και της ταυτότητας.

Όταν η πληροφοριακή-σφαίρα γίνεται υπερ-ταχεία, υπερ-πυκνή, και οι παρορμήσεις πολλαπλασιάζονται πέρα από κάθε όριο, γινόμαστε όλο και λιγότερο ικανοί να επεξεργαστούμε με ένα συνειδητό τρόπο τις συναισθηματικές παρορμήσεις που φθάνουν στο δέρμα μας, τη ευαισθησία μας, τον εγκέφαλό μας. Η συνείδηση είναι αποκομμένη από την ευαισθησία, και υποτάσσεται από τη συνδετική μηχανή.

Η αυτιστική συμπεριφορά μπορεί να περιγραφεί ως το αποτέλεσμα της αδυναμίας να αισθανθούμε το συναίσθημα του άλλου, και να προβάλουμε στην απόλαυση και τον πόνο του σώματος του άλλου αυτό που αισθανόμαστε στο σώμα μας. Η έλλειψη ενσυναίσθησης φαίνεται να είναι ένα ενδημικό αποτέλεσμα του αυξανόμενου χρόνου της έκθεσης του μυαλού στην επιταχυνόμενη δυναμική πληροφοριακή-σφαίρα.

Η επιτάχυνση και η εντατικοποίηση των νευρικών διεγερτικών στο συνειδητό οργανισμό φαίνεται να έχουν αραιώσει το γνωστικό φίλμ που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε αισθητικότητα.

Η πορνογραφία αρπάζει την προσοχή γρήγορα, δεν χρειάζεται να εργασθείς για αυτή, δεν χρειάζεται να αισθανθείς ενσυναίσθηση, μπορείς απλά να παρακολουθήσεις. Σχεδόν σαν μία αυτιστική κατάσταση του νου. Δεν είναι απαραίτητο να προσπαθήσουμε και να κατανοήσουμε τα αισθήματα του άλλου προσώπου, δεν είναι γι' αυτούς, αυτοί είναι αντικείμενα ή εργαλεία για την ανάγκη ικανοποίησης. Τα σώματα στερούνται τα πάντα που τα κάνει ανθρώπινα από τον *lurker*. [23]

Σε αυτή την κατάσταση της αυτιστικής έξαψης χωρίς εκπλήρωση η κοινωνική συμπεριφορά τείνει να γίνει κάτι παρόμοιο με τις έμμονες τελετές. Στο έτος 1907, ο Φρόιντ έγραψε ένα δοκίμιο για τη συμπτωματολογία της εμμονής στις θρησκευτικές τελετές. Το τελετουργικό, λέει, έχει να κάνει με την εμμονή, γιατί έχει τον ίδιο χαρακτήρα της μη-πραγμάτωσης (*irrealization*) και της ψυχαναγκαστικής επανάληψης. Η μη-πραγμάτωση και η ψυχαναγκαστική επανάληψη είναι ιδιόρρυθμα στη θρησκευτική συμπεριφορά, όπως και στο πορνογραφικό σεξ. Η θρησκευτική συμπεριφορά, όπως η πορνογραφική σεξουαλικότητα, εκτελεί μια τελετουργία που, ως προς τη φύση της, έχει το στίγμα της ψυχαναγκαστικής νεύρωσης: επανάληψη των πράξεων που στερούνται σημασιολογικού νοήματος και στερούνται ειδικής απόδοσης.

Εμμονή: η ψυχαναγκαστική επανάληψη μια τελετουργίας που δεν ικανοποιεί το στόχο της. Ο πραγματικός σκοπός του τελετουργικού είναι ο εξορκισμός που κρατάει (η τελετή του κατασκευαστή) το δικό του κόσμο ενωμένο. Το πορνό γενικά έχει να κάνει με το τελετουργικό.

Φαίνεται ότι στην εμπειρία της πρώτης συνδετικής γενιάς η σωματική σχέση γίνεται αυξανόμενα δύσκολη, στενάχωρη. Έτσι, το τελετουργικό παίρνει τη θέση της απόλαυσης, και το πορνό γίνεται η επανάληψη της πράξης της όρασης, που δεν επιτυγχάνει το συναισθηματικό τέλος της.

Δεν ανακτώ κάποια γνησιότητα για τον ερωτικό εαυτό· δεν φαντασιώνομαι τη χρυσή εποχή της σεξουαλικής ευτυχίας. Απλά ενδιαφέρομαι να βρω τα σημεία μιας παθολογίας στον τρέχον πολλαπλασιασμό της πορνογραφίας: ουσιαστικά μια παθολογία των συναισθημάτων. Αυτή η παθολογία, η οποία είναι λανθάνουσα σε κάθε είδους πορνογραφικού προϊόντος, τονίζεται από την διαμεσολάβηση, και κυρίως από το δικτυακό πολλαπλασιασμό του πορνό. Από τη στιγμή που η εικόνα και και συναίσθημα διαχωρίζονται, η πορνογραφική πράξη (της όρασης), δεν παράγει το συναισθηματικό αποτέλεσμα, που περιμένουμε. Γι' αυτό και επαναλαμβάνουμε την πράξη (της όρασης).

Το δίκτυο είναι η θέση της ατελείωτης αναπαραγωγής - επομένως είναι ο ιδανικός τόπος του πορνογραφικού τελετουργικού. Η διεγερτική υπερτροφία είναι το γενικό πλαίσιο το οποίο παράγει τη σύγχρονη εμμονή στην κορεσμένη πληροφοριακή-σφαίρα.

Κατά τη διάρκεια της μακράς εξέλιξής τους, οι άνθρωποι έχουν μάθει σιγά-σιγά να επεξεργάζονται τα ερεθίσματα της σεξουαλικής έξαψης: ολόκληρη η ιστορία του πολιτισμού μπορεί να θεωρηθεί ως ένας τρόπος για την επεξεργασία της σεξουαλικής επιθυμίας. Μέσω της φαντασίας και της γλώσσας οι άνθρωποι διαχειρίζονται να ισορροπήσουν το ερέθισμα που προέρχεται από το περιβάλλον, και την ψυχική και σεξουαλική απόκριση σε αυτό.

Τώρα ζούμε στην εποχή του πληροφοριακού-πολλαπλασιασμού. Ο κορεσμός της

πληροφοριακής-σφαίρας προκαλεί μια διεγερτική υπερφόρτωση, και αυτό έχει μια προφανή γνωστικές επίδραση: ο χρόνος για προσοχή μειώνεται. Αλλά η συναισθηματική προσοχή χρειάζεται χρόνο, και δεν μπορεί να μειωθεί ή να στερεωθεί. Αυτό οδηγεί σε διαταραχή της συναισθηματικής επεξεργασίας του νοήματος. Η συναισθηματική προσοχή υποφέρει από ένα είδος συστολής, και είναι αναγκασμένη να βρει τρόπους προσαρμογής: ο οργανισμός υιοθετεί εργαλεία για την απλούστευση, και τείνει να λειάνει τη ζώσα ψυχική απόκριση, για να ανασυσκευάσει τη συναισθηματική συμπεριφορά σε ένα παγωμένο και στερεωμένο πλαίσιο.

Το εστιακό σημείο είναι η συντόμευση του χρόνου για συναισθηματική επεξεργασία: η πορνογραφία είναι με τη σειρά της μία από τις αιτίες αυτού του κορεσμού, και μία από τις συνέπειες, ή, καλύτερα, ένα από τα συμπτώματα της. Η πορνογραφία συμφωνεί με τον κορεσμό της πληροφοριακής-σφαίρας, και είναι ταυτόχρονα μια απόδραση από την διαταραγμένη ψυχο-σφαίρα.

Ποιο είναι το νόημα της λέξης συναίσθημα; Το συναίσθημα είναι το σημείο συνάντησης ανάμεσα στο σώμα και τη γνωστική νόηση: είναι μια σωματική επεξεργασία της πληροφορίας που φθάνει στο μυαλό μας. Ο χρόνος της συναισθηματικότητας μπορεί να είναι γρήγορος (πολύ γρήγορος) και μπορεί να είναι αργός. Αλλά η σεξουαλική συγκίνηση χρειάζεται αργό χρόνο για επεξεργασία. Ο χρόνος των χαδιών δεν μπορεί να μειωθεί με αυτόματους κινητήρες, αν και η φαρμακολογία μπορεί να στερεώσει τις σεξουαλικές αντιδράσεις, και να επιταχύνει τη στύση. Η χρήση των σεξουαλικά διεγερτικών όπως το Viagra δεν έχει τόσα πολύ να κάνει με την ανικανότητα, όσο με τη βιασύνη, και τις συναισθηματικές διαταραχές.

Η ηλεκτρονική έξαψη που μεταφέρεται μέσω όλου του Media-χώρου βάζει τον ευαίσθητο οργανισμό σε κατάσταση μόνιμης ηλεκτροπληξίας. Ο χρόνος για τη γλωσσική επεξεργασία της απλής εισόδου μειώνεται, καθώς ο αριθμός των εισόδων αυξάνεται, και η ταχύτητα της εισόδου γίνεται υψηλότερη. Το σεξ δεν μιλάει για. Είναι μάλλον φλυαρία, και τραυλισμός, και, επίσης, υποφέρει από αυτό. Πολύ λίγα λόγια, πολύ λίγος χρόνος για συζήτηση. Πάρα πολύ λίγο χρόνος για να νιώσει. Το πορνό είναι μια άσκηση στην συναισθηματική αυτοματοποίηση και την ομοιομορφία του συναισθηματικού χρόνου της απόκρισης. Μην παραλείψετε την επίπτωση ανάμεσα στη μόνιμη ηλεκτροπληξία, και τη συντόμευση της γλωσσικής επεξεργασίας της προσοχής και της ατροφίας της συναισθηματικής απόκρισης. Η πορνογραφία είναι μόνο η ορατή επιφάνεια του νευρικού βραχυκυκλώματος.

Η συνδετική γενιά δείχνει σημάδια μιας επιδημίας της συναισθηματικής ατροφίας. Η αποσύνδεση μεταξύ γλώσσας και σεξουαλικότητας είναι εντυπωσιακή. Η πορνογραφία είναι η τελική μορφή αυτής της αποσύνδεσης.

Όταν μια ομάδα πολύ νεαρών ανδρών σε ένα τόπο στη βόρεια Ιταλία δολοφόνησε μια νεαρή κοπέλα αφού τη βασάνισαν, οι ερευνητές που μελέτησαν την περίπτωση ήταν έκπληκτοι από την αδυναμία των νέων να εκφράσουν με λόγια την πράξη, τα συναίσθημα τους, και τα κίνητρά τους. Η συντακτική επεξεργασία μειώθηκε στο μηδέν. Μονοσύλλαβοι. Ονοματοποιοικοί ήχοι.

Η ευαισθησία επενδύθηκε σε αυτή τη σειρά, και έχει εισέλθει σε μία διαδικασία επαναμορφοποίησης: η νέα μορφή είναι το λείο, το συνδέσιμο. Η σεξουαλική φαντασία είναι συγκλονισμένη από την άτριχη ομαλότητα της ψηφιακής εικόνας. Η αντίληψη του πραγματικού σώματος του άλλου στην καθημερινή ζωή γίνεται αντιπαθητική: δύσκολο στην αφή, δύσκολο να το αισθανθείς, δύσκολο να το απολαύσεις.

Αυτή η παθολογική στροφή της ψυχο-σφαίρας μου φαίνεται το κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής ανθρωπολογικής μετάλλαξης η οποία περιλαμβάνει την κοινωνική αλλαγή, και την πολιτική και την παγκόσμια τραγωδία του τρόμου, που καταστρέφει την αντίληψη των σωμάτων που είναι γύρω μας και αγγίζουν τα δικά μας.

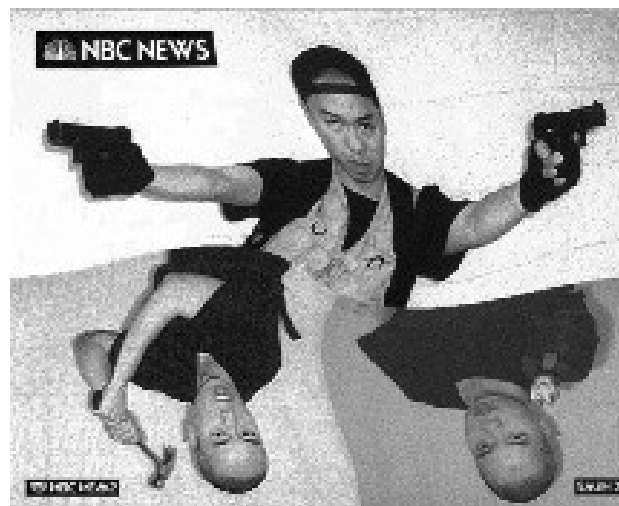
Η έμμονη επανάληψη μιας χειρονομίας που δεν είναι πλέον σε θέση να εκπληρώσει το στόχο της, η απελπισμένη προσπάθεια να συλλάβουμε μια ευχαρίστηση που δεν έχουμε χρόνο να αναθρέψουμε, όλα αυτά σε μεγάλο βαθμό έχουν να κάνουν με την επιστροφή της βίας, του πολέμου και των βασανιστηρίων στην παγκόσμια σκηνή.

Τόσο στο δυτικό όσο και στον ισλαμικό κόσμο, υποβαλλόμαστε σε καθημερινή υποκίνηση του φόβου, της επιθετικότητας, του μίσους. Η σωματική φαντασία διαταράσσεται από την αυξανόμενη πανταχού οικολογία του φόβου. Αν και ποτέ δεν διαγράφηκαν από την κρυφή

πραγματικότητα της ιστορίας, για μεγάλο χρονικό διάστημα τα βασανιστήρια είχαν απορριφθεί από την συνείδηση και εξαιρεθεί από το πεδίο της κοινωνικής ορατότητας. Μετά την ήττα του ναζισμού, τα βασανιστήρια έχουν θεωρηθεί το απόλυτο σημάδι της απανθρωπιάς.

Όμως, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ακριβώς στην αυγή του νέου αιώνα, το βασανιστήριο έχει επανεμφανιστεί, για να γίνει ξαφνικά ένα σύνθημα εργαλείο της πολιτικής δράσης. Οι βασανιστές και οι συνεργοί τους κάθονται επίσημα στην εξουσία στις ΗΠΑ, στη Ρωσία και σε πολλά άλλα μέρη. Οι βασανιστές δείχνουν τις πράξεις τους στους φίλους τους από τα μέσα της βιντεοφωνικής οθόνης και του διαδικτύου. Ο αποκεφαλισμός επιδεικνύεται περήφανα ως η επίδειξη της ανδρείας και της θρησκευτικής πίστης.

Πώς θα μπορούσε να συμβεί; Γιατί η κοινωνική ευαισθησία στράφηκε στη βαρβαρότητα και την απανθρωπιά; Πρέπει να καταλάβουμε τι συμβαίνει στο βάθος της σωματικής αντίληψης, αν θέλουμε να καταλάβουμε τι συμβαίνει στην επιφάνεια της τρομοκρατικής και στρατιωτικής δράσης. Η πορνογραφία και τα βασανιστήρια έχουν ελάχιστα κοινά στοιχεία, αν μη τι άλλο. Αλλά η μιντιακή διάδοσή τους λαμβάνει χώρα στο ίδιο κενό που δημιουργείται από την ατροφία των συναισθημάτων. Η ανικανότητα να νιώθει απόλαυση έχει το αντίστοιχό της στην αδυναμία να αντιληφθεί τη φρίκη, όπως και τον τρόπο.

6. Σκοτεινές Επιθυμίες

Δυσφορία και απώθηση

Είτε άμεσα είτε έμμεσα, η έννοια της απώθησης (repression) του Σίγκμουντ Φρόιντ επηρέασε σημαντικά την αντιεξουσιαστική σκέψη του εικοστού αιώνα. Εξηγεί καλύτερα στο *Civilization and its Discontents* (1)

Δεν μπορούμε παρά να χτυπηθούμε από την ομοιότητα μεταξύ της διαδικασίας του πολιτισμού και της λιβιδινικής ανάπτυξης του ατόμου. Άλλα ένστικτα προκαλούνται για να εκτοπίσουν τις συνθήκες για την ικανοποίησή τους, για να τα οδηγήσει σε άλλα μονοπάτια. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτή η διαδικασία συμπίπτει με εκείνη της μετουσίωσης (sublimation) (των ενστικτωδών στόχων) ... Είναι αδύνατο να παραβλέψουμε το βαθμό στον οποίο ο πολιτισμός είναι χτισμένος πάνω σε μια παραίτηση από το ένστικτο, πόσο προϋποθέτει ακριβώς την μη ικανοποίηση (μέσω της καταστολής, της απώθησης ή κάποιων άλλων μέσων;) των ισχυρών ενστίκτων. Αυτή η “πολιτιστική ματαίωση”, δεσπόζει στο μεγάλο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων. Όπως ήδη γνωρίζουμε, είναι η αιτία της εχθρότητας ενάντια στην οποία όλοι οι πολιτισμοί πρέπει να αγωνίζονται (1929:34).

Ο Φρόιντ θεωρεί την απώθηση, ως το αταλάντευτο και συστατικό χαρακτηριστικό των κοινωνικών σχέσεων. Κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, μεταξύ του 1930 και 1960, η ευρωπαϊκή κριτική θεωρία διερωτάται τη σχέση μεταξύ της ανθρωπολογικής διάστασης της αποξένωσης και του ιστορικού χαρακτήρα της απελευθέρωσης. Από τη μία πλευρά, στην *Κριτική της διαλεκτικής λογικής* (1964), ο Jean Paul Sartre αναγνώρισε τον ανθρωπολογικά συστατικό - και επομένως ανυπέρβλητο - χαρακτήρα της αποξένωσης. Από την άλλη πλευρά, η ιστορικοιστική και διαλεκτική παραλλαγή της μαρξιστικής θεωρίας θεώρησε την αποξένωση ως ιστορικά καθορισμένο φαινόμενο που θα μπορούσε να ξεπεραστεί μέσω της κατάργησης των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων. Στο δοκίμιό του 1929, ενώ επέκρινε την αφέλεια της διαλεκτικής σκέψης, ο Φρόιντ πρόβλεψε τα κύρια θέματα της συζήτησης:

Οι κομμουνιστές πιστεύουν ότι έχουν βρει το μονοπάτι για την απελευθέρωση από τα δεινά μας. Σύμφωνα με αυτούς, ο άνθρωπος είναι εξ ολοκλήρου καλός και με καλή διάθεση στο γείτονά του· αλλά ο θεσμός της ατομικής ιδιοκτησίας έχει διαφθείρει τη φύση του ... Εάν η ατομική ιδιοκτησία είχε καταργηθεί, όλος ο πλούτος ανήκε σε όλους, και καθένας επιτρεπόταν να μοιράζεται την απόλαυσή του, η κακή θέληση και η εχθρότητα θα εξαφανιστούν μεταξύ των ανθρώπων ... Δεν με αφορά η οικονομική κριτική του κομμουνιστικού συστήματος· δεν μπορώ να ερευνήσω κατά πόσον η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας είναι σκόπιμη ή συμφέρουσα. Είμαι, όμως, σε θέση να αναγνωρίσω ότι οι ψυχολογικές προϋποθέσεις στις οποίες το σύστημα βασίζεται είναι μια αβάσιμη ψευδαίσθηση (1929: 50).

Δεν ενδιαφέρομαι να ξανανοιξω τις συζητήσεις μεταξύ είτε του ιστορικισμού και του υπαρξισμού είτε του μαρξισμού και της ψυχανάλυσης: αυτά θα έπρεπε να παραδίνονται στους ιστορικούς της φιλοσοφίας του εικοστού αιώνα· αυτό που θέλω να επισημάνω είναι το κοινό φιλοσοφικό πλαίσιο και η κοινή αναλυτική υπόθεση, που εξαρτάται από την ταύτιση του σύγχρονου πολιτισμού με ένα σύστημα που βασίζεται στην απώθηση.

Σύμφωνα με τον Φρόιντ, όπως και κάθε άλλο σύστημα του πολιτισμού, ο σύγχρονος καπιταλισμός στηρίζεται στην απαραίτητη απομάκρυνση της λίμπιντο του ατόμου και στην

μετουσιωτική οργάνωση της συλλογικής λίμπιντο. Αυτή η ίδια διαίσθηση κλίνεται με διάφορους τρόπους σε όλη τη σκέψη του εικοστού αιώνα.

Στη φροϋδική ψυχανάλυση, αυτή η δυσαρέσκεια είναι συστατική και ανυπέρβλητη και ο στόχος της ψυχαναλυτικής θεραπείας είναι να θεραπεύσει, μέσω της γλώσσας και της ανάμνησης, τις νευρώσεις που η δυσαρέσκεια παράγει σε μας. Η υπαρξιστική φιλοσοφική κουλτούρα συμεριζεται την πεποίθηση του Φρόιντ στο ανυπέρβλητο συστατικό της αποξένωσης και της απώθησης των λιβιδινικών ενορμήσεων.

Αντίθετα, στη μαρξιστική και αντιεξουσιαστική θεωρία, η απώθηση είναι κοινωνικά προσδιορισμένη και μπορεί να αφαιρεθεί με μια πράξη της κοινωνίας που ελευθερώνει τις παραγωγικές και επιθυμητικές ενέργειες που υπάρχουν στην πραγματική κίνηση της.

Παρ' όλα αυτά, η απώθηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο και στις δύο φιλοσοφίες επειδή, ως έννοια, χρησιμεύει ως μια εξήγηση για τις νευρωτικές παθολογίες που η ψυχολογική θεραπεία παίρνει ως αντικείμενό της, καθώς και για την καπιταλιστική κοινωνική αντίφαση, που τα επαναστατικά κινήματα στοχεύουν να καταργήσουν για να δημιουργήσουν τις συνθήκες της δυνατότητας για την υπέρβαση της εκμετάλλευσης και της ίδιας της αποξένωσης.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και του 1970 η έννοια της απώθησης παρείχε το φόντο σε κάθε πολιτική συζήτηση, που εμπνεόταν από την επιθυμία. Η πολιτική αξία της επιθυμίας σηματοδοτούνταν πάντα ενάντια στις συσκευές της απώθησης, και αυτές συχνά αποκαλύφθηκαν να είναι μία εννοιολογική και πολιτική παγίδα. Για παράδειγμα, μετά το κύμα συλλήψεων του 1977 των εξεγέρσεων του Φεβρουαρίου και του Μαρτίου, το ιταλικό κίνημα αποφάσισε να συγκεντρωθεί γύρω από το θέμα της καταστολής (repression- απώθηση) στο συνέδριο της Μπολόνια. Αυτό θα μπορούσε να είναι ένα εννοιολογικό λάθος: επιλέγοντας την καταστολή (απώθηση) ως το κύριο θέμα συζήτησης, μπήκαμε στη αφηγηματική μηχανή της εξουσίας και χάσαμε την ικανότητα να φανταστούμε μορφές ζωής που ήταν ασύμμετρες και επομένως ανεξάρτητες από αυτή.

Εν πάση περιπτώσει, μέχρι το τέλος του εικοστού αιώνα, το όλο ζήτημα της απώθησης φάνηκε να λιώνει σε λεπτό αέρα και να εξαφανίζεται από τη σκηνή. Αντί οι νευρώσεις να παράγονται από την απώθηση της λίμπιντο, οι κυρίαρχες παθολογίες της εποχής μας είναι σχιζοειδείς και απορρέουν από την έκρηξη της έκφρασης: Just do it .

Δομή και επιθυμία

Η αντιεξουσία της δεκαετίας του 1970 λειτουργεί μέσα σε ένα φροϋδικό εννοιολογικό πλαίσιο, αν και επέκτεινε και υπονόμευσε τις ιστορικές της προοπτικές. Στο *Έρωτας και Πολιτισμός* ο Herbert Marcuse διακηρύσσει την επικαιρότητα της απελευθέρωσης του συλλογικού έρωτος. Η Απώθηση σφίγγει την δυνατότητα της τεχνολογίας και της γνώσης και εμποδίζει την πλήρη ανάπτυξή τους· ακόμη η κριτική υποκειμενικότητα ξεδιπλώνεται στην πραγματικότητα, επιτρέποντας την πλήρη έκφραση του λιβιδινικού και παραγωγικού δυναμικού της κοινωνίας, και τη δημιουργία των συνθηκών για την πλήρη υλοποίηση της αρχής της απόλαυσης. Η ανάλυση της νεωτερικής κοινωνίας τέμνει την περιγραφή των μηχανισμών της πειθαρχίας, που κατασταλτικά σχηματίζουν κοινωνικούς θεσμούς και τη δημόσια συζήτηση. Η πρόσφατη έκδοση των διαλέξεων του 1979 του Μισέλ Φουκώ (2008) μας αναγκάζει να στραφούμε στο βαρύκεντρο της σκέψης του, μακριά από την καταπιεστική πειθαρχία και προς τη δημιουργία συσκευών βιοπολιτικού ελέγχου. Ωστόσο, ο Φουκώ ακόμη, λειτουργεί με τον τρόπο του στο πλαίσιο του παραδείγματος της “απώθησης”, σε ολόκληρο το έργο του σχετικά με την γενεαλογία της νεωτερικότητας (ιδίως, στην *Ιστορία της Τρέλας*, τη *Γέννηση της κλινικής*, και το *Πειθαρχία και Τιμωρία*)

Ακόμα και οι Gilles Deleuze και Felix Guattari, παρά την ανοιχτά δηλωμένη εγκατάλειψη του φροϋδικού πλαισίου στον *Anti-Οιδίποδα*, λειτουργούν εντός του πεδίου της προβληματοποίησης που περιγράφεται από τον Φρόιντ το 1929: η επιθυμία είναι το μοτέρ του κινήματος που διασχίζει τόσο την κοινωνία όσο και το μονοπάτι της μοναδικότητας, ενώ η επιθυμία της δημιουργικότητας πρέπει συνεχώς να συμβιβαστεί με τις κατασταλτικές πολεμικές μηχανές που σφηνώθηκαν από τον καπιταλισμό σε κάθε πτυχή της ύπαρξης και τη φαντασίας. Η έννοια της επιθυμίας δεν μπορεί να ισοπεδωθεί από από μια ανάγνωση της στο επίπεδο της

“καταστολής - απώθησης” . Στον *Αντι-Οιδίπους* η επιθυμία αντιτίθεται στην έλλειψη. Η φιλοσοφία της διαλεκτικής άνοιξε και η πολιτική του εικοστού αιώνα, χτίζει τις (μη) τύχες της στην έννοια της έλλειψης: μια έννοια της εξάρτησης και όχι της αυτονομίας. Η έλλειψη είναι ένα προϊόν, που καθορίζεται από το καθεστώς της οικονομίας, της θρησκείας και της ψυχιατρικής κυριαρχίας.

Αντί έλλειψη, είναι η επιθυμία, ως δημιουργία που δίνει έδαφος στις διαδικασίες της ερωτικής και πολιτικής υποκειμενοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό, ο Ντελέζ και ο Γκουαταρί βοηθούν να κατανοήσουμε την καταστολή, ως τίποτε άλλο από μια προβολή της επιθυμίας: αντί για την εκδήλωση μιας δομής, η επιθυμία είναι η δυνατότητα δημιουργίας χιλιάδων δομών. Η επιθυμία μπορεί να κρυσταλλώσει δομές και να τις μετατρέψει σε έμμονα ρεφρέν. Η επιθυμία κατασκευάζει παγίδες για να παγιδέψει την επιθυμία.

Ωστόσο, η αναλυτική συσκευή που σφυρηλατείται από την γενεαλογία του Φουκώ και τον Δημιουργισμό των Ντελέζ και Γκουαταρί κατά κύριο λόγο θεωρεί την υποκειμενικότητα ως ικανή να προκαλέσει την επιθυμία που είχε αφαιρεθεί, για να επ-αναδυθεί στο πρόσωπο της κατασταλτικής κοινωνικής μετουσίωσης· αυτό είναι μία αντι-κατασταλτική, ή, μάλλον, μία εκφραστική θεωρία.

Η σχέση μεταξύ της δομής και της επιθυμίας είναι το κλειδί για τη μετακίνηση στη σχιζοανάλυση του Γκουαταρί από την τροχιά του φροϋδικού λακανισμού. Για τον Γκουαταρί, η επιθυμία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή ούτε από την άποψη της δομής, ούτε ως μια πιθανή παραλλαγή που εξαρτάται από το αναλλοίωτο της *mathème*· η δημιουργική επιθυμία παράγει άπειρες δομές, μεταξύ των οποίων είναι επίσης και εκείνες που λειτουργούν ως συσκευές απώθησης. [24]

Ο τομέας του σημειο-κεφαλαίου

Αν θέλουμε να αφήσουμε το φροϋδικό πλαίσιο πίσω, πρέπει να προσεγγίσουμε τη θέση του Ζαν Μποντριγιάρ, του οποίου η συμβολή αρχικά έμοιαζε με μια μορφή αποτρεπτικής σκέψης. Ο Μποντριγιάρ σχεδιάζει ένα διαφορετικό σενάριο: στις αρχές της δεκαετίας του 1970 (στο *The System of Objects, The Consumer Society, and Forget Foucault*), ισχυρίζεται ότι η κινητήρια δύναμη της καπιταλιστικής ανάπτυξης είναι η επιθυμία, και η ιδεολογία της απελευθέρωσης αντιστοιχεί στην πλήρη κυριαρχία του εμπορεύματος: αντί για την απώθηση, η προσομοίωση και ο πολλαπλασιασμός των ομοιωμάτων (*simulacra*) και η αποπλάνηση είναι το νέο πλαίσιο του φανταστικού. Ο Μποντριγιάρ βλέπει μια υπερβολή της εκφραστικότητας ως τον θεμελιώδη πυρήνα αυτής της υπερδοσολογίας της πραγματικότητας.

Το πραγματικό μεγαλώνει σαν έρημος. Ψευδαισθήσεις, όνειρα, πάθη, τρέλα, ναρκωτικά, αλλά επίσης και το τέχνασμα και το ομοίωμα (*simulacrum*), όλα συνήθισαν να είναι τα φυσικά αρπακτικά της πραγματικότητας. Αλλά έχουν χάσει όλη την ενέργειά τους, σαν να χτυπήθηκε από μια ανίατη και ύπουλη ασθένεια (2006: 21).

Ο Μποντριγιάρ προβλέπει μια τάση που θα γινόταν κυρίαρχη πλέον στις επόμενες δεκαετίες. Η ανάλυσή του δείχνει πως η προσομοίωση μετατρέπει τη σχέση υποκειμένου-αντικειμένου αναγκάζοντας το υποκείμενο στην υποδεέστερη θέση κάποιου που υποκύπτει στην αποπλάνηση. Αντί για το υποκείμενο, το αντικείμενο είναι ο παράγοντας και το όλο ζήτημα της αποξένωσης, της καταστολής και της ανησυχίας που παράγουν έτσι χάνεται.

Στο πολύ αναφερόμενο “*Postscript on control societies*”, το οποίο έγραψε κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, ο Ντελέζ φαίνεται να θέτει υπό αμφισβήτηση την αρχιτεκτονική που απορρέει από την αντίληψη του Φουκώ για την πειθαρχία και να κινείται προς την κατεύθυνση του Μποντριγιάρ των αρχών της δεκαετίας του 1970. Εδώ, δεν ενδιαφέρομαι για μια σύγκριση ανάμεσα στη θεωρία του ομοιώματος και στη θεωρία της επιθυμίας - η οποία αργά ή γρήγορα, αξίζει να πραγματοποιηθεί - αλλά στο σενάριο των ψυχοπαθολογιών, που αναδύονται καθώς η βιομηχανική κοινωνία πλησιάζει στο τέλος της δίνοντας τη θέση της στον σημειοκαπιταλισμό, δηλαδή, έναν καπιταλισμό που βασίζεται στην άυλη εργασία και την έκρηξη της πληροφοριακής-

σφαίρας.

Η υπερπαραγωγή αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του καπιταλισμού, διότι, παρά τη λογική των συγκεκριμένων αναγκών των ανθρώπων, η εμπορευματική παραγωγή ανταποκρίνεται στην αφηρημένη λογική της παραγωγής αξίας. Ωστόσο, το είδος της υπερπαραγωγής που εκδηλώνεται στον σημειοκαπιταλισμό είναι ειδικά σημειωτικό· μια άπειρη υπέρβαση σημείων κυκλοφορεί στην πληροφοριακή-σφαίρα και κάνει κορεσμένη την ατομική και συλλογική προσοχή.

Η διαίσθηση του Μποντριγιάρ αποδείχθηκε ζωτικής σημασίας μακροπρόθεσμα. Η επικρατούσα παθολογία των χρόνων που έρχονται είναι ένα προϊόν του γενικευμένου καταναγκασμού στην έκφραση, και όχι στην απόθηση. Η πρώτη video-ηλεκτρονική γενιά δείχνει σημεία των επιπτώσεων των παθήσεων υπερ-έκφρασης, όχι απόθησης.

Όταν ασχολούμαστε με τα δεινά της εποχής μας και την ταλαιπωρία της πρώτης συνδετικής γενιάς, δεν είμαστε πλέον στο εννοιολογικό πλαίσιο του *Civilization and its Discontents* του Freud. Στον φροϋδισμό, στη βάση της παθολογίας βρίσκεται η απόκρυψη (concealment): κάτι που είναι κρυμμένο από εμάς, απομακρύνεται, και στη συνέχεια εξαφανίζεται· εμποδιστήκαμε από κάτι. Προφανώς, η βάση της παθολογίας σήμερα δεν είναι πλέον η απόκρυψη αλλά η υπερθεώρηση (HyperVision), μία υπέρβαση της ορατότητας, μία έκρηξη της πληροφοριακής-σφαίρας και η υπερφόρτωση των πληροφοριακών-νευρικών ερεθισμάτων.

Όχι η απόθηση, αλλά η υπερ-εκφραστικότητα είναι ο τεχνολογικός και ανθρωπολογικός τομέας της κατανόησης για τη γένεση των σύγχρονων ψυχοπαθολογιών όπως AHDD, η δυσλεξία, και ο πανικός. Αυτά δείχνουν ένα διαφορετικό τρόπο επεξεργασίας πληροφοριακής εισόδου, ενώ εκδηλώνονται τα ίδια, ως πόνος, δυσφορία και περιθωριοποίηση. Αν και μπορεί να μην είναι απαραίτητο, αξίζει να σημειωθεί ότι η προσέγγισή μου δεν έχει καμία σχέση με το αντιδραστικό και φανατικό κήρυγμα σχετικά με τα δεινά που προκαλούνται από την αποκαλούμενη ανεκτικότητα ή το πόσο καλή ήταν η απόθηση του χτες για τα μυαλά και τα έθιμα μας.

Παθολογίες της εκφραστικότητας

Στην εισαγωγή τους στο βιβλίο για τις σύγχρονες μορφές της ψυχοπαθολογίας, οι εκδότες του *Civiltà e Disagio* [Πολιτισμός και δυσφορία] δηλώνουν:

Ο σκοπός μας σε αυτό το βιβλίο είναι να επανεξετάσουμε τη διωνυμική σχέση μεταξύ πολιτισμού και δυσφορίας υπό το φως των βαθιών κοινωνικών μεταμορφώσεων στις οποίες οι ζωές μας έχουν υποβληθεί. Μία από τις πιο σημαντικές από αυτές είναι η αλλαγή του σημείου στην επιταγή του κοινωνικού Υπερεγώ της εποχής μας. Αν και η φροϋδική επιταγή απαιτεί την απάρνηση των ενστίκτων, η νέα κοινωνική επιταγή μας ωθεί προς την απόλαυση. Στην πραγματικότητα, τα συμπτώματα της δυσφορίας του σύγχρονου πολιτισμού είναι στενά συνδεδεμένα με την απόλαυση· είναι είτε πραγματικές πρακτικές της (διαστροφές σχετικές με τα ναρκωτικά, τη βουλιμία, την παχυσαρκία, τον αλκοολισμό), ή εκδηλώσεις ενός ναρκισσιστικού κλεισίματος που παράγει στασιμότητα της απόλαυσης του σώματος (ανορεξία, κατάθλιψη και πανικός) (Cosenza, Recalcati, Βίλα: 2006).

Ο Freud ταύτισε την κυρίαρχη κοινωνική ψυχοπαθολογία με τη νεύρωση, η οποία πιστεύεται ότι είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αφαίρεσης· σήμερα αυτό είναι η ψύχωση, η οποία όλο και περισσότερο συνδέεται με τον τομέα των υπερβολών της ενέργειας και της πληροφορίας, παρά με την αφαίρεση.

Στα σχιζοαναλυτικά έργα του, ο Γκουαταρί επικεντρώθηκε στη δυνατότητα επανεπεξεργασίας ολόκληρου του πεδίου της ψυχάνάλυσης ξεκινώντας από τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης μεταξύ νεύρωσης και ψύχωσης, και από τον κεντρικό μεθοδολογικό και γνωστικό ρόλο της σχιζοφρένειας. Τα πολιτικά αποτελέσματα του επαναπροσδιορισμού της ήταν πολύ ισχυρά και συνέπεσαν με την έκρηξη των νευρωτικών ορίων

που επιβάλλονται στην έκφραση από τον καπιταλισμό μέσω του περιορισμού του δρώντα (agency) στα κατασταλτικά όρια της εργασίας και την υποταγή της επιθυμίας σε μία πειθαρχική αφαίρεση· αλλά η ίδια η σχιζόμορφη πίεση των κινήσεων και η έκρηξη της έκφρασης στο κοινωνικό οδηγεί σε μεταμόρφωση (ή σχιζο-μεταμόρφωση) των γλωσσών, των μορφών παραγωγής και, τέλος, της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης.

Οι ψυχοπαθολογίες που εξαπλώνονται στις καθημερινές ζωές των πρώτων γενεών της εποχής της σύνδεσης δεν μπορεί να κατανοηθεί μέσα στο κατασταλτικό και πειθαρχικό πλαίσιο. Αντί για παθολογίες της αφαίρεσης, είναι παθολογίες του “Just Do It”:

επομένως, της κεντρικότητας της ψύχωσης. Σε αντίθεση με την κλινική νεύρωση, η οποία είναι συμβολική, επειδή λειτουργεί στο πλαίσιο του γλωσσικού και ρητορικού τομέα της αφαίρεσης και την κανονιστική θεμελίωση του Οιδίποδα, η ψύχωση είναι πάντα μια κλινική του πραγματικού, που δεν διέπεται από το συμβολικό ευνουχισμό, και κατά συνέπεια πιο κοντά στην αλήθεια της δομής (είναι δομικά αδύνατο να συμβολίσει το πραγματικό της απόλαυσης στο σύνολό της) (Cosenza, Recalcati, Βίλα, 2006: 4).

Η διασπορά της ταυτότητας δείχνει την απουσία ενός κέντρου για την ταυτοποίηση που εμφανίζεται στη νεύρωση, που θα επιτρέψει το υποκείμενο να δομήσει ένα ισχυρό Εγώ εντός βέβαιων ορίων και να ενσωματωθεί στις πρωταρχικές σχέσεις με τα αντικείμενα και την ταυτοποίηση τους (Cosenza, Recalcati, Villa, 2006: 22).

Από τη σκοπιά της σημειολογικής-παθολογίας, η σχιζοφρένεια μπορεί να θεωρηθεί ως μια υπερβολή των σημειωτικών ροών σε σχέση με τη δύναμη της ερμηνείας. Καθώς το σύμπαν αρχίζει να κινείται πάρα πολύ γρήγορα και πάρα πολλά σημεία καλούν για την ερμηνεία μας, ο νους δεν είναι πλέον σε θέση να διακρίνει τις γραμμές και τα σημεία που σχηματίζουν τα πράγματα. Γι' αυτό προσπαθούμε να συλλάβουμε τη σημασία μέσα από μια διαδικασία της υπερ-συμπερίληψης (over-inclusion) και επέκτασης των ορίων της σημασιολογίας. Στο συμπέρασμα στο τελευταίο κοινό τους έργο, οι Ντελέζ και Γκουαταρί γράφουν:

Χρειαζόμαστε λίγο τάξη για να μας προστατεύσει από το χάος. Τίποτα δεν είναι πιο οδυνηρό από μια σκέψη που αποδρά από την ίδια, από τις ιδέες που πετούν μακριά, που εξαφανίζονται μόλις σχηματίστηκαν, ήδη διαβρωμένες από τη λησμοσύνη ή από την κατακρήμνιση τους σε άλλες που δεν εξουσιάζουμε πλέον. Αυτές είναι άπειρες μεταβλητότητες (variabilities), η εμφάνιση και η εξαφάνιση από όπου συμπιπτουν. Είναι άπειρες οι ταχύτητες που αναμιγνύονται στην ακινησία της άχρωμης και της σιωπηλής ανυπαρξίας που διασχίζουν, χωρίς φύση ή σκέψη (1994: 201)

Σημειολογία της σχιζοφρένειας

Ένα σημειολογικό καθεστώς είναι κατασταλτικό, όταν ένα και μόνο ένα, σημαινόμενο αποδίδεται σε κάθε σημαίνον. Όποιος αποτυγχάνει να ερμηνεύσει τα σημάδια της εξουσίας με το σωστό τρόπο, δεν κυματίζει τη σημαία ή δεν σέβεται τους ανωτέρους τους, και παραβιάζει το νόμο, έχει πρόβλημα. Ωστόσο, στο σημειολογικό καθεστώς που βρισκόμαστε ως κάτοικοι του σημειο-καπιταλιστικού σύμπαντος χαρακτηρίζεται από μια υπερβολή της ταχύτητας των σημαινόντων και διεγείρεται ένα είδος ερμηνευτικής υπερκινητικότητας. Η τυπική υπερ-συμπερίληψη της σχιζοφρενικής ερμηνείας γίνεται το κυρίαρχο μέσο πλοήγησης στο πολλαπλασιαζόμενο σύμπαν των βίντεο-ηλεκτρονικών μέσων. Σε ένα κεφάλαιο με τίτλο “Προς μια θεωρία της σχιζοφρένειας,” ο Bateson ορίζει τη σχιζοφρενική ερμηνεία ως εξής:

Ο σχιζοφρενικός δείχνει αδυναμία σε τρεις τομείς της επικοινωνιακής λειτουργίας: α) δυσκολία στην απόδοση του σωστού τρόπου επικοινωνίας στα μηνύματα που

προέρχονται από άλλους ανθρώπους· β) δυσκολία στην απόδοση του σωστού τρόπου επικοινωνίας στα λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα· και γ) δυσκολία στην απόδοση του σωστού τρόπου επικοινωνίας στη δική του σκέψη, την αίσθηση και την αντίληψη της (1972: 240).

Στη βίντεο-ηλεκτρονική πληροφοριακή-σφαίρα ζούμε όλοι τις συνθήκες που περιγράφουν τη σχιζοφρενική επικοινωνία. Εκτεθειμένοι στην υπερφόρτωση σημαίνοντων παρορμήσεων, ένας ανθρώπινος δέκτης δεν είναι σε θέση να επεξεργαστεί το νόημα των δηλώσεων και των ερεθισμάτων σε ακολουθία και αντιμετωπίζει τις δυσκολίες που καταγράφονται από τον Bateson. Ένας ακόμα ιδιόμορφος χαρακτήρας του σχιζοφρενικού αναφέρει ο Bateson, αυτή αυτή δεν ξέρει πώς να διακρίνει τη μεταφορά από τη λογοτεχνική έκφραση.

Η ιδιαιτερότητα της σχιζοφρενούς δεν είναι ότι χρησιμοποιεί μεταφορές, αλλά ότι τις χρησιμοποιεί, χωρίς να τις ταυτοποιεί (1972: 248).

Στον τομέα της ψηφιακής προσομοίωσης, οι μεταφορές και τα πράγματα γίνονται όλο και λιγότερο διακριτά· το πράγμα μετατρέπεται σε μεταφορά και η μεταφορά σε πράγμα, η αναπαράσταση αντικαθιστά τη ζωή, και επίσης η ζωή την αναπαράσταση. Οι σημειωτικές ροές και η κυκλοφορία εμπορευμάτων αντιπαράκειται με τους κώδικες τους και γίνονται μέρος του ίδιου αστερισμού, που ο Μποντριγιάρ αποκαλεί υπερ-πραγματικότητα. Έτσι, το μητρώο της σχιζοφρένειας γίνεται ο κύριος τρόπος ερμηνείας. Το σύστημα συλλογικής νόησης χάνει την κριτική ικανότητα του· αυτό ανήλθε στην ικανότητα να διακρίνει την αξία της αλήθειας στις δηλώσεις που υποβλήθηκαν σε ακολουθίες στους σχετικούς με την προσοχή συναγεμούς. Εν μέσω της εξάπλωσης των γρήγορων media, η ερμηνεία δεν εκτυλίσσεται κατά μήκος γραμμών ακολουθίας· αντ' αυτού, ακολουθεί συνειρμικές σπείρες και χωρίς νόημα συνδέσεις.

Ερμηνεία και υπερφόρτωση

Στο “Learner based listening and technological authenticity” , ο Richard Robin, ένας ερευνητής από το Πανεπιστήμιο George Washington, μελετά την επίδραση της επιτάχυνσης του λόγου στην κατανόηση του προφορικού λόγου. Η έρευνα του Robin βασίζεται στον υπολογισμό των αριθμών των συλλαβών που μιλιούνται κάθε δευτερόλεπτο. Ένας ταχύτερος ρυθμός, και περισσότερες συλλαβές ανά δευτερόλεπτο μειώνει το επίπεδο κατανόησης του νοήματος από τον ακροατή: όσο ταχύτερη είναι η ροή των συλλαβών ανά δευτερόλεπτο, τόσο λιγότερος ο χρόνος για τον ακροατή να επεξεργαστεί κριτικά το μήνυμα. Η ταχύτητα των εκπομπών και το ποσό των σημειολογικών ωθήσεων που αποστέλλονται σε μια δεδομένη χρονική μονάδα είναι λειτουργικές για τον διαθέσιμο χρόνο μιας συνειδητής επεξεργασίας.

Η γρήγορη ομιλία εκφοβίζει τους ακροατές. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει ταχύτερους ρυθμούς στις εκπομπές λόγου στις περιοχές του κόσμου, όπου ο Δυτικός τρόπος μετάδοσης των σημείων έχει έρθει να αντικαταστήσει τους παραδοσιακούς και αυταρχικούς. Για παράδειγμα, στην πρώην Σοβιετική Ένωση η ταχύτητα μετάδοσης μετρημένης σε συλλαβές ανά δευτερόλεπτο, έχει σχεδόν διπλασιαστεί από την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος: από τρεις σε περίπου έξι συλλαβές ανά δευτερόλεπτο· παρόμοια ευρήματα κατέληξαν στα ίδια συμπεράσματα στη Μέση Ανατολή και την Κίνα (1991: 403).

Οι επιπτώσεις της μελέτης του Robin είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες για την κατανόηση της μετάβασης από μια μορφή αυταρχικής βιοπολιτικής εξουσίας της πειθούς (όπως και τα ολοκληρωτικά καθεστώτα του εικοστού αιώνα) σε μια μορφή της βιοπολιτικής εξουσίας της

διάβρωσης (σαν τη σύγχρονη πληροφοριοκρατία (infocracy)).

Η εξουσία της πειθούς βασίζεται στη συναίνεση: οι πολίτες πρέπει να κατανοήσουν τους λόγους του Προέδρου, του Γενικού Γραμματέα ή του Ντούτσε. Μόνο μία πηγή πληροφοριών επιτρέπεται. Οι φωνές των διαφωνούντων υποβάλλονται σε λογοκρισία. Αντ' αυτού, το πληροφοριοκρατικό καθεστώς του σημειο- κεφαλαίου βασίζει την εξουσία του στην υπερφόρτωση, την επιτάχυνση των σημειωτικών ροών και τον πολλαπλασιασμό των πηγών πληροφορίας στο σημείο της παραγωγής του λευκού θόρυβου της μη- διακριτότητας, της ασχετοσύνης και της μη- αποκρυπτογράφησης. Η τέχνη του εικοστού αιώνα εκλήφθηκε ως ροές επιθυμίας και απελευθέρωση των εκφράσεων· ο Σουρεαλισμός γιόρτασε την εκφραστική δύναμη του υποσυνείδητου, ως απελευθέρωση των κοινωνικών και ψυχικών ενεργειών. Σήμερα, η τέχνη είναι επίσης η ροή της θεραπείας για την οικολογία του νου. Η τέχνη έχει αντικαταστήσει την αστυνομία στην παγκόσμια συσκευή του ελέγχου του νου, αλλά την ίδια στιγμή ψάχνει για επιδρομές στην θεραπεία.

Ενώ η επικρατούσα επιδημία της παθολογίας της νεωτερικότητας ήταν η νεύρωση που παραγόταν από την απώθηση, οι παθολογίες που διαχέονται επιδημικά σήμερα εκδηλώνουν σημεία ψύχωσης και πανικού. Μια υπερ-διέγερση της προσοχής μειώνει την ικανότητα να ερμηνεύσουμε κριτικά και διαδοχικά το λόγο του άλλου που προσπαθεί και αποτυγχάνει ακόμη να είναι κατανοητός.

Η επιδημία κατάθλιψης.

Το πρωί της 20 Απριλίου, 2007, διάβαζα την *Il Corriere della Sera*.

Στην επάνω γωνία της σελίδας 20, υπήρχε μια έκθεση σχετικά με τα κατορθώματα του Cho Seung Hui, του αγοριού από την Κορέα που πήγε να ψάξει για τη φίλη του στο Virginia Tech και, χωρίς να την έχει βρει, πυροβόλησε περίπου 30 φοιτητές και καθηγητές στο σχολείο.

Όπλα, Θάνατος, Παραλήρημα

Βίντεο του δολοφόνου στην τηλεόραση

Αυτός ήταν ο τίτλος του άρθρου: στην εικόνα δίπλα στο άρθρο είδαμε το αγόρι να κρατάει δύο τουφέκια, όπλα που διαδίδονται, όπως σε μια διάσημη διαφήμιση για τα βιντεοπαιχνίδια της Lara Croft .

Μέχρι τώρα, τίποτα το ασυνήθιστο. Όλες οι εφημερίδες του πλανήτη είχαν μιλήσει για τον Cho Seung Hui εκείνη την ημέρα. Αφού σκότωσε δύο ανθρώπους στις 8:30, και πριν πάει πίσω στο Virginia Tech να σκοτώσει πολύ περισσότερους, είχε πάει στο σπίτι, ετοίμασε ένα πακέτο που περιείχε μία βίντεο-διαθήκη και την απέστειλε στο δίκτυο του NBC το οποίο, φυσικά, αποφάσισε να το βγάλει στον αέρα.

Αλλά αυτό που πραγματικά τράβηξε την προσοχή μου ήταν η εικόνα στο κάτω μέρος της σελίδας 20. Αρχικά, αφού έριξα γρήγορα μια ματιά σε αυτό, σκέφτηκα ότι ήταν μέρος της ίδιας ιστορίας.

Σε μαύρο φόντο, είδα την εικόνα μιας γυναίκας με ασιατικά, στην πραγματικότητα Κορεατικά, χαρακτηριστικά. Φορούσε σκούρα γυαλιά ηλίου, τα οποία της έδιναν μια σκληρή, επιθετική, περήφανη ματιά, και απεικονίζονταν σε τρεις διαφορετικές και επικαλυπτόμενες στάσεις. Στην κεντρική αναπαριστούνταν μετωπικά ενώ περιέστρεφε τον κορμό της και πρόβαλε το κεφάλι της προς τα εμπρός και το αριστερό χέρι προς τα πίσω, σαν να είχε ξεκινήσει κατ' ευθείαν προς το μέρος σου. Στη δεξιά στάση, το ίδιο πρόσωπο σήκωνε το ένα πόδι και ανύψωνε ένα χαρτοφύλακα φτιαγμένο από λευκό συνθετικό ύφασμα σαν τη στολή της. Στην αριστερή, η θέση γίνεται αποφασιστικά βίαιη: βλέπουμε την κυρία να κλωτσάει βίαια έναν αόρατο στόχο με το αριστερό πόδι της, ενώ το διπλωμένο δεξί της χέρι φαίνεται να συγκεντρώνει όλη τη διαθέσιμη δύναμή της.

Αυτό ήταν μια διαφήμιση για την Intel Corp, που προωθούσε τον νέο επεξεργαστή Intel Core 2 Duo. Και στην πραγματικότητα, στην ίδια εικόνα, μπορούσατε να διαβάσετε ένα σύνθημα

που διακήρυττε:

ΑΥΞΗΣΤΕ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΑΣ

Πολλαπλασιάστε την απόδοσή σας με τον επεξεργαστή Intel Core 2

Γιατί επιλέγουν μια γυναίκα να εκτελέσει αυτές τις στάσεις; Η Άπω Ανατολή μεταδίδει επιθετικές δονήσεις, ακούραστη εργασιακή ηθική, δραστηριότητα, μόνιμη προσωπική κινητικότητα, επιτυχία σε διεθνείς διαγωνισμούς.

Ο Cho και η ομάδα διαφημίσεων στην Intel μοιράζονται το ίδιο κοινωνικό φανταστικό. Και το μήνυμα που βγαίνει από τις καταγεγραμμένες εικόνες του νεαρού άντρα ήταν το ίδιο με αυτό που κοινοποίησαν οι διαφημιστές στους αναγνώστες τους.

Ο πανικό-καταθλιπτικός κύκλος

Οι θανατηφόρες εκρήξεις αυτοκτονίας συχνά σχετίζονται με μια παθολογική διάγνωση της κατάθλιψης. Έχουν υπάρξει πολλές καταγγελίες των βίαιων αυτοκτονικών ή / και δολοφονικών επιδράσεων σε ασθενείς που θεραπεύονται με αντικαταθλιπτικά, τα οποία, αντί να ασχολούνται με τις βαθιές ψυχολογικές συνέπειες της κατάθλιψης, απλά αφαιρούν την αναστολή για δράση.

Η κατάθλιψη δεν μπορεί να εξηγήσει την έκρηξη της βίας του Cho.

Η πράξη του Cho ήταν πολύπλοκη, συνελήφθη δημιουργικά και αρθρωτά. Ήταν ένα έργο τέχνης κορεσμένο με συμβολικά αντικείμενα αναφοράς που λήφθηκαν από τις σύγχρονη τρόμποπ. Ενάντια σε ένα καταθλιπτικό φόντο, που επιβεβαιώνεται επίσης από το κείμενο που γράφτηκε από τον Cho, βλέπουμε να αναδύεται μια ισχυρή αντίδραση, με τη βοήθεια εύκολα διαθέσιμων ουσιών: ψυχότροπα φάρμακα, εικόνες τρόμο-πορ, ακριβά και ισχυρά όπλα. Δεν ξέρω τι είδους ουσίες ο Cho μπορεί να είχε πάρει.

Η σελίδα της *Corriere della Sera* πρότεινε, μέσω της περιστασιακής φύσης των διαφημίσεων της, ένα ερμηνευτικό κλειδί που δεν ανάγεται σε μια διάγνωση κατάθλιψης: η βίαιη πράξη του Cho είναι δεμένη σε ένα κορεσμό των συναισθηματικών κυκλωμάτων, ένα βραχυκύκλωμα που προκλήθηκε από υπερφόρτωση. Αυτή η έκρηξη της βίαιης συμπεριφοράς ακολουθεί την απώλεια του ελέγχου της σχέσης μεταξύ πληροφοριακών ερεθισμάτων και συναισθηματικής επεξεργασίας.

Αυτή η δολοφονική *δραματοποίηση* μπορεί να είναι η συνέπεια μιας καταθλιπτικής θεραπείας με αντι-ανασταλτικά φάρμακα που δεν έχουν καμία επίδραση στην αιτία της κατάθλιψης. Ένα ολόκληρο σημειολογικό σύμπαν έχει εμβολιασθεί σε αυτή τη φαρμακαλογική άρση των αναστολών, τον καταρράκτη των σημειο-ερεθισμάτων που έφεραν τον οργανισμό σε μια ανεξέλεγκτη υπερέξαψη (*hyperexcitation*).

Το αντικείμενο της μελέτης είναι ο πανικό-καταθλιπτικός κύκλος.

Το μήνυμα της Intel Corporation, όπως και η συνολική ροή των διαφημιστικών ερεθισμάτων, κινητοποιεί μια ανταγωνιστική επιθετικότητα, τη βίαιη παραβίαση των κανόνων, τη παρορμητική επιβεβαίωση της εκφραστικότητας του ατόμου. Το πολλαπλό καθήκον (*multitasking*) που σκηνοθετήθηκε από την Intel είναι ο πιο ισχυρός παράγοντας για την εντατικοποίηση της παραγωγικότητας της τυπικής γνωστικής εργασίας. Αλλά το πολλαπλό καθήκον είναι επίσης ένας παράγοντας αποδόμησης της ικανότητας μας να επεξεργαστούμε την πληροφορία ορθολογικά, που επίσης υπερεξάπτει το συναισθηματικό μας σύστημα με ένα παθολογικό τρόπο. Στο νέο λόγο του σημειοκαπιταλιστικού υπερ-νεοφιλελευθερισμού η έκφραση “Πολλαπλασίασε την ελευθερία σου” σημαίνει στην πραγματικότητα “Πολλαπλασίασε την παραγωγικότητά σου.”

Δεν θα πρέπει να είναι έκπληξη ότι η έκθεση στην πληροφοριακή – διαφημιστική – παραγωγική ροή διέγερσης παράγει όμοια νευρασθενικά αποτελέσματα με τον πανικό, και μια παθολογική ευερεθιστότητα. Αλλά η διαδοχή ανάμεσα στην κινητοποίηση της διέγερσης της νευρικής ενέργειας και στη βίαιη δράση δεν είναι γραμμική, γιατί αν συνέβαινε αυτό όλοι οι εργαζόμενοι που υποβάλλονται σε μία έντονη νευρική εκμετάλλευση θα γίνονταν φονιάδες, και

αυτό δεν συμβαίνει ακόμη. Το κύκλωμα είναι πιο πολύπλοκο από αυτό. Η συνεχής κινητοποίηση των νευρικών ενεργειών μπορεί να οδηγήσει σε μια καταθλιπτική αντίδραση: η απογοήτευση των προσπαθειών μας να δράσουμε και να ανταγωνιστούμε οδηγεί το υποκείμενο να αποσύρει τη λιβιδινική ενέργεια από τον κοινωνικό στίβο. Ο απογοητευμένος ναρκισσισμός μας υποχωρεί, και η ενέργεια μας απλώς κλείνει τον εαυτό της έξω.

Η θεραπευτική δράση, σε αυτό το σημείο, δεν αντιμετωπίζει τα βαθιά αιτία της κατάθλιψης, επειδή, όπως θα δούμε, αυτή η αιτία δεν μπορεί να προσβληθεί από φαρμακολογική θεραπεία. Η θεραπευτική αντιμετώπιση της κατάθλιψης προϋποθέτει μια βαθιά και εκτεταμένη εργασία γλωσσικής επεξεργασίας, ενώ η φαρμακολογική θεραπεία μπορεί να δράσει αποτελεσματικά μόνο με την αναστολή των μπλοκαρισμάτων, όχι των ψυχικών αιτιών της κατάθλιψης. Και αυτή η δράση απο-μπλοκαρίσματος, μπορούν να διεγείρουν μια βίαιη ενέργεια που χαρακτηρίζεται από ένα καταθλιπτικό υπόβαθρο.

Η εντατικοποίηση των νευρικών ερεθισμάτων, η υποχώρηση της λιβιδινικής επένδυσης, η οδυνηρή κατανόηση του ναρκισσισμού: αυτές είναι οι κύριες πτυχές ενός πολύ ευρέως διαδεδομένου παθολογικού προφίλ στη σημερινή κοινωνία. Μπορούμε σαφώς να διακρίνουμε τις παθολογίες που προκαλούνται από υπερφόρτωση (πανικός, διαταραχές της προσοχής, δυσλεξία) από αυτές που προκαλούνται από την αποεπένδυση (κατάθλιψη και ακόμη και αυτισμό). Αλλά αυτή η εννοιολογική διάκριση θα πρέπει να ακολουθείται από την αναγνώριση ότι οι εν λόγω παθήσεις, των οποίων η προέλευση είναι διαφορετική, ενεργούν ταυτόχρονα και συμπληρωματικά, προκαλώντας εξαιρετικά βίαιες εκδηλώσεις.

Φυσικά, τα φάρμακα που αφαιρούν τις αναστολές για ενέργεια χωρίς να αγγίζουν τον πυρήνα της κατάθλιψης μπορεί να καταλήξουν να εξαπολύσουν απερίσκεπτες πράξεις, καθαρές και απλές εκρήξεις αυτοκαταστροφικών ή βίαιων δυνάμεων.

Μετά το 1980, οι αγχωτικές νευρώσεις έχουν χωριστεί σε δύο κατηγορίες: την κρίση πανικού και το γενικό σύνδρομο άγχους. Αυτές οι δύο παθολογίες έχουν γρήγορα μεταναστεύσει στον τομέα της κατάθλιψης, επειδή μπορούν να αντιμετωπίζονται καλύτερα με αντικαταθλιπτικά παρά με άγχο-μειωτικά φάρμακα. Σήμερα, το άγχος αποτελεί μέρος του τομέα κατάθλιψης. (Ehrenberg 1998: 25).

Η βασική παθογονική εικόνα που προκύπτει από την εποχή της πρώτης συνδετικής γενιάς χαρακτηρίζεται από την υπερκινητικοποίηση των νευρικών ενεργειών, από την πληροφοριακή υπερφόρτωση, από ένα συνεχές στράγγισμα των ιδιοτήτων την προσοχή μας. Μια ιδιαίτερη πτυχή και μια σημαντική συνέπεια αυτής της νευρικής υπερ-κινητοποίησης είναι η σπανιότητα της σωματικής επαφής, η σωματική και ψυχική μοναξιά του πληροφοριακού-σφαιρικού ατόμου. Μέσα σε αυτή την κατάσταση, πρέπει να μελετήσουμε την κατάθλιψη ως δευτερεύον επιδημικό φαινόμενο, απόλυτα ενταγμένου στην αιτιολογία του ψυχωτικού-πανικού της πρώτης συνδετικής γενιάς.

Εννοιολογικά, το βρίσκω ενδιαφέρον να διακρίνω μεταξύ των συνδρόμων κατάθλιψης και του άγχους, γιατί στα πρώτα βλέπω το αποτέλεσμα μιας υπερφόρτωσης ερεθισμάτων, ενώ τα δεύτερα προκαλούνται από την αποεπένδυση της ενέργειας. Αλλά αν θέλουμε να εξηγήσουμε την έκρηξη επιδημίας της βίας στην αυγή της νέας χιλιετίας μας πρέπει να αναγνωρίσουμε τη σύνδεσή τους. Μια απογοητευμένη υπερ-έξαψη οδηγεί σε αποεπένδυση της λιβιδινικής ενέργειας που ονομάζουμε κατάθλιψη. Όμως, το υποκείμενο μπορεί να προκαλέσει έκρηξη του καταθλιπτικού μπλοκ με ψυχοτρόπα ναρκωτικά ή δυνητικά θανατηφόρα σοκ συμπεριφοράς.

Αίσθηση, κατάθλιψη, αλήθεια

Η κατάθλιψη δεν μπορεί να αναχθεί στον ψυχολογικό τομέα. Αμφισβητεί τα ίδια τα θεμέλια της ύπαρξης. Η μελαγχολική κατάθλιψη μπορεί να γίνει κατανοητή σε σχέση με την κυκλοφορία

της αίσθησης. Αντιμέτωποι με την άβυσσο της μη-αίσθησης, φίλοι μιλάνε με φίλους, και μαζί οικοδομούν μια γέφυρα πάνω από την άβυσσο.

Η κατάθλιψη αμφισβητεί την αξιοπιστία αυτής της γέφυρας. Η κατάθλιψη δεν βλέπει τη γέφυρα. Παρεκκλίνει από τα ραντάρ της. Ή ίσως βλέπει ότι η γέφυρα δεν υπάρχει. Η κατάθλιψη δεν εμπιστεύεται τη φιλία, ή δεν την αναγνωρίζει. Γι' αυτό και δεν μπορεί να αντιληφθεί την αίσθηση, επειδή δεν υπάρχει καμία αίσθηση αν δεν υπάρχει σε έναν κοινό χώρο.

Η αίσθηση είναι η προβολή της πολιτιστικής και συναισθηματικής επένδυσης. Μπορούμε να πούμε ότι η αίσθηση είναι το αποτέλεσμα μιας λιβιδινικής επένδυσης στην ερμηνεία, στην κατασκευή του νοήματος.

Το τελευταίο βιβλίο του Ντελέζ και Γκουαταρί, *Τι είναι φιλοσοφία;*, περιέχει σκέψεις σχετικά με τα γηρατιά, τη φιλία, το χάος και την ταχύτητα. Το θέμα της κατάθλιψης (πάντα υπό καταστολή ή ακόμη και άρνηση αλλού στο έργο τους) αναδύεται τελικά.

Το χάος δεν καθορίζεται τόσο από την διαταραχή του όσο από την άπειρη ταχύτητα με την οποία κάθε μορφή που σχηματίζεται εξαφανίζεται. Πρόκειται για ένα κενό που δεν είναι ένα τίποτα, αλλά ένα δυνητικό, που περιέχει όλα τα πιθανά σωματίδια και επισημάνει όλες τις πιθανές μορφές, που ξεπηδούν μόνο για να εξαφανιστούν αμέσως, χωρίς συνοχή ή αναφορά, χωρίς συνέπεια. Το χάος είναι μια άπειρη ταχύτητα της γέννησης και της εξαφάνισης. (1994: 118)

Και προσθέτουν:

Τίποτα δεν είναι πιο οδυνηρό από μια σκέψη που αποδρά από τον εαυτό της, από τις ιδέες που πετούν μακριά, που εξαφανίζονται μόλις σχηματίστηκαν, ήδη διαβρωμένες από την αμνησία ή από την κατακρήμνιση σε άλλες που δεν κυριεύουμε πλέον. Αυτές είναι άπειρες μεταβλητότητες, η εμφάνιση και η εξαφάνιση των οποίων συμπίπτουν. Είναι άπειρες οι ταχύτητες που αναμιγνύονται στην ακινησία του άχρωμου ... (1994: 201)

Η άπειρη επιτάχυνση του κόσμου σε σχέση με το νου είναι μία αίσθηση ότι οριστικά έχει αποκοπεί από την αίσθηση του κόσμου. Και αμέσως αντιστρέφει την ίδια, ξεχνώντας αυτό είδος του αισθήματος που είναι αίσθηση.

Η αίσθηση δεν πρόκειται να βρεθεί στον κόσμο, αλλά σε ό, τι είμαστε σε θέση να δημιουργήσουμε. Αυτό που κυκλοφορεί στον τομέα της φιλίας, της αγάπης, της κοινωνικής αλληλεγγύης είναι αυτό που μας επιτρέπει να βρούμε αίσθηση. Η κατάθλιψη μπορεί να οριστεί ως η έλλειψη της αίσθησης, ως η αδυναμία να βρούμε την αίσθηση μέσω της δράσης, μέσω της επικοινωνίας, μέσω της ζωής. Η αδυναμία να βρούμε την αίσθηση είναι πρώτα απ' όλα ανικανότητα για τη δημιουργία της.

Ας σκεφτούμε μια κατάθλιψη που προκαλείται από την αγάπη. Ο εραστής δομεί τη δημιουργία της αίσθησης γύρω από το πρόσωπο που είναι το αντικείμενο του/της επιθυμίας της. Το αντικείμενο της αγάπης είναι ο μαγνήτης που συγκεντρώνει την επιθυμητική ενέργεια. Εάν αυτό το αντικείμενο εξαφανιστεί, η ικανότητα να δημιουργεί αίσθηση εκμηδενίζονται, και, κατά συνέπεια, τίποτα δεν έχει αίσθηση πια. "Τίποτα δεν έχει αίσθηση [νόημα] για μένα", λέει ο εγκαταλειμμένος εραστής, και αυτή η πρόταση έχει μια πολύ συγκεκριμένη, όχι μεταφορική, σημασία.

Η Τζούλια Κρίστεβα, στον *Black Sun* της, γράφει:

Η καταθλιπτική διάθεση συγκροτείται ως αρνητική ναρκισσιστική υποστήριξη, η οποία είναι ωστόσο σε θέση να προσφέρει στο εγώ μία ορισμένη ακεραιότητα, αν και μη λεκτική. Κατά συνέπεια, η καταθλιπτική επίδραση λειτουργεί ως συμπλήρωμα της μη επικύρωσης και της συμβολικής διακοπής, στο "δεν έχει νόημα" (it makes no sense) του καταθλιπτικού υποκειμένου, ενώ τον προστατεύει από την αυτοκτονική πράξη. Η προστασία αυτή, όμως, είναι εύθραυστη. Η Άρνηση (Verleugnung), η καταθλιπτική

άρνηση που εκμηδενίζει την αίσθηση του συμβολικού, εκμηδενίζει επίσης την αίσθηση της πράξης, και οδηγεί το υποκείμενο να αυτοκτονήσει χωρίς το φόβο της διάλυσης, ως επανένωση με την αρχαϊκή μη ολοκληρωση, τόσο θανατηφόρα όσο είναι αγαλλίαση, ωκεάνια(1988: 24)

Αν θεωρήσουμε κατάθλιψη την αναστολή του μοιράσματος του χρόνου, όπως ένα ξύπνημα σε έναν παράλογο κόσμο, τότε πρέπει να παραδεχτούμε ότι, φιλοσοφικά μιλώντας, η κατάθλιψη είναι απλά η στιγμή που έρχεται πιο κοντά στην αλήθεια.

Το καταθλιπτικό υποκείμενο δεν χάνει καθόλου την ικανότητα να επεξεργαστεί λογικά το περιεχόμενο της ζωής του και της γνώσης του: αντίθετα, το όραμά του/της μπορεί να φτάσει την απόλυτα ριζοσπαστική κατανόηση. Η κατάθλιψη μας επιτρέπει να δούμε τι συνήθως κρύβουμε από τον εαυτό μας μέσα από τη συνεχή κυκλοφορία της επαναβεβαιωμένης συλλογικής αφήγησης. Η κατάθλιψη βλέπει ό,τι κρύβει η δημόσια συζήτηση. Η κατάθλιψη είναι η καλύτερη προϋπόθεση για την πρόσβασή του κενού που είναι η απόλυτη αλήθεια.

Την ίδια στιγμή, όμως, η κατάθλιψη παραλύει κάθε ικανότητα να δράσει, να επικοινωνήσει, να μοιραστεί. Είναι ακριβώς σε αυτή την αναστολή της δράσης, η οποία είναι ψυχικά δευτερογενή και πραγματιστικά καθοριστική, που τα αντικαταθλιπτικά έχουν τις επιπτώσεις τους.

Δεν έχω την πρόθεση να αρνηθώ ότι τα φάρμακα μπορεί να είναι αποτελεσματικά στη θεραπεία των συμπτωμάτων της κατάθλιψης, ούτε καν ότι μέσω της αφαίρεσης των συμπτωμάτων μπορούν να θέσουν εκ νέου σε κίνηση μια προσωρινά παραλυμένη ενέργεια, ξεπερνώντας έτσι τον ίδιο τον πυρήνα της κατάθλιψης. Αλλά θέλω να τονίσω το γεγονός ότι η κατάθλιψη είναι διαφορετική από τα συμπτώματά της, και ότι η θεραπεία για την κατάθλιψη δεν μπορεί να ακολουθήσει άλλη πορεία από την φροντίδα της παροδικής μοναδικότητας (ή της παροδικότητας του μοναδικού).

Το κοινωνικό πλαίσιο της επιδημίας της κατάθλιψης

Στο βιβλίο *La fatigue d'être soi*, ο Ehrenberg ξεκινά από την ιδέα ότι η κατάθλιψη είναι μια διαταραχή που πρέπει να γίνει κατανοητή μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο. Στο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον του σήμερα, το καταθλιπτικό σύνδρομο παράγει ένα σπινάλ κύκλο. Η κατάθλιψη προκαλείται από μια πληγή στις ναρκισσιστικές τάσεις μας, και αυτή η πληγή μειώνει τη λιβιδινική ενέργεια που επενδύουμε στις πράξεις μας. Ως εκ τούτου, η κατάθλιψη ενισχύεται γιατί παράγει μια μείωση του επιπέδου δραστηριότητάς μας και της ικανότητάς μας να ανταγωνιστούμε

Η κατάθλιψη θριαμβεύει όταν το πειθαρχικό μοντέλο της συμπεριφορικής διαχείρισης, οι κανόνες που αφορούν την εξουσία-αρχή και τη συμμόρφωση - χαρακτηριστικοί για μια εποχή που οι απαγορεύσεις αναθέτουν το πεπρωμένο τους στις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις - έχουν υποχωρήσει υπέρ των κανόνων που προτρέπουν τον καθένα για ατομική επιτυχία, η οποία διατάσσει τους ανθρώπους να γίνουν οι εαυτοί τους. Η συνέπεια αυτής της νέας κανονικότητας είναι ότι ολόκληρη η ευθύνη για τις ζωές μας βρίσκεται όχι μόνο στους εαυτούς μας, αλλά επίσης και στο συλλογικό χώρο. Η κατάθλιψη είναι μια ασθένεια της ευθύνης, που κυριαρχείται από ένα αίσθημα ανεπάρκειας. Το καταθλιπτικό υποκείμενο δεν είναι ικανό, είναι κουρασμένο να είναι ο εαυτός του/της (1998: 10)

Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι η κατάθλιψη εξαπλώνεται στην εποχή που μια επιχειρηματική και ανταγωνιστική ιδεολογία γίνεται κυρίαρχη. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, μετά την ήττα των κινημάτων της εργατικής τάξης και την επιβεβαίωση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, η ιδέα ότι θα πρέπει να είμαστε όλοι επιχειρηματίες έχει κερδίσει την κοινωνική αναγνώριση. Κανείς/καμία δεν μπορεί να συλλάβει τη δική του/της ζωή με πιο χαλαρό και εξισωτικό τρόπο.

Αυτός/ή που χαλαρώνει μπορεί πολύ καλά να καταλήξει στους δρόμους, στο πτωχοκομείο ή στη φυλακή. Οι λεγόμενες νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις που συνεχώς επιβάλλονται σε μία ολοένα και πιο κατακερματισμένη, νικημένη, ανίκανη κοινωνία, η οποία έχει συνθλιβεί από τις κυρίαρχες ιδεολογίες, κατευθύνονται προς την καταστροφή οποιασδήποτε οικονομικής ασφάλειας για τους εργαζόμενους, και προς το να εκθέσουν κάθε ζωή εργαζόμενου στους κινδύνους του επιχειρηματικού επαγγέλματος του. Στο παρελθόν, η ανάληψη κινδύνων ήταν η δουλειά του καπιταλιστή, που επένδυε στις δικές του/της ικανότητες, αποκτώντας τεράστια κέρδη ή υποφέροντας επώδυνες αποτυχίες. Αλλά η οικονομική διακινδύνευση ήταν επιχείρησή του. Οι άλλοι ήταν σε μια σειρά που πήγαινε από τη μιζέρια στη σχετική ευημερία, αλλά δεν ενθαρρύνονταν να αναλάβουν κινδύνους με σκοπό να έχουν περισσότερα. Αλλά σήμερα “είμαστε όλοι καπιταλιστές”, όπως οι ιδεολόγοι της νεοφιλελεύθερης μεταρρύθμισης διακηρύττουν δυνατά, και ως εκ τούτου όλοι πρέπει να αναλάβουμε διακινδυνεύσεις. Οι συντάξεις δεν θα δίνονται πλέον σε αντάλλαγμα των αποταμιεύσεων που συσσωρεύονται για μια ζωή της εργασίας, αλλά συνδέονται με τα συνταξιοδοτικά ταμεία που είτε παράγουν υπέροχα έσοδα ή αποτυγχάνουν παταγωδώς, αφήνοντας μας άπορους στα γηρατιά μας. Η βασική ιδέα είναι ότι όλοι θα πρέπει να θεωρήσουμε τη ζωή ως μια οικονομική επιχείρηση, ως μία κούρσα όπου δεν υπάρχουν νικητές και νικημένοι.

Η ανάλυση του Ehrenberg σκιαγραφεί τη γενεαλογία των καταθλιπτικών παθολογιών που χαρακτηρίζουν μια γενικευμένη επιχειρηματική κοινωνία. Μια συμπτωματολογική ανάγνωση αυτού του βιβλίου, καθώς και του βιβλίου του Φουκώ 1979 με τίτλο *The Birth of Biopolitics* : ο Φουκώ επίσης αναγνωρίζει την εξάπλωση του οικονομικού μοντέλου της ελεύθερης επιχείρησης στους τρόπους ζωής και σκέψης μας, ως καθοριστικού γνωρίσματος της εποχής μας. Είναι η εποχή του νεοφιλελεύθερου ολοκληρωτισμού.

Στην εταιρική ζωή, τα πειθαρχικά μοντέλα τυπικά του φορντισμού υποχωρούσαν προς όφελος των κανόνων που ωθούν τους εργαζόμενους να υιοθετήσουν αυτόνομες συμπεριφορές. Η συμμετοχική διεύθυνση, οι ομάδες έκφρασης, οι κύκλοι ποιότητας αποτελούν νέους τρόπους επιβολής εξουσίας, με στόχο να εντυπώσουν ένα πνεύμα υπακοής σε κάθε μισθωτό εργαζόμενο. Αυτοί οι τρόποι ρύθμισης και κυριαρχίας στο εργατικό δυναμικό θεμελιώνονται στην πρωτοβουλία παρά στην μηχανική υπακοή. Μία αίσθηση ευθύνης, η δυνατότητα να εξελιχθούν και να δημιουργήσουν έργα, η παρακίνηση, η ευελιξία: αυτές οι ιδιότητες διαγράφουν μία νέα διευθυντική Θεία Λειτουργία. Το θέμα είναι η κινητοποίηση των επιρροών και των διανοητικών ικανοτήτων πολύ περισσότερο από ό, τι η επίδεση των σωμάτων των μισθωτών εργαζομένων. Οι υποχρεώσεις και οι τρόποι προσδιορισμού του προβλήματος άλλαξαν: από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, τόσο η ιατρική της εργασίας όσο και η επιχειρηματική κοινωνιολογική έρευνα τονίζουν τη νέα επικράτηση του άγχους, των ψυχοσωματικών διαταραχών και της κατάθλιψης. Η εταιρική ζωή είναι ο προθάλαμος της κατάθλιψης (Ehrenberg 1998: 199).

Στη δεκαετία του 1990, μια νέα φαρμακευτική μόδα εξερράγη: ουσίες όπως η σερτραλίνη (Zoloft) και η φλουρεξίνη (Prozac) κατέκλυσαν την αγορά. Σε αντίθεση με τις βενζοδιαζεπίνες, μια οικογένεια φαρμάκων που περιλαμβάνουν διαζεπάμη (Valium) και βρωμοζεπάμη (Lexotan), τα νέα αυτά προϊόντα δεν έχουν υπνωτική, χαλαρωτική και αγχολυτική επίδραση· μάλλον, έχουν ευφορική επίδραση και κάνουν δυνατό το ξεμπλοκάρισμα της αναστολής για δράση, που αποτελεί μια από τις εκδηλώσεις συμπεριφοράς της κατάθλιψης.

Στα μέσα της δεκαετίας του '90, η δεκαετία η οποία είδε τη μεγαλύτερη ώθηση στην γνωστική οικονομία, και που απαιτούσε την συνολική κινητοποίηση των διανοητικών ενεργειών που απαιτούνται για δημιουργική εργασία, υπήρξε η γέννηση μίας πραγματικής μυθολογίας του Prozac. Το προϊόν έγινε (και εξακολουθεί να είναι) ένα από τα best sellers στα φαρμακεία σε όλο τον κόσμο. Ολόκληρη η διευθυντική τάξη της παγκόσμιας οικονομίας πέρασε σε μια διαρκή κατάσταση ευφορίας και ψυχικής αλλαγής. Οι οικονομικές αποφάσεις της παγκόσμιας διευθυντικής τάξης αποτελούν πιστό καθρέφτη στην ουσία που επιτρέπει τους “αποφασίζοντες” να βλέπουν μόνο

την εύφορη πτυχή του κόσμου, αγνοώντας πεισματικά τις καταστροφικές επιδράσεις που προκαλούνται από την οικονομική ευφορία.

Για χρόνια, οι αποφάσεις λαμβάνονταν με εμποτισμένους με Zoloft εγκεφάλους ή αφού εκατομμύρια δισκία Prozac είχαν καταποθεί. Σε ένα ορισμένο σημείο, μετά την οικονομική κρίση της άνοιξης του 2000 και την πολιτική κρίση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, η παγκόσμια διευθυντική τάξη μπήκε σε μια φάση κατάθλιψης. Για να θεραπεύσει το εσωτερικό κενό της, ή ίσως για να αφαιρέσει την καταθλιπτική αλήθεια της ηθικής ήττα της, η παγκόσμια διευθυντική τάξη έχει εγχυθεί με μία νέα, επικίνδυνη ουσία: Πόλεμος, μια αμφεταμίνη που χρησιμεύει για να επανεπενδύσει μία επιθετικότητα τώρα προορίζεται να καταστρέψει τις υπόλοιπες ενέργειες του ανθρώπινου είδους και του πλανήτη.

Η αντιστροφή του μέλλοντος

Το μέλλον έχει αλλάξει σημεία, προειδοποιούσαν οι Miguel Benasayag και Gérard Schmit σε ένα βιβλίο με τίτλο *The Age of Sad Passions* (2004), όπου συλλογίζονται στη μεγάλη θεραπευτική πρακτική με τη ζώσα νεολαία στα *periphores* (*banlieues*) του Παρισιού. Στη νεωτερική εποχή, το μέλλον φαντασιώθηκε χάρη στις μεταφορές της προόδου. Η επιστημονική έρευνα και η οικονομική επιχειρηματικότητα στους αιώνες της σύγχρονης ανάπτυξης εμπνεύστηκαν από την ιδέα ότι η γνώση θα οδηγήσει σε μια ολοένα και πιο ολοκληρωμένη κυριότητα του ανθρώπινου σύμπαντος. Ο Διαφωτισμός επικυρώνει αυτή την αντίληψη, και ο θετικισμός την καθιστά απόλυτη πεποίθηση. Οι μαρξιστικές επαναστατικές ιδεολογίες, που καθοδηγούνται από ένα ιστορικιστικό και διαλεκτικό όραμα, επίσης φαντάζονται, το μέλλον στη βάση ενός προοδευτικού τελεολογικού μοντέλου. Το παρόν περιέχει, στη μορφή της αντίφασης, ένα ενδεχόμενο ότι η ιστορία προορίζεται για επίλυση. Είναι από τη διαλεκτική λύση των σημερινών αντιθέσεων που μια κοινωνική μορφή ελεύθερη από τη φτώχεια και τον πόλεμο θα γεννηθεί. Αυτή η μορφή είναι αυτό που το μαρξιστικό κίνημα αποκαλεί κομμουνισμό. Στο τελευταίο μέρος του εικοστού αιώνα αυτές οι φιλοσοφικές προτάσεις αποσυντέθηκαν. Αλλά αυτό που έχει εξαφανιστεί, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, είναι η αξιοπιστία ενός προοδευτικού μοντέλου για το μέλλον.

Το μέλλον, η ίδια η ιδέα του μέλλοντος, φέρει τώρα ένα αντίθετο σημάδι. Η καθαρή θετικότητα γίνεται αρνητικότητα, και η υπόσχεση γίνεται μια απειλή. Φυσικά, η γνώση έχει αναπτυχθεί, αλλά είναι ανίκανη να καταστείλει τον ανθρώπινο πόνο και τροφοδοτεί την πανταχού θλίψη και την απαισιοδοξία (2004: 29)

Το μέλλον γίνεται η απειλή όταν η συλλογική φαντασία γίνεται ανίκανη να δει τις πιθανές εναλλακτικές λύσεις στις τάσεις που οδηγούν σε καταστροφή, αύξηση της φτώχειας και της βίας. Αυτή ακριβώς είναι η παρούσα κατάσταση μας, γιατί ο καπιταλισμός έχει γίνει ένα σύστημα των τεχνο-οικονομικών αυτοματισμών που η πολιτική δεν μπορεί να αποφύγει. Η παράλυση της θέλησης (η ανικανότητα της πολιτικής) είναι το ιστορικό πλαίσιο της σημερινής επιδημίας της κατάθλιψης.

Σημειώσεις

1. Σημείωση του άγγλου μεταφραστή: Ο τίτλος που ο Φρόντ αρχικά επέλεξε για αυτό το δοκίμιο ήταν *Das Unglück der Kultur*, το οποίο αργότερα άλλαξε σε *Das Unbehagen in der Kultur*. Ενώ *Unglück* μπορεί να μεταφραστεί ως “δυστυχία”. Το *Unbehagen* θα ήταν καλύτερο να μεταφραστεί ως “ανησυχία” ή “δυσφορία”, καθώς σημαίνει ότι είναι ανήσυχη, αλλά συνειδητή για τη δυσφορία κάποιου και γνωρίζοντας το αδιέξοδο του· κάθεται στην άκρη με τα μπράτσα και τα χέρια ενωμένα στο στήθος του. Ο όρος που χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα στην ιταλική γλώσσα είναι “*disagio*”, που εκφράζει ένα αίσθημα αμηχανίας και όχι δυσαρέσκειας. Δεδομένου ότι η “δυσαρέσκεια” αναφέρεται σαφώς στην έλλειψη της ευτυχίας, η οποία είναι μια έννοια που απουσιάζει τόσο από τη γερμανική και την ιταλική ορολογία, χρησιμοποιήθηκαν οι “Ανησυχία” ή “δυσφορία”

7. Τρόμος (Σφάλμα) και Ποίηση

(t)error and Poetry

Ο αιώνας του μέλλοντος

Εκατό χρόνια πριν, ο Filippo Tommaso Marinetti δημοσίευσε το πρώτο μανιφέστο του Φουτουρισμού· την ίδια χρονιά, ο Henry Ford άνοιξε το πρώτο του εργοστάσιο αυτοκινήτων στο Ντιτρόιτ. Ήταν η αρχή του αιώνα που πίστευε στο μέλλον.

Το Μανιφέστο υποστήριξε την αισθητική αξία της μηχανής, δηλαδή, την “εξωτερική μηχανή”, που δεν πρέπει να συγχέεται με την εσωτερικευμένη και ανασυνδυαζόμενη μηχανή της βιο-πληροφορικής εποχής. Ο φουτουρισμός εξυψώνει τη μηχανή ως ένα εξωτερικό αντικείμενο, ορατό στο τοπίο της πόλης, αλλά τώρα η μηχανή είναι μέσα μας: δεν είμαστε πλέον σε εμμονή με την εξωτερική μηχανή· αντί αυτού, η “πληροφοριακή-μηχανή» τέμνει τώρα το κοινωνικό νευρικό σύστημα, η “βιο-μηχανή” αλληλεπιδρά με το γενετικό γίνεσθαι του ανθρώπινου οργανισμού.

Το φουτουριστικό μανιφέστο κήρυξε την αισθητική αξία της ταχύτητας. Ο μύθος της ταχύτητας συνέχει ολόκληρο το οικοδόμημα του φαντασιακού της νεωτερικότητας και η επιτάχυνση έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ιστορία του κεφαλαίου, δηλαδή, στην ιστορία της επιτάχυνσης του εργασιακού χρόνου. Η παραγωγικότητα είναι ο παράγοντας ανάπτυξης της προσαύξης της σχετικής υπεραξίας, που καθορίζεται από την ταχύτητα της παραγωγικής χειρονομίας και την εντατικοποίηση του ρυθμού της.

Ενενήντα εννέα χρόνια από τη δημοσίευση του Φουτουριστικού μανιφέστου, η ταχύτητα έχει μεταφερθεί από τη σφαίρα των εξωτερικών μηχανών στον τομέα των πληροφοριών. Σε αυτή την διαδικασία η ταχύτητα έγινε εσωτερικευμένη και μετατράπηκε σε έναν ψυχο-νοητικό αυτοματισμό. Στον αιώνα του μέλλοντος, η μηχανή της ταχύτητας επιτυγχάνει τον αποικισμό του παγκόσμιου χώρου· που ακολουθήθηκε από την αποικιοποίηση του τομέα του χρόνου, της βιωμένης εμπειρίας, του νου και της αντίληψης, το οποίο επομένως κύρωσε τις αρχές του αιώνα, χωρίς μέλλον.

Εδώ ανοίγει το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην απεριόριστη επέκταση του κυβερνοχώρου και τα όρια του κυβερνοχρόνου, της εποχής του νου και της κοινωνικής προσοχής. Στο σημείο της δυνητικής τομής των προβολών που δημιουργούνται από τους αμέτρητες εκδότες, ο κυβερνοχώρος είναι απεριόριστος και σε μια διαδικασία συνεχούς επέκτασης. Αντίθετα, ο κυβερνοχρόνος, δηλαδή, η ικανότητα του νου να επεξεργάζεται πληροφορίες στο χρόνο, είναι το παν αλλά απεριόριστος: τα όριά του είναι αυτά του ανθρώπινου νου και είναι επομένως οργανικά, συναισθηματικά και πολιτιστικά.

Υποκείμενο στην άπειρη επιτάχυνση των πληροφοριακών-ερεθισμάτων, ο νους αντιδρά είτε με πανικό ή με απο-ευαισθητοποίηση. Η ευαισθησία είναι η ικανότητα που καθιστά την ενσυναισθητική κατανόηση δυνατή, τη δυνατότητα να κατανοήσουμε ο,τι δεν μπορούν οι λέξεις να πούνε, τη δύναμη να ερμηνεύσουμε ένα συνεχές των μη διακριτών στοιχείων, τα μη λεκτικά σημεία και τις ροές της ενσυναίσθησης. Αυτή η ικανότητα, η οποία επέτρεψε στους ανθρώπους να κατανοήσουν τα ασαφή μηνύματα στο πλαίσιο των σχέσεων, θα μπορούσε τώρα να εξαφανιστεί. Είμαστε τώρα μάρτυρες της ανάπτυξης μιας γενιάς ανθρώπων που στερείται την ικανότητα της ευαισθησίας, την ικανότητα ενσυναισθητικής κατανόησης του άλλου και την αποκωδικοποίηση των σημείων που δεν έχουν κωδικοποιηθεί σε ένα δυαδικό σύστημα.

Απορρύθμιση

Ο Φουτουρισμός και η Avant-garde έθεσαν ως καθήκον την παράβαση των κανόνων. Η Διατάραξη (Dereglement) ήταν η κληρονομιά που άφησε ο Rimbaud για τον πειραματισμό του

1900. Η απορρύθμιση ήταν επίσης η κραυγή του υπερκαπιταλισμού της ύστερης νεωτερικότητας, που άνοιξε το δρόμο για την ανάπτυξη του σημειο-κεφαλαίου. Κατά την ολοκληρωτική περίοδο της εξωτερικής μηχανής και της μηχανικής ταχύτητας, έχοντας χρησιμοποιήσει στο παρελθόν την κρατική μορφή για να επιβάλει την κυριαρχία του στην κοινωνία, ο καπιταλισμός αποφάσισε να κάνει χωρίς τη διαμεσολάβηση του κράτους καθώς οι τεχνικές ανασυνδυασμού και της απόλυτης ταχύτητας των ηλεκτρονικών έκαναν δυνατή την εσωτερική ευθυγράμμιση του ελέγχου.

Στην κλασική μορφή του εργοστασιακού καπιταλισμού, η τιμή, οι μισθοί και οι διακυμάνσεις κέρδους βασίστηκαν στη σχέση ανάμεσα στον αναγκαίο εργασιακό χρόνο εργασίας και τον προσδιορισμό της αξίας. Μετά την εισαγωγή των μικροηλεκτρονικών τεχνολογιών και τη συνακόλουθη διανοητικοποίηση της παραγωγικής εργασίας, η σχέση ανάμεσα στα διαφορετικά μεγέθη και τις διαφορετικές παραγωγικές δυνάμεις εισήλθε σε μια περίοδο απροσδιοριστίας. Η απορρύθμιση, που εγκαινιάστηκε με τη Μάργκαρετ Θάτσερ και τον Ρόναλντ Ρήγκαν, σηματοδότησε το τέλος του νόμου της αξίας και γύρισε το θάνατο του σε μια πολιτική οικονομία. Στο βασικό του έργο, *Symbolic Exchange and Death*, ο Ζαν Μποντριγιάρ συνάγει διαισθητικά τη γενική κατεύθυνση της ανάπτυξης στο τέλος της χιλιετίας.

Η αρχή της πραγματικότητας συνέπεσε με ένα συγκεκριμένο στάδιο του νόμου της αξίας. Σήμερα, το όλο σύστημα έχει γίνει ένα ίζημα σε απροσδιοριστία και η πραγματικότητα-έχει ήδη αφομοιωθεί από την υπερ-πραγματικότητα του κώδικα προσομοίωσης (1976: 12).

Ολόκληρο το σύστημα έγινε ιζήματα απροσδιοριστίας όπως και όλες οι αντιστοιχίες μεταξύ συμβόλου και αντικείμενου αναφοράς, προσομοίωσης και γεγονότος, αξίας και χρόνου εργασίας δεν συγκρατούνται πλέον. Αλλά δεν είναι επίσης αυτό που η *Avant-garde* φιλοδοξούσε; Δεν επιθυμούσε η πειραματική τέχνη να διακόψει το δεσμό μεταξύ συμβόλου και αντικείμενου αναφοράς; Λέγοντας αυτό, δεν κατηγορώ ότι η *Avant-garde* έγινε η αιτία της φιλελεύθερης οικονομικής απορρύθμισης. Αντίθετα, μάλλον προτείνω ότι η αναρχική ουτοπία της *Avant-garde* πραγματοποιήθηκε και μετατράπηκε στο αντίθετο της, όταν η κοινωνία εσωτερικεύσε κανόνες και το κεφάλαιο ήταν ικανό να παραιτηθεί τόσο από το νόμο όσο και την πολιτική ορθολογικότητα για να εγκαταλείψει τον εαυτό της, στην ίδια φαινομενική αναρχία των εσωτερικευμένων αυτοματισμών, η οποία είναι στην πραγματικότητα η πιο άκαμπτη μορφή ολοκληρωτισμού.

Καθώς η βιομηχανική πειθαρχία ελαττώθηκε, τα άτομα βρήκαν τους εαυτούς τους σε κατάσταση φαινομενικής ελευθερίας. Κανένας νόμος δεν τους ανάγκασε να ανεχθούν τα καθήκοντα και την εξάρτηση. Οι υποχρεώσεις εσωτερικεύτηκαν και ο κοινωνικός έλεγχος ασκήθηκε μέσα από μια εθελοντική αν και αναπόφευκτη υποταγή στις αλυσίδες του αυτοματισμού.

Σε ένα καθεστώς τυχαίων και διακυμαινόμενων αξιών, η επισφάλεια έγινε η γενικευμένη μορφή των κοινωνικών σχέσεων, που επηρέασε βαθιά την κοινωνική σύνθεση και τους ψυχικούς, σχεσιακούς και γλωσσικούς χαρακτήρες μίας νέας γενιάς, καθώς εισερχόταν στην αγορά εργασίας. Αντί να υπάρχει μια ιδιαίτερη μορφή παραγωγικών σχέσεων, η επισφάλεια είναι η σκοτεινή ψυχή της παραγωγικής διαδικασίας. Μια αδιάκοπη ροή μορφοκλασματοποιήσεων και ανασυνδυασμένης πληροφοριακής-εργασίας κυκλοφορεί στον παγκόσμιο ιστό, όπως ο παράγοντας της καθολικής αξιοποίησης, η αξία του οποίου είναι ακόμη απροσδιόριστη. Η συνδεσιμότητα και η επισφάλεια είναι οι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος: η ροή της σημειοκαπιταλιστικής παραγωγής συλλαμβάνει και συνδέει τα κυψελοειδή θραύσματα του απο-προσωποποιημένου χρόνου· το Κεφάλαιο αγοράζει τις μορφοκλασματοποιήσεις του ανθρώπινου χρόνου και τα ανασυνδυάζει στον ιστό. Από τη σκοπιά της καπιταλιστικής αξιοποίησης, αυτή η ροή είναι αδιάκοπη και βρίσκει την ενότητα της στο αντικείμενο που παράγεται· όμως, από τη σκοπιά των γνωστικών εργαζομένων η προμήθεια της εργασίας είναι θρυμματισμένη: φράκταλ του χρόνου και παλλόμενα κελιά εργασίας ανάβουν και σβήνουν στην μεγάλη αίθουσα του ελέγχου της παγκόσμιας παραγωγής. Γι αυτό η παροχή του εργασιακού χρόνου μπορεί να αποσυνδεθεί από το φυσικό και νομικό πρόσωπο του εργαζομένου. Ο κοινωνικός εργασιακός χρόνος γίνεται ένας ωκεανός αξιοποιήσιμων κελιών που μπορεί να κληθούν, και να ανασυσταθούν σύμφωνα με τις ανάγκες του κεφαλαίου.

Ο Ακτιβισμός

Ας επιστρέψουμε στο Φουτουριστικό μανιφέστο: ο πόλεμος και η περιφρόνηση για τις γυναίκες είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της κινητοποίησης, η οποία διασχίζει την παραβολή των ιστορικών πρωτοποριών. Η φουτουριστική φιλοδοξία πραγματικά συνίστατο στην κινητοποίηση των κοινωνικών ενεργειών προς την κατεύθυνση της επιτάχυνσης της παραγωγικότητας της κοινωνικής μηχανής.

Η τέχνη έθρεψε το λόγο της διαφήμισης καθώς ο τελευταίος τροφοδότησε την κινητοποίηση. Όταν ο βιομηχανικός καπιταλισμός μετατοπίστηκε στη νέα μορφή του σημειοκαπιταλισμού, πρώτα και κύρια κινητοποίησε την ψυχική ενέργεια της κοινωνίας για να κάμψει την κίνηση του ανταγωνισμού και της γνωστικής παραγωγικότητας. Η νέα οικονομία της δεκαετίας του 1990 ήταν ουσιαστικά μία Prozac-οικονομία, τόσο νευρο-κινητοποίησης όσο και υποχρεωτικής δημιουργικότητας.

Ο Paul Virilio έχει δημιουργήσει σημαντικά έργα που δείχνουν τη σύνδεση μεταξύ πολέμου και ταχύτητας: στις νεωτερικές μορφές κυριαρχίας, η επιβολή του πολέμου πάνω στο σύνολο της κοινωνικής ζωής αποτελεί ένα υπονοούμενο ακριβώς επειδή η οικονομική ανταγωνιστικότητα είναι πόλεμος, και ο πόλεμος και η οικονομία μοιράζονται κοινά σημεία στην ταχύτητα.

Όπως Βάλτερ Μπένγιαμιν γράφει: “όλες οι προσπάθειες η πολιτική να καταστεί αισθητική καταλήγουν σε ένα πράγμα: Πόλεμο” Η γενόμενη αισθητική της ζωής είναι μια πτυχή αυτής της κινητοποίησης των κοινωνικών μορφών ενέργειας. Η αισθητικοποίηση του πολέμου είναι λειτουργική στην υποταγή της καθημερινής ζωής στην κυριαρχία της ιστορίας. Ο πόλεμος πιέζει τις παγκόσμιες μάζες να συμμετάσχουν στη διαδικασία της αυτοπραγμάτωσης του Χεγκελιανού Πνεύματος, ή, ίσως πιο ρεαλιστικά, να γίνουν μέρος της καπιταλιστικής παγκόσμιας συσσώρευσης. Συλλαμβανόμενη στη δυναμική του πολέμου, η καθημερινή ζωή είναι έτοιμη να υποστεί την απεριόριστη κυριαρχία του εμπορεύματος.

Από αυτήν την άποψη, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ του φασισμού, του κομμουνισμού και της δημοκρατίας: η τέχνη λειτουργεί ως το στοιχείο της αισθητικοποίησης και κινητοποίησης της καθημερινής ζωής. Η συνολική κινητοποίηση είναι τρόμος, και ο τρόμος είναι η ιδανική κατάσταση για την πλήρη υλοποίηση του καπιταλιστικού σχεδίου για την κινητοποίηση της ψυχικής ενέργειας. Η στενή σχέση μεταξύ του φουτουρισμού και της διαφήμισης είναι αναπόσπαστο μέρος αυτής της διαδικασίας.

Στο *Art and Revolution* (2007), ο Gerard Raunig γράφει για τη σχέση μεταξύ της καλλιτεχνικής Avant-garde και του ακτιβισμού. Το έργο του αποτελεί μία χρήσιμη φαινομενολογική θεώρηση της σχέσης ανάμεσα στην τέχνη και την πολιτική κινητοποίηση του εικοστού αιώνα, αλλά αποτυγχάνει να πιάσει την απόλυτη ιδιαιτερότητα της σημερινής κατάστασης, που είναι η κρίση και η εξάντληση όλου του ακτιβισμού.

Ο όρος “ακτιβισμός” απέκτησε σε μεγάλο βαθμό επιρροή, ως αποτέλεσμα του κινήματος της αντι-παγκοσμιοποίησης, η οποία τον χρησιμοποίησε για να περιγράψει την πολιτική επικοινωνία του και τη σύνδεση ανάμεσα στην τέχνη και την επικοινωνιακή δράση. Ωστόσο, ο ορισμός αυτός είναι ένα σημάδι της προσκόλλησης του στο παρελθόν και την αδυναμία του να απαλλαγεί από το εννοιολογικό πλαίσιο αναφοράς, που κληρονόμησε από τον εικοστό αιώνα. Δεν θα έπρεπε να απελευθερωθούμε από τη δίψα για ακτιβισμό που έθρεψε το εικοστό αιώνα μέχρι το σημείο της καταστροφής και του πολέμου; Δεν θα έπρεπε να θέσουμε τον εαυτό μας ελεύθερο από την επαναλαμβανόμενη και αποτυχημένη προσπάθεια να ενεργήσουμε για την απελευθέρωση της ανθρώπινης ενέργειας από την κυριαρχία του κεφαλαίου; Δεν είναι η πορεία προς την αυτονομία του κοινωνικού από την οικονομική και στρατιωτική κινητοποίηση δυνατή μόνο μέσα από μια απόσυρση στην αδράνεια, τη σιωπή, και το παθητικό σαμποτάζ;

Η κατάθλιψη του Λένιν

Πιστεύω ότι υπάρχει μια βαθιά σχέση μεταξύ της κίνησης προς τον ακτιβισμό και την

αρσενική κατάθλιψη της ύστερης νεωτερικότητας, που είναι πιο εμφανής στην εθελοντική και υποκειμενική οργάνωση του λενινισμού.

Τόσο από την άποψη της ιστορίας του εργατικού κινήματος κατά το 1900 όσο και από εκείνη της στρατηγικής αυτονομίας της κοινωνίας από το κεφάλαιο, είμαι πεπεισμένος ότι ο εικοστός αιώνας θα ήταν ένας καλύτερος αιώνας εάν ο Λένιν δεν είχε υπάρξει. Το όραμα του Λένιν ερμηνεύει μια βαθιά τάση στη διαμόρφωση της ψυχής της σύγχρονης ανδροπρέπειας. Ο αντρικός ναρκισσισμός ήρθε αντιμέτωπος με την άπειρη δύναμη του κεφαλαίου και αναδύθηκε από αυτό απογοητευμένος, ταπεινωμένος, και καταθλιπτικός. Μου φαίνεται ότι η κατάθλιψη του Λένιν είναι ένα κρίσιμο στοιχείο για την κατανόηση του ρόλου που έπαιξε η σκέψη του στην ανάπτυξη της πολιτικής της ύστερης νεωτερικότητας.

Έχω διαβάσει τη βιογραφία του Λένιν της Héléne Carrère D'Encausse's. Η συγγραφέας είναι ερευνητής γεωργιανής καταγωγής, που στη δεκαετία του 1980 δημοσίευσε επίσης το *L'Empire en miettes*, όπου προέβλεψε την κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας ως αποτέλεσμα της στάσης του ισλαμικού φονταμενταλισμού.

Αυτό που με ενδιαφέρει στη βιογραφία του Λένιν της Carrère d 'Encausse's περισσότερο από την ιστορία της πολιτικής δραστηριότητας του Λένιν είναι η προσωπική του ζωή, ο εύθραυστος ψυχισμός του και η στοργική και πνευματική σχέση του με τις κοντινές γυναίκες του: η μητέρα του, η αδελφή του, η Krupskaja, συντρόφισσα και γυναίκα, που τον φρόντιζε σε περιόδους οξείων ψυχολογικών κρίσεων, και, τελικά, η Ines Armand, η διαταραχή, η τρομακτική, η εραστής που ο Λένιν αποφάσισε να εξουδετερώσει και να αφαιρέσει, όπως τη μουσική, προφανώς.

Το πλαίσιο της ψυχής που περιγράφεται στην παρούσα βιογραφία είναι ότι η κατάθλιψη και οι οξείες κρίσεις του Λένιν συνέπεσαν με σημαντικές πολιτικές μεταβολές στο επαναστατικό κίνημα. Όπως η Carrère d 'Encausse γράφει:

Ο Λένιν συνήθιζε να επενδύει ό, τι έκανε με εγκαρτέρηση, επιμονή και μια εξαιρετική συγκέντρωση: αυτή η συνέπεια, που θεωρούσε απαραίτητη σε κάθε μια από τις προσπάθειές του, τον έβαλαν σε μία θέση μεγάλης υπεροχής έναντι των ανθρώπων γύρω του ... αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα του χαρακτήρα του είχε συχνά αρνητικές συνέπειες. Υπερβολικά εντατικές προσπάθειες θα τον κουράσουν και θα φθείρουν το εύθραυστο νευρικό του σύστημα. Η πρώτη κρίση χρονολογείται από το 1902 (1998: 78).

Αυτά ήταν τα χρόνια της μπολσεβίκικης μεταστροφής, του “ *Τι να κάνουμε;*” Η Krupskaja έπαιξε βασικό ρόλο στην κρίση του συντρόφου της: παρενέβη για να φιλτράρει τις σχέσεις του με τον έξω κόσμο, πλήρωσε τη θεραπεία και την απομόνωση του σε κλινικές στην Ελβετία και τη Φινλανδία. Ο Λένιν βγήκε από την κρίση του 1902 γράφοντας το “*Τι να κάνουμε*” και ασχολήθηκε με την κατασκευή ενός “πυρήνα χάλυβα”, ένα μπλοκ θέλησης ικανού να σπάσει το πιο αδύναμο κρίκο στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Η δεύτερη κρίση ήρθε το 1914 στο αποκορύφωμα της διάλυσης της Δεύτερης Διεθνούς και τη διάσπαση των κομμουνιστών. Η τρίτη κρίση, όπως μπορείτε να μαντέψετε, συνέβη την άνοιξη του 1917. Η Krupskaja βρήκε ένα ασφαλές θέρετρο στη Φινλανδία, όπου ο Λένιν συνέλαβε τις θέσεις του Απριλίου και την απόφαση να επιβάλει τη βούληση στη διάνοξη: μια ρήξη που δεν έλαβε υπόψη τις βαθιές δυναμικές της ταξικής πάλης και επέβαλε πάνω της μια εξωτερική σχεδίαση. Η νοημοσύνη είναι καταθλιπτική, ως εκ τούτου η βούληση είναι η μόνη θεραπεία στην άβυσσο, για να την αγνοήσει χωρίς να την καταργήσει. Η άβυσσος παραμένει και τα επόμενα χρόνια αποκαλύφθηκε, καθώς ο αιώνας κατακρημνίστηκε σε αυτή.

Εδώ δεν προτίθεμαι να συζητήσω την πολιτική των θεμελιωδών επιλογών του Λένιν. Ενδιαφέρομαι στο να επισημάνω τη σχέση ανάμεσα στον Μπολσεβίκικο αυθορμητισμό και την ανδρική ανικανότητα να αποδεχθεί την κατάθλιψη και να την αναπτύξει από μέσα. Εδώ βρίσκεται η ρίζα του υποκειμενικού βολонταρισμού που παρήγαγε την οπισθοδρόμηση της κοινωνικής αυτονομίας κατά το 1900. Οι διανοητικές αποφάσεις του λενινισμού ήταν τόσο ισχυρές, επειδή

ήταν σε θέση να ερμηνεύσουν την αρσενική εμμονή με τον αυθορμητισμό, καθώς αντιμετώπιζε την κατάθλιψη.

Το επόμενο κύμα

Μέχρι τις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα η μακρά ιστορία της καλλιτεχνικής Avant-garde τελειώσε. Αρχίζοντας με το Gesamtkunstwerk του Βάγκνερ και καταλήγοντας στην ντανταϊστική κραυγή “καταργήστε την τέχνη, καταργήστε την καθημερινή ζωή, καταργήστε το διαχωρισμό ανάμεσα σε τέχνη και καθημερινή ζωή”, η ιστορία της Avant-garde κορυφώνεται στη χειρονομία της 9 / 11. Ο Stockhausen είχε το θάρρος να το πει αυτό, ενώ πολλοί από εμάς σκέφτονταν το ίδιο: η τρομοκρατική αυτοκτονία είναι το απόλυτο έργο τέχνης του αιώνα, χωρίς μέλλον. Η σύντηξη της τέχνης και της ζωής (ή του θανάτου, τι σημασία έχει;) είναι σαφώς ορατή με τη μορφή δράσης που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε “τρομοκρατίζουσα αυτοκτονία” Ας πάρουμε τον Pekka Auvinen ως παράδειγμα. Ο φινλανδός νεαρός γύρισε στην τάξη του στο σχολείο με ένα πολυβόλο, σκοτώνοντας οκτώ άτομα, μαζί και τον ίδιον.

Στο T-shirt του ήταν τυπωμένη η φράση: “Η ανθρωπότητα είναι υπερτιμημένη”. Δεν ήταν η χειρονομία του σημαίνουσα των σημείων που χαρακτηρίζουν την επικοινωνιακή δράση των τεχνών;

Επιτρέψτε μου να εξηγήσω: Δεν καλώ τους νέους αναγνώστες αυτού του δοκιμίου να πάνε σε ένα πολυπληθές τόπο με μία ζώνη εκρηκτικών. Προσπαθώ να πω, Προσοχή: ένα γιγαντιαίο κύμα απόγνωσης θα μπορούσε σύντομα να μετατραπεί σε επιδημία αυτοκτονίας που θα μετατρέψει την πρώτη συνδετική γενιά σε μια καταστροφική ψυχική βόμβα.

Δεν νομίζω ότι αυτό το κύμα των αυτοκτονιών μπορεί να εξηγηθεί από την άποψη της ηθικής, των οικογενειακών αξιών και του αδύναμου λόγου που χρησιμοποιείται από τη συντηρητική σκέψη, η οποία ασχολείται με την ηθική εκτροπή που παράγεται από τον καπιταλισμό. Για να κατανοήσουμε τη σύγχρονη μορφή του ηθικού ναυαγίου πρέπει να αναλογιστούμε σχετικά με τις μεταμορφώσεις της δραστηριότητας και της εργασίας, την υπαγωγή του χρόνου του νου υπό την ανταγωνιστική σφαίρα της παραγωγικότητας· εμείς πρέπει να καταλάβουμε τη μετάλλαξη του γνωστικού και ψυχο-κοινωνικού συστήματος.

Σύζευξη / Σύνδεση

Το πλαίσιο της κατανόησης μου της παρούσας ιστορικής και πολιτιστικής δυναμικής είναι η μετάβαση από το βασίλειο της σύζευξης σε αυτό της σύνδεσης, με ιδιαίτερη έμφαση στην εμφάνιση της πρώτης συνδετικής γενιάς, αυτούς που μαθαίνουν περισσότερες λέξεις από τη μηχανή από ό,τι από τη μητέρα.

Σε αυτή τη μετάβαση, μια μετάλλαξη του συνειδητού οργανισμού λαμβάνει χώρα: για να καταστήσει αυτόν τον οργανισμό συμβατό με το συνδετικό περιβάλλον, το γνωστικό μας σύστημα πρέπει να αναμορφωθεί. Αυτό φαίνεται να παράγει μία άμβλυση των ικανοτήτων σύζευξης που είχε μέχρι τώρα χαρακτηρίσει την ανθρώπινη κατάσταση.

Το βασίλειο της ευαισθησίας εμπλέκεται σε αυτή τη συνεχή διαδικασία της γνωστικής αναμόρφωσης· βλέπουμε την αισθητική σκέψη να εισάγεται σε μια καμπή. Η ηθική και πολιτική σκέψη επίσης ανασχηματίζει τη σκοπιά παρατήρησης της και το πλαίσιο του περάσματος από μία συζευκτική σε μία συνδετική μορφή της ανθρώπινης συνένωσης.

Η Σύζευξη είναι το γίνεσθαι- άλλο. Αντίθετα, στη σύνδεση κάθε στοιχείο παραμένει διακριτό και αλληλεπιδρά μόνο λειτουργικά.

Οι μοναδικότητες αλλάζουν όταν συνδέονται· γίνονται κάτι άλλο από ό,τι ήταν πριν από τη σύζευξη τους. Η αγάπη αλλάζει τον εραστή και ένας συνδυασμός των μη-σημαινόντων σημείων οδηγεί στην ανάδυση ενός νοήματος που δεν υπάρχει πριν από αυτή.

Αντί για μια σύντηξη των τμημάτων, η σύνδεση περιλαμβάνει μια απλή επίδραση μηχανικής λειτουργικότητας. Προκειμένου να συνδεθείτε, τα τμήματα πρέπει να είναι συμβατά και ανοικτά στη διεπιφάνεια και τη διαλειτουργικότητα. Η σύνδεση απαιτεί αυτά τα τμήματα να είναι συμβατά γλωσσικά. Στην πραγματικότητα το ψηφιακό web εξαπλώνεται και επεκτείνεται από την προοδευτική αναγωγή όλο και περισσότερων στοιχείων σε μια μορφή, ένα πρότυπο και ένα κώδικα, που κάνουν τα διαφορετικά τμήματα συμβατά.

Τα τμήματα τα οποία εισέρχονται σε αυτό το ρίζωμα ανήκουν σε διαφορετικές σφαίρες της φύσης: είναι ηλεκτρονικά, σημειωτικά, μηχανικά, βιολογικά και ψυχικά· κυκλώματα οπτικών ινών, μαθηματικές αφαιρέσεις, ηλεκτρομαγνητικά κύματα, ανθρώπινα μάτια, νευρώνες και συνάψεις. Η διαδικασία με την οποία γίνονται συμβατά, διασχίζει τα ετερογενή πεδία της ύπαρξης και τα διπλώνει πάνω στη αρχή της σύνδεσης.

Η παρούσα μετάλλαξη συμβαίνει σε αυτή τη μετάβαση από τη σύζευξη στη σύνδεση, ένα παράδειγμα της ανταλλαγής μεταξύ συνειδητών οργανισμών. Κεντρική σε αυτή μετάλλαξη είναι η εισαγωγή της ηλεκτρονικής στο οργανικό, ο πολλαπλασιασμός των τεχνητών συσκευών στο οργανικό σύμπαν, στο σώμα, στην επικοινωνία και στην κοινωνία. Επομένως, η σχέση μεταξύ συνείδησης και αισθητικότητας μεταμορφώνεται και η ανταλλαγή των σημείων υποβάλλεται σε μια διαδικασία αύξησης της απευαισθητοποίησης.

Η σύζευξη είναι η συνάντηση και η σύντηξη των στρογγυλεμένων και μη-κανονικών μορφών που εμπνέει με ένα τέτοιο τρόπο που είναι ασαφής, μη-επαναλαμβανόμενος, ατελής και συνεχής. Η σύνδεση είναι η ακριβής και επαναλαμβανόμενη διάδραση των αλγοριθμικών λειτουργιών, ευθειών γραμμών και σημείων που αντιπαραβάλουν τέλεια και εισάγονται και αφαιρούνται σε διακριτούς τρόπους διάδρασης. Αυτοί οι διακριτοί τρόποι κάνουν διάφορα μέρη συμβατά σε προκαθορισμένα πρότυπα.

Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών επικοινωνίας οδηγεί από τη μία πλευρά σε ένα είδος απευαισθητοποίησης στην καμπύλη και στις συνεχείς ροές του αργού γίνεσθαι, και από την άλλη πλευρά σε ένα γίνεσθαι ευαίσθητου στον κώδικα, στις ξαφνικές αλλαγές των καταστάσεων και στην αλληλουχία των διακριτών σημείων.

Η ερμηνεία ακολουθεί σημασιολογικά κριτήρια στη σφαίρα της σύζευξης: το νόημα των σημείων που αποστέλλονται από τον άλλο, καθώς εισάγεται στη σύζευξη μαζί σας πρέπει να γίνει κατανοητό από τον εντοπισμό της πρόθεσης, του πλαισίου, των αποχρώσεων και του ανείπωτου, εάν είναι απαραίτητο.

Τα ερμηνευτικά κριτήρια από τη σφαίρα της σύνδεσης από την άλλη πλευρά είναι καθαρά

συντακτικά. Στη σύνδεση, ο διερμηνέας πρέπει να αναγνωρίσει μια ακολουθία και να είναι σε θέση να εκτελέσει τη λειτουργία που απαιτείται από τη γενική σύνταξη ή το λειτουργικό σύστημα· δεν υπάρχει χώρος για περιθώρια ασάφειας στην ανταλλαγή μηνυμάτων, ούτε μπορεί η πρόθεση να αποδειχθεί με τη βοήθεια των αποχρώσεων.

Αυτή η μετάλλαξη προκαλεί οδυνηρές επιπτώσεις στο συνειδητό οργανισμό και τις διαβάζουμε μέσα από τις κατηγορίες της ψυχοπαθολογίας: δυσλεξία, άγχος και απάθεια, πανικός, κατάθλιψη και ένα είδος επιδημίας αυτοκτονίας εξαπλώνεται.

Ωστόσο, ένας καθαρά ψυχοπαθολογικός απολογισμός αποτυγχάνει να συλλάβει το ζήτημα στο βάθος του, γιατί στην πραγματικότητα, είμαστε αντιμέτωποι με την προσπάθεια του συνειδητού οργανισμού να προσαρμοστεί σε ένα διαφορετικό περιβάλλον και την αναπροσαρμογή του γνωστικού συστήματος στο τεχνο-επικοινωνιακό περιβάλλον. Αυτό δημιουργεί παθολογίες στη ψυχική σφαίρα και στις κοινωνικές σχέσεις.

Η αισθητική αντίληψη - εδώ σωστά νοείται ως το βασίλειο της αισθητικότητας και της αίσθησης (aesthesia) - εμπλέκεται άμεσα σε αυτή τη μεταμόρφωση: στην προσπάθειά της να διασυνδεθεί αποτελεσματικά με το συνδετικό περιβάλλον, ο συνειδητός οργανισμός φαίνεται όλο και περισσότερο να εμποδίζει αυτό που αποκαλούμε αισθητικότητα.

Με την αισθητικότητα, εννοούμε την ικανότητα που επιτρέπει στους ανθρώπους να ερμηνεύσουν σημεία που δεν είναι λεκτικά, ούτε μπορεί να εκφραστούν λεκτικά, τη δυνατότητα να καταλάβουμε τι δεν μπορεί να εκφραστεί με μορφές που έχουν περιορισμένη σύνταξη.

Αυτή η ικανότητα αποκαλύπτει τον εαυτό της σα να είναι άχρηστη, ακόμα και επιζήμια στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος σύνδεσης. Η αισθητικότητα επιβραδύνει τις διαδικασίες της ερμηνείας και τις καθιστά τυχαίες και διφορούμενες, μειώνοντας έτσι την ανταγωνιστική αποτελεσματικότητα του σημειωτικού παράγοντα.

Η ηθική σφαίρα, όπου η αυθόρμητη δράση είναι δυνατή παίζει επίσης ουσιαστικό ρόλο στην αναμόρφωση του γνωστικού συστήματος. Θρησκευτικοί κοινωνιολόγοι και δημοσιογράφοι θρηγούν ένα είδος ηθικής έλλειψης ευαισθησίας και γενικής αδιαφορίας στη συμπεριφορά των νέων γενεών. Σε πολλές περιπτώσεις, θρηγούν τη μείωση των ιδεολογικών αξιών ή των δεσμών της κοινότητας.

Ωστόσο, προκειμένου να κατανοήσουμε τη δυσφορία που επενδύει τις ηθικές και πολιτικές σφαίρες, η έμφαση πρέπει να δοθεί στην αισθητική. Η ηθική παράλυση και η αδυναμία να κυβερνήσει ηθικά την ατομική και τη συλλογική ζωή φαίνεται να πηγάζουν από μια δυσφορία στην αίσθηση - την αντίληψη των άλλων και του εαυτού.

Δυστοπική ποίηση

Η τέχνη της δεκαετίας του 1900 ευνόησε το μητρώο της ουτοπίας σε δύο μορφές: τη ριζική ουτοπία του Majakovski και τη λειτουργική ουτοπία του Bauhaus. Το δυστοπικό νήμα παρέμεινε κρυμμένο στις πτυχές της καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής φαντασίας, στον Fritz Lang, τον εξπρεσιονισμό, και ένα είδος πικρού σουρεαλισμού που κρύβεται πίσω από το οπτικό πεδίο που συνδέει τον Σαλβαδόρ Νταλί με τον Philip Dick. Στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα η λογοτεχνική δυστοπία των Όργουελ, Μπαρόουζ και Delillo άνθισε. Μόνο σήμερα, στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, η δυστοπία βρίσκεται στο κέντρο της σκηνης και κατακτά ολόκληρο το τομέα της καλλιτεχνικής φαντασίας, σχεδιάζοντας έτσι τον αφηγηματικό ορίζοντα του αιώνα, χωρίς μέλλον. Στην έκφραση της σύγχρονης ποίησης, στον κινηματογράφο, τη video-art και τα μυθιστορήματα, τα σημάδια της ψυχοπαθολογικής επιδημίας πολλαπλασιάζονται.

Στα βίντεο της, η Elja Liisa Athila (*Wind, If 6 was 9, Anne Aki and God*) αφηγείται την ψυχοπαθολογία των σχέσεων, την αδυναμία να αγγίξει και να αγγιχτεί. Στην ταινία *Me and you and everyone we know*, η Miranda July λέει την ιστορία ενός βίντεο-καλλιτέχνη που ερωτεύεται έναν νεαρό άνδρα και την δυσκολία της μετάφρασης του συναισθήματος σε λέξεις και των λέξεων σε άγγιγμα. Η γλώσσα είναι αποκομμένη από τη συναισθηματικότητα. Η Γλώσσα και το σεξ αποκλίνουν στην καθημερινή ζωή. Το σεξ συζητιέται παντού, αλλά το σεξ ποτέ δεν μιλάει. Τα χάπια επιταχύνουν τη στύση, διότι ο χρόνος για χάδια είναι περιορισμένος.

Μια ταινία του Jia Zhang-Ke, με τίτλο *Still life* (sanxia haoren) που παράχθηκε στο Χονγκ Κονγκ το 2006, δείχνει μια εξελισσόμενη καταστροφή. Αυτή η ταινία είναι εξαιρετικά όμορφη και αφηγείται μια απλή ιστορία, με φόντο μια θλιβερή, έρημη και κατεστραμμένη Κίνα, τόσο στο τοπίο όσο στην ψυχή της. Το κυρίαρχο χρώμα είναι ένα σάπιο, γκρι, πράσινο μωβ.

Ο Huo Sanming επιστρέφει στον τόπο γέννησης, με την ελπίδα της εύρεσης της συζύγου του και της κόρης του, την οποία είχε αφήσει χρόνια νωρίτερα για να πάει και να βρει εργασία σε ένα μακρινό βορινό ορυχείο. Το χωριό του, κατά μήκος της όχθης του Γιανγκτσέ, δεν υπάρχει πια. Η κατασκευή του φράγματος στα τρία φράγματα διέλυσε πολλά χωριά. Σπίτια, άνθρωποι και δρόμοι καλύφθηκαν από νερό. Η οικοδόμηση του φράγματος προχωράει, η καταστροφή των χωριών συνεχίζεται, το νερό πρόκειται να συνεχίσει να αυξάνεται. Ο Huo Sanming φτάνει σε αυτό το σενάριο της καταστροφής και της αύξησης του νερού και δεν είναι σε θέση να βρει τη γυναίκα και την κόρη του· έτσι αρχίζει η αναζήτησή του. Τους ψάχνει καθώς ομάδες εργαζομένων οπλισμένων με τις αξίνες τους, ρίχνουν τους τοίχους κάτω, και τα εκρηκτικά κατεδαφίζουν τα κτίρια στο αστεακό κέντρο.

Μετά από μακρά αναζήτηση, βρίσκει επιτέλους τη γυναίκα του, έχει μεγαλώσει και έχει πωληθεί από τον αδελφό της σε έναν άλλο άντρα. Συναντιούνται στα δωμάτια ενός κτιρίου που κατεδαφίζεται και μιλάνε για την κόρη τους με ψιθύρους, με τα κεφάλια τους κάτω, σε ένα σκούρο φόντο πράσινου διαστημόπλοιου τούβλων και σιδήρου, επάνω σε έναν ουρανό σκατένιου χρώματος. Στην τελευταία σκηνή του *Still life*, ένας σχοινοβάτης περπατά σε ένα σχοινί από την στέγη ενός σπιτιού προς το τίποτα, σε ένα φόντο που θυμίζει το σκοτεινό σουρεαλισμό του πικρού καμβά του Νταλί. Το *Still life* είναι ένας λυρικός απολογισμός του κινεζικού καπιταλισμού, που ενεργεί από τα μέσα προς τα έξω, από τη σκοπιά της βυθισμένης ζωής.

Το *Corrections* (καταναγκασμοί), ένα μυθιστόρημα από τον Jonathan Franzen, μιλά για τις ψυχοφαρμακολογικές προσαρμογές, όπως οι καταναγκασμοί που χρησιμοποιούνται από την κατεστραμμένη από την κατάθλιψη και το άγχος ανθρωπότητα για να προσαρμοστεί σε μια ύπαρξη, στην οποία πρέπει να προσποιείται ότι είναι ευτυχισμένη. Οι καταναγκασμοί είναι η προσαρμογή σε μια ασταθή αγορά μετοχών για να αποφύγει την απώλεια των χρημάτων, που επενδύονται σε ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία, που θα μπορούσαν να εξαφανιστούν ξαφνικά.

Ο Franzen αφηγείται την παλιά εποχή του πατέρα και της μητέρας, ενός ζευγαριού γέρων από το Μίντγουέστ που έχουν τρελαθεί ως αποτέλεσμα δεκαετιών υπερ-εργασίας και κομφορμισμού. Οι *Corrections* είναι οι μικρές και ασταμάτητες διαφάνειες προς το σημείο της απενεργοποίησης, η φρίκη του γήρατος στον πολιτισμό του ανταγωνισμού, ο τρόμος της σεξουαλικότητας στον κόσμο της πουριτανικής αποδοτικότητας.

Οι *Corrections* δημοσιεύθηκαν το 2001: ο Franzen μπαίνει βαθιά στην πτωχώσει της αμερικανικής ψυχής και περιγράφει με μικρές λεπτομέρειες την πολτοποίηση του Αμερικανικού εγκεφάλου, την κατάθλιψη και την άνοια που προκύπτει από την παρατεταμένη έκθεση στον ψυχικό βομβαρδισμό του στρες από την εργασία, την απάθεια, την παράνοια, την πουριτανική υποκρισία και τη φαρμακευτική βιομηχανία γύρω τους, την ψυχική καταστροφή των ανδρών που είναι ενσωματωμένη στο κλειστοφοβικό κέλυφος της οικονομικής υπέρ-προστασίας, τον παιδισμό των ανθρώπων που προσποιούνται ότι πιστεύουν, ή ίσως πραγματικά πιστεύουν στο υπερβολικό Χριστουγεννιάτικο παραμύθι της ευσπλαχνικής φιλελεύθερης σκληρότητας. Στο τέλος του πολυαναμενόμενου δείπνου των Χριστουγέννων, καθώς η ψυχοπαθητική οικογένεια συγκεντρώνεται ευτυχισμένα, ο πατέρας προσπαθεί να αυτοκτονήσει πυροβολώντας τον εαυτό του στο στόμα. Αποτυγχάνει.

Το *Yakizakana no Uta starts* με ένα ψάρι σε μεμβράνη περιτυλίγματος, σε ένα ράφι του σούπερ μάρκετ. Ένα αγόρι το αρπάζει και το παίρνει μέχρι το ταμείο· πληρώνει, φεύγει, το βάζει στο καλάθι του ποδηλάτου και ποδηλατεί προς το σπίτι.

“Καλημέρα κύριε Φοιτητή, είμαι πολύ χαρούμενο που βρίσκομαι μαζί σου. Μη ανησυχείς, δεν είμαι ένα ψάρι που παραπονείται” λέει το ψάρι, ενώ ο μαθητής κάνει κοφτό πεντάλ προς το σπίτι. “Είναι ωραίο να γνωρίσω έναν άνθρωπο. Είστε εξαιρετικά όντα· είστε σχεδόν οι κυρίαρχοι του σύμπαντος. Δυστυχώς δεν είστε πάντα ειρηνικοί, θα ήθελα να ζήσω σε έναν ειρηνικό κόσμο όπου ο ένας αγαπά τον άλλον και ακόμη και τα ψάρια και οι άνθρωποι δίνουν τα χέρια. Ω είναι

τόσο ωραίο να βλέπεις το ηλιοβασίλεμα, μου αρέσει πάντα τόσο πολύ”, το ψάρι γίνεται συναισθηματικό και πηδά στη σακούλα από σελοφάν μέσα στο καλάθι.

“Μπορώ να ακούσω τον ήχο ενός ρεύματος ... Λατρεύω τον ήχο των ρευμάτων, μου θυμίζει κάτι από την παιδική μου ηλικία”.

Όταν φτάνουν σπίτι το αγόρι ξεπακετάρει το ψάρι και το βάζει σε ένα πιάτο, ρίχνει λίγο αλάτι πάνω του, καθώς το ψάρι ενθουσιάζεται και λέει “Αχ! Μου αρέσει το αλάτι πολύ, αυτό μου θυμίζει κάτι ... “το αγόρι το βάζει στη σχάρα του φούρνου και γυρίζει το κουμπί. Το ψάρι συνεχίζει την κουβέντα: «Ω κ. Φοιτητή είναι ωραία εδώ, μπορώ να δω ένα φως εκεί κάτω ... Αισθάνομαι καυτό ... καυτό ...” μέχρι που η φωνή του γίνεται διστακτική. Ξεκινά τραγουδώντας ένα τραγούδι, όλο και πιο αδύναμα και ασύνδετα, όπως ο ΑΙ στην Οδύσσεια του Διαστήματος, καθώς αποσυνδέονται τα καλώδια του.

Το *Yakizakana no Uta*, από τον Yusuke Sakamoto, είναι ίσως η πιο σπαρακτική ταινία κινουμένων σχεδίων που είδα τον Ιούνιο του 2006 στο Φόρουμ της Caixa της Βαρκελώνης, κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ Historias animadas. Ωστόσο, αντιλήφθηκα ένα κοινό τόνο που διατρέχει όλα τα έργα που παρουσιάζονται στο φεστιβάλ, έναν ειρωνικό κυνισμό, εάν μου επιτρέπετε αυτήν την έκφραση. Το *Place in time* του Miguel Soares εξιστορεί εκατομμύρια χρόνια από τη σκοπιά ενός απίθανου εντόμου, ένα οργανικό έντομο, καθώς αλλάζει ο κόσμος γύρω του. Το *Animales de Compañia* της Ruth Gomes χρησιμοποιεί άγριες εικόνες για να πει την ιστορία μιας γενιάς καλοντυμένων ανθρωποφάγων, μικρών θηρίων σε δεσμά· τρέχουν και τρέχουν για να μην παγιδευτούν από υποτρόφους, συναδέλφους, φίλους και εραστές που πληγώνουν, σκοτώνουν και τους τρώνε μόλις πέσουν στα χέρια τους, με τρομοκρατημένα χαμόγελα και διασταλόμενα μάτια.

Αυτή η τέχνη δεν είναι καταγγελία. Οι όροι “καταγγελία” και “δέσμευση” δεν έχουν πλέον νόημα όταν ένα ψάρι ετοιμάζεται να μαγειρευτεί.

Η τέχνη του εικοστού πρώτου αιώνα δεν έχει πλέον αυτό το είδος της ενέργειας, ακόμα κι αν κρατά τη χρήση εκφράσεων από το 1900, ίσως από σεμνότητα, ίσως γιατί φοβάται την δική του αλήθεια. Οι καλλιτέχνες πλέον δεν αναζητούν το δρόμο της ρήξης, και πώς θα μπορούσαν; Αναζητούν ένα μονοπάτι που οδηγεί σε μια κατάσταση ισορροπίας μεταξύ ειρωνείας και κυνισμού που επιτρέπει να αναστείλουν την εκτέλεση, τουλάχιστον για μια στιγμή.

Είναι η τέχνη της αναβολής του ολοκαυτώματος;

Όλη η ενέργεια έχει κινηθεί προς το μέτωπο του πολέμου.

Η καλλιτεχνική αισθητικότητα καταγράφει αυτή την αλλαγή και είναι ανίκανη να την απορρίψει.

8. Μετα-φουτουρισμός

Εκατό χρόνια πριν, στην πρώτη σελίδα της *Le Figaro*, για την αισθητική συνείδηση του κόσμου, ο Filippo Tommaso Marinetti δημοσίευσε το μανιφέστο που εγκαινίασε τον αιώνα που πίστευε στο μέλλον. Το 1909 το μανιφέστο ξεκίνησε γρήγορα μια διαδικασία όπου ο συλλογικός οργανισμός της ανθρωπότητας έγινε μηχανικός. Το γίνεσθαι-μηχανή έχει φτάσει στο φινάλε του με τις αλληλουχίες του παγκόσμιου ιστού και έχει τώρα ανατραπεί από την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που στηρίχτηκε στην μελλοντοποίηση της οικονομίας, το χρέος και την οικονομική της υπόσχεση. Αυτή η υπόσχεση έχει τελειώσει. Η εποχή του μετα-μέλλοντος έχει ξεκινήσει.

Μανιφέστο του Μετα-φουτουρισμού

Franco “Bifo” Berardi

Διαβάζετε δημιουργικά στα αγγλικά από τους Erik Empson και Arianna Bove

1. Θέλουμε να τραγουδήσουμε τον κίνδυνο του έρωτα, την καθημερινή δημιουργία μιας γλυκιάς ενέργειας που ποτέ δεν είναι διασκορπισμένη.
2. Τα ουσιώδη στοιχεία της ποίησης μας θα είναι η ειρωνεία, η τρυφερότητα και η εξέγερση.
3. Η ιδεολογία και η διαφήμιση έχουν εξυψώσει τη μόνιμη κινητοποίηση των παραγωγικών και νευρικών ενεργειών της ανθρωπότητας προς την κατεύθυνση των κερδών και του πολέμου. Θέλουμε να εξυψώσουμε την τρυφερότητα, τον ύπνο και την έκσταση, την λιτότητα των αναγκών και την ευχαρίστηση των αισθήσεων.
4. Δηλώνουμε ότι το μεγαλείο του κόσμου έχει εμπλουτιστεί με μία νέα ομορφιά: την ομορφιά της αυτονομίας. Κάθε μία στο ρυθμό της· κανείς δεν πρέπει να περιορίζεται σε πορεία με ομοιόμορφο βήμα. Τα αυτοκίνητα έχουν χάσει τη γοητεία της σπανιότητας και πάνω απ' όλα δεν μπορούν πλέον να εκτελέσουν το καθήκον για το οποίο σχεδιάστηκαν: η ταχύτητα έχει επιβραδυνθεί. Τα αυτοκίνητα είναι ακίνητα σαν ηλίθιες χελώνες που κοιμούνται ελαφριά στην κυκλοφορία της πόλης. Μόνο η βραδύτητα είναι γρήγορη.
5. Θέλουμε να τραγουδήσουμε τον άντρα και τη γυναίκα που ο ένας χαϊδεύει τον άλλο, για να γνωρίσει ο ένας τον άλλο και τον κόσμο καλύτερα.
6. Η ποιήτρια πρέπει να δαπανήσει τον εαυτό της με ζεστασιά και γενναιοδωρία για να αυξήσει τη δύναμη της συλλογικής νόησης και να ελαττώσει τον χρόνο της μισθωτής εργασίας.
7. Η ομορφιά υπάρχει μόνο μέσα στην αυτονομία. Κανένα έργο που δεν εκφράζει τη νοημοσύνη του δυνατού δεν μπορεί να είναι ένα αριστούργημα. Η ποίηση είναι μία γέφυρα που καλουπώνεται πάνω από την άβυσσο του τίποτα για να επιτρέψει την ανταλλαγή διαφορετικών φαντασιών και να ελευθερώσει τις μοναδικότητες.
8. Είμαστε στο έσχατο ακρωτήριο των αιώνων ... πρέπει να κοιτάζουμε πίσω για να θυμηθούμε την άβυσσο της βίας και του τρόμου που η στρατιωτική επιθετικότητα και η εθνικιστική άγνοια είναι σε θέση να ξυπνήσει οποιαδήποτε στιγμή στο χρόνο. Έχουμε ζήσει στο στάσιμο χρόνο της θρησκείας για πολύ καιρό. Η πανταχού παρούσα και αιώνια ταχύτητα είναι ήδη πίσω μας, στο διαδίκτυο, ώστε μπορούμε να ξεχάσουμε τις συγκεκριμένες ρίμες του και να βρούμε το μοναδικό μας ρυθμό.
9. Θέλουμε να γελοιοποιήσουμε τους ηλίθιους που διέδωσαν το λόγο του πολέμου: τους φανατικούς του ανταγωνισμού, τους φανατικούς των γενειοφόρων θεών που υποκινούν σφαγές, τους φανατικούς που τρομοκρατούνται από την αφοπλιστική θηλυκότητα που ανθίζει σε όλους μας.

10. Απαιτούμε η τέχνη να μετατραπεί σε μια δύναμη μεταβολής της ζωής. Αναζητούμε να καταργήσουμε το διαχωρισμό μεταξύ ποίησης και μαζικής επικοινωνίας, να ανακτήσουμε τη δύναμη των μέσων από τους εμπόρους και να το επιστρέψουμε στους ποιητές και τους σοφούς.

11. Θα τραγουδήσουμε τα μεγάλα πλήθη που μπορούν να απελευθερωθούν επιτέλους από τη δουλεία της μισθωτής εργασίας και μέσω της αλληλεγγύης θα εξεγερθούν κατά της εκμετάλλευσης. Θα τραγουδήσουμε για τον άπειρο ιστό της γνώσης και της εφεύρεσης, της άυλης τεχνολογίας που μας ελευθερώνει από τη φυσική στέρηση. Θα τραγουδήσουμε το επαναστατικό κογκνιταριάτο το οποίο είναι σε επαφή με το σώμα του. Εμείς θα τραγουδήσουμε στο άπειρο του παρόντος και θα εγκαταλείψουμε την ψευδαίσθηση του μέλλοντος.

Μανιφέστο του Φουτουρισμού

Le Figaro - 20η Φεβρουαρίου, 1909

1. Έχουμε την πρόθεση να τραγουδήσουμε την αγάπη του κινδύνου, τη συνήθεια της ενέργειας και της έλλειψης φόβου.

2. Το θάρρος, το θράσος, και η εξέγερση θα είναι ουσιώδη στοιχεία της ποίησης μας.

3. Μέχρι τώρα η λογοτεχνία έχει εξυψώσει μία σκεπτική ακινησία, έκσταση, και ύπνο. Έχουμε την πρόθεση να εξυψώσουμε την επιθετική δράση, την πυρετώδη αϋπνία, το διασκελισμό του δρομέα, το θανάσιμο άλμα, την γροθιά και το χαστούκι.

4. Επιβεβαιώνουμε ότι το μεγαλείο του κόσμου έχει εμπλουτιστεί με μία νέα ομορφιά: την ομορφιά της ταχύτητας. Ένα αγωνιστικό αυτοκίνητο του οποίου η κουκούλα είναι διακοσμημένη με μεγάλες σωλήνες, όπως τα φίδια με εκρηκτική αναπνοή – ένα θορυβώδες αυτοκίνητο που φαίνεται να οδηγείται πάνω σε χοντρά σκάγια είναι πιο όμορφο από την *Νίκη της Σαμοθράκης*.

5. Θέλουμε να υμνήσουμε τον άνθρωπο στο τιμόνι, που εκσφενδονίζει τη λόγχη του πνεύματος σε όλη τη Γη, κατά μήκος του κύκλου της τροχιάς του.

6. Ο ποιητής οφείλει να αναλώσει τον εαυτό του με πάθος, μεγαλοπρέπεια και γενναιοδωρία, να διογκώσει την ενθουσιώδη θέρμη των πρωτογενών στοιχείων.

7. Εκτός από τον αγώνα, δεν υπάρχει περισσότερη ομορφιά. Καμία εργασία χωρίς επιθετικό χαρακτήρα δεν μπορεί να είναι ένα αριστούργημα. Η ποίηση πρέπει να θεωρηθεί μια βίαιη επίθεση σε άγνωστες δυνάμεις, να τις μειώσει και να τις ξαπλώσει μπροστά στον άνθρωπο.

8. Στεκόμαστε στο τελευταίο ακρωτήριο των αιώνων! Γιατί θα πρέπει να κοιτάξουμε πίσω, όταν αυτό που θέλουμε είναι να σπάσουν οι μυστηριώδεις πόρτες του Αδύνατου; Ο Χρόνος και ο Χώρος πέθανε χθες. Ζούμε ήδη στο απόλυτο, γιατί έχουμε δημιουργήσει την αιώνια, πανταχού παρούσα ταχύτητα.

9. Θα δοξάσουμε τον πόλεμο – τη μόνη υγιεινή του κόσμου – τον μιλιταρισμό, τις όμορφες ιδέες για τις οποίες αξίζει κανείς να πεθάνει, και την περιφρόνηση για τη γυναίκα.

10. Θα καταστρέψουμε τα μουσεία, τις βιβλιοθήκες, τις ακαδημίες κάθε είδους, θα παλέψουμε την ηθικολογία, τον φεμινισμό, κάθε ευκαιριακή ή χρησιμοθηρική δειλία.

11. Θα τραγουδήσουμε τα μεγάλα πλήθη ενθουσιασμένα από την εργασία, με ευχαρίστηση, και ταραχή· θα τραγουδήσουμε τις πολύχρωμες, πολυφωνικές παλίρροιες της επανάστασης στα σύγχρονα κεφάλαια· θα τραγουδήσουμε τη ζωντανή νυχτερινή θέρμη των οπλοστασίων και των ναυπηγείων που φλέγονται με βίαια ηλεκτρικά φεγγάρια· τους άπληστους σιδηροδρομικούς σταθμούς που καταβροχθίζουν τα καπνό-στηλα φίδια· τα εργοστάσια κρεμασμένα στα σύννεφα από τις κυρτές γραμμές του καπνού τους· τις γέφυρες που διασκελίζουν τους ποταμούς σαν γίγαντες γυμναστές, που αναβοσβήνουν στον ήλιο με μια λάμψη από μαχαίρια· τα περιπετειώδη ατμόπλοια που οσφραίνονται τον ορίζοντα· τις ατμομηχανές με βαθιά στέρνα, που οι τροχοί τους ποδοπατάνε τις σιδηροτροχιές όπως οι σπλές των τεράστιων αλόγων, χαλιναγωγημένων από σωλήνες· και την κομψή πτήση των αεροπλάνων των οποίων οι έλικες φλυαρούν στον άνεμο όπως τα λάβαρα και φαίνονται να ευθυμούν σαν ένα ενθουσιώδες πλήθος.

Μετάφραση [στα αγγλικά] από R.W. Flint

LA RIVOLUZIONE
È FINITA
ABBIAMO
VINTO

Γλωσσάριο

Αυτοματισμός

Μιλάμε για τον αυτοματισμό κάθε φορά που η διαδοχή των δύο καταστάσεων του όντος (της γλώσσας, της κοινωνίας, και της δράσης) εμφανίζεται ως μία αναπόφευκτη αλυσίδα: ως μια συνέπεια λογικού τύπου, και ως μία ακολουθία λογικά προσδιορισμένη. Στην πολιτική ιστορία της εποχής μας, το αίσθημα της εξεύρεσης του εαυτού που χωρά σε μια αλυσίδα αυτοματισμών έγινε προοδευτικά ισχυρότερο. Ολοένα και περισσότερο έχουμε την εντύπωση ότι η πολιτική απόφαση δεν μετράει καθόλου και περιορίζεται σε μία πιστή εγγραφή και αναπαραγωγή των γραμμών που εγκαθίστανται από την αλυσίδα των, ενσωματωμένων στην κοινωνική μηχανή, αυτοματισμών. Στη νεωτερική εποχή, η πολιτική απόφαση φαίνεται να είναι σε θέση να τροποποιήσει την πορεία των γεγονότων, ανοίγοντας νέες προοπτικές, διαταράσσοντας και ανατρέποντας τις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες. Σήμερα, η εμπειρία μας διδάσκει ότι αυτή η *potenza* της πολιτικής έχει διαλυθεί. Είναι πολύ μικρή η διαφορά στη νομοθετική δραστηριότητα, στην εργασία και οικονομική οργάνωση, το γεγονός ότι υπάρχουν πολιτικές δυνάμεις της δεξιάς ή της αριστεράς στην κυβέρνηση. Η οικονομική κυριαρχία, η αφηρημένη δυναμική της ανάπτυξης, και το απόλυτο καθήκον του ανταγωνισμού επικρατεί ως νόμος που είναι ανώτερος από την ανθρώπινη θέληση. Ο οικονομικός αυτοματισμός είναι το δόγμα στο οποίο εκείνοι που θέλουν να αποκτήσουν την πολιτική εξουσία, τόσο δεξιοί όσο και αριστεροί συνασπισμοί, προσκυνούν. Ωστόσο, ο κυρίαρχος οικονομικός δογματισμός της παρούσας στιγμής δεν είναι μόνο αποτέλεσμα του κομφορμισμού. Ο κομφορμισμός των πολιτικών είναι ένα ενσωματωμένο μέρος, αλλά δεν είναι το ουσιαστικό στοιχείο. Το ουσιαστικό στοιχείο είναι βαθιά χαραγμένο στην αρχιτεκτονική των τεχνολογικών, χρηματιστικών, των οικονομικών, ψυχικών αυτοματισμών που δομούν τη συμπεριφορά των ανθρωπίνων παραγόντων με ένα αναπόφευκτο τρόπο.

Κογκνιταριάτο (cognitariat)

Στη βιομηχανική εποχή η λέξη “προλεταριάτο”, όριζε την κοινωνική τάξη αυτών που δεν κατέχουν καμία ιδιοκτησία, εκτός από τους *prole* (γίους) και τη δύναμη των χεριών τους. Λόγω της μη ιδιοκτησίας οι προλετάριοι αναγκάστηκαν να αποδεχθούν την κατάσταση της μισθωτής εργασίας, δηλαδή μια κατάσταση υπηρεσίας, ισόβιας και συστηματικής εκμετάλλευσης. Στη σφαίρα του σημειο-κεφαλαίου, η κατηγορία των παραγωγών αποτελείται κυρίως από ανθρώπους που δεν έχουν ιδιοκτησία, εκτός από τη δική τους γνωστική ικανότητα: η νευρική ενέργεια εκφράζεται με τη μορφή της δημιουργικότητας και της γλώσσας. Όταν οι γνωστικές ικανότητες είναι ρυθμισμένες να εργάζονται, ο συγκεκριμένος ρόλος τους και η αξία χρήσης τους (γνωρίζω, εκφράζω και επικοινωνώ) υποβάλλονται στον οικονομικό σκοπό της αύξησης του κεφαλαίου. Οι πληροφοριακές τεχνολογίες μετασχηματίζουν κάθε διαδικασία σε μια ανταλλαγή σημείων, και το κογκνιταριάτο είναι αυτό που παράγει αγαθά μέσα από την πράξη της γλώσσας. Αυτό περιλαμβάνει την απαλλοτρίωση αυτού που είναι πιο στενά ανθρώπινου: της γλώσσας. Η γλώσσα επομένως διαχωρίζεται από την καθημερινή ζωή, από τη σωματικότητα και τη συναισθηματικότητα, προκειμένου να καταστεί δέσμια του κεφαλαίου. Η γνωστική δραστηριότητα χωρίζεται από τη κοινωνική λειτουργία και τη σωματικότητα της. Αυτός ο διαχωρισμός αποτελεί τη συγκεκριμένη μορφή της αποξένωσης της γνωστικής εργασίας. Το κογκνιταριάτο είναι το “γνωστικό προλεταριάτο”: η κοινωνική τάξη των ατόμων που βιώνουν αυτό το διαχωρισμό.

Συμβατότητα (Compatibilization)

Κάθε ευαίσθητος παράγοντας, προκειμένου να είναι παραγωγικός και λειτουργικός, πρέπει να είναι συμβατός με τη μορφή που ρυθμίζει τις συναλλαγές και κάνει δυνατή τη γενικευμένη διαλειτουργικότητα στο σύστημα. Η επεκτατική δυναμική του διαδικτύου απαιτεί ότι όλοι οι φορείς αισθήματος, εργάζονται ακολουθώντας την ίδια μορφή που μεταφράζεται στην αρχή του

οικονομικού ανταγωνισμού.

Σε ένα σύστημα πληροφοριακών ανταλλαγών η μορφή δρα ως απόλυτος, ζωτικής σημασίας, επιλεκτικός και περιθωριοποιημένος παράγοντας. Αν προσπαθήσετε να στείλετε σήματα χρησιμοποιώντας διαφορετικές μορφές από αυτές που χρησιμοποιεί κάποιος για τον προγραμματισμό του διαδικτύου, τα σήματα σας θα γίνουν δυσανάγνωστα, ακατανόητα και αναποτελεσματικά. Η δύναμη του Διαδικτύου επομένως έχει γρήγορα αποκαλυφθεί ως η δύναμη ενός αποπροσωποποιημένου συστήματος, δηλαδή, η εκμηδένιση των σημαδιών της μοναδικότητας. Το σύστημα των μέσων έχει δημιουργήσει τις συνθήκες για μια διευρυμένη αναπαραγωγή της γνώσης χωρίς σκέψη, μιας καθαρά λειτουργικής, επιχειρίσιμης, και χωρίς αυτο-διεύθυνση διαθέσιμης γνώσης.

Σύνθεση και Συνθετισμός

Πώς συμβαίνει ένα σύνολο ατόμων να είναι σε θέση να γίνει μια συνειδητή συλλογική υποκειμενικότητα; Φανταστικές ροές, παγκόσμιες προσδοκίες, τελετουργικές συνήθειες και μυθολογίες διαχέονται σαν να ήταν χημικοί παράγοντες στην ψυχο-σφαίρα, και αυτή η διάχυση καθιστά δυνατή τη μετατροπή των άμορφων αδρανών υλικών σε συνειδητές συλλογικότητες που είναι σε θέση να ταυτιστούν, οι ίδιες περισσότερο ή λιγότερο προσωρινά σε μία κοινή σκοπιμότητα. Αυτή η διαδικασία διαμόρφωσης του συλλογικού μοιάζει πολύ περισσότερο με μια χημική σύνθεση παρά με τη μηχανική συσσώρευση οργανωτικών μορφών. Υπάρχει μια έμμεση κριτική του πολιτικού υποκειμενισμού και, την ίδια στιγμή, μια κριτική της εμπειρικής κοινωνιολογίας στην έννοια της σύνθεσης (και της επανασύνθεσης). Η κοινωνική διαδικασία έρχεται να γίνεται αντιληπτή ως ένα ετερογενές γίνεσθαι όπου τα τεχνολογικά τμήματα, οι πολιτιστικές ιζηματοποιήσεις, οι πολιτικές προθέσεις, οι ιδεολογικές αναπαραστάσεις, και οι μηχανικές και επικοινωνιακές αλληλουχίες παρεμβαίνουν, και ξεφεύγουν από τον εθελοντικό και μηχανικό αναγωγισμό της πολιτικής και της κοινωνιολογίας.

Κυβερνοχρόνος

Καλούμε κυβερνοχώρο τον διανοητικό χρόνο, που είναι απαραίτητος για την επεξεργασία πληροφοριακών ερεθισμάτων, που προέρχονται από τον κυβερνοχώρο. Ο κυβερνοχώρος είναι ένας χώρος με απεριόριστη επέκταση εξ ορισμού, δεδομένου ότι είναι η δυνητική διάσταση που παράγεται από αμέτρητους σημειωτικούς παράγοντες, που προβάλλουν τα σήματα τους στον άπειρο χώρο του Διαδικτύου. Η απεριόριστη επέκταση του κυβερνοχώρου παράγει μια απείρως μεγαλύτερη μάζα πληροφοριακών-ερεθισμάτων από αυτά που μπορεί να αναπτυχθούν από τον συνειδητό εγκέφαλο του κυβερνοναύτη. Από τη στιγμή που η επέκταση του κυβερνοχώρου λαμβάνει χώρα μέσα στις συνθήκες της οικονομίας της αγοράς, όπου η προσφορά πρέπει να καλύψει τη ζήτηση, έτσι ώστε η παραγωγή της υπεραξίας μπορεί να επιτευχθεί, και η επένδυση του κεφαλαίου μπορεί να είναι επικερδής, ο διανοητικός χρόνος υποβάλλεται σε μια συνεχή πίεση: θα πρέπει στην πραγματικότητα να λαμβάνει, να αποκωδικοποιεί και να καταναλώνει την αυξανόμενη μάζα των πληροφοριακών-αγαθών που περιέχει ο κυβερνοχώρος. Ωστόσο ο κυβερνοχρόνος δεν είναι απεριόριστος. Αντίθετα, ο διαθέσιμος διανοητικός χρόνος για ένα συνειδητό και ευαίσθητο οργανισμό περιορίζεται από οργανικούς παράγοντες (ύπνο, ασθένεια, φθορά, τα όρια προσοχής), από πολιτιστικούς παράγοντες (πεπαιθήσεις, τις προσδοκίες από τον κόσμο), καθώς και από συναισθηματικούς παράγοντες (συναισθηματικότητα, η βραδύτητα που απαιτείται για την ψυχική επεξεργασία των σημάτων). Επομένως, η σχέση μεταξύ κυβερνοχώρου και κυβερνοχρόνου δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια συνεχή σημειωτική υπερπαραγωγή, η οποία έχει ψυχωτικές επιπτώσεις στο μυαλό, που εκτίθεται στη ροή του κυβερνοχώρου και στο αποτέλεσμα της υπερπαραγωγής στην οικονομία.

Απο-κοινωνικοποίηση

Η ιδιωτικοποίηση του Χρόνου και η γενικευμένη ανταγωνιστικότητα παράγουν ένα αποτέλεσμα απο-κοινωνικοποίησης σε συνθήκες επισφάλειας. Ωστόσο, αυτή η απο-κοινωνικοποίηση δεν μας επιτρέπει να απολαμβάνουμε την αυτονομία της μοναξιάς, γιατί είμαστε εκτεθειμένοι σε μια εισβαλόμενη κοινωνικοποίηση που είναι πάντα δυνατή και σε ενέδρα. Είμαστε συνεχώς αναγκασμένοι να κοινωνικοποιηθούμε με ανταγωνιστικές και εχθρικές ετερότητες: ζούμε σε μια κατάσταση της υπερ-κοινωνικοποιημένης απο-κοινωνικοποίησης.

Μορφοκλασματική (fractal) εργασία

Με τον όρο fractal, ο Benoit Mandelbrot όρισε ένα γεωμετρικό αντικείμενο που επαναλαμβάνεται στη δομή του, σε διαφορετικές κλίμακες. Η λέξη προέρχεται από τη λατινική fractus (διαιρεμένο, σπασμένο, είναι ραγισμένο, αυτό ακριβώς σημαίνει σπάσιμο). Με την έκφραση μορφοκλασματική χρηματοδότηση ο Mandelbrot εννοεί την πολύπλοκη οικονομική δυναμική της αγοράς που συνδυάζει και ανασυνδυάζει πάντα τις αυξανόμενες μάζες των θραυσμάτων του χρηματιστικού κεφαλαίου ανάμεσα τους ισοδύναμα. Χάρη στην δυναμική του Διαδικτύου έχει καταστεί δυνατό να συνδυάζουν και να ανασυνδυάζουν συνεχώς τα θραύσματα του χρόνου εργασίας. Σε αυτό το βαθμό, η μορφοκλασματοποίηση σημαίνει τον θρυμματισμό και τον ανασυνδυασμό του χρόνου εργασίας σύμφωνα με διαφορετικές ακολουθίες. Χάρη στην μορφοκλασματοποίηση και την ευελιξία της εργασίας, η φυσική και νομική υπόσταση του εργαζόμενου έχει διαγραφεί, καθώς ανάγεται σε έναν ανταλλασσόμενο προμηθευτή των θραυσμάτων του ανασυνδυασμένου και σημειωτικού χρόνου. Επομένως, ο εργαζόμενος μετατρέπεται σε μια μηχανή εφοδιασμένη με νευρικό σύστημα, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μια μεταβλητή χρονική περίοδο, και πληρώνεται για την περίοδο του περιστασιακού και προσωρινού χρόνου για τον οποίο απασχολήθηκε. Η ώρα της μορφοκλασματικής εργασίας μπορεί επίσης να οριστεί ως κυψελοειδής γιατί αντιστοιχεί σε ένα κελί του μορφοκλασματικού ωκεανού του ανασυνδυασμένου χρόνου που έχει πάρει τη θέση της αγοράς εργασίας. Η γνωστική εργασία μπορεί να θεωρηθεί ως ένας ωκεανός από θραύσματα του χρόνου, και η κυψελοειδής τεχνική καθιστά δυνατή τη συνάντηση (μέσω του κινητού τηλεφώνου) και τον ανασυνδυασμό αυτών των θραυσμάτων. Στο μέτρο αυτό, μπορούμε να θεωρήσουμε το κινητό τηλέφωνο ως μία γραμμή συναρμολόγησης της γνωστικής εργασίας.

Υπερ-εργασία (Hyper-labor)

Η πρόβλεψη ότι η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορικής θα καθορίσει τη μείωση του κοινωνικού χρόνου εργασίας με την προώθηση του αυτοματισμού, έχει αποκαλυφθεί ως λάθος. Αντί να κινείται προς μία σταδιακή μείωση του χρόνου εργασίας, όπως οι André Gorz, Jeremy Rifkin και πολλοί άλλοι κοινωνιολόγοι και μελλοντολόγοι είχαν προβλέψει, κινούμαστε προς μια μορφή υπερ-εργασίας χωρίς κοινωνική ασφάλεια, χωρίς νομικούς περιορισμούς, και χωρίς κανένα σεβασμό για την ανθρώπινη ζωή. Από τη δεκαετία του 1980 ο μέσος χρόνος εργασίας έχει αυξηθεί με διαρκή τρόπο, και από την αρχή του νέου αιώνα η αύξηση της απόλυτης και σχετικής εκμετάλλευσης έχει γίνει εντυπωσιακή. Ο τυπικός εργαζόμενος εργάστηκε 148 περισσότερες ώρες το 1996 από τον συνάδελφό του, το 1973. Το ποσοστό των ανθρώπων που εργάζονται περισσότερες από 49 ώρες την εβδομάδα αυξήθηκε από 13% το 1976 σε σχεδόν 19% το 1998, σύμφωνα με το αμερικανικό γραφείο στατιστικής της εργασίας. Επιπλέον, το ποσοστό αυξήθηκε από 40% έως 45% στην περίπτωση των διευθυντικών στελεχών. Κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, το κύριο επίτευγμα του εργατικού κινήματος ήταν η μείωση των νόμιμων ωρών εργασίας σε σαράντα ώρες εβδομαδιαίως και το δικαίωμα του περιορισμού στις υπερωρίες. Το εν λόγω δικαίωμα έχει διαγραφεί εντελώς κατά την τελευταία δεκαετία. Ο Παγκόσμιος καπιταλισμός απασχολεί σκλάβους-εργασίας σε ευρεία κλίμακα. Στη μεγάλη πλειοψηφία των χωρών του κόσμου, οι νομικοί περιορισμοί στην εκμετάλλευση δεν έχουν πλέον καμία αξία.

Φανταστικό (Imaginary)

Με τη λέξη φανταστικό υπαινισσόμαστε μία μαγματική και όχι συμβολική διαταγμένη συσσώρευση εικόνων και πλούσιων εικονικών προτροπών, που ο συνειδητός οργανισμός λαμβάνει κατά τη διάρκεια της πληροφοριακής-σφαιρικής έκθεσής του.

Πληροφοριακή-εργασία

Με την έννοια της “αφηρημένης εργασίας” ο Μαρξ όρισε μια διαδικασία διαχωρισμού της εργασιακής δραστηριότητας από την ειδική και συγκεκριμένη χρησιμότητά της και ως εκ τούτου από τη συγκεκριμένη μορφή ικανότητά της: η εργασιακή απόδοση όλο και περισσότερο χάνει τους χαρακτήρες της ατομικότητας, την ειδικότητα και τη συγκεκριμενοποίηση της κατά τη διαδικασία της αφαίρεσης, έτσι ώστε να γίνει μια επαναλαμβανόμενη πράξη της αφηρημένης παραγωγής, ανταλλακτικής αξίας. Η πληροφοριοποίηση των διαδικασιών παραγωγής, συνιστά ένα άλμα κατά τη διαδικασία της αφαίρεσης. Η βιομηχανική εργασία συνίστατο στην μετατροπή της μηχανικής ύλης από έναν λειτουργό (operator) που εφάρμοσε τις φυσικές του ενέργειες στη διαδικασία της παραγωγής αγαθών. Μετά την πληροφοριοποίηση των τεχνικών παραγωγής, οι διαδικασίες του μετασχηματισμού ολοένα και περισσότερο γίνονται διαδικασίες επεξεργασίας της πληροφορίας. Η πληροφοριακή-εργασία είναι η δραστηριότητα που παράγει υλικά και άυλα αγαθά μέσα από την επεξεργασία της πληροφορίας. Η διαδικασία της κοινωνικής πληροφορικής-εργασίας νευρώνεται από το ψηφιακό δίκτυο, που λειτουργεί ως ένας υπερ-οργανισμός, ικανός να υπαχθεί και να υγροποιηθεί σε θραύσματα του αφηρημένου, ομοιόμορφου, και ανασυνδυασμένου ανθρώπινου χρόνου.

Πληροφοριακή σφαίρα

Αν ο κυβερνοχώρος είναι ο χώρος της διασύνδεσης της νοητικής δραστηριότητας ανάμεσα σε αχανείς ευαίσθητους συντελεστές προμηθευμένων με τα εργαλεία για τη μετάδοση και την υποδοχή των σημάτων, και είναι η σφαίρα της σχέσης μεταξύ βιο-πληροφοριακών οργανισμών, τότε η πληροφοριακή-σφαίρα είναι το πεδίο στο οποίο οι σημειωτικές ροές κυκλοφορούν από αναρίθμητους πομπούς για να φτάσουν σε αναρίθμητους δέκτες. Ο κυβερνοχώρος είναι το πεδίο όπου συνειδητοί οργανισμοί διαμορφώνονται ως διασυνδεδεμένα κελιά υποδοχής. Η πληροφοριακή-σφαίρα είναι το πεδίο όπου κυκλοφορούν νοηματοδοτούμενα και προθεσιακά σημεία, και είναι το πεδίο του αγωγού των πληροφοριακών παρακλήσεων που διεγείρουν το ανθρώπινο τερματικό. Επομένως η πληροφοριακή-σφαίρα σημαίνει το πεδίο όπου κυκλοφορούν σημεία που προέρχονται από πομπούς, και ο κυβερνοχώρος τονίζει το χαρακτήρα της διάδρασης ανάμεσα σε ευαίσθητους παράγοντες που διασυνδέονται μεταξύ τους

Πληροφοριακή-διέγερση (stimulus)

Καλούμε πληροφορία τη διευθετημένη και σκόπιμη παραβίαση της εντροπικής τάξης του σύμπαντος, που είναι η καταγραφή του περιεχόμενου της ικανής προς μετάδοση γνώσης με τη μορφή σημείου, και καλούμε πληροφοριακή-διέγερση την παράκληση που οι πομποί ασκούν στο συνειδητό οργανισμό για να εισάγουν την κατανάλωση πληροφοριακών-αγαθών. Η πληροφοριακή-διέγερση ασκεί πίεση στην συνειδητή προσοχή προκαλώντας διέγερση που μπορεί να πραγματοποιήσει εξάντληση. Τα σημεία έχουν διττό χαρακτήρα: είναι άυλα στο βαθμό που είναι κάτοχοι της νοήματος, αλλά είναι υλικά, στο βαθμό που είναι διεγέρτες του νευρικού συστήματος. Το σημείο έχει μια γραφική και φωνητική υλικότητα, και παράγει υλικά αποτελέσματα από μουσική, συναισθηματική, νευρική άποψη. Η πληροφοριακή-διέγερση είναι επομένως το υλικό αποτέλεσμα που παράγεται στο συνειδητό και ευαίσθητο οργανισμό από σημεία που κατέχουν πληροφορίες.

Πληροφοριακός-χρόνος σε ανασυνδυασμό

Στο πέρασμα από τα συστήματα των παραδοσιακών μηχανών στα συστήματα του Διαδικτύου, η διαδικασία αφαίρεσης περιλαμβάνει την ίδια τη φύση του ανθρώπινου χρόνου, και τροποποιεί την υποκειμενική αντίληψη στο συνειδητό οργανισμό. Το κεφάλαιο δεν χρειάζεται πλέον να απασχολεί ένα ανθρώπινο ον, προκειμένου να αφαιρεί τον αντικειμενικό χρόνο που το άτομο κατέχει. Μπορεί να πάρει στην κατοχή του τα χωρισμένα θραύσματα του χρόνου του εργαζομένου, προκειμένου να τα ανασυνδυάσει σε μία ξεχωριστή σφαίρα από την ατομική ζωή του. Συνεπώς, ένας απόλυτος διαχωρισμός γίνεται μεταξύ υποκειμενικής αντίληψης του χρόνου που ρέει και αντικειμενικού ανασυνδυασμού του χρόνου στην παραγωγή αξίας. Οι καπιταλιστές δεν χρειάζεται πλέον να αγοράζουν το σύνολο της διάρκειας ζωής του εργαζομένου, αλλά είναι αρκετό να συλλάβουν τα απομονωμένα θραύσματα του χρόνου, τις στιγμές της προσοχής και της λειτουργικότητας. Η εργασία που απαιτείται, προκειμένου να λειτουργήσει το Διαδίκτυο δεν είναι εργασία που συγκεντρώνεται σε ένα άτομο. Είναι ένας αστερισμός στιγμών που απομονώνονται στο χώρο και στον κλασματικό χρόνο, ανασυνδυασμένες στη μηχανή ροής του Διαδικτύου. Προκειμένου να ενσωματωθούν μέσω του Διαδικτύου, τα θραύσματα του χρόνου εργασίας πρέπει να καταστούν συμβατά, και να αναχθούν σε μία ενιαία μορφή που καθιστά δυνατή μια γενική διαλειτουργικότητα.

Ακτιβισμός των μέσων

Ο ακτιβισμός των μέσων ζει μια κατάσταση ασάφειας: συμμετέχει στη διαδικασία της μετα-ανθρώπινης μετάλλαξης, αλλά προσπαθεί να αλλάξει τη διαδρομή, να προλάβει αυτό που κάνει την ανθρώπινη ζωή άξια και ευχάριστη να χαθεί σε αυτή τη διαδικασία, δηλαδή την επικοινωνία ανάμεσα σε συνειδητούς και ευαίσθητους οργανισμούς. Το καθήκον του ακτιβισμού των μέσων δεν είναι ούτε να αντιταχθεί στη συνδετική μετάλλαξη στην πορεία, ούτε να την κυβερνήσει. Κατά τη διάρκεια της μετάλλαξης το καθήκον είναι να διατηρήσει ζωντανές τις ικανότητες που είναι γνωστικές, ενεργές, δημιουργικές, αισθητικές και ηθικές η συνέχεια των οποίων απειλείται.

Η σφαίρα των μέσων (media-sphere)

Αυτό μπορεί να οριστεί ως η αλυσίδα των σημειωτικών-φανταστικών πομπών που νευρώνουν την πληροφοριακή – σφαίρα με τις ροές τους.

Νευρο-τηλεματικό Ρίζωμα

Ο κυβερνοχώρος είναι μια υπόθεση του κόσμου όπου οι οντολογικές και το γνωσιολογικές διαστάσεις συγκρούονται. Ο κόσμος είναι το σύνολο των προβολών των προβολών και των πιθανών νοητικών καταστάσεων (δυνητικών εμπειριών)· αλλά ο κόσμος είναι επίσης ο τόπος της έκπληξης, της φαντασίας, των εμπειριών που δεν έχουν ακόμη δοκιμαστεί, της ανακάλυψης και της δημιουργίας νέων διαστάσεων μιας εμπειρίας που δεν έχει ακόμη πραγματωθεί. Ο προβολικός “διανοουμενισμός” (mentalism) ασχολείται με μία ορμητική μεταμόρφωση της ατμόσφαιρας, όπου ο άνθρωπος ζει, σκέπτεται και επικοινωνεί. Η μεταμόρφωση αυτή οφείλεται στην απεριόριστη διάχυση των τεχνικών εργαλείων της ενίσχυσης, της αναπαραγωγής, και της προσομοίωσης. Το νευρικό σύστημα περιπλέκεται με τις άπειρες γραμμές της δικτυωτής σύνδεσης.

Επισφάλεια (precarity)

Επισφαλής είναι το πρόσωπο που δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τίποτα για το μέλλον κάποιου και ως εκ τούτου είναι κρεμασμένο από το παρόν και το εγκώμιο του Θεού για να διασωθεί από την επίγεια κόλαση (ο όρος επισφάλεια (precarity) προέρχεται από την προσευχή praying)). Μιλάμε για την επισφαλή (precarious) εργασία, όταν η εργασία υπάγεται σε μία μορφή

ευέλικτης και απορρυθμισμένης εκμετάλλευσης, υποταγμένης στις καθημερινές διακυμάνσεις της αγοράς εργασίας, και αναγκάζεται να υπομείνει τον εκβιασμό του ασυνεχούς μισθού. Ο επισφαλής εργαζόμενος δεν απασχολείται επισήμως, και επίσης η ύπαρξή του δεν είναι καθόλου ελεύθερη, η μισθωτή σχέση είναι ασυνεχής και περιστασιακή, και η εξάρτηση είναι συνεχής και γεμάτη άγχος.

Στη δεκαετία του 1970 και του '80, όταν άρχισε η κατάργηση του φορντικού συστήματος και των εγγυημένων μισθών που συνδέονταν με τη βιομηχανική παραγωγή, οι επισφαλείς συνθήκες εργασίας εμφανίστηκαν ως ένα περιθωριακό και προσωρινό φαινόμενο που αφορούσε πάνω απ' όλα τους νέους εργαζόμενους που εισήλθαν στην αγορά εργασίας. Σήμερα είναι σαφές ότι η εργασιακή επισφάλεια δεν είναι πλέον μία περιθωριακή κατάσταση, αλλά είναι η μαύρη καρδιά της διαδικασίας της παγκόσμιας καπιταλιστικής παραγωγής. Η επισφαλειοποίηση είναι η συνέπεια της αποεδαφικοποίησης όλων των πτυχών της παραγωγής. Δεν υπάρχει καμία συνέχεια στην επαγγελματική εμπειρία: κάποιος δεν πηγαίνει στο ίδιο εργοστάσιο, δεν καλύπτει το ίδιο ταξίδι, και δεν συναντά τους ίδιους ανθρώπους κάθε μέρα, όπως ήταν στη βιομηχανική εποχή. Ως εκ τούτου δεν είναι δυνατόν να εφαρμόσει μορφές μόνιμης κοινωνικής οργάνωσης. Από τη στιγμή που η εργασία έγινε επισφαλής, χάρη σε έναν κυψελοειδή και δικτυωτό μετασχηματισμό, το πρόβλημα της αυτόνομης οργάνωσης της εργασίας πρέπει να αναθεωρηθεί ολότελα. Ακόμα δεν γνωρίζουμε με ποιο τρόπο αυτή η οργάνωση μπορεί να κατασκευαστεί: αυτό είναι το κύριο πολιτικό πρόβλημα για το μέλλον.

Ψυχο σφαίρα

Η ψυχο-σφαίρα είναι το μαλακό πρόσωπο της πληροφοριακής-σφαίρας, είναι το πεδίο στο οποίο συμβαίνει η καταγραφή και η ψυχική επεξεργασία των πληροφοριακών-ερεθισμάτων. Οι συνέπειες της “πληροφοριακής εισβολής”, η νευρική υπερφόρτωση, η ψυχοφαρμακολογική διείσδυση, και η μορφοκλασματοποίηση της εργασίας και του υπαρξιακού χρόνου, εκδηλώνεται στην ψυχο-σφαίρα. Η ψυχο-σφαίρα είναι το απρόβλεπτο αποτέλεσμα που οι συσκευές πληροφοριακής εισβολής παράγουν στον διασυνδεδεμένο παγκόσμιο νου. Η επιτάχυνση και η εντατικοποίηση των νευρικών ερεθισμάτων στο συνειδητό οργανισμό φαίνεται να έχουν αραιώσει το γνωστικό φιλμ, που μπορούμε να ονομάσουμε αισθητικότητα (sensitivity). Καθώς η μάζα των πληροφοριακών-ερεθισμάτων αυξάνεται, ο διαθέσιμος χρόνος για την επεξεργασία των νευρικών ερεθισμάτων μειώνεται. Ο συνειδητός οργανισμός επιταχύνει τη γνωστική, χειρονομιακή και κινητική αντίδραση. Κατά συνέπεια, η ικανότητα μας ενσυναίσθησης φαίνεται να μειώνεται.

Ανασυνδυασμός / ανασυνδυασμένο

Η έννοια του ανασυνδυασμού, έρχεται ως αποτέλεσμα της ανακάλυψης του DNA στα βιολογικά και συγκεκριμένα στα βιογενετικά πεδία. Πριν ακόμη εκδηλωθεί η ίδια στο επιστημολογικό επίπεδο, η έννοια του ανασυνδυασμού κυκλοφόρησε στη λογοτεχνία από τους πειραματισμούς του OULIPO στα γραπτά του Raymond Roussel, ο *cadavre exquis* των σουρεαλιστών και των μυθιστορημάτων του Nanni Balestrini. Ο ανασυνδυασμός είναι μια γνωστική και λειτουργική μέθοδος, που διασχίζει τα πιο δυναμικά πεδία της έρευνας και δράσης. Περνώντας από το αναλογικό στο ψηφιακό, οι ροές του λόγου, της εικόνας, και του ήχου εκτελούνται όπως κι η δραστηριότητα της κοπής και της ραφής, της συγκάλυψης και της συναρμολόγησης σε όλο και πιο στενές κλίμακες. Αν δεχτούμε την ιδέα ότι η αρχή του ανασυνδυασμού είναι το κλειδί των μετα-μηχανικών τεχνολογιών, και υποθέσουμε την αρχή αυτή ως διεπιστημονικό επιστημονικό παράδειγμα, θα παρατηρήσουμε ότι σκιαγραφεί ένα κοινό πεδίο με τα φαινόμενα της ζωής και της γλώσσας. Πληροφορικές και βιογενετικές τεχνολογίες κατασκευάζονται κατά τη λογική του ανασυνδυασμού, που είναι χωρίς νόημα και χωρίς διαλεκτική λογική: οι αναγνωρίσιμες μορφές και τα νοηματοδοτούμενα σύνολα αναδύονται από καθαρές πληροφοριακές ακολουθίες (π.χ. μηδέν και ένα που αποκαλύπτουν την εικόνα στην οθόνη του υπολογιστή, τα τέσσερα συστατικά του DNA που αποκαλύπτουν τους ζώντες οργανισμούς). Οι Ντελέζ και Γκουαταρί λένε στο *Anti-Οιδίποδα*: Δεν με ενδιαφέρει καθόλου η μαμά μου και ο

μπαμπάς μου, σχετικά με τον Οιδίποδα, ή το αρχικό τραύμα και ούτω καθεξής. Με ενδιαφέρει να μάθω πώς η γλώσσα διαλύει και αναδιατάσσει την πραγματικότητα, με ενδιαφέρει να μάθω πώς να ανασυνδυάσω τα σημεία και τις χειρονομίες και τα σώματα, προκειμένου να βρω μια διέξοδο, προκειμένου να ελευθερώσω τη βούληση από τους λαβύρινθους.

Σημειο-καπιταλισμός

Η σημειωτική είναι η επιστήμη που μελετά τα σημεία. Καλούμε καπιταλισμό το κοινωνικό σύστημα που στηρίζεται στην εκμετάλλευση της εργασίας και οριστικοποιείται στη συσσώρευση του κεφαλαίου. Μπορούμε να μιλήσουμε για σημειο-καπιταλισμό, όταν οι πληροφοριακές τεχνολογίες καταστούν δυνατή την πλήρη ενσωμάτωση της γλωσσικής εργασίας με την αξιοποίηση του κεφαλαίου. Η ενσωμάτωση της γλώσσας στη διαδικασία αξιοποίησης προφανώς εμπεριέχει σημαντικές συνέπειες τόσο στον οικονομικό πεδίο όσο και στο γλωσσικό. Στην πραγματικότητα είναι δυνατό να υπολογιστεί ο εργάσιμος χρόνος που είναι απαραίτητος να διεξαχθεί μια μηχανική λειτουργία, αλλά δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί ο μέσος χρόνος εργασίας, που είναι κοινωνικά απαραίτητος για την επεξεργασία σημείων και τη δημιουργία νέων μορφών με ακριβή τρόπο. Επομένως η γλωσσική εργασία είναι δύσκολα να αναχθεί στο μαρξικό νόμο της αξίας, και κατά συνέπεια η οικονομία ενσωματώνει νέους παράγοντες αστάθειας και απροσδιοριστίας (indefiniteness) μόλις η αξιοποίηση γίνεται εξαρτώμενη της γλώσσας. Η γλώσσα με τη σειρά της ενσωματώνει τους οικονομικούς κανόνες του ανταγωνισμού, της έλλειψης, και της υπερπαραγωγής. Έτσι δημιουργείται μια υπερβολή σημείων (προσφορά) η οποία δεν μπορεί να καταναλωθεί και να επεξεργασθεί στο χρόνο της κοινωνικής προσοχής (ζήτηση). Οι συνέπειες της σημειωτικής υπερπαραγωγής δεν είναι μόνο οικονομικές, αλλά και ψυχικές, αφού η γλώσσα δρα άμεσα στην ψυχο-σφαίρα.

Αισθητικότητα / Ευαισθησία

Η αισθητικότητα είναι η ικανότητα που επιτρέπει στους ανθρώπους να κατανοήσουν ψυχικά περιεχόμενα που δεν είναι και δεν μπορούν να λεχθούν. Η αισθητικότητα αποτελεί ένα φιλμ που κάνει την ενσυναίσθητη επαφή μεταξύ συνειδητών οργανισμών δυνατή. Η αισθητικότητα είναι η ικανότητα που μας επιτρέπει να συνδεθούμε με τη συνεξέλιξη μη παράλληλων όντων, που δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, είναι η ικανότητα που εισέρχεται σε αρμονία με το ρίζωμα. Αν λοιπόν η αισθητικότητα είναι η ικανότητα να συλλάβουμε την έννοια του τι δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια, η ευαισθησία είναι η ικανότητα να αισθανόμαστε το δέρμα του άλλου με ένα ευχάριστο τρόπο. Αυτές οι δύο ικανότητες μαζί κάνουν δυνατό αυτό που ο Βουδισμός αποκαλεί Μεγάλη Συμπόνια, η οποία είναι η δυνατότητα να αντιλαμβανόμαστε το σώμα του άλλου ως συνέχεια του δικού μας σώματος, η δυνατότητα της αίσθησης της απόλαυσης των άλλων ως δικιάς μας ευχαρίστησης, και του πόνου των άλλων, όπως τον πόνο μας. Ωστόσο, όταν ένα κενό δημιουργείται ανάμεσα στις δύο ικανότητες, η διαταραχή της επιδερμικής αντίληψης του ενός γίνεται η αδυναμία να κατανοήσει την έννοια των σημείων που προέρχονται από τον άλλο. Έτσι ο πόλεμος βασιλεύει μεταξύ των ανθρώπων.

Εδαφικοποίηση/απεδαφικοποίηση

Η εδαφικοποίηση είναι η επίδραση της αναγνώρισης από ένα συνειδητό οργανισμό ενός φανταστικού και τελετουργικού εδάφους, μέσω ενός κωδικού ταυτότητας που μπορεί να εκδηλωθεί σε ηθικές αξίες, κοινές μνήμες, και μυθολογίες. Ο κωδικός ταυτότητας έχει γενικά ένα αποτέλεσμα αποκλεισμού και καθιστά δυνατή την κινητοποίηση των επιθετικών ενεργειών προς τον άλλο που δεν έχει τον ίδιο κωδικό, και επομένως δεν ανήκει στο έδαφος. Η αποεδαφικοποίηση είναι η αποσύνδεση του συνειδητού οργανισμού από τον κωδικό ταυτότητας, το αποτέλεσμα της μη αναγνώρισης του φανταστικού, του ψυχικού και του τελετουργικού εδάφους. Η ιστορία του καπιταλισμού είναι η ιστορία μιας συνεχούς διαδικασίας απεδαφικοποίησης. Ωστόσο, επειδή το

πολιτιστικό και ψυχικό υπόστρωμα που συνιστά τον καπιταλισμό είναι ένα υπόστρωμα ταυτότητας, ένα κίνημα επαναεδαφικοποίησης ακολουθεί κάθε απεδαφικοποίηση, που εκδηλώνεται μέσα από τελετουργίες των επιθετικών επανα-ταυτοποιήσεων: τη βία, το ρατσισμό, τον πόλεμο.

Σημειώσεις μεταφραστή

[1] Στη θεωρία του χάους και της πολυπλοκότητας το σημείο διακλάδωσης είναι ένα σημείο στο οποίο τα συστήματα/ οργανισμοί καλούνται να επιλέξουν ανάμεσα σε διαφορετικά μονοπάτια κοινωνικής δημιουργίας, θέσμησης/δόμησης. Ο Mark Taylor γράφει: “Τα σταυροδρόμια αυτά των αποφάσεων είναι αυτά που οι θεωρητικοί του χάους και της πολυπλοκότητας αποκαλούν “σημείο διακλάδωσης” όπου δύο διακριτές εναλλακτικές ή “επιλογές” είναι ανοιχτές σε ένα σύστημα. Στην ανάλυση της θερμοδυναμικής εκτός ισορροπίας ο Prigozine αποδεικνύει ότι υπάρχει μία άμεση σχέση ανάμεσα στο σημείο διακλάδωσης και ρήξης της συμμετρίας στα συστήματα τα οποία φαίνονται να είναι σε ισορροπία. Τα συστήματα μακράν της ισορροπίας προσεγγίζουν το σημείο της μετάβασης ανάμεσα σε δύο εναλλακτικά σχέδια ή τάξεις, όπου η αλλαγή συμβαίνει όταν η οργανωτική συμμετρία της δομής διαλύεται.” (Mark Taylor 2003: 150) Στα σημεία της διακλάδωσης αυξάνεται η αβεβαιότητα. Στα σημεία αυτά η λήψη της απόφασης μειώνει πάντα την αβεβαιότητα αυξάνοντας ταυτόχρονα την πληροφορία χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι το σύστημα βγαίνει από την κατάσταση της δυνητικής διάλυσης του. Παρά την επιλογή της κατεύθυνσης προς την οποία τα συστήματα κινούνται δεν είναι δυνατή η πρόβλεψη των τελικών αποτελεσμάτων αυτής της επιλογής. Από την κατάσταση της δυνητικής τους διάλυσης βγαίνουν μόνο μέσω της μετάλλαξης των δομών και των λειτουργιών τους. Τέλος στα σημεία αυτά οποιαδήποτε απόφαση του συστήματος ανάμεσα στα διαφορετικά μονοπάτια οδηγεί σε μη-αντιστρέψιμες συνθήκες εξέλιξης τους, πιο απλά το σύστημα δεν μπορεί να επιστρέψει στην κατάσταση πριν την ενεργοποίηση της επιλογής. Τη σημασία των σημείων διακλάδωσης στην κοινωνία – ειδικότερα στη σύγχρονη δικτυακή κοινωνία – είχε εντοπίσει και ο ίδιος ο Prigozine. Για παράδειγμα λέει: “Κατά κάποιον τρόπο στην κοινωνία μας βρίσκει κανείς πολλά σημεία διακλάδωσης, πολλά γεγονότα. Γεγονός είναι κάτι που ενδέχεται να συμβεί ή ενδέχεται να μην συμβεί. Όπως για παράδειγμα, η Ρωσική Επανάσταση ήταν πολύ πιθανό να συμβεί, ως μετάβαση από το καθεστώς του Τσάρου σε ένα νέο καθεστώς. Αλλά το ποια διαδρομή θα πραγματοποιηθεί εξαρτάται από τις συγκεκριμένες διακυμάνσεις. Θα εξαρτηθεί δηλαδή από τις αδυναμίες του Τσάρου την έλλειψη δημοτικότητας της γυναίκας του, της αποφασιστικότητας του Λένιν, την αδυναμία του Κερενσκι. Αυτές οι “μικροδομές” καθόρισαν την τελική έκβαση της κρίσης.” (Prigozine 2003: 39) Ο Artigiani υποθέτει ότι οι επαναστάσεις συμβαίνουν όταν οι κοινωνίες βρίσκονται σε σημεία διακλάδωσης. (Bob Price 1997) Στην πρόσφατη κοινωνική ιστορία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε σημεία διακλάδωσης το Δεκέμβριο του 2008 στην ελληνική κοινωνία, όταν η δολοφονία του Αλέξη πυροδότησε τα γεγονότα που όλοι γνωρίζουμε οδηγώντας σε μία κατάσταση εκτός ισορροπίας του συστήματος, που ξεπεράστηκε με ηνίοχο τα ΜΜΕ τα οποία επανασυνδύασαν τα επιμέρους επικοινωνιακά σημεία της κρίσης διατάσσοντας το σύνολο των ατομικών και συλλογικών αντιδράσεων σε μία νέα ισορροπία. Παρόμοια είναι και η σημερινή κοινωνική κατάσταση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, των καταστάσεων εξαίρεσης τις οποίες έχουν κηρύξει σε παγκόσμιο επίπεδο κράτη, κεφάλαια, μμε, υπερεθνικοί συνασπισμοί κλπ. Θα ρισκάραμε μία υπόθεση η οποία θεωρεί την “κρίση χρέους” έναν νέο κυρίαρχο παγκόσμιο λόγο, ο οποίος αναδύεται στην προσπάθεια του σημειολογικού καπιταλισμού να επαναδιατάξει τους μηχανισμούς του για τη διατήρηση του βασικού μηχανισμού της ισορροπίας του, στην καπιταλιστική συσσώρευση, αλλά και τη διατήρηση του υπάρχοντος γενικότερα.

[2] Ο Hanns-Martin Schleyer ήταν αξιωματικός των SS, στέλεχος γερμανικών επιχειρήσεων και εκπρόσωπος της βιομηχανίας, και πρόεδρος του Συνδέσμου Γερμανών Εργοδοτών (BDA) και της Ομοσπονδίας Γερμανικών Βιομηχανιών (BDI) το 1977. Ο Schleyer το Σεπτέμβριο του 1977, απήχθη από τη RAF η οποία απαίτησε από την κυβέρνηση να απελευθερωθούν 11 φυλακισμένα μέλη της, μεταξύ των οποίων οι Andreas Baader, Gudrun Ennslin και Jan-Carl Raspe και Irmgard Moller. Τα μέλη της RAF κρατούνταν στις φυλακές υψίστης ασφαλείας του Stammheim. Τον Οκτώβριο του 1977 βρέθηκαν νεκροί στα κελιά τους. Η επίσημη ανακοίνωση μιλούσε για αυτοκτονία και μετά τη δημοσίευση της η RAF προχώρησε στην εκτέλεση του Schleyer. Η Irmgard Moller που επίσης βρέθηκε μαχαιρωμένη στο κελί της ως και σήμερα κάνει λόγο για δολοφονία

[3] α. Θα χρησιμοποιήσω τον όρο κογκνιταριάτο χωρίς τη μετάφραση του θεωρώντας ότι ο Bifo έχει μία έκδηλη πρόθεση να τονίσει την ύπαρξη ενός νέου κοινωνικού υποκειμένου – σε αντιστοιχία με το προλεταριάτο - με τα χαρακτηριστικά που περιγράφει στα επόμενα μέρη του κειμένου. Βλέπε και στο γλωσσάρι στο τέλος του βιβλίου

β. μεταφράζω τη λέξη virtual ως δυνητικό και όχι ως εικονικό όπως συνηθίζεται. Η δυνητικοποίηση είναι η ενδυνάμει ενεργοποίηση πολλαπλών δυνατοτήτων, που ανοίγονται στο σύγχρονο χώρο και χρόνο των τεχνολογιών της πληροφορίας/επικοινωνίας. Το πιο απλό παράδειγμα τέτοιας δυνητικοποίησης είναι η ακολουθία των επιλογών από δεσμό σε δεσμό, που μπορεί να ενεργοποιήσει το άτομο κατά το ταξίδι του στον παγκόσμιο ιστό ακόμα και στην προσπάθεια αναζήτησης των πλέον απλών πραγμάτων. Η δυνητικοποίηση αυτή του σύγχρονου χωροχρόνου, συνδέεται άμεσα με την προκαριοποίηση της εργασίας, την διαχείριση του χρόνου εργασίας και όχι της εργατικής δύναμης και ευρύτερα με τη διαδικασία ελαστικής συσσώρευσης (όπως την έχει περιγράψει και ο David Harvey) και φυσικά της παγκοσμιοποίησης, την ανάδυση των τεχνολογιών προσομοίωσης στην εποχή μας. Για περισσότερα μπορείτε να διαβάσετε το κλασικό πλέον κείμενο του Levy, P. (1999) Δυνητική πραγματικότητα: η φιλοσοφία του πολιτισμού και του κυβερνοχώρου. Μτφρ. Μ. Καραχάλιος. Αθήνα: Κριτική.

Ο Baudrillard συνδέει αυτή τη δυνητικοποίηση με τη διαδικασία της προσομοίωσης όπου πραγματικό και φαντασιακό αλληλοδιεισδύουν, πρόσωπα και ολογράμματα συγχέονται και οι κοινωνίες ενσαρκώνονται δικτυακά.

Όπως είναι λογικό αυτή η δυνητικοποίηση οδηγεί σε μία πολυπλοκοποίηση της επικοινωνίας και το πέρασμα στις κοινωνίες του ελέγχου (Deleuze) μέσω της μετάλλαξης του πανοπτικού μοντέλου επιτήρησης (Foucault) στο κυβερνοπτικό. “Η δυνητικοποίηση της επιτήρησης της συμπεριφοράς των υποκειμένων για την πρόβλεψη των ρίσκο και η βιομετρική προσομοίωση του σώματος διαμορφώνουν ένα σώμα υπερκείμενο το οποίο κατοικεί, δρα, επικοινωνεί στις τρεις διαστάσεις του κυβερνοχώρου (φυσική – δικτυακή – ροές)” και “Το κυβερνοπτικό αποτελεί κατά την άποψη μας τη βιονικο-μηχανική συναρμογή και αλληλοδιείσδυση μηχανών, ανθρώπων, και προσομοίωσης με στόχο την επιτήρηση των δικτυακών κόμβων των επικοινωνιακών επαφών των cyborgs. (Σαραφίδης 2009) Για τη δυνητικοποίηση, την πολυπλοκοποίηση του σύγχρονου ηλεκτρονικού κόσμου και τη μετάλλαξη του κοινωνικού ελέγχου βλέπε τη διδακτορική διατριβή του Σαραφίδη Θ. (2009) Η δικτυακή θέσμιση του ελέγχου της πολυπλοκότητας: η περίπτωση της εταιρείας λογισμικού ασφαλείας Surf Control, μπορεί να ανακτηθεί από το <http://library.panteion.gr:8080/dspace/handle/123456789/1030>

[4] Τα μωρά της έκρηξης είναι κάποιος ο οποίος γεννήθηκε στην μεγάλη δημογραφική έκρηξη μεταπολεμικά και μεγάλωσε στις δεκαετίες του 60 και του 70.

[5] Η “Τεχνο-επιστημονική νοημοσύνη” είναι έργο του Hans Jürgen Krahl , μαθητή και διδάκτορα του Adorno, ηγετικού μέλος της Σοσιαλιστικής Γερμανικής Φοιτητικής Ομοσπονδίας. Στο έργο αυτό που ο Krahl έγραψε το 1969, διατυπώνει την άποψη ότι η νέα κοινωνική σύνθεση της διανοητικής εργασίας δεν μπορεί να οργανωθεί με τον παραδοσιακό τρόπο των εργατικών κινημάτων. Βλέπε και παρακάτω σελ 12 και 40

[6] Το σενάριο της ταινίας τοποθετείται στις αρχές της δεκαετίας του '20 και εξερευνά το φόβο και την απόγνωση που προκαλεί η πόλη του Βερολίνου στους δύο Εβραίους πρωταγωνιστές. Ο Άβελ αλκοολικός και άνεργος ακροβάτης μετακομίζει για να ζήσει στο Βερολίνο μετά την αυτοκτονία του αδερφού του. Μαζί με τη γυναίκα το αδερφού του Εμανουέλα, που εργάζεται σε καμπαρέ το βράδυ και πορνείο το πρωί, μετακινούνται σε ένα μικρό διαμέρισμα κοντά στην κλινική του καθηγητή Χανς Βέργκερους, ο οποίος προσφέρει εργασία τον Άβελ. Στην κλινική όμως γίνονται ρατσιστικά πειράματα που είτε τρελαίνουν είτε σκοτώνουν τα υποκείμενα.

[7] Ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ, επίσης γνωστός ως τέταρτος αραβο-ισραηλινός πόλεμος του 1973 διεξήχθη από 6 έως 25 Οκτ. 1973, μεταξύ του Ισραήλ και ένα συνασπισμό αραβικών κρατών με επικεφαλής την Αίγυπτο και Συρία.

[8] Ο Bifo δανείζεται από τη θεωρία του χάους την έννοια του ελκυστή. Από το σύνολο των πιθανών καταστάσεων που μπορεί να βρεθεί ένα σύστημα, ελκυστής είναι ένα σημείο, γραμμή ή μια ολόκληρη περιοχή προς τα οποία τείνει να ισορροπήσει το σύστημα. (Γιαννακοπούλου 2008:

39) Οι ελκυστές είναι ασταθείς χώροι στους οποίους η τροχιά των δυναμικών συστημάτων ελκύνονται από δισεκατομμύρια επαναλήψεων. Αυτό το οποίο είναι σημαντικό είναι οι θετικές ανατροφοδοτήσεις που συμβαίνουν στο χρόνο και που μπορεί να φέρουν το σύστημα μακριά από κάθε ισορροπία, Βλέπε Uty 2004:26-7 Ένας τέτοιος χώρος είτε είναι απροσδιόριστος μέσα στα όρια του είτε υπάρχουν ποικίλες ομάδες ορίων . Οι ελκυστές αναδύονται κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες σε μορφοκλασματικές δομές ή fractal που έχουν τα εξής χαρακτηριστικά: α) εμφανίζουν δομή μέσα στη δομή δηλαδή έχουν τη μορφή μίας μπαμπούσκας ή ενός κινέζικου κουτιού, β) κάποια επιμέρους τμήματα τους είναι παρόμοια με άλλα τμήματα του συνόλου σε διαφορετική κλίμακα, γ) συχνά ένα φράκταλ παράγεται μέσω μίας επαναληπτικής διαδικασίας , βλ Μπουντής Τ. 2004: 65)

[9] Η *détournement* (μεταστροφή) είναι η πράξη της σύλληψης διάφορων εικόνων και άλλων στοιχείων του θεάματος και η επανασύνδεση τους σε μία νέα παρουσίαση που έχει σκοπό την ανατροπή της εξουσίας του σημείου και των σημασιών που θέτει σε τάξη. Η μεταστροφή ήταν πρακτική της Καταστασιακής Διεθνούς που εμφανίστηκε από το Λετρισμό στη δεκαετία του 50, και εξελίχθηκε σε μία κριτική της κοινωνίας του θεάματος και του εμπορεύματος. Για τον Ντεμπόρ υπήρχαν δύο είδη μεταστροφής: α) η μεταστροφή του ελάχιστου, με την οποία ένα στοιχείο χωρίς σημασία αντλεί πλέον μία σημασία από το πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετείται. Πχ μία κοινή φωτογραφία, μία ουδέτερη φράση κλπ και β) η παραπλανητική μεταστροφή ενός σημαντικού στοιχείου που αντλεί νέο σκοπό νόημα από το καινούριο πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται Πχ μία φράση του Λένιν ή μία σκηνή του Πόλεμου των Άστρων.

[10] Εδώ ο Bifo φαίνεται να συμπορεύεται με τις αναλύσεις των Deleuze-Guattari για την καπιταλιστική παραγωγική μηχανή, που αποκωδικοποιεί και αποεδαφικοποιεί όλες τις κοινωνικές σχέσεις στην πορεία της εξέλιξης του. Γράφουν χαρακτηριστικά στον αντι-Οιδίποδα τους: “Πρόκειται για τη διαφορική σχέση Δψ/Δχ όπου το Δψ παράγεται από την εργατική δύναμη και αποτελεί τη διακύμανση του μεταβλητού κεφαλαίου, και όπου το Δχ παράγεται από το ίδιο το κεφάλαιο και αποτελεί τη διακύμανση του σταθερού κεφαλαίου. Από τη διαφόριση των αποκωδικοποιημένων ροών, από τη σύζευξη τους, απορρέει η ομόαιμη μορφή του κεφαλαίου $\chi+dx$. Αυτό που εκφράζει η διαφορική σχέση είναι το καπιταλιστικό φαινόμενο της *μεταμόρφωσης της κωδικής υπεραξίας σε υπεραξία ροής*. Το ότι ένα μαθηματικό σχήμα αντικαθιστά εδώ τους παλιούς κώδικες σημαίνει απλούστατα ότι βρισκόμαστε τώρα μπροστά στη χρεωκοπία των υφιστάμενων κωδικών και εδαφικοτήτων προς όφελος μίας μηχανής άλλου είδους, που λειτουργεί εντελώς διαφορετικά...” D&G σελ. 264

[11] Στη μελέτη για τη μετάλλαξη του πανοπτικού ελέγχου στα σύγχρονα ηλεκτρονικά δίκτυα ορίζουμε το κυβερνοπτικό, ως εξής: “Το κυβερνοπτικό αποτελεί κατά την άποψη μας τη βιονικο-μηχανική συναρμογή και αλληλοδιείσδυση μηχανών, ανθρώπων, και προσομοίωσης με στόχο την επιτήρηση των δικτυακών κόμβων των επικοινωνιακών επαφών των cyborgs. ” και παρακάτω “Η προσομοίωση των επιτηρησιακών διαδικασιών, με την ταυτόχρονη μετατροπή του σώματος που επιτηρούν σε ένα κυβερνοσώμα, όπου μηχανικά, οργανικά και πληροφοριακά μέρη γίνονται δυσδιάκριτα, μεταλλάσσουν τελικά το πανοπτικό σε μία κυβερνητική μηχανή ελέγχου της κοινωνίας. Τη μηχανή αυτή θα ονομάζουμε Κυβερνοπτικό. (Σαραφίδης 2009: 11,165)

[12] Το μιμίδιο (meme) όρος που εισήγαγε ο κοινωνιοβιολόγος Richard Dawkins είναι η βασική μονάδα-φορέας της πολιτισμικής κληρονομικότητας, η οποία ως μέσο διάδοσης χρησιμοποιεί τον εγκέφαλο για να εγγράφει τις πληροφορίες που διαθέτει προκειμένου να αναπαραχθεί και να διαδοθεί -μέσω των διαφόρων μέσων επικοινωνίας τη γλώσσα, το βιβλίο, τη μουσική, το διαδίκτυο τα ΜΜΕ κλπ Τα μιμίδια γράφει ο Dawkins «...πρέπει να θεωρηθούν ζωντανές δομές όχι με την μεταφορική αλλά με την επιστημονική έννοια. Όταν φυτεύετε στο μυαλό μου ένα γόνιμο μιμίδιο, στην κυριολεξία βάζετε ένα παράσιτο στον εγκέφαλό μου κάνοντάς τον φορέα για την παραπέρα διάδοση του μιμιδίου, όπως ένας ιός γίνεται παράσιτο του γενετικού μηχανισμού του ξενιστή κυττάρου. Κι αυτό δεν είναι απλό σχήμα λόγου γιατί το μιμίδιο πραγματικά «ζει μετά θάνατον» ως φυσικό αντικείμενο, σε εκατομμύρια αντίγραφα, με τη μορφή κάποιας δομής στο νευρικό σύστημα ανθρώπων όλου του κόσμου». (Dawkins 1998:142)

[13] διπολική διαταραχή ή μανιοκατάθλιψη είναι η ασυνήθης μεταβολή της διάθεσης, του επιπέδου

ενέργειας και της ικανότητας ενός ατόμου να λειτουργεί.

[14] Η Olivetti ιδρύθηκε ως εταιρεία παραγωγής γραφομηχανών το 1908 στην Ivrea. Το 1959 παρήγαγε τον πρώτο ηλεκτρονικό υπολογιστή της Ιταλίας και το 1964 η εταιρεία πουλήθηκε στην πολυεθνική της General Electric. Συνέχισε να παράγει ηλεκτρονικά υπολογιστικά προγράμματα όπως το το Programma 101, που ήταν ο πρώτος εμπορικός προσωπικός υπολογιστής. Η συμμετοχή της στην παγκόσμια επιτάχυνση των ροών πληροφορίας ήταν πολύ σημαντική αφού για αρκετές δεκαετίες ανταγωνιζόταν εταιρείες όπως η IBM. Το 1995 τελικά θα σταματήσει την παραγωγή υπολογιστών μετά από μία αποτυχημένη προσπάθεια να προωθήσει στην αγορά τον Envision, πρώτο πλήρη προσωπικό υπολογιστή με πλήρη πολυμέσα. Το 2003 μετά από πολλές περιπέτειες απορροφήθηκε από την Telecom Italia η οποία από το 2005 επανακίνησε τον τομέα πληροφορικής της Olivetti.

[15] Το Secondigliano είναι μοντέρνο προάστιο της Νάπολης

[16] PCUS είναι το κομμουνιστικό κόμμα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ο Yodorkhovski ή Khodorikovski ή Κοντορκόφσκι ήταν στέλεχος της κομμουνιστικής νεολαίας της Σοβιετικής Ένωσης που εκμεταλλευόμενος τη διαδικασία της απορρύθμισης της οικονομίας, που ακολούθησε την κατάρρευση της, ανέλιχθηκε μέχρι να γίνει το μεγάλο αφεντικό της ρωσικής πετρελαϊκής εταιρείας Yukos. Το 2005 καταδικάστηκε σε φυλάκιση με την κατηγορία της απάτης και φοροδιαφυγής. Η καταδίκη του είχε να κάνει με τις ενδοκαπιταλιστικές αντιθέσεις στα πλαίσια του ρωσικού κοινωνικού σχηματισμού. Ο Κοντορκόφσκι χρηματοδοτούσε το Δημοκρατικό Φιλελεύθερο Κόμμα αντίπαλο του Πούτιν.

β. Η ENI είναι ιταλικός γίγαντας του πετρελαίου, με παρουσία σε 79 χώρες και 80000 εργαζόμενους, ο μεγαλύτερος πελάτης της Gazprom, της ρωσικής κρατικής εταιρείας φυσικού αερίου. Η ENI επίσης συμμετέχει στον έλεγχο των μεγαλύτερων αγωγών μεταφοράς αερίου από τη Ρωσία προς την Ευρώπη. Μαζί με την Γαλλική EDF και τη Γερμανική BASF συμμετέχουν στον αγωγό που θα μεταφέρει αέριο από τη Ρωσία μέσω της Μαύρης Θάλασσας και της Βουλγαρίας. Ένα από τα δύο μέρη του αγωγού θα καταλήγει μέσω της Ελλάδας στην Νότια Ιταλία. Παράλληλα συμμετέχει στην αξιοποίηση των πετρελαϊκών αποθεμάτων στο Καζακστάν κατά 19%. Το 2007 αγόρασε στην τιμή των 5,8δισ \$ περιουσιακά στοιχεία της Yokos που κατείχε η SeverEnergia. Το 2009 η Gazprom αγόρασε από τις ENI/ENEL το 51% της SeverEnergia. Η Enel είναι η μεγαλύτερη ιταλική εταιρεία παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Η πρώτη στην Ιταλία και η δεύτερη στην Ευρώπη. Λειτουργεί σε 40 χώρες παράγοντας 97000 MW και με 61εκ πελάτες σε ολόκληρο τον κόσμο. Πρόσφατα υπέγραψε συμφωνία για την κατασκευή σταθμού παραγωγής ηλιακής ενέργειας στη Νεβάδα της ΗΠΑ 24-μεγαβατ.

[17] bonzes, βουδιστές μοναχοί.

[18] Ο Padre Pio ήταν ιερέας του τάγματος των Καπουτσίνων, συνδεδεμένος με δοξασίες για καταστάσεις έκστασης, στιγμάτων που εξαφανίζονται χωρίς θεραπεία και διάφορες άλλες δοξασίες.

[19] Η Halliburton είναι η δεύτερη μεγαλύτερη βιομηχανία πετρελαίου και αερίου στον κόσμο, και δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 70 χώρες στον κόσμο. Έχει εκατοντάδες θυγατρικά υποκαταστήματα, εμπορικά σήματα και απασχολεί πάνω από 50000 εργαζόμενους. Τα επιτελεία της βρίσκονται στο Χιούστον και το Ντουμπάι. Η ιστορία της είναι γεμάτη διαφθορά, χρηματοδότηση πολέμων, οικολογικές καταστροφές, και φυσικά εκμετάλλευση. Το 2000 χρηματοδότησε τον Ντικ Τσένεϋ στην υποψηφιότητα για πρόεδρο με 36 εκ δολάρια. Ο Τσένεϋ ήταν πρόεδρος της εταιρείας από το 1995-2000. Κατά τη διάρκεια του πολέμου του Ιράκ ανταμείφθηκε με συμβόλαια 7δισ δολαρίων. Η Corleonesi είναι η φατρία που κυριάρχησε μέσα στην Κόζα Νόστρα τις δεκαετίες '80 και '90. Η Casalei αντίστοιχα είναι φατρία μέσα στην Camorra.

[20] Ο Bauman στο έργο του "Σπαταλημένες ζωές" περιγράφει την ανάδυση ενός πολιτισμού των απορριμάτων, ο οποίος παράγει διαρκώς κατηγορίες ανθρώπων που αποκλείονται από τα συστήματα οργάνωσης της καθημερινής κοινωνικής ζωής. Το αποτέλεσμα είναι η μετάλλαξη της νεωτερικότητας από ένα πολιτισμικό πανοπτικό αμάγαλμα συμπερίληψης σε έναν πολιτισμό αποκλεισμού κάθε τι παράξενου, διαφορετικού. Για περισσότερα βλέπε Zygmunt Bauman (2005) Σπαταλημένες ζωές, Μετάφραση Καρασαρίνης Μάρκος, Αθήνα Εκδόσεις Κατάρτι.

[21] Το Novus Organum ή Νέο Όργανο είναι φιλοσοφικό έργο του Francis Bacon που γράφτηκε το

1620. Σε αυτό ο Bacon προσπαθεί να θεμελιώσει ένα νέο σύστημα λογικής προκειμένου να ξεπεράσει την κλασική λογική. Για τον Bacon η ουσία ανακαλύπτεται μέσω της διαδικασίας της αναγωγής και της επαγωγικής λογικής, κατά την πορεία της οποίας ο ερευνητής περνά από το γεγονός στη θεμελίωση του αξιώματος και τελικά του φυσικού νόμου. Θεωρείτε πρωτεργάτης του εμπειρισμού και της επιστημονικής μεθοδολογίας.

[22] Στο σημείο αυτό ο Bifo ακολουθεί παράλληλα την ανάλυση του Έκο για τον φασισμό. Εκτός από τα τέσσερα στοιχεία που μας δίνει ο Bifo, ο φασισμός σύμφωνα με τον Ουμπέρτο Έκο έχει τα εξής ακόμα χαρακτηριστικά: Δεν αντέχει την κριτική γιατί απλά δεν αντέχει τη διακρίσιμότητα που είναι στοιχείο της νεωτερικότητας. Βασίζεται στην απογοήτευση των μεσοαστικών τάξεων, που υποφέρουν από την κρίση και νιώθουν την πίεση των κατώτερων ομάδων. Ο ΥιΦασισμός ουσιαστικά δίνει την ταυτότητα των προνομιούχων που τη χτίζει γύρω από την ύπαρξη ενός κοινού τόπου, καλλιεργώντας την εμμονή μίας κάποιας συνωμοσίας. Παράλληλα οι ακόλουθοι πρέπει να αισθάνονται ταπεινωμένοι από τον πλούτο και τη δύναμη κάποιας ομάδας, που συνήθως μετατρέπεται και σε αποδιοπομπαίο τράγο. Για τον ΥιΦασισμό δεν υπάρχει αγώνας για ζωή αλλά μάλλον η ζωή βιώνεται μέσα από τον αγώνα, από μία διαρκή μάχη. Υπάρχει μία τελική μάχη, που οδηγεί στη Χρυσή εποχή των επιούσιων. Ο ελιτισμός είναι μία τυπική πλευρά της αντιδραστικής ιδεολογίας του φασισμού, και μάλιστα ένας λαϊκός ελιτισμός, που βασίζεται στην υποτίμηση κάθε κατώτερου μέσα στην ιεραρχική δομή της φασιστικής οργάνωσης και πολύ περισσότερο των πληβείων έξω από αυτή. Μέσα σε μία τέτοια προοπτική όλοι εκπαιδεύονται να γίνονται ο ήρωας. Στον ΥιΦασισμό ο ηρωισμός είναι ο κανόνας όχι κάποιο ιδιαίτερο ον. Ο ηρωισμός αυτός είναι συνδεδεμένος με τον θάνατο. Δεν είναι τυχαίο ότι, σύμφωνα με τον Έκο, ότι το σύνθημα των Φαλανκιστών ήταν το Ζήτω ο θάνατος. Ένας ηρωικός θάνατος για τους φασίστες σημαίνει μία ηρωική ζωή. Από τη στιγμή που ο πόλεμος και ο ηρωισμός είναι στοιχεία του παιχνιδιού των φασιστών, η θέληση για δύναμη μεταδίδεται και στα σεξουαλικά ζητήματα. Αυτή είναι και η πηγή της ανδροπρέπειας, που συνεπάγεται την περιφρόνηση για τη γυναίκα και τη μισαλλοδοξία για κάθε ασυνήθιστη ερωτική συμπεριφορά, από την αγνότητα μέχρι την ομοφυλοφιλία. Το σεξ γίνεται για τον φασίστα μία φαλική άσκηση. Ο ΥιΦασισμός βασίζεται πάνω σε έναν επιλεκτικό λαϊκισμό, όπου οι πολίτες δεν έχουν δικαιώματα – κατά τη δημοκρατική παράδοση – αλλά είναι μέρος μίας ανώτερης μονολιθικής ποιότητας που εκφράζει τη Γενική βούληση, του Λαού, ερμηνευτής της οποίας είναι ο Αρχηγός. Από αυτή τη θέση ξεκινάει και ο αντικοινοβουλευτισμός των ΥιΦασιστών. Ο λόγος των φασιστών τέλος είναι ο Νέος Λόγος του Όργουελ: φτωχό λεξικό, βασικό συντακτικό για περιορισμό της χρήσης εργαλείων που μπορεί να οδηγήσουν σε πολύπλοκη και κριτική σκέψη. Για περισσότερα βλέπε στο Umberto Eco (1995) UR-FASCISM in The New York Review of Books

[23] lukker είναι αυτός που κάθεται σε ένα ιντερνετ τσατ ρουμ και παραμονεύει χωρίς να συμμετέχει.

[24] ο λακανικός όρος *mathème* - μάθημα ελληνικά ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκε από το Λακάν για να περιγράψει τη συμβολική αναπαράσταση των ιδεών του και των αναλύσεων του μέσω φόρμουλων. Το μάθημα αντικαθιστά τις δυσνόητες συχνά λεκτικές περιγραφές της πραγματικότητας με τύπους – φόρμουλες σαν αυτές που χρησιμοποιούνται συχνά στις φυσικές επιστήμες. Πχ ο τύπος $S \ll a$ είναι το μάθημα που περιγράφει τη φαντασία ως τη σχέση \ll ανάμεσα στο υποκείμενο (S), που τέμνεται σε συνειδητό και ασυνείδητο (\$), με το αντικείμενο της επιθυμίας a (*autre*=άλλο).

Βιβλιογραφία “Bifo”

- Bateson, Gregory (2000) *Steps to an ecology of mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Baudrillard, Jean (1971) “Requiem pour les media,” *Utopie* 4 October 1971: 35-51.
- Baudrillard, Jean (1977) “Forgetting Foucault,” Trans. Nicole Dufresne, *Humanities in society* 3/1. Winter 1980: 87-111.
- Baudrillard, Jean (1993) *Symbolic Exchange and Death*. London: Sage.
- Baudrillard, Jean (1996) *The system of objects*. Trans. James Benedict. London: Verso.
- Baudrillard, Jean (1997) *The consumer society: myths and structures*. Trans. George Ritzer. London: Sage.
- Baudrillard, Jean (2006) *Il Patto di lucidità o l'intelligenza del Male [The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact]*. Milan: Raffaello Cortina Editore.
- Benasayag, Migel and Gérard Schmidt (2004) *L'epoca delle passioni tristi*. Milano: Feltrinelli.
- Carrère D'Encausse, Hélène (1998) *Lenin*. Paris: Fayard. Lenin (2002) Trans. George Holoch, NJ: Holmes & Meier.
- Cosenza, Domenico, Massimo Recalcati, and Angelo Villa, Eds. (2006) *Civiltà e disagio. Forme contemporanee della psicopatologia*. Milan: Mondadori.
- Deleuze, Gilles (1990) “Postscript on control societies,” *Negotiations*. Trans. Martin Joughin. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, Gilles and Félix Guattari (2000) *Anti-Oedipus. Capitalism and schizophrenia*. Trans. Robert Hurley, Mark Seem and Helen R. Lane. London: Athlone Press.
- Deleuze, Gilles and Félix Guattari (1994) *What is philosophy?* Trans. Hugh Tomlinson and Graham Burchill. London: Verso.
- Ehrenberg, Alain (1998) *La fatigue d'être soi*. Paris: Odile Jacob
- Foucault, Michel (1975) *The birth of the clinic. An archaeology of medical perception*. Trans. Alan Sheridan. New York: Vintage Books.
- Foucault, Michel (2006) *History of madness*. Trans. Jonathan Murphy and Jean Khalifa. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1977) *Discipline and punish. The birth of the prison*. Trans. Alan Sheridan. New York: Vintage Books.
- Foucault, Michel (2008) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Trans. Ian Hamilton Grant. London: Sage.
- Freud, Sigmund (1982) *Civilization and its discontents*. Trans. Joan Riviere. London: Hogart Press.
- Gates, Bill (1999) *Business @ the Speed of Thought*. New York: Warner Books.
- Heidegger, Martin (1993) *Basic Writings*. Ed. David Farrell Krell London: Routledge.
- Jungk, Robert (1958) *Brighter than a Thousand Suns: A Personal History of the Atomic Scientists*. New York: Harcourt Brace.
- Krahl, Hans Juergen (1969) *Costituzione e Lotta di Classe*. Milano: Jaka Book.
- Kristeva, Julia (1988) *Il sole nero*. Milano: Feltrinelli.
- Lovink, Geert (2003) *Dark Fiber: Tracking Critical Internat Culture*. Cambridge: MIT University Press.

- Marcuse, Herbert (1987) *Eros and civilization. A philosophical inquiry into Freud*. London: Ark Paperbacks.
- Marx, Karl (1973) *Grundrisse*. New York: Penguin.
- Neisser, Ulric (1976) *Cognition and Reality: Principles and Implications of Cognitive Psychology*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Raunig, Gerald (2007) *Art and Revolution: Transversal Activism in the Long Twentieth Century*. Trans. Aileen Derieg. New York: Semiotext(e).
- Robin, Richard (1991) "Authentic Russian video: where are we going? Where do we go?" *Slavic and East European Journal* Vol. 35, No.3: 403- 410.
- Sartre, Jean Paul (1976) *Critique of dialectical reason*. Trans. Alan Sheridan. London: Verso.
- Saviano, Roberto (2006) *Gomorra*. Trans. Virginia Jewiss. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Sennett, Richard (1988) *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work In the New Capitalism*. New York: WW Norton & Company.

Βιβλιογραφία Μεταφραστή

- Zygmunt Bauman (2005) Σπαταλημένες ζωές, Μετάφραση Καρασαρίνης Μάρκος, Αθήνα: Κατάρτι.
- Dawkins Richard (1998) Το εγωιστικό γονίδιο, Μτφρ, Μαργαρίτης Λουκάς, Αθήνα: Σύναλμα.
- Deleuze, Gilles and Félix Guattari (1977) Αντι-Οιδίπους: Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια, Μετάφραση Γιάννης Κρητικός, Εκδόσεις Ράππα
- Eco Umberto (1995) UR-FASCISM in The New York Review of Books
- Levy, P. (1999) Δυνητική πραγματικότητα: η φιλοσοφία του πολιτισμού και του κυβερνοχώρου. Μτφρ. Μ. Καραχάλιος. Αθήνα: Κριτική
- Mark C. Taylor (2003): The moment of complexity, emerging network culture, Chicago, thw University of Chicago Press.
- Prigozine Ilya (2003): Είναι το μέλλον δεδομένο; Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Price Bob (1997): The myth of postmodern Science στο Raymond A. Eve, Sara Horsfall, Mary E. Lee (ed) Chaos Complexity and Sociology, USA, Sage Publications.
- Urry John (2004) Global Complexity. 2nd Edition. Oxford: Polity Press.
- Γιαννακοπούλου Τρισεύγενη (2008) Συστήματα, οικοσυστήματα και βιωσιμότητα. Θεσσαλονίκη: Ζυγός
- Μπουντής Τάσος (2004) Ο θαυμαστός κόσμος των φράκταλ. Μία περιήγηση στην επιστήμη του χάους και της πολυπλοκότητας. Αθήνα: Leader books.
- Σαραφίδης, Θεόδωρος (2009) Η δικτυακή θέσμιση του ελέγχου της πολυπλοκότητας: η περίπτωση της εταιρείας λογισμικού ασφαλείας Surf Control από <http://library.panteion.gr:8080/dspace/handle/123456789/1030>